

ARZU HEYDƏROVA

*Müqəddəs
zirvənin
fatehləri*

Bakı - 2022

*Sözə və fikrə dəyər verməyi
bacaran əziz insan*

Dərin hörmətlə: müəllif Arzu Heydərova

**Arzu Heydərova,
“Müqəddəs zirvənin fatehləri”
Bakı, «İmza» nəşrlər evi, 2022, 280 səh.**

Kitabda 1988-ci ildən bəri başlayan və davam edən Dağlıq Qarabağ müharibəsində həlak olan şəhidlərdən, hər bir şəhidin həyatından və döyüş yolundan bəhs edilir.

ISBN 978-9952-37-440-11

© Arzu Heydərova - 2022

Salam, dəyərli oxucular.

Bizim hər birimizin şəhidlərimiz qarşısında bir ömürlük vəfa borcumuz var - ödənməsi mümkün olmayan vəfa borcumuz.

Şəhid kimdir? Bilirsiniz. İndi azad yaşayıb azad nəfəs aldığım Azərbaycan adlı məmləkətin hər qarşı uğrunda öləndir şəhid! Bizim hər birimiz üçün qanından və canından keçəndir şəhid! Vətənin dərdlərini böləndir şəhid! Döyüsməkdən qorxmayan, ölüm-dən çəkinməyən, ölümü də öldürərək öləndir şəhid. Xalqımızın alnından o qara ləkələri siləndir şəhid.

"Müqəddəs zirvənin fatehləri" adlı kitabımda hər birimiz üçün müqəddəs sayılan şəhidlərimizdən bəhs etməyə çalışdım. Hər bir şəhidin təkcə özü barədə deyil, onu həyata bəxş edən valideynləri, doğulub böyüdüyü məkan, keçdiyi döyüş yolu haqqında geniş məlumatları sizlərə çatdırmağa çalışdım. Bu yazıların hər sətrini yazmaq üçün onların keçirdiyi hissləri yaşamaq, müsahibə aldığım

şəhid analarının, şəhid atalarının, şəhid övladlarının nələr çəkdiyinin fərqində olmaq vacib idi. Bunun üçünsə, ilk növbədə, hər birimiz ürəyimizdə bir güllənin ağrısını hiss etməliyik. Laqeyd və etinasız olmamalıyıq. "O şəhidin yerində mən də ola bilərdim" fikri bizləri bir an belə tərk etməməlidir. Şəhidlərimizi sevməliyik. Onları ayırmamalıyıq. Birinci Qarabağ müharibəsi şəhidləri, ikinci Qarabağ müharibəsi şəhidləri... 44 günlük müharibə şəhidləri...

Onların arasında ayrı-seçkilik etmək əsla doğru deyil. Bizim üçün Dağlıq Qarabağ müharibəsi 1988-ci ildən başlanmış və hələ də davam etməkdədir. Zamanından və məkanından asılı olmayaraq şəhidlərimiz, qazilərimiz, müharibə veteranlarımız arasında fərq qoyulmamalıdır. Bizim 3.000 deyil, 30.000-ə yaxın şəhidimiz vardır. Azərbaycanın ərazi bütövlüyü uğrunda gedən döyüslərdə canından keçmiş bütün şəhidlərimizə borcluyuq!

Bu kitabı ərsəyə gətirmək üçün dörd ay çalışdım. Şəhid ailələri ilə, şəhid anaları və ataları, bacı-qardaşları ilə, o cümlədən şəhid övladları ilə müsahibələr boyu çox ağırlı məqamlar yaşadım. Onlarla birlikdə göz yaşı axıdib onlarla birlikdə qururlandım. Hər bir şəhidin həyat hekayəsini dinlədikcə heyrətə gəldim. Əmin oldum ki, onlar seçilmişlərdir, onlar sıradan biriləri deyil, onlar həqiqətən də qəhrəmanlardır, onlar hamımız üçün müqəddəs sayılan şəhidlik zirvəsinə ucalanlardır.

Hər bir şəhidin ayrıca həyat hekayəsini siz də oxuyun, heyrətlənəcəksiniz, təəccüb doğuran məqamlarla qarşılaşacaqsınız və əminəm ki, bu kitab şəhidlərimizi sizə yaxınlaşdıracaq, doğmalaşdıracaq və daha çox sevdirəcək.

Elə bu kitabım vasitəsilə həmkarlarına müraciət etmək istəyirəm. Şəhidlərimizdən yazmağı unutmayaq, şəhid ailələrinin buna çox ehtiyacı vardır. Onları ən gözəl kitabların, ən gözəl bədii əsərlərin, ən oxunaqlı roman və povestlərin, ocerklərin, publisistik yazıların qəhrəmanları edək. Onlar buna layiqdirlər!

Arzu Heydərova

LƏKİ QƏSƏBƏSİNİN İLK ŞƏHİDİ

Bu yazımı nəşri bir ay erməni əsirliyində qalmış Ağdaş rayonunun Ləki qəsəbəsinin ilk şəhidi Məmmədov Ceyhun Aslan oğlunun əziz və unudulmaz xatirəsinə həsr edirəm

***Bu köç hansı köçdü belə?
Yaman düşdü dildən-dilə.
Səs yayıldı eldən-elə:
Müqəddəs şəhidim layla...***

Dəfn olunduğu gündən düz bir ay önce qəhrəmancasına şəhid olması xəbəri gələn, adı dillərdə dastan olan Ceyhun Məmmədovun həyat hekayəsini dinlədikcə, qeyri-ixtiyari olaraq dilimdə yuxarıda yazdığını misralar səsləndi... Gözümüzün öündən minlərlə şəhid tabutları, dünyası başına uçmuş şəhid anaları, şəhid ataları, ata üzünə həsrət qalmış şəhid balaları keçdi...

Ürəyimdə haqqında dəyərli oxucularıma söhbət açmaq istədim qəhrəman şəhidimin adı, soyadı, keçdiyi həyat yolu haqqında eşitdiklərim, qarşısında isə şəhidimizin anası Tənzilə xanımın oğlunun adına inşa etdirdiyi bulağın qarşısında çəkdiriyi foto, bir də canından əziz sandığı canlarla, hazırda heç birisi həyatda olmayan iki övladı ilə birgə ömrünün ən xoşbəxt anlarını əbədiləşdirdiyi digər fotolar var. Sosial şəbəkələr vasitəsilə, demək olar ki, hər gün səsini dinlədiyim, hələ özünü görməsəm belə böyük dəyər hesab etdiyim, kimliyinə, xarakterinə yetərincə bələd olduğum şəhid anasının, qəlbindəki kədərin sonsuzluğu üzünə, səsinə, gözlərinə yansımış Tənzilə ananın fotoları. Fotolarına baxdıqca

düşünürəm ki, Tənzilə xanım xarici formasına görə saçından başlamış dırnağına qədər bütün vücudu ilə bir model təsiri bağışlayır. Dünya insanlarının əksəriyyətinin layiq olduğu həyatı yaşamadığına ürəyim parçalanır. Bu şəhid anasını virtual olaraq tanışam da,

illərin doğması hesab edirəm. Bilirəm ki, gözəl insandır, canını bu xalqın yolunda fəda etmiş müqəddəs şəhidimizi dünyaya gətirən, onu cəsur və mübariz böyüdən qəhrəman anadır, Ləki qəsəbəsinin ilk şəhidi Ceyhun Məmmədovun

anasıdır.

Tənzilə xanımla müsahibəm onun özü haqqında bilmək istədim məlumatlarla başlandı.

İbrahimova Tənzilə Vəli qızı 1952-ci ildə Ağdaş rayonunun Pişəyir kəndində dünyaya gəlib. Bir yaşında ailə üzvləri ilə birlikdə Ağdaşın Ləki qəsəbəsinə köçüb və bu günə qədər olan həyatı da orada keçib. Səkkizinci sinfi bitirdikdən sonra Mingəçevir Tibb Məktəbinin Ağdaş filialında tibb bacısı təhsili almış gənc Tənzilə, elə təhsil aldığı müddətdə də sevib-seçdiyi Aslan bəylə ailə həyatı qurmuş, gözəl bir ailənin gəlini olmuşdu. 1971-ci ildə ilk övladı Azərin dünyaya gəlişi xoşbəxt cütlüyü qol-qanad vermişdi. Tənzilə xanımın ikinci övladı isə yazının qəhrəmanı - xatirəsi ürəklərdə əbədi yaşıyan şəhidimiz Ceyhun Məmmədov idi.

Evin sonbeşiyi olan Ceyhun yaş yarımlıq olana qədər ailənin həyatında hər şey yaxşıydı. Tənzilə xanım həyat yoldaşı və övladları ilə birlikdə ömrünün xoşbəxt çağlarını yaşayırıdı. Lakin taleyin

amansız oyunları ucbatından bu gözəl ailənin xoşbəxt güzəranının səfi pozuldu. Yaradan elə qismətlər yazdı ki, kimsə o qismətləri pozub yenisini yaza, ailəni əvvəlki düzəninə qaytara bilmədi. Onların həyatında nə günahkarının, nə də günahsızının aşkara çıxarılması mümkün olmayan bir faciə baş verdi. Bu faciə səbəbindən Tənzilə xanımın ata evi ilə qayınata evi arasında dərin bir uçurum yarandı, həyat yoldaşı həbsə düşdü, üç yaşlı Azər və yaşı yarımlıq Ceyhun ata adlı arxa-dayaqdan bir ömürlük məhrum oldular. Gənc və günahsız Tənzilə isə nə ata evindən, nə də qayınata evindən dəstək görmədən həyata davam etmək, övladlarına həm ata, həm də ana olmaq məcburiyyətində qaldı. Rayon yerinin yazılmamış sərt qaydaları, yixılan ağaca balta çalmaq sevdası ilə yaşayan insanların çoxluğu, etmədiyi günahın və ya günahların cəzasını çəkmək yükü, mənəviyyatsız insanlar tərəfindən mənəviyyatına vurula biləcək zərbələrin təsiri, alçaq niyyətli ürək sahibləri tərəfindən onu addım-addım izləyən alçaldılmaq qorxusu ilə üzbeüz qalan zərif cinsin nümayəndəsi... Bütün bunlar gənc Tənzilənin həyat tərəzisinin bir gözündə, canından ayrılan canları - övladları isə digər gözündə idilər. Həyatı tarimar olmuş gənc qadın bu həyat tərəzisinin birinci gözündə olanları istəmədən, ikinci gözündə olanları isə sevərək qəbul etmək zorundaydı. Ürəyindən asılan yüklerin ağırlığı çəkilməz idi və o, bu ağır yükler altında hər şeyi sıfırdan başlayaraq həyata davam etməliydi... Etdi də.

İki övladını atasız böyütmək məcburiyyətində qalan gənc ana bütün güc-qüvvəsini səfərbər edib həyatla mücadiləyə başladı və bu mücadilə zamanı özünün və uşaqlarının məhv olmaması üçün o, hər cür fədakarlıq etməyə, hər əzaba dözməyə hazır idi. Bütün bunlar haqqında müsahibimin özündən eşidək:

- Birdən-birə xoşbəxt ailə həyatının məhv olmasından dəhşətə gəlib sarsılsam da, həyatda yeganə ümidiim olan və mənim də onlar üçün yeganə ümid yeri olduğum iki övladımı düşünmək ən böyük vəzifəm idi. Onlar üçün bütün əzablara qatlanmağa hazırl-

dım. Təkcə bir ananın deyil, bir atanın da edə biləcəyini etməliydim.

1977-ci ildə böyük övladımı qardaşımla birgə Bakıdakı S.C.Pişəvəri adına dörd nömrəli internat məktəbinə göndərdim. Bunu etməkdə əsas məqsədim övladımın gözüəciq, açıq zehinli olmasına və xarici dil öyrənməsinə şərait yaratmaq idi. Ceyhun isə birinci sinfi Ləki qəsəbə məktəbində oxudu, ikinci sinifdən onu da qardaşının oxuduğu məktəbə qəbul etdirdim. Uşaqlarına yaxın olmaq üçün, həm də kimsə onları yiyəsiz hesab etməsin deyə, özüm də tibbi təkmilləşdirmə üzrə kursa daxil oldum. Beləcə illər keçdi.

Öncədən bilirdim ki, şəhidimizin həyat hekayəsini Tənzilə anadan eşitmək ona da, mənə də çətin olacaq. Bu qəhrəman ananın göz yaşlarının axmasını istəməsəm də, şəhid Ceyhununun həyat hekayəsini ondan savayı heç kimsə onun kimi söyləyə bilməyəcəkdi və o, göz yaşlarının müşaiyəti ilə də olsa, özünün və övladının ömür səhifələrini vərəqləməyi bacardı.

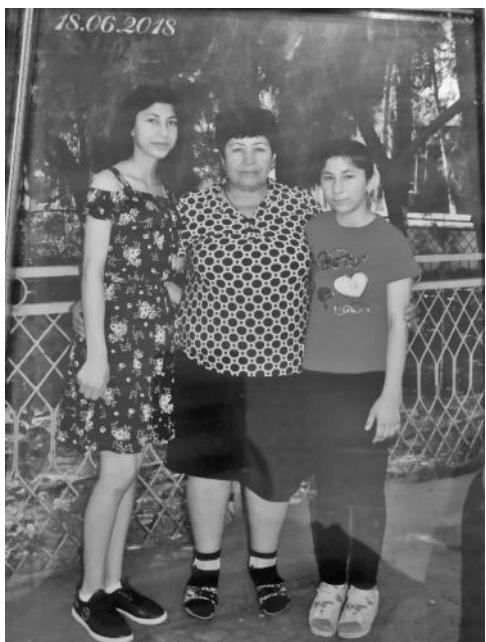
Məmmədov Ceyhun Aslan oğlu 15 fevral 1973-cü ildə Ağdaş rayonunun Ləki qəsəbəsində anadan olmuşdu. Birinci sinfi altı nömrəli Ləki qəsəbə məktəbində oxumuş, təhsilini Bakının Montin qəsəbəsindəki S.C.Pişəvəri adına 4 nömrəli respublika internat məktəbinin ərəb-fars təmayüllü məktəbində davam etdirmiş, həmin məktəbin səkkizinci sinfini bitirdikdən sonra Goyçay rayonundakı 106 nömrəli texniki peşə məktəbində sürücü-mexanik peşəsinə yiylənmişdi. 11 mart 1992-ci il tarixində Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinin tərkibində qulluq etmək üçün hərbi xidmətə çağırılmış, ilk üç ayı Bakı şəhərinin Xanlar qəsəbəsindəki N sayılı hərbi hissənin üçüncü rotasında hərbi təlim keçmişdir. Burada o, qranatomyotçu və pulemyotçu kimi hərbi peşələrə yiylənmişdi. May ayının ortalarında Kəlbəcər rayonunun müdafiəsi üçün döyüş bölgəsinə yola düşən Ceyhun, ilk döyüşə Fərhad kəndinin müha-

fizəsində qranatomyotçu kimi fəaliyyət göstərməklə başlamışdı. Adı belə hər kəsdə vahimə yaradan, qar-çovğunu illərlə əksik olmayan, çox igidlərin ölüm mələyinə çevrilmiş əzəmətli Murov dağlarında dəfələrlə postda dayanan qəhrəmanımızın növbəti döyüş yolu Ağdərədən keçib. O, bir neçə kəndin alınmasında göstərdiyi misilsiz döyüş xidmətlərinə görə seçilib. 19 yaşlı Ceyhunun keçdiyi ömür yolunun xəritəsi bu istiqamətdə sıralanırırdı: Ləki - Bakı - Goyçay - Kəlbəcər - Ağdərə.

Tənzilə ananın dediklərindən:

- Ceyhun cəbhə bölgəsinə yola düşməzdən önce, hərbi təlim keçdiyi zamanlarda bir günlüyə evə gəlmışdı. Həmin ərəfələrdə mən də tibb bacısı olduğumu əsas gətirərək könüllü surətdə cəbhəyə getmək arzusu ilə hərbi komissarlıq ərizə yazmışdım. Bunu əsgər balalarımıza bir köməyim dəysin deyə, etmişdim. Bir günlüyə evə gəldiyində bu xəbəri eşidən Ceyhun bu fikrimə qəti etiraz etmiş, üstəlik də döyüş bölgəsinə göndəriləcəyini söyləmiş, "İki gündən sonra bizi döyüş bölgəsinə yola salacaqlar. Hələ biz varıq, ana, mən sənin də əvəzinə qəhrəmanlıqla döyüşəcəyəm, narahat olma, görəcəksən, sənin oğlun qəhrəman olacaq" demişdi. Onu bu yoldan saxlamaq üçün çox dil tökdüm, çox israr etdimse də, həmişə sakit təbiəti ilə seçilən oğlum bu dəfə səsini yüksəldib kəskin etirazını bildirdi, dediklərimlə razılaşmadı. Həmin gün onunla xeyli danışıb dərdləşdik. Elə hey mənə təsəlli verməyə çalışır, "hər şey yaxşı olacaq" deyirdi. Mən onu heç öpməmişdim.

Həmişə ayrılıq məqamında onu qucaqlayın və qoxlayardım. Bu dəfə də eynisini etdim. Qucaqladım, qoxladım... O, qapıdan çıxmazdan əvvəl dönüb arxaya, sağa-sola baxdı, evi diqqətlə nəzərdən keçirdi, üzünü mənə tutub nəsə deməyi düşündü, sanki ürəyində demək istədiyi, amma deyə bilmədiyi bir sözü vardı...

Bəlkə də Ceyhun ürəyindəki sözü anasına deməyin vacib olduğunu düşünmüştü. Düşünmüştü ki, anasını əbədi ayrılığa hazırlamalıdır və son anda təkrar-təkrar dönüb geriyə, anasına baxmışdı, nəhayət, özünü toparlayıb o sözü söyləmişdi:

- Ana, bəlkə də mən...

"Qayıtmayacağam" demək istəmişdi yəqin.

Bu, vida sözünü söyləmədən vidalaşmaq demək idi. Ölümün labüb olduğunu xatırlatmaq idi. Bu, Ceyhunun vidalaşmaq üçün söylədiyi son sözüydü.

O bircə günün təəssüratlarını mənimlə bölüşən Tənzilə ana, həmin günün ömrünün Ceyhunla keçən sonuncu günü olduğunu xəyalına belə gətirməzdı.

Bu vida sözündən cəmi iki gün sonra Ceyhunun sorağı cəbhə bölgəsindən, Azərbaycanın ən ucqar və qaynar nöqtələrindən biri olan Qarabağın Kəlbəcər elindən, erməni faşistləri ilə aparılan qızığın döyüşlərdən gəldi.

Onun uşaqlığının bir hissəsi Kəlbəcərdə, İstisuda keçmişdi. Kəlbəcər onun üçün doğma məkan sayılırdı. Ceyhunun o cənnət mə-

kanla bağlı çoxlu xatirələri vardı. Bəlkə elə onun bu yurda olan sevgisinin böyüklüyündən idi ki, tale onu bu yerlərə bir də çəkib gətirmişdi. Gətirmişdi ki, sinəsini bu cənnət məkanlarının müdafiəsinə sıpər etsin, bu yurda oğul olsun, arxa olsun, dayaq olsun.

Zahirən çox sakit görünən pəhləvan cüssəli Ceyhun döyüş yoldaşları arasında böyük hörmət və nüfuz qazanmışdı. Cəsurluğu və qorxmazlığı onu hamının nəzərində böyümüşdü. Ceyhunun son döyüşləri Ağdərə uğrunda olmuşdu. Bu cəsur döyüşçünün göstərdiyi ığidlik onun döyüş yoldaşlarının və komandırı Zaur Rzayevin nəzərindən qaçmamışdı. O, bu əvəzsiz döyüşçüsünü göstərdiyi şücaətinə görə dəfələrlə təşəkkür etməklə və tərifnamə ilə təltif etmişdi. Pulemyotçu kimi tanınmış Ceyhuna döyüş yoldaşları tərəfindən "Pəhləvan" ayaması verilmişdi. Elə sonuncu döyüşdən qabaq komandırı böyük fəxarət hissilə ona: - Növbəti döyüşdən sonra səni evə göndərəcəyəm. Gedərsən, ananla görüşərsən və sənin kimi cəsur bir oğul böyüdüyüünə, belə qəhrəmanı yetişdirdiyinə görə ona mənim adımdan təşəkkür edərsən - demişdi.

Amma qədər yazdığını yazmışdı artıq. Komandirinin ona vəd etdikləri də arzu olaraq qaldı. Umutlu kəndi uğrunda üç gün davam edən ağır döyüşlərin sonunda Ceyhun komandirinin döyüş meydanını tərk etmək haqqında verdiyi əmrini belə yerinə yetirmədi, meydanı tərk etmədi, qaçmağı mənliyinə sığışdırmadı, son ana qədər qəhrəmanlıqla döyüşdü. Anasından həmişə nigaran olan vətən oğlu son anda da "Ana" deyib canını tapşırıldı. Həmin döyüş xəyanət nəticəsində düşmən tərəfindən mühasirəyə düşən əsgərlərimizin son döyüşü oldu. Uğrunda mərdliklə vuruşduğu Ağdərə torpağında özünə əbədiyyət qazanan Ceyhun iyul ayının 19-da gözlərini həyata əbədilik yumdu.

Ölümündən sonra onun döyüş yolu haqqında danışan əsgər yoldaşları Ceyhunun sayəsində sağ qaldıqlarını vurgulayırdılar.

Ceyhunun cəbhə yoldası və yaxın dostu Babək İsmayılovun dediklərindən:

- Biz eyni bölmədə vuruşurduq. Aramızda Ləki qəsəbəsindən yeddi nəfər vardı, Ceyhun şəxsi xarakterinə və döyüş əzminə, cəldiliyinə və çevikliyinə görə hamımızdan fərqlənirdi. İdmançı kimi ad qazanmışdı. Kəlbəcər uğrunda döyüslərin birində mən yaralanmışdım və o, məni döyüş meydanından çıxarmış, qucağında gətirib tibb məntəqəsinə çatdırmışdı. Mənə yenidən həyat verən bir insanın xilası üçün, təəssüf ki, mən heç nə edə bilmədim. Onun son döyüşü U mudlu kəndi uğrunda aparılan döyüş oldu. Həmin gün döyüşə girməzdən əvvəl onunla xeyli zarafatlaşmışdım. U mudlu kəndi uğrunda çox ağır döyüslər gedirdi. Həmin gün on əsgərimizi itirdik, güllə yağışı altında hərəkət etmək qeyri-mümkin idi. Ceyhunun və daha üç əsgərimizin meyitini səngərdən çıxara bilmədik. Ermənilərin əlinə keçməsin deyə, meyitləri gizlətdik. Həmin döyüşdə altı erməni əsgərini əsir götürdüük. Çox təəssüf ki, həmin gün bizim səksən altı nəfərlik dəstəmiz satqınlığın qurbanı oldu. Sonradan bunu eşidəndə sanki damarımızda qanımız dondu, sapı özümüzdən olan baltaların əliylə düşmən güdəzəna gedən dostlarımız üçün yanıb-yaxıldıq.

Ceyhun və dostları snayperlə vurulmuşdular... Ceyhunun və onunla birlikdə qəhrəmancasına həlak olan üç əsgər yoldaşının nəşri düşmən əlinə keçməsin deyə, axşama yaxın, hava qaralanda onları son dəqiqəyə qədər vuruşduqları, bütün briqadanı mühasirədən çıxarıb özlərini qurban verdikləri səngərdə dəfn etdilər.

Tənzilə ana ilə müsahibəm zamanı ona dəfələrlə bir suali ünvanlamaq istəsəm də, ürək etmədim. Bütün müsahibə boyu göz yaşlarına hakim ola bilməyən müqəddəs şəhidimin müqəddəs anasını ömrünün ötən anlarını xatırlatmaqla ağlatdığını üçün xəcalət çəkirdim. Oğlunun şəhid olması xəbərini alarkən ananın keçirdiyi hissələr barəsində vermək istədiyim sual qəlbimdə qaldı.

Ceyhunun nəşsi düz bir ay uğrunda canını qurban verdiyi Ağdərə torpağında qaldı. Bu bir ayın Tənzilə ana üçün necə keçdiyini anlamamaq mümkün deyil. Sevimli övladının ölüm xəbərini alan, həyatının ən dəhşətli günlərini yaşayan, dünyası viran olub dağilan ana övladının buz kimi soyuq nəşinə belə həsrət qalmışdı və oğlunun nəşinin tapılıb ona verilməsi üçün mübarizəyə qalxmışdı. Bu yolda özünü ölümə belə atmağa hazır olan Tənzilə ananın bu mövzuda axtarmadığı bir yol qalmadı. Ana hər yerdə oğlunu axtardı, dağları, daşları gəzdi, nalə çəkib fəryad qopardı, amma bir nəticə hasil olmadı.

Düz bir aydan sonra Umutlu istiqamətində hücuma keçən əsgərlərimiz Ceyhunun və onunla bir gündə həlak olan üç əsgərin nəşini əvvəlcə Tərtər rayonuna, daha sonra isə doğma yurdu Ağdaşa - Ləki qəsəbəsinə gətirdilər. Ceyhun Ləki qəsəbəsinin ilk şəhidi idi. Torpaq öz qəhrəman balasını qoynuna aldı. Onun ümumi Şəhidlər Xiyabanında dəfn olunması üçün çox təkliflər oldusa da, bu dəfə Tənzilə ana oğlunun özündən uzağa aparılmasına razı olmadı, qəhrəman şəhidimiz Ləki torpağındakı Şəhidlər xiyabanında dəfn olundu. Tənzilə ananın istəyi ilə onun fotosunun boylandığı mərmər başdaşına həkk olunmuş misralar ürək parçalarayı:

*Ölmə, Ceyhunum! Torpaqlara qoymaram səni,
Yerin qollarımın arasındadır.
Təbii sularla yumaram səni,
Suyun gözlərimin qarasındadır.*

ana, ürəyinin Ceyhun adlı yarasına qurbanam, vətənimin səntək məğrur sonasına qurbanam, analar anası.

Yaraları oyan misralarıdır... Tənzilə ananın çox bəyəndiyi şeir parçası indi hər düşündüyündə qəlb yarasını təzələyir. "Sanki bu misraları Ceyhunumun məzar daşına yazdırmaq üçün əzbərləmişdim" deyir.

Can, şəhidimin dərdi dağdan ağır olan anası, mərd və dəyanətli Tənzilə

Danışdıqca bitməyən xatirələri dilə gəlir Tənzilə ananın:

"Mən uşaqlarımı minbir əzabla böyütmüşdüm. Heç nəyə baxmayaraq həmişə onların gözəl libaslar geyinmələri, yaxşı yaşamları üçün çalışmışdım. Amma nəsə ürəyimcə olmayanda övladlarına deyirdim ki, sizin üçün hər şeyin daha yaxşısını etmək istəyirəm, təəssüf ki, imkanımın yetdiyi bu qədərdir. Ceyhun buna qəti etirazını bildirər, "ana, narahat olma, biz sənin əziyyətini görürük, böyüyəndə səni krallar kimi yaşadacağıq"" deyirdi.

Tez-tez oğlumun və digər doğmalarımın məzarına baş çəkirəm.

Hər dəfə baş çəkdiyimdə Ceyhunun məzarının ayaq tərəfində dayanıb baş daşına baxıram, şəkli ilə danışıram və deyirəm ki: Oğul, mən bir anayam, səninçün nə etmişdimsə, analıq borcum idi, etdiklərimin hamisini sənə halal edirəm, amma sən mənim üçün

daha çox etdin, mən sənə borcluyam, sən haqqını mənə halal et, balam, içim acısa da, canım yansa da, sənin kimi oğlum olması ilə qürur duyuram".

Ceyhun Məmmədovun vaxtilə yaşadığı küçə bu qəhrəman şəhidin adını daşıyır. Həmin küçədə xalqımızın cəsur övladının qısa həyat xronologiyasını əks etdirən və onun əsgər libaslı fotosu ilə bəzədilmiş xatirə lövhəsi asılıb. Tənzilə ananın vəsaiti ilə Ləki qəsəbəsində şəhidimizin adına inşa olunmuş bulağın özünü görmək nəsibim olmasa da, fotosunu görmüşəm. Bu bulaq da qəhrəman Ceyhunun özünü, onun daim özü ilə gəzdirdiyi Azərbaycan bayrağının rəsmi və haqqında məlumatlar dərc olunmuş, gül-çiçəklərlə əhatələnmiş lövhə ilə diqqəti çəkir. O lovhədəki fotodan ətrafa boylanan baxışların sahibinin, hamının əzizinə çevrilmiş qəhrəmanın 19 yaşda olduğuna inanmaq çox çətindir. Onun fotolarına baxdıqca, keçdiyi həyat yoluna nəzər saldıqca, pəhləvan cüssəli bu gəncə verilən "Pəhləvan" ayamasının təsadüfən seçilmədiyinin fərqində olursan və onu dünyaya getirən ananın da fərqli bir ana olduğuna əmin olursan.

Tənzilə ana ilə bir neçə günlük müsahibə zamanı "Qəhrəman oğulları dünyaya qəhrəman analar bəxş edər" fikrinin doğruluğuna dönə-dönə əmin oldum. Əmin oldum ki, hər kəsə bənzəməyən bir anadır Tənzilə ana. Çünkü bu günlər ərzində onun məndən yazmağımı təkrar-təkrar istədiyi bir diləyi vardı: "Bizim küçədə

mənim Ceyhunumdan başqa iki şəhid də var, qızım, çox istəyirəm ki, bu yazınızda onların haqqında da yazasınız".

Baxın, bundadır onun fərqliliyi... Onun heyrətamız bir qadın olmasının təsdiqləyən çoxlu faktlardan biridir bu. Yolladığı üç şəkil-dən biri də dörd qəhrəmanın fotosunun birlikdə olduğu, hər biri haqqında məlumat yazılmış foto idi. Onlardan biri 1973-cü il təvəllüdü Məmmədov Mənsur Pənah oğludur ki, 1994-cü ildə, 21 yaşında şəhid olmuşdu. İkincisi ordumuzun cəsur kəşfiyyatçısı Mustafayev Mətləb Paşa oğlu 1960-ci il təvəllüdüdür. Tənzilə ana o ığidin Ceyhunun nəşinin axtarılması üçün nə qədər çalışdığınından çox danışmış, qonşu olduqlarını vurgulamışdı. 1992-ci ildə isə Mətləb Mustafayev - başı üçün ermənilərin pul vəd etdikləri cəsur vətən oğlu da şəhidlik zirvəsinə yüksəlmışdı. Vaxtilə o küçənin sakini olmuş üçüncü şəhid isə Kərimov Ceyhun Kərim oğludur. 1974-cü il təvəllüdü və 1994-cü il şəhidi olan ana quzusu övladlardan biri, nur simalı şəhidimiz. Bu günə qədər haqqında dəqiq məlumat olmayan bu şəhidimiz itkin sayılır, yaxınlarının, sevdiklərinin gözü hələ də yollardadır. Ceyhunun əmisi oğlu, 4 mart 1967-ci il təvəllüdü, baş leytenant Məmmədov Şahin Niyazi oğlu da 7 fevral 1993-cü il tarixində Ağdərə uğrunda gedən döyüslərdə

şəhid olmuşdur. Şahinin şəhid olma anlarının şahidi olanlar olmuş, amma bu şəhidimizin də nəşri bu günədək tapılıb ailəsinə təhvıl verilməmiş, haqqında heç bir məlumat əldə edilməmişdir. Şahin Məmmədovun anası Zülfiyə xanım, o cümlədən Ceyhun Kərimovun anası Sevil xanım bu gün də balalarından bir xəbər almaq üçün gözlərini yollara dikiblər.

1992-ci ilin 9 sentyabrında "Zaman" qəzetində və elə həmin ayda nəşr olunmuş "Mübarizə" qəzetində Ceyhun Məmmədovun həyat və döyüş yolundan bəhs edən məqalələr dərc olunmuşdur. Tənzilə ana oğlunun adının əbədiləşməsi üçün, qəhrəman Ceyhunun unudulmaması üçün əlindən gələni edir. Çox haqlı olaraq YDD İB-nin Ağdaş rayon təşkilatının rəhbərliyi tərəfindən ona "QƏHRƏMAN ANA" diplomu təqdim olunub. Halalınız, haqqınızdır, dünyaya Ceyhun kimi qəhrəman oğulu bəxş edən dağ vüqarlı ana!

Bu missiyani yerinə yetirən, təşkilatçılıq edən hər kəsə təşəkkürümüz bildirirəm.

Yuxarıda qeyd etdiyim kimi, Tənzilə ananın Azər oğlu da 2010-cu ilin avqust ayında qara ciyər serrozundan dünyasını dəyişdiyi üçün, hər iki övladını itirən bəxtsiz ana taleyin ümidiñə qaldı. Amma yaxşı ki, Tənzilə ananın gəlini və iki nəvəsi var. Oğlu Azərin həyat yoldaşı Məmmədova Kəmalə İsgəndər qızı və nəvəsi, 15 yaşlı Sevinc Azər qızı hazırda Tənzilə ana ilə birlikdə yaşayırlar. Büyük nəvəsi, 24 yaşlı Turan Azər qızı isə ötən il ailə həyatı qurub, ər evinə köçüb. Qayğılar, qəm-qüssə onu heç vaxt tərk etməsə də, gəlinini, nəvələrini çox sevən, onlar üçün yaşadığını vurğulayan bu fədakar xanım gəlininə və nəvələrinə, onu sevənlərə çox lazımdır.

Bu yazının bitməsini heç istəmirdim. Şəhid Ceyhun haqqında daha çox eşitmək, onunla bağlı daha çox xatirələr dinləmək istəyirdim. Kübarlığı və yüksək mədəniyyətilə məni heyran etmiş

müsahibim - Tənzilə ana isə hər sözü, hər cümləsi ilə, danışlığı hər xatirəsi ilə məni yorduğunu güman edir, çətinə salacağını düşünürdü deyə, geniş danışmaq fikrindən uzaq idi. Gözlərindən, kədər dolu baxışlarından şəhid Ceyhun boylanan bu gözəl ana mənim üçün və bütün azərbaycanlılar üçün Ceyhunu təmsil etdiyinin fərqində deyilsə də, mənim üçün o, şəhidimizi qəlbində, sözlərində, gözlərində, duyğularında ya-

şadan ən dəyərli varlıqdır. Bütün ağıdaşlılardan, sevgi və məhəbbətlə "qızım" adlandırdığı gəlini Kəmalə xanımdan, nəvələri Turandan, Sevincdən və Tənzilə xanımı tanıyanların hər birindən bir xahişim var: Qoruyun şəhidimizin anasını. Şəhidimizin ruhunun bağlı olduğu bu müqəddəs varlığı qoruyun. Toxunmayın ürəyinə! Sağlığında qiymət verin Azərbaycan anasına, Allah eşqinə! Unutmayın ki, o, şəhidimizin unudulmaz ruhudur, xatirəsidir, varlığıdır, ən əziz adamıdır, şəhidin özüdür! Şəhidin özünü qoruyun! Unutmayın:

*Ananın ümmancı dərdi-səri var,
Ana zəhmətindən ellər halıdır.
Övlada verilən bütün medallar
Ana sinəsindən asılmalıdır!*

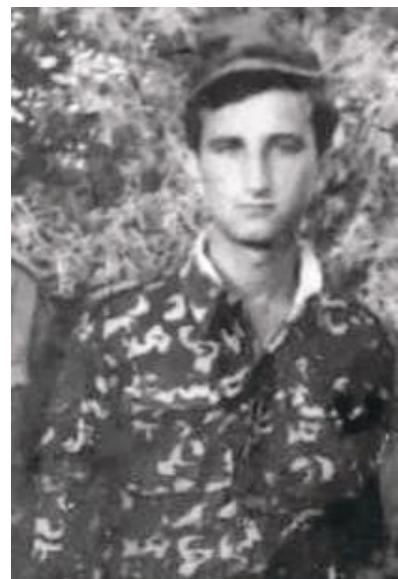
AYRILIĞI YIXAYDIN KAŞ

"Vətən üçün bir yox, iki şəhid vermişəm" deyən Əminə ananın sevimli varlığına - sevgilərin zirvəsi olan şəhidimiz Məmmədov Çingiz Xasay oğlunun müqəddəs ruhuna hörmət və ehtiramla

*Kimisi varidat yiğir özünə,
Kiminin nəciblik elə bəsiymış.
Dünyada ən böyük vəzifə demə
Yaxşı insan olmaq vəzifəsiymış!*

O dünyadan köçəndə belə yaxşılardan birini itirdi dünya... Yaşasayıdı, çoxlarına gərək olacaqdı, arxa-dayaq olacaqdı, çox çarəsizlərə çarə, dərdlərə dərman, yaralara məlhəm olacaqdı... Qəlbində həyata, insanlara, sevdiklərinə sevgi və məhəbbət dolu bir ürək daşıyan şəhid Çingiz Məmmədovun insanlara çox faydası dəyəcəkdi.

Həmsöhbətim şəhidimizin anası Əminə anadır. Bütün şəhid anaları kimi oğlunun unudulmasından hədsiz narahat olan, xatirəsini yaşatmaq üçün yorulmadan çalışan Əminə ana. Sosial şəbəkələrin yaratdığı imkanlar vasitəsilə hər gün səsini eşitdiyim, ətrafa və ətrafdakılara münasibətini dürüst şəkildə, çox bəyənilən formada təqdim etməyi bacaran, ədəbiyyata vurğun olan, ədəbiyyatı və mütaliə etməyi çox sevən bir xanım... Əminə ananın qrup söhbətləri, hadisələrə baxış forması, gözəl nitqi, ürəyəyatımlı səsi, həyata baxışının fərqliliyi mənə onun haqqında gözəl insan olduğunu düşünməyə əsas vermişdi. Dinlədikcə düşünmüştüm ki,

üzünü görmədiyimiz insanlar səsi və sözləri ilə də doğmalaşa bilər, yadlaşa bilər, sevilə və ya sevilməyə bilər... Bunları onun simasında gördüm. Səsini sevdim, düşüncələrini bəyəndim, tanıdığınıma şad oldum və əmin oldum ki, bu səsin sahibi adı bir qadın deyil. İllərin əzabını görmüş, haqsızlıqlara uğramış, layiq olduğu həyatı yaşamaq qismətində olmayan, illərin sınağından çıxmağı bacaran, hətta cahil insanların şiddet və basqısına məruz qalan, bu səbəbdən də layiq olduğu analıq hüquqlarından tam istifadə edə bilməyən qadındır.

O, 1952-ci ildə Qəbələ rayonunun Mıxlıqovaq kəndində, ziyalı ailəsində anadan olub. Ata babası Dağıstanın böyük sərkərdəsi Şeyx Şamillə anabir qardaş idi, atası bəy nəslindən olan ali təhsilli mütəxəssis, anası evdar qadın idi. Çox erkən yaşlarından tale onun başı üzərindən qara yelləri əsdirməyə başlamışdı. Kiçik Əminə hələ iki yaşında atasız qalmışdı. Müsahibimin uğursuz həyatı da bəlkə elə o gündən başlamışdı. Tale onu anası ilə birlikdə Ağdaşa çəkib gətirmişdi. Təhsilini Ağdaş ray-

onunda, Nizami Gəncəvi adına 2 nömrəli orta məktəbdə alan gənc Əminə dərs əlaçısı olduğuna, məktəbi əla qiymətlərlə bitirdiyinə baxmayaraq, arzularını, o cümlədən ali təhsil almaq arzusunu da ürəyində dəfn etmək məcburiyyətində qalmışdı. Atasızlığın ona yaşatdığı acıların ucbatından həyatı çox böyük çətinliklərlə keçmiş, sanki bu məsum qızın taleyinə xoş günlər yazılmamışdı. Gənclik həyatına yenicə qədəm qoyan, ürəyi sonsuz arzularla dolu

olan Əminəni 1969-ci ildə, hələ çox gənc ikən ailə qurmağa məcbur etmişdilər. O, etiraz edə bilməmişdi, dövrünün ədalətsiz qanunlarına qarşı çıxa bilməmişdi, buna gücü yetməmişdi.

Bəzən tarix təkrar olunur. Valideynlərin yaşadığı həyatın təkrarını övladlar da yaşamalı olurlar. Ata evində bəxti gətirməyən qızların ər evində də qədri, qiyməti bilinmir. Bəlkə bu səbəbdən də onun yaşadığı atasızlıq qismətini övladları da yaşadılar, amma bir başqa formada. Bu nahamar yolların maneələrini dəf etməkdə, övladlarını böyütməkdə isə ona bacıları, əsasən də mərhum anası böyük arxa və dayaq oldular. Düzdür, bu çətinliklərin, bu qismətlərin heç birisi ona şəhid balasının itkisi qədər ağır olmamışdı. Həyatının ağır faciələrini yaşayana qədər Rəbbinin qismətinə yazdığı ömür-günün çətinlikləri ilə barışmışdı, həyatın onun üçün həmişə daşlı-kəsəkli olan yollarını böyük zəhməti və əməyi hesabına qət etməkdə idi. Balalarını böyütmək, yerbəyer etmək arzusu ilə yaşayırdı.

Tanrı yaxşları sinağa çəkər deyirlər. İllər önce o da beləcə canından can, qanından qan verdiyi balası ilə sinağa çəkildi. Ömrünün xoşbəxtlik adlı quşu onu tərk etdi, dünyasının əsas olan dörd sütunundan biri qırıldı... Əslində özünü heç zaman xoşbəxt hesab etməyən ana anladı ki, sən demə Çingizli günləri ömrünün ən xoşbəxt günləriyimis...

*Nə xoşbəxt imişəm bir zaman, Allah,
Xəbərim olmayıb bu səadətdən*

deyə, düşünən minlərlə şəhid analarından biri kimi Əminə ana da qayğıların çoxluğundan xoşbəxt olduğunu fərqində olmamışdı. O günlər əlçatmaz olanda isə, artıq gec idi. Dünya dadını, duzunu itirmişdi, ümid çiçəkləri solmuş, oləzimmişdi. Əvəzində ananın könlünü çox ağır bir möhnətə sürükləmiş, qəlbinə həyatdakı ən dəyərli varlıqlarından birinin həsrətini gətirmişdi və onu çox çა-

rəsiz etmişdi. Zamanı dayandırmaq şansı olsaydı, dayandırardı Əminə ana... mütləq dayandırardı. Çingizli günlərinə qayıtmaq istəyərdi. Onu balasından insafsızcasına ayıran zamana, həyatın ədalətsiz qanunlarına üsyan edərdi... Təkcə o deyil, bütün dünya anaları zamanın bu keçilməz sədlərini aşmağı, xoşbəxt günlərinə qayıtmağı arzulayardılar. Sayı 213 olan ağdaşlı şəhid anaları da eləcə... O şəhidlər sırasında Əminə ananın oğlu davardı - Məmmədov Çingiz Xasay oğlu.

O, dünyaya gələndə valideynləri nələr arzulamışdılar görən? Yəqin ki, ailəyə yeni bir can, bir oğul övladı gəlib deyə, sevinmişdilər, ona vermək üçün ən gözəl adları sadalamışdılar, çox sevdikləri bir ad seçib xoşbəxtlik arzulamışdılar... Onda müharibələr yox idi, ömrü yarıda qalan şəhidlərimiz yox idi... Qarabağın cənnət məkanları düşmən tapdağında deyildi, dünya da, kainat da, yaşamaq da çox gözəl idi.

Məmmədov Çingiz Xasay oğlu 1974-cü ildə Ağdaş rayonunun Qarağan-Sədi kəndində dünyaya göz açmışdı. Atası Xasay bəy sürücü idi, anası Əminə xanım rayon statistika idarəsində əməliyyatçı vəzifəsində çalışırdı. Ailədə dörd uşaq böyüyürdü - üç oğlan və bir qız. Çingiz sakit təbiəti ilə, dürüst və mərd, ürəyiaçıq olması ilə digər uşaqlardan seçilirdi, ailə üzvlərinə, anasına, olan məhəbbəti hədsiz böyük idi. Bacısına - evin yeganə qız övladı olan Zümrüdə sevgisi xüsusi idi, onunla təkcə bacı-qardaş yox, həm də sirdəş idilər.

1980-ci ildə Qəsil kənd orta məktəbinin birinci sinfinə daxil olan Çingiz 1991-ci ildə orta təhsilini də həmin məktəbdə başa vurmuşdu. Orta məktəbdə oxuduğu müddətdə Ağdaş rayonunda yerləşən Habil Əliyev adına yeddiillik musiqi məktəbinin qarmon ifaçılığı sinfini də müvəffəq qiymətlərlə bitirmişdi. Onunla birlikdə özündən iki yaş böyük qardaşı Gündüz də həmin musiqi məktəbinin tar sinfində təhsil alırdı. Kiçik qardaşları Pərvizin isə

nağarası var idi. Üç qardaş birləşib ailə ansamblı yaratmışdılar. Məktəbdə nizam-intizamlı, səliqə-səhmanlı olmasına, ədəbli davranışlarına görə seçilən yazımın qəhrəmanı həm də dərslərini yaxşı oxumasına görə, gözəl qarmon çalmasına, səmimi və mehriban olmasına görə seçilirdi. İctimai işlərdə yaxından iştirak edirdi. Məktəbdə keçirilən musiqi ilə bağlı tədbirlərə hər iki qardaş dəvət alırıldı, Çingiz də, Gündüz də hərə öz alətində ifa etməyi çox gözəl bacarıdlılar. "Çingiz qarmonda "Segah" ifa edəndə, çox kövrəlirdim, özümü ağlamaqdan saxlaya bilmirdim" deyir Əminə ana.

Çingiz müəllimlərinin də, sinif rəhbərinin və sinif yoldaşlarının da sevimlisinə çevrilmişdi. Hamının hörmətini qazanmışdı. Onda bir ağısaqqal təmkini vardı...

Orta məktəbi bitirdikdən sonra yazımın qəhrəmanı Ağdaş Kənd Təsərrüfatı Texnikumunun iqtisadiyyat fakültəsinə daxil olmuşdu. Orta məktəbdə olduğu kimi texnikumda da gözəl əxlaqı və tərbiyəsi, ağıllı davranışları, dərslərə fəallığı ilə seçilir, nümunəvi tələbə kimi tanınındı, xarakterinə görə sevilib-seçilənlərdən biri idi, tanışyanların hörmət və rəğbətini qazanmışdı.

Həmin ərəfədə vətənimiz çox ağır günlər yaşayırırdı. Mənfur erməni işgalçıları tərəfindən torpaqlarımız hissə-hissə zəbt olunurdu, silahlı erməni qruplaşmaları gecə-gündüz bilmədən dinc əhaliyə divan tuturdular. Belə bir vaxtda Çingiz təhsilini yarımcıq qoyub hərbi xidmətə yollandı.

Əminə ananın dediklərindən:

- Çingizi hərbiyə getmək fikrindən daşındırmaq üçün çox çalışdıq. Onu ana məhəbbətile, hətta bəlkə məndən daha çox sevən qızım Zümrüt nə qədər israr etsə də, "Getmə, qardaş, sənə nəsə olsa, mən dözmərəm" desə də, artıq Çingiz öz qəti qərarını vermişdi.

1992-ci ilin oktyabr ayında Çingiz hərbi xidmətə yola düşdü. Sumqayıtdakı hərbi hissələrin birində hərbi xidmət yolu keçməyə başladı. Beləcə davam edəcəkdi... Sakit və müharibəsiz məkan olan Sumqayıt şəhərində hərbi xidmətini başa vurub evə qayıda-qaqdı... Amma Çingizin bütün fikirləri, düşüncələri gündən-günə ağrlaşan Qarabağ münaqişəsinə köklənmişdi. Cəbhədən isə hər gün qan dondurən hadisələrin xəbərləri gəlməkdə idi. Vəziyyət getdikcə pisləşirdi. Belə günlərin birində digər hərbi hissələrdə olduğu kimi, Çingizin xidmət etdiyi hərbi hissəyə də cəbhə bölgəsindən hərbçilər gəlmış, döyüş bölgəsinə aparılmaq üçün könüllülər toplanılmasına başlanılmışdı. Çingiz könüllülər siyahısına yazılan ilk əsgərlərdən biri oldu. O, bu mövzu ilə bağlı evdə-kilərlə məsləhətləşmədi, onların cavabının nə olacağını öncədən bildiyi üçün bunu edə bilməzdi. Qərarları təkbaşına qəbul edən qəhrəmanım düzgün yol seçdiyinə əmin idi.

Əminə ana və ailə üzvləri, yaxınlar Çingizin döyüş bölgəsində olmasından çox gec xəbər tutdular. Artıq edə biləcəkləri nəsə yox idi deyə, olanları qəbul etmək məcburiyyətində qaldılar.

Qəhrəmanımızın könülli kimi gəldiyi cəbhə həyatı başlanmışdı. Həmişə filmlərdə izlədiyi səhnələr gerçek olmuşdu. Filmlərdə seyr etdiyindən daha dəhşətli müharibə gedirdi. Həm də bir çox müharibələrdən fərqli olaraq din, mənsubiyyət müharibəsi, müsəlman-xristian müharibəsi gedirdi. İnsanlar milli mənsubiyyətinə görə məhv edilirdilər, rus imperiyasının əmri və birbaşa iştirakı ilə başlanmış erməni-azərbaycanlı müharibəsi idi bu müharibə.

Döyüslər zamanı çox tez bir zamanda döyüş yoldaşları Çingizin igid, cəsur və mübariz bir oğul olmasının şahidi olmuşdular. Yüksək bacarıqları olan gənc Çingiz kəşfiyyatçı kimi fəaliyyət göstərirdi. Çox keçmədi ki, yüksək savadına, döyüş əzminə, qətiyyətinə görə onu briqada komandiri təyin etdirilər. O, özü kimi igid və cəsur əsgərlərə başçılıq edir, döyüslərin ən qızgrün yerində, ən qaynar nöqtələrdə düşmənə qarşı amansızlıqla mübarizə aparırdı.

Qardaşı Pərvizin şəhidimizlə bağlı xatirəsindən:

- Uşaqlığımın az hissəsi qardaşımla keçib. Onunla birlikdə doyunca uşaqlıq keçirmədiyimiz üçün həmişə təəssüflənmişəm, xatırələrimin az olmasına heyfsilənirəm. Birlikdə keçirdiyimiz sonuncu gün isə yaddaşımı əbədilik yazılıb.

Həmin gün Çingiz komandiri və döyüş yoldaşları ilə birlikdə hansısa bir tapşırıqdan qayıtmışdı və yolüstü onlarla birlikdə evə gəlmişdi. Onlara süfrə açdıq, yaxınlar, qonşular da evimizə yiğildilər, döyüslər barədə səhbətlərimiz oldu. Çingiz də, döyüş yoldaşları da inanırdılar ki, tezliklə torpaqlarımızı işğaldan azad edəcəklər, hər şey yaxşı olacaq. Gedərkən qardaşımın mənə son sözləri belə oldu:

- Gedirəm, tezliklə hamımız qələbə ilə geri qayıdacağıq. Qayıdandan sonra kənddə hansı qızı sevdiyimi sizə deyərəm, nişan təxarsınız, toy eləyərik.

Bu sözlər qardaşı Pərvizin və bütünlükdə ailə üzvlərinin ondan eşitdiyi son sözlər, evə gəlişi isə son gəlişi idi.

1993-cü ilin iyul-avqust ayları idı. Qarabağ cəbhəsində vəziyyət son dərəcə gərginləşmişdi, cəbhəboyu bütün ərazilərdə qanlı döyüslər gedirdi. Belə bir vaxtda Çingiz öz əsgərləri ilə birlikdə Füzuli rayonunun kəndləri uğrunda döyüslər aparırdı. Onun başçılıq etdiyi komandanın əsgərləri yüngül silahlarla silahlanmışdılar. Günlərlə davam edən və qüvvələrin qeyri-bərabər olduğu bu döyüsdə qaniçən erməni işgalçıları tanklarla hücumla keçməyə baş-

ladılar... Dəstə üzvlərinin döyüş və ərzaq ehtiyatı tükənmiş, əsgərlərin ümumi hərbi hissə ilə əlaqələri isə tamamilə kəsilmək üzrə idi. Dəstəsi ilə birlikdə ermənilərin ağır artilleriyasının qarşısında dörd saat tab gətirən dəstə komandiri Çingiz Məmmədov bu vaxt

ərzində dəfələrlə rabitə əlaqəsi yaradıb ümumi hərbi hissədən kömək istəsə də, onlara köməyə gələn olmadı. Hərbi hissədən heç bir kömək gəlmədiyiini görən komandir əsgərlərinə belə bir əmr verdi: "Siz yavaş-yavaş geri çəkilin, mən onların başını qarışdıraram". Dəstə üzvləri ərazini tərk etməyə başlayandan az sonra, uzaqdan Çingizin təkbaşına döyüşə davam etdiyini görən düşmən snayperçisi onu düz ürəyindən nişan alaraq vurmuşdu. Ərazini tərk edən sonuncu əsgərlər bu səhnəni görmüşdülər. Əsgərlərimizdən

biri "Komandiri vurdular!" deyə, həyəcanla qışkırmışdı. Komandirini çox sevən əsgərlər onu döyüş meydanında qoyub gedə bilməzdilər. Ölümü gözə alan iki cəsur əsgərimizin köməyi ilə qəhrəman eloğlumuzu çətinliklər bahasına Füzulinin digər bir kəndinə - döyüş bölgəsinin yaxınlığında yerləşən Əhmədbəyli kənd qospitalına çatdırıldılar. Həddindən artıq qan itirən Çingiz qospitalda iki gün koma vəziyyətində qaldı... Bu hadisə avqustun 17-də baş vermişdi. Avqustun 19-da, iki gün huşuz vəziyyətdə qalan Çingiz uğrunda canını qurban verdiyi Füzuli rayonunda dünya ilə həmişəlik vidalaşdı. Beləcə qoynunda saxlamaq gücündə olmadığı yaxşılardan birini də itirdi dünya.

Bu hadisədən iki gün öncə Çingizin qardaşı Gündüz Məmmədov onu görmək, vəziyyətindən xəbər tutmaq üçün öz şəxsi avtomobili ilə döyüş bölgəsinə getmişdi. Günlərlə hərbi hissələri gəzmiş, çox axtarmış, soraqlaşa-soraqlaşa Çingizin döyüşdürüyü yerlərə qədər gedib çıxmışdı. Az qalmışdı, lap az məsafə qalmışdı qardaşına yetməyinə... Görüşsəydi lər, bəlkə qisməti də fərqli olacaqdı yazımın qəhrəmanının. Bəlkə bir anın hökmü bir gəncin ömrünün sona yetməsinin qarşısını alacaq, bir gəncin də ömrü yarında qalmayacaqdı. Amma bu, onlara nəsib olmadı, qardaşının döyüşdürüyü məkanın lap yaxınlığında maşın xarab oldu və Gündüz qardaşı ilə görüşə bilmədi. Maşını düzəldirib yenidən sevimli qardaşının axtarışına, görünüşünə gedəcəkdi. Həmin gün yola çıxacaqdı... Görünür Çingiz yollar yorğunu olan qardaşının bir daha əziyyət çəkməsinə razı olmadı. Bu dəfə özü gəldi, ciyinlərdə gəldi, həm də həmişəlik gəldi, müqəddəs zirvənin fatehi kimi gəldi. Bütün narahatçılıqlara son qoyulacaqdı qəhrəmanımın bu gəlişindən... Daha kimsə "Çingiz haradadır, nə edir, görən ac qalır mı, əzab çekirmi?" deyə, düşünməyəcəkdi... Artıq hamı onun harada olduğunu biləcək, acidırı, susuzdurmu deyə, narahatçılıq hissi keçirməyəcəkdilər. Beləcə bütün narahatçılıqlara son qoyan ığid vətən oğlu əvəzində yaxınlarına və sevdiklərinə dünya boyda dərd qoyub getdi və o dərd qardaşı Gündüzün ürəyində sağalmaz bir oyuq açdı. Çunki qardaşı ilə görüşə bilmədiyi üçün ürəyi göynəyirdi, "Mən qardaşımı gedib görsəydim, qardaşım şəhid olmazdl" fikri Gündüzün bütün düşüncələrində kök salmış və həyatına son qoyacaq bir xəstəliyin yaranmasına şərait yaratmışdı.

Çingiz Məmmədovun yaralı halda yerləşdirildiyi Əhmədbəyli kəndinin ağsaqqal axundu gənc şəhidin nəşini dini qaydalarımıza uyğun şəkildə dəfnə hazırlamış və iki əsgərlə birlikdə Ağdaşa, şəhidin doğma ocağına götürmişdi. Həmin axund ağlaya-ağlaya Çingiz haqqında bildiklərini nəql edir, onu yaxından tanıdığını de-

yirdi. "Çingiz ölesi oğul deyildi, onu öz balam kimi sevirdim, ölümü məni öz övladımın ölümü qədər çox sarsıtdı" deyirdi. Axundla birlikdə gələn əsgərlər də Çingizin ölümünə çox heyfslənir, yoxluğuna ürəkdən yanırıldılar. "Çingiz bizə komandır yox, ata idi, qardaş idi. Yaşının az olmasına baxmayaraq hamımızın qayğısına qalır, dərdimizi çəkir, hər birimiz üçün narahat olurdu. Döyüşlər zamanı həmişə özü qabaqda gedirdi, bizi qoruyurdu, dönə-dönə ehtiyatlı olmağımızı tapşırır, "döyüşün, amma özünüüzü də qoruyun" deyirdi.

Əminə ananın ürək parçalayan cənazə hekayətini eşidəndə varlığından yox olur adam:

- Həyətimizdə böyük bir dəmir stol var idi. Çingizin cənazəsini gətirib onun üstünə qoymuşdular. Cənazə həyətə daxil olanda uca səslə, kənddolusu necə qışqırduğımı xatırlayıram. Səsim batmışdı. Səhərə qədər cənazənin yanında ayaq üstə dayandım. Bir möcüzə olacağını, balamın oyanacağıni xəyal edirdim. Balamın öldüyüne inana bilmirdim, onun oyanması üçün Allaha yalvarırdım. Başında yalnız bir fikir dolanırdı: Tabutu bir yolla açmaq fikri. Bütün gecəni cənazənin dörd tərəfinə firlansam da, tabutu aça bilmədim. Səhər cənazə stoldan qaldırılanda gördüm ki, stolun üstündə qan gölməçəsi var - balamın snayper yarası ilə oyuq açılmış ürək yarasından axan qanın yaratdığı gölməçə. Həmin qanı özümdən ixitiyarsız yaylığımın arasına yığıb qoynumda gizlətdim. Düz dörd il o qanlı yaylığı evdə saxladım. Balamın ətrini o yaylıqdan alırdım. Bu, psixologiyamın pozulmasına, halımın gündən-günə pisləşməsinə səbəb olurdusa da, qoruyub saxlayırdım.

Qanlı yaylıq söhbəti uzun müddət qohum-əqrəbanın, tanış bilişin söz-söhbət mövzusuna çevrilmişdi. Ağsaqqal və ağıbirçəklər Əminə anaya bu qanlı yaylığı evindən çıxarmasını məsləhət görürdülər. "Çingizin ruhunu narahat edirsən" deyirdilər. Nəhayət,

düz dörd ildən sonra yaxınları həmin qanlı yaylığı evdən aparıb Çingizin məzarının ayaq tərəfində basdırıldılar.

Qanlı yaylıq hekayətindən xəbər verən "Qanlı dəsmal'" adlı yazı da yazıldı. Şükür Müseyiboglunun müəllifliyi ilə 2001-ci ildə nəşr olunmuş "Ağdaş şəhidlərinin qəhrəmanlıq dastanı" adlı kitabında Çingiz Məmmədovdan bəhs edən yazı "Qanlı dəsmal" adlanırdı. O yazışdan bir şeir bəndini dəyərli oxuculara təqdim edirəm:

*Meylini ellərə salıbdır anan,
Kədərli günlərə qalıbdır anan,
Düz dörd il, ay Çingiz, sənin ətrini
Qanlı dəsmalından alıbdır anan.*

Avqust ayının 19-da Çingizin doğma kəndinə gətirilmiş nəşri avqustun 20-də Qarağan-Sədi kənd qəbristanlığında torpağa tapşırıldı. O gün sanki yer də, göy də Çingiz üçün ağladı... Şəhidimizin sevdiyi qızla qurmaq istədiyi ailə həyatı başlanmadan, xoş günləri yaşanmadan bitdi... Gənc şəhidin sevgisi də özü ilə birlikdə məzara kömüldü, gənc bir qızın sevgisi də onunla birlikdə dəfn olundu, həyata keçməyən arzuları söndü... Zümrüd adlı bir bacının dünyası tarimar oldu, bir ömür boyu ona bağışlanan çiçəklərin ünvani məzar oldu, o məzar da Zümrüd üçün bir ömürlük ən müqəddəs məkan oldu... O gün bir ana da övladıyla birlikdə şəhid oldu, Əminə ananın arzuları, diləkləri öldü o gün, ürəyinin başı yandı, kösöv oldu, arzuları ürəyində, gülüşləri dodağında dondu o gün, bir ana da, bax beləcə öldü o gün, yalnız torpağa qoyulmadı, çiçək kimi soldu ana, diri ikən öldü ana...

Pərvizin nəql etdiyi kimi, Çingiz doğmaları ilə görüşmək üçün evə son gəlişində sevdiyinin olduğunu söyləmişdi. Onun heç zaman gerçəkləşə bilməyəcək bu arzusu da yaxınlarının ürəyində bir düyü kimi qaldı. Bu ağır dərd Əminə ananın ürəyində qubar

bağladı. "Çingiz şəhid oldu, şəhid kimi haqqın dərgahına qovuşdu, ən uca zirvəyə ucaldı, bütün ailəmizin qürur mənbəyi, qürur yeri oldu. Onun ölümündən sonra uzun illər boyu kəndimizdə hansı qız həddi-buluğa çatıb nişanlanırdısa, toy çaldırıb ailə qururdusa, düşünürdüm ki, görəsən mənim balamın sevdiyi qız deyil ki? O hiss bu günə qədər ürəyimi yandırıb. Amma o qızda xoşbəxtlik arzulamışam, balamın qisməti olmadısa da, qoy bəxti gözəl olsun demişəm.

Çingiz öz cəsurluğu ilə, nəcibliyi ilə, gözəl insani keyfiyyətləri ilə qəlbimizdə yaşayacaq. And yerimiz olacaq.

Bacısı Zümrüdün şəhid Çingizlə bağlı xatirələrindən:

- Qardaşım mənimlə çox yaxın idi. Çox diqqətcił olduğundan xarakterimə tam bələd idi. Çiçəkləri çox sevdiyimi bilirdi. Hər gün mənə çölçiçəklərindən çələng hörər, taxıl sahəsindən lalələr yığıb gətirərdi. Gözəl əl qabiliyyəti vardı. Müxtəlif cür əşyalar hazırlamağı çox sevirdi. Eviminə ətraflarında, bağ-bağçalarda "pişmiş" adlı yabanı bir çöl bitkisi var. Həmin bitkidən mənim üçün papaq, zənbil hörər, mənə belə hədiyyələr etməyi çox sevərdi. Bir dəfə də taxıl zəmisindən bir dəstə sünbüllər yığıb evə gətirmişdi. Mən o sünbüllər dəstəsini illərlə qoruyub saxladım. O şəhid olandan sonra həmin sünbüllər dəstəsini onun şəkilləri və əşyaları ilə birlikdə Ağdaş rayon muzeyinə təqdim etdim.

Yuxarıda qeyd etdiyim kimi, ölümündən iki gün əvvəl qardaşını görmək üçün cəbhə bölgəsinə yola düşən Gündüz Məmmədov döyüş ərazilərində çox gəzmiş, amma bu görüş baş tutmamışdı. İki gündən sonra isə Çingiz qardaşının görüşünə doğma yurda, həm də ciyinlərdə, tabutda gəlmışdı. Qardaşının şəhid olması xəbərindən sonra Gündüzün ürəyində dərddən bir oyuq açılmışdı və bu oyuq onda sağalmaz xəstəliyin aşkarlanması hesabına başa gəldi. Beləliklə, əsrin dəhşətli bələsi olan xərçəng Əminə ananın

ailəsindən də yan keçmədi. Əminə ana ailə üzvləri ilə birləşib Gündüzü sağaltmaq üçün əllərindən gələni etdilər, yaxşı həkim, yaxşı təbib axtardılarşa da, Gündüzü bu xəstəliyin caynağından qurtara bilmətilər, Çingiz yarası qaysaq bağlamamış Gündüz ailə üzvlərinin ürəyinə daha bir dağ çəkdi, üç balasını atasız, həyat yol-daşını başsız saxlayıb dünyadan köcdü. Əminə ana onun haqqında da Çingiz balası haqqında danışlığı kimi böyük məhəbbətlə danışır: "Gündüzüm çox qeyrətli oğul idi, ailəcanlı, qohumcanlıydı, əliaçıq, ürəyiaçıq insan idi... Hamımızı çox sevirdi. Çox səxavətliydi, tək özünü deyil, hər kəsi düşünən biriydi, əlində olanı kənara yiğmaqdansa, imkansıza xərcləməyi sevirdi, "qoy hamı tox yaşa-sın" deyirdi. Sanki mənimlə nəfəs alırdı. Rusiyada əməliyyat olunmuşdu, bunu məndən gizlətməşdi, biz bütün bunlardan yalnız onun xəstəliyi yenidən baş qaldıranda xəbər tutduq. Öləcəyini bilirdi, dünyasını dəyişənə yaxın dediyi sözləri heç unuda bilmirəm: "Gedirəm, bilirəm ki, mənsizliyi ən çox anam hiss edəcək". Beləcə ölüm ayağında da anasını düşündü balam. Mən vətənə bir yox, iki şəhid vermişəm. Çünkü Gündüzüm də Çingizin nakam ölümündən sonra sağlamaz xəstəliyə tutuldu, dərddən oyuq açılmış ürəyi Çingizin faciəsinə dözmədi.

Qardaşı ilə görüşmək üçün döyüş bölgəsinin ən qaynar yerlərinə gedib onu axtaran və tapa bilməyən Gündüz şəhid qardaşına yalnız haqq dünyasında qovuşa bildi. Bu gün hər iki qardaş Qarağac-Sədi kənd qəbristanlığında qoşa uyuyurlar. Üç il bundan qabaq Əminə ana öz xərci ilə şəhid balasının məzarına qara mərmərdən başdaşı qoydurub. Kəndin girəcəyində şəhid Çingizin adına abidə ucaldılıb. Abidənin qarşısında vaxtaşırı tədbirlər keçirilir, kəndə gələn qonaqlar, kənd adamları, məktəblilər tez-tez abidəni ziyarət edirlər. Həmin abidənin yerləşdiyi geniş küçə Çingiz Məmmədovun adını daşıyır. Hazırda Ağdaş şəhərində şəhidlər və əlli illər üçün tikilmiş binanın qarşısında beş şəhidin adının əbədiləşdirilməsi üçün Zümrüd Məmmədovanın təşəbbüsü ilə xatirə bulaq

kompleksi inşa edilməkdədir ki, həmin şəhidlərdən biri də onun qardaşı Çingiz Məmmədovdur. Bu binada şəhid oğluna görə hədiyyə verilmiş evi də ana sevimli qızına hədiyyə edib. Məncə belə etməklə o, ən gözəl, ən doğru seçimi edib. Əminə ananın dediklərindən anladım ki, Zümrüd xanım qardaşının xatirəsinə tikdirdiyi bulağın tikintisi üçün anasının bir qəpik belə xərcləməsinə razı olmayıb, o bulağın tikintisində yalnız öz halal zəhməti ilə qazandığı puldan istifadə edib, "Qardaşımın xatirəsini yaşatmaq üçün nəsə etməsəm, oturduğum bu ev mənə halal olmaz" deyən Zümrüd əslində illərdir ki, nə etmək lazım idisə, hamısını edib, həm də artıqlaması ilə edib. Əminə ananın bu kişi qeyrətli qızı, şəhidimizin tək bacısı, yuxarıda qeyd etdiyim kimi, Çingizin məzarını pir bilən qardaş nisgilli, qardaş həsrətli Zümrüd Məmmədovanın Çingiz haqda olan xatirələrini dinləyəndə çox kövrəldim. Şəhidimizin ona hədiyyə etdiyi çiçək çələnglərinin təsvirini Zümrüd yəqin ki, bir ömür unutmayacaq. Çingizin məzarını ən çox ziyarət edən, ona gətirilən çiçəkləri qardaşlarının məzarına aparıb "bu güllərin ən gözəl yeri qardaşlarımın yatdığı yerdir" deyən, özünün qızıl əlləri ilə toxuyub düzəltdiyi müxtəlif formalı çiçək çələngləri ilə də o məzarları bəzəyən ürəyi dağlı bacı başqa cür ola bilməzdı... Hər kəs qardaşının məzar yolunu unutsa da, Zümrüd kimi bacı unutmaz... Bir vaxtlar qardaşının ona gül ləçəklərindən toxuyub hədiyyə etdiyi gülləri qardaş məzarına yalnız o aparar, o düşünər, o ağlayar Çingizinə...

*Gözəl gözlüm, çiçəkləri sevərdin,
O güllərdən dəstə çələng tutub gəl,
Bu gedişin qayıdışı imkansız,
Yaralara bir az məlhəm qatıb gəl...*

Haşıyə: Məmmədova Zümrüd Xasay qızı 1976-cı ildə Qarağan-Sədi kəndində dünyaya gəlib. Ağdaş şəhərindəki Səməd

Vurğun adına orta məktəbi bitirdikdən sonra Kənd Təsərrüfatı Texnikumunu bitirib. 1996-cı ildən etibarən rabitə sahəsində çalışır. Ailəlidir, üç övladı var. Nurlan Naxçıvanda hərbi xidmətdədir, ikinci övladı Kamran ali məktəb abituriyentidir, idmançıdır, bu sahə üzrə qazandığı çox sayda diplomları və mükafatları var, sonbeşik övladı Rəvan isə hələ kiçikdir.

Əminə ana oğlu Pərviz barədə də sevgi və ehtiramla danışır, hər hansı bir məsələdən danışanda özünün deyil, övladlarının adını daha çox vurğulayır. "Kiçik oğlum Pərviz kənddə yaşayır, ailəlidir, bir qızı, iki oğlu var. Oğlum zəhmətkeş və əməksevərdir, Allahın yolunu tutandır, yaxşı oğullardan biridir. Özünə gözəl güzəran, yaxşı ev-eşik qurub, ailəsini halal zəhməti ilə dolandırır.

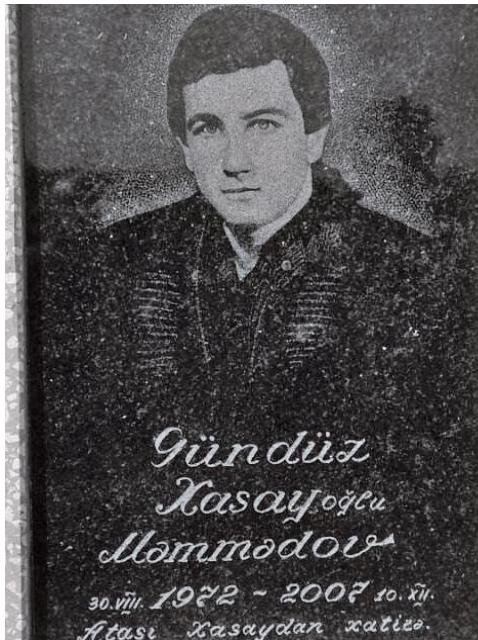
Dünyasını dəyişən oğlum Gündüzün ailəsi, həyat yoldaşı və övladları, gəlini və iki nəvəsi öz mülkümüzdə yaşayırlar.

Allah hamının balalarını, nəvələrini, sevdiklərini qorusun, o cümlədən də mənim balalarımı, mənim sevdiklərimi qorusun deyə, həmişə duaçıyam".

Oğlu şəhid olduğu gün arzuları da şəhid olan Əminə ana üçün dünya övladlarından - Zümrüdündən, Pərvizindən və onların gül balalarından, bir də Gündüzün yadigar qalan həyat yoldaşından, övladlarından ibarətdir.

Qeyd: Çingiz şəhid olandan az sonra qardaşı Gündüzün dünyaya gələn oğul övladına şəhid Çingizin adını verdilər. Qardaşını böyük məhəbbətlə sevən və xatirəsini əziz tutan Gündüz oğlunun doğum gününü belə qardaşının ruhuna hörmət əlaməti olaraq onun doğum günü ilə eyniləşdirdi. Doğum günü 6 oktyabr kimi qeyd olunan Çingiz hazırda ailəlidir, iki övladı var və bacarıqla yaxınlarına əmisinin yoxluğunu hiss etdirməməyə çalışır.

Mən Əminə ananı ilk olaraq ictimaiyyətçi bir xanım kimi tanışmışam. İkili həyat yaşayan, evdən çıxanda dərdi büküb ürəyində gizlədən, kədərini kimsəyə yük etmək istəməyən fədakar qadın

xəstəxanasında çalışıb, hazırda təqaüddədir, YAP-ın icra hakimiyyəti tərəfindən seçilmiş üzvüdür, hazırda YDD İB-nin qazılər və şəhid ailələri üzrə sədr müavinidir.

Bütün bunlar sözdə bu qədərdir. Bu yola gəlib çatmaq üçün onun keçdiyi yollar isə çox çətin və məşəqqətli, tikanlı, qanqallı olub. Nə yaziq ki, ömrün hamar yollara tikan əkənlər də çox zaman yaxınlar olur... Ən böyük zərbəni yaxınlarından alır insan. Haqqı olmayan yerdə mal-mülk davasına qalxanları görəndə düşünürəm ki, yaxşı ki, bu dünyada əbədiyaşarlıq mümkün deyil. Yoxsa nələr olardı...

Əbədiyaşar olan şəhidlərimizdir... Ürəklərdə daim qalan Çingizimizdir, onun kimi müqəddəs zirvənin fatehləridir.

Bu yazısını yazanda özümün deyil, arzuları şəhid olan Əminə ananın hiss etdiklərini yazdım və son olaraq müəllifi olduğum bir bənd şeiri də Əminə ananın dilindən şəhid Çingizə ünvanlayıram:

kimi tanımışam. Həyatın qaçıl-maz qanunları ilə əlbəyaxa olan, bu mübarizələrdən həmişə qalib çıxmışı bacaran biri kimi tanımışam... Artıq o, illər önce təhsil almaq arzusunu ürəyində saxlayanlara etiraz etmək gücündə olmayan zəif bir xanım deyil. O zəif məxluqu illərin arxasında saxlamağı bacaran mətin və mübariz bir ana, bir nənə, bir vətəndaşdır. Onun həyat yolu keşməkeşli olub, statistika şöbəsində işləyə-isləyə oxuyub, mühasibat təhsili alıb, müxtəlif işlərdə, o cümlədən 33 il rayon

*Gözüm nuru, bu dünyadan gözəlsən,
Sevdalısan, İlahisən, əzəlsən,
Heç kimsəyə bənzəməyən, özəlsən,
Ayrılığın sədlərini yixib gəl,
Gözləməyə yoxdu taqət, çıxıb gəl.*

Məkanın cənnət, ruhun şad olsun, müqəddəs şəhidim! Kaş ki
ayrılığı yixa biləydin!

AYRILIĞIN SONU YOXMUŞ

Vətəni canından, qanından, ailəsindən və övladlarından, bütün sevdiklərindən üstün tutan şəhid Əliyev Elbrus Əsgər oğlunun unudulmaz xatırəsinə həsr edirəm

Həmişə şəhid analarından yazmışam, şəhid analarının hiss-lərini, düşüncələrini, deyə bili-diklərini və çox zaman da deyə bilmədiklərini qələmə almağa çalışmışam. Həmin yazılarimdə şəhid anaları danışıb. Bu dəfəki yazımın qəhrəmanı haqqında isə şəhidin xanımı - uzun illərdir ki, saçının birini ağ, birini qara hörən, ömrünü həyat yoldaşın-dan nişanə qalmış iki övladına həsr edən sonalar sonrası Yeganə xanım danışacaq. Şəhidin məktəb illərilə bağlı məlumatları da Yeganə xanımın vasitəsilə şəhi-din bacısından, Ağdaş rayonunun Zeynəddin kənd məktəbinin di-rektoru Əliyeva Dilbər Əsgər qızından öyrəndim.

Yazımın baş qəhrəmanı illər öncə iki övladını çox sevdiyi həyat yoldaşına əmanət edib döyüş bölgəsinə yola düşən və bu elan edil-məmiş müharibənin qurbanlarından biri olan Əliyev Elbrus Əsgər oğlu, müsahibim isə şəhidin həyat yoldaşı Yeganə xanım Əliye-vadır.

Bu yazını nəşrə hazırlayan zaman fərqində oldum ki, səsini so-sial şəbəkələr vasitəsilə tez-tez dinlədiyim, müxtəlif mövzularda

fikirləri ilə tanış olduğum, səsindəki qübarı kədərinin böyük-lüyündən xəbər verən bu xanımın fotosunu bircə dəfə də olsa, gör-məmişəm. Göndərdiyi səslərin hər birisini təkrar-təkrar dinlədikcə, bu hüznlü səsdəki qəm notlarının nəhayətsizliyini an-laşıqca, siyaset qurbanı olan şəhidlərin övladlarını əmanət edib getdikləri sonsuz sayda olan şəhid xanımlarını xatırladım... İçimdə bir qəm vulkanı kükürədi, həyata, insanlara üsyan etmək istədim, yaşıdagımız dəhşətlərdən dolayı qəlbimizdə doğan sualları kimə ünvanlayıb da cavab ala biləcəyimizi, "axı biz neyləmişdik?" deyə, soruşmaq ixtiyarında, övladlarının xoş günlərini görmək qis-mətində olmayanları düşündüm... Bu dünyani, insanları əllərində oyuncaq edən, bənövşə ömrü yaşayan milyonlarla gənclərimizin həyatlarına son qoyan ağılsız siyasetçilərin qurbanı olanlar qarşı-sında özümü günahkar hiss etdim... Həmişəki kimi yenə də çarə axtardım. Amma nə qədər çətin imiş çarənin olmadığını bildiyin halda çarə axtarmaq...

Yeganə xanım da uzun illər önce həyatdan aldığı güclü mənəvi zərbənin təsirindən beləcə çarəsiz qaldı, müharibənin ağlaşığmaz dəhşətlərini yaşadı. Cismən də od tutub yanmış kimi oldu... Tale-yin amansız oyununun onun başına gətirdiyi müsibət çox ağır oldu, iki övladı atasız, bir ailəni başsız qoydu. O gün Azərbaycan adlı məmələkət də bir cəsur oğlunu itirdi - vətəni sevdiklərdən belə üstün bilən, vətənin müdafiəsi üçün ailəsindən və canından keçən Əliyev Elbrus Əsgər oğlunu əbədiyyətə yola saldı.

Haşıyə: Müsahibim Əliyeva Yeganə Mövcud qızı Ağdaşın Ərəbocaq kəndində dünyaya gəlib. Valideynlərinin hər ikisi müəllimlik sənəti ilə məşğul idilər. Atası əslən ağıdaşlı, anası isə Qazax rayonunun Dağ Kəsəmənli kəndindən idi. Hələ gənc ikən hər iki-sinin müəllimlik təyinatı Kürdəmir rayonuna verilmiş və orada tanış olub ailə qurmuşdular. Cütlüyün beş övladı dünyaya gəlmişdi ki, onlardan biri də müsahibim Yeganə xanımdır. O, orta məktəbi bitirdikdən sonra ticarət texnikumunu bitirmiş, peşəsi ilə əlaqədar

Ağdaşda, ticarət sahəsində çalışmış və o illərdə də Elbrus Əliyevlə tanış olmuşdu. Daha doğrusu satıcı işlədiyi dükanın müştərilərindən biri olan, üç il boyunca onu izləyən, onun ailəsi və özü haqqında bütün məlumatları öyrənən qəhrəmanımızla da orada tanış olmuş, bir müddət sonra gənc Elbrus sevib-seçdiyi xanıma evlilik təklif etmişdi. Məqamı çatanda isə bu evlilik təklifi gerçəkləşmişdi.

213 nəfərdən ibarət ağdaş şəhidlərindən biri olan Elbrus Əliyev 20 iyun 1962-ci ildə Ağdaş rayonunun Ağalı kəndində, ziyalı ailəsində dünyaya gəlmişdi. Atası Əsgər Əliyev də, anası Kəbirə xanım da müəllimlik fəaliyyəti ilə məşğul idilər, atası məktəb müəllimi, anası isə bağça müəlliməsi idi. Maddiyyatca kasib olan bu ailədə yeddi uşaq böyüyürdü.

İlk ibtidai təhsilə 1969-cu ildə Ağdaş şəhər Nizami Gəncəvi adına 1 nömrəli tam orta məktəbində başlayan yazının qəhrəmanı elmi biliklərinə görə yaşıdlarından çox fərqlənməsə də, idmana, əsas da qədim dövrlərdən başlayaraq xalqımızın ata idman növü sayılan sərbəst güləş növünə olan sevgisinə görə fərqli idi. Bir cəsurluq nümunəsi olan gənc Elbrus məktəbin futbol komandasının da üzvü idi. Yarışlarda məktəbi layiqincə təmsil etməyi bacarırdı, dəfələrlə rayon birinciliyi uğrunda keçirilən yarışlara qatılmış, birincilik qazanmışdı. Onun mükafatsız qayıtdığı bir yarışma olmamışdı. 1979-cu ildə onilliyi bitirən gənc elə o ildən etibarən də ailəsinə maddi kömək etmək məqsədilə "Kommunist" sovxozaunda fəhlə kimi fəaliyyətə başlamışdı. Sovxoza bir müddət çalışdıqdan sonra 1980-ci ilin oktyabrında həqiqi hərbi xidmətə yola düşən gənc Elbrus xidmətini Çexoslavakiya Sovet Sosialist Respublikasının ərazisində icra etməklə atıcı-zənitçi peşəsinə yiylənmiş, 1982-ci hərbi xidmətini başa vurduqdan sonra doğma vətənə qaytmışdır. Həmin il sənədlərini Bakıdakı 14 nömrəli texniki peşə məktəbinə təqdim etmiş, burada qaynaqçı peşəsinə yiylənmişdi.

Texniki peşə məktəbinə əla qiymətlərlə başa vuran ya-
zımın qəhrəmanı peşəsinə uyğun olaraq bir müddət Sanqaçal Dəniz Qazma İş-
ləri idarəsində qazmaçı kö-
məkçisi işində çalışmış, daha sonra yenidən doğma yurdu Ağdaşa qayıtmış, orada 132 nömrəli texniki peşə məktəbinə qəbul olunaraq sürücülük ixtisasına yiyələnmişdir. 1989-cu ildə sevib-seçdiyi Yeganə xanımla ailə qurmuş, bu izdivacdan cütlüyün Dilşad və Elvin adlı övladları dünyaya gəlmişdi.

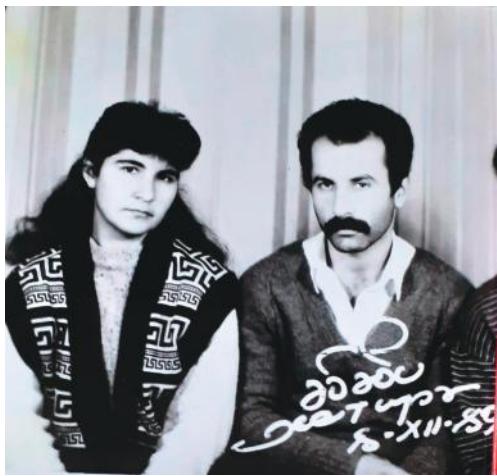

Bu məqamda Yeganə xanımın yadına oğlunun dünyaya gəldiyi günün xatırələri düşür: "Elvin dünyaya gələndə Elbrusun nə qədər sevindiyini xatırlayıram. O, şən halda otağa girdi, məni qucağına alıb otaqda firlatmağa başladı, fırlatdıqca da "Oğlum olub, babulya, mənim oğlum olub, bunun nə demək olduğunu bilirsən? Mən oğul atası olmuşam" deyir, sevincinin ölçüsüz olduğunu bəyan edirdi". Bu sözləri Yeganə xanım həyat yoldaşının ölümündən sonra, vaxtilə Elbrusla iş yoldaşı və ailə dostları olmuş Nina xaladan eşitmışdı.

Əvvələ qayıdaq.

...Qarşılıqlı sevgi əsasında qurulan ailə dövrünün əksər ailələri kimi xoşbəxtlik qayğıları ilə yaşayırıdı. Güzəranlarını yaxşılaşdırmaq üçün 1992-ci ildə ailəliklə paytaxt Bakıya köçmüştülər. Elbrus əvvəlki işinə qayıdaraq dənizdə qazmaçı işləməyə başlamışdı.

Onların mehriban və səmimi ailə münasibətləri vardı. Hər iki-sini kədərləndirən məqam övladları Elvinin xəstə doğulması, ana-

edə bilmədiyini də övladı üçün edən həyat yoldaşı Yeganəyə inanır və etibar edirdi. Gənc və bacarıqlı ana Elbrusun dənizdə olduğu vaxtlarda qızına da, oğluna da həm ata, həm də ana qayğısı göstərir, onu da əvəz edirdi. Onların maddiyyatca heç bir problemləri yox idi, ayın yarısını dənizdə olan Elbrus gördüyü gərgin iş sayəsində yüksək qazancla təmin olunurdu. Tək problem oğlunun xəstəliyi idi ki, onu da savadlı həkimlərin köməyi ilə həll etmək üzrə idilər.

Bütün bunlara baxmayaraq, 1988-ci ildən bəri başlayan və davam edən, elan edilməmiş Dağlıq Qarabağ münaqisəsi Elbrusun bütün fikirlərini alt-üst etmişdi. Nə gərgin iş rejimi, nə oğlunun xəstəliyi ona bu münaqişəni unutdura bilmirdi. O, ermənilərin insanlıqdan kənar əməllərini çox görmüşdü. Yaşadıqları binadan köçüb gedən erməni qonşularının təxribatı nəticəsində binanın dördüncü mərtəbəsinin çökdüyünü, orada həlak olan qonşularını, elə həmin binanın karşısındaki qazanxananın da erməni əli ilə partladılmasını unutmamışdı. Bütün bunların qisasını alacağına söz vermişdi. Yeganə xanım onun bu mövzuda tez-tez yaşadığı gərgin anlardan epizodları nəql etdikcə, vətənimin belə oğullarının olması ilə qürur duyuram.

dangəlmə ürək qüsurlu olması idi. Buna görə də uşağı diqqətdə saxlamaq, tez-tez həkimə müraciət etmək lazımlı gəlirdi. Yeganə xanım övladından bir an da olsa, aralı qalmır, onun sağıması üçün əlindən gələni edirdi. Elbrus isə dəniz, iş adamlıydı. Əksər bəylər kimi ailəsi ilə birlikdə olmaq imkanı az olurdu. Övladının xəstə olmasından çox narahat olsa da, onun

Elbrus Əliyev əsgərlik etdiyi müddətdə atıcı-zenitçi peşəsinə iyiyələnsə də, onun döyüş bölgələrinə çağırılması ehtimalı yox idi. Neftçi işlədiyinə, kəşfiyyat qrupunda çalışdığını görə və belə işçilərə çox ehtiyac olduğuna görə bu qərar qanuna zidd sayılırdı. Bütün bunlara baxmayaraq, o, dəfələrlə Qaradağ rayonunun Sahil qəsəbəsində yerləşən hərbi komissarlığa müraciət etmiş, könüllü olaraq döyüş bölgəsində iştirak etmək istədiyi haqda ərizə yazmışdı. Döyüşə getməzdən öncə o, Bakıda Qarabağla bağlı keçirilən bütün mitinqlərdə iştirak edirdi. Vətən sevgisi onun nəzərində bütün sevgilərdən daha yüksəkdə dururdu və bu yüksək sevgi hissi onu həyatın bütün digər hissələrindən məhrum etmişdi. Nə aldığı yüksək maaş, nə çox sevdiyi ailəsi və yaxınları onun mənfur ermənilərə olan qəzəb və nifrət hissindən doğan fikirlərinin qarşısına sədd çəkə bilmədilər.

Bütün dünyanın tarixinə qara ləkə kimi yazılın, xalqımızın üz qarası sayılan, əsrin ən böyük faciəsi hesab edilən Xocalı faciəsi isə bu fikirlərin pik nöqtəsi oldu. "Vətən sevgisi Elbrusun bütün varlığına hopmuşdu, Xocalı faciəsində yaşadığımız günləri xatırlayanda isə dəhşətə gəlirəm. O gün sanki mən özüm Xocalıdan qaçqın düşmüştüm, qız-gəlinlərin başına açılan oyunlar Elbrusu dəli olmaq həddinə gətirmişdi, onu dindirmək, danışdırmaq olmurdu. "Mən artıq gözləyə bilmərəm, artıq məni heç kim və heç nə saxlaya bilməz" deyirdi. O günlərdə Elbrusu sakitləşdirə bilmirdim.

Xocalı faciəsi zamanı onlar Bakıda yaşayırdılar. Elbrus ailəsinin təhlükəsizliyini təmin etmək üçün onları rayona yollamış, iyirmi gündən sonra Ağdaşa hərbi geyimdə qayıtmışdı.

Nə ata-anasının, nə də həyat yoldaşının onun döyüşlərə qatılmaq fikrini dəstəkləməyəcəklərini bildiyi üçün, o, heç kimə təlimlərə qatılması barədə nəsə deməmişdi.

Yeganə xanım o günləri göz yaşları içərisində xatırlayır:

- O, həqiqətən cəsur və qorxmaz biri idi. Çətinliklərin öhdəsin-dən asanlıqla gəlməyi bacarırdı, həm də kəşfiyyatçı idi. Gətirdiyi dəqiq məlumatlar nəticəsində dəfələrlə döyüş yoldaşlarını labüd ölümdən qurtarmışdı. Həmişə döyüşlərin ən ağır olduğu yerlərdə olmağa can atırdı, döyüş zamanı qəhrəmanlıq nümayiş etdirirdi. Elbrusun igidliyini, qorxmazlığını görən rəhbərlik onu tərkibində olduğu hissəyə komandir müavini təyin etmişdi. O, dəfələrlə döyüşlər zamanı ölümlə üzləşmiş, amma sağ qalmağı bacarmışdı. Döyüş yoldaşlarının dediklərinə görə, Elbrus Ağdamı və onun döyüş gedən ərazilərini o qədər gözəl tanıyırkı ki, sanki orada do-ğulmuşdu.

Arada evə gəlirdi. Cox arıqlamışdı, üz-gözündən düşdüyü çə-tinliklərin çoxluğu hiss olunurdu. Nə qədər israr etsəm də, bir neçə gün evdə qalmasına nail ola bilmirdim, daim cəbhəyə tələsirdi. Oğlumun dünyaya gəlişi yeddi ay idi. Qızım nisbətən böyük, yaşı yarımlıq olduğu üçün atasını tanıyır, onu hədsiz çox sevirdi. Evə hər gəldiyində atanın əllərindən bərk-bərk tutar, buraxmaq istə-məzdi. Belə günlərin birini heç unuda bilmirəm. Elbrus evə gəlmişdi, həmişəki kimi qayıtmaga tələsirdi. Qızım yatmışdı, o, görüşmək üçün uşağı oyatdı. Əzizləyib oxşadı, görüşüb çıxdı, amma uşaq elə tükürpədən səslə ağlamağa başladı ki, o, məcbur olub geriyə qayıtdı, günortaya qədər qızının başı üstə dayandı, nə-hayət, onu yuxuya verib evdən çıxdı... Qızım yuxudan oyanıb atasını görməyəndə qiyamət qopardı, axşama kimi sakitləşməyib ağladı... Həmin gündən sonra o, evə gəldiyində qızımı oyatmir, oğlumu oyadıb oynadır, həsrətlə bağırna basır, uşaqlar üçün çox darıxdığını mənə bildirməməyə, gizlətməyə çalışırı.

Onda hələ Ağdam alınmamışdı...

Bütün müsahibə boyu onun onsuz da kədərdən və hüzndən ci-lalanmış səsinin titrədiyini hiss edirəm. Ədəbdən don biçilmiş sə-sində və sözlərində nə boyda həsrətin gizləndiyini, həyatda

olmayan insana qəlbində bir ömürlük kök salmış sevgisini belə etiraf etməkdən çəkindiyini duyuram... Hətta gənclik illərinin xatırələrini danişarkən də "onu sevmişdim" deməkdən həya edən, "qismətdə varmış" deyib yollarını yazımın qəhrəmanı ilə birləşdirməyin Tanrı payı olduğunu düşünən əsl Azərbaycan xanımı Yeganə Əliyeva özünün deyil, yalnız qızı Dilşadın atasına olan sonsuz sevgisini dönə-dönə vurğulayırdı... Hər vurğuladığında mən əslində onun özünün həyat yoldaşına olan sevgisinin sonsuzluğunu hiss edirdim... Bir gənc xanımın, ümumiyyətlə isə, minlərlə belə gənc xanımların sevgiləri yolunda həyata keçməyən, ürəklərində qalan arzularına, deyilmədən, söylənmədən dillərində, dodaqlarında donub qalan eşq və məhəbbət sözlərinə acıydım... Dünyanı yuxu bilən, nağıl bilən yarıda qalmış ömür sahiblərinə acıydım... Son görüşdə sevdiyini tezliklə evə qayıdacağına inandıran şəhidimizin və milyonlarla şəhidin bəxtsiz talelərinə üzülürdüm...

O, gənclik illərinin xatırələrini danışır... Aralarında başlanan və çox uzun müddət davam edən münasibətlərdən, ailə həyatı qurmasından, oğlunun dünyaya gəldiyi gün yaşadıqları binada baş verən partlayışdan, xəstəxanaya onu görməyə gələn həyat yoldaşının partlayışla bağlı ona dediklərindən, ailə üzvlərinin, əsas da mərhum atasının kürəkəninə böyük dəyər verməsindən, onların arasında mehriban münasibətlərin olmasından danışır... Yuxarıda qeyd etdiyim kimi, səhbətimiz boyu bircə dəfə belə dünyasını dəyişmiş həyat yoldaşına sevgisini etiraf etməyən bu xanım, ailə qurduğu insanın onu güclü məhəbbətlə sevməsindən belə səhbət açmır, yalnız və yalnız vətənə olan hədsiz məhəbbətindən bəhs edirdi. Amma bir-birinə sözlə sədaqət andı içməyən Yeganə-Elbrus cütlüyü əməllərində bunu göstərdilər, bir ömür bir-birinə sadıq oldular - Elbrus vətən uğrunda canından keçməklə, Yeganə isə bütün ömrü boyu ona sadıq qalması ilə örnək oldular. Bu məqamda qeyd etməyə bilmərəm ki, yazımın ikinci qəhrəmanı daha böyük çətinliklərlə, daha əzablı və keşməkeşli bir ömür yolu keçməklə

bunu sübut etdi. Ömrünü övladlarına həsr edən bu fədakar ananın qarşısında baş əyir və dərdinə şərīk olduğumu izhar edirəm:

*Dərdinə qurban olum, şəhidin can parası,
Başını ucada tut, elin gözəl sonası!*

1992-ci il Ağdam uğrunda gedən döyüslərdə böyük fədakarlıq göstərən qəhrəmanımız Elbrus Əliyev Canyataq və Gündyataq əraziləri uğrunda gedən döyüslərdə böyük igidliliklər göstərmiş, yaralı dostları düşmən əlinə keçməsinlər deyə, özünü təhlükələrə atmışdı. Avqust ayının 15-də Ağdam uğrunda gedən döyüslər zamanı Elbrus Əliyevin başçılığı altında birləşən otuz nəfərlik dəstə xüsusi tapşırıqla düşmən arxasına keçərək ermənilərə qarşı hücum əməliyyatı keçirir. Hücum nəticəsində pərən-pərən düşən erməni işgalçıları böyük itki verir, onların tərəfindən böyük sayda əsir düşənlər olur, həmin ərazi ermənilərdən tamamilə təmizlənir. Həmişə öndə, hamidan qabaqda gedib qəhrəmanlıq nümunəsi göstərərək komandanı arxasında aparmağı bacaran, bütün çətinlikləri özü ram edən cəsur döyüşümüz Elbrus Əliyev bu ərazinin ermənilərdən azad olunmasında da xüsusi igidlik göstərir, tapşırığı uğurla yerinə yetirir və çox təəssüf ki, özündən başqa üç əsgərimizin də daxil olduğu kiçik dəstə ilə birlikdə minaya düşərək həlak olur. Həmin gün - 16 avqust günü digər üç əsgərin də, qəhrəmanımın da həyatına son qoyulur.

Onu həyat yoldaşı ilə birləşdirən avqust ayı ömrünün təqviminə həm də onu sevdiklərindən həmişəlik ayıran ay kimi düşür.

Həmin gün Bakının qızmar yay günlərindən biri idi. Yer də, göy də qaynayırdı... İnsanların güclü istinin təsirindən çöl-bayırə çıxmından qorunduqları belə bir vaxtda, günün ən qızmar saatlarında Elbrus evinə, sevimli həyat yoldaşının yanına qayıtmışdı... Axı o, bir neçə gün öncə ondan evə qayıtmasını, xəstə oğlunun problemləri ilə məşğul olmasını istəyən həyat yoldaşı Yeganəyə söz vermişdi, tezliklə qayıdacağını demişdi... Qayıtdı da. Amma bu dəfə fərqli qayıtdı. Bu dəfə tələsə-tələsə gəlib övladları ilə, sevimli həyat yoldaşı ilə görüşmək üçün gəlməmişdi... Bu dəfə ayağa qalxıb Dilşadını, Elvinini həsrətlə öpməyəcəkdi... Bu, evinə sonuncu gəlişi, ailəsi ilə sonuncu görüşü olacaqdı... Bu dəfə qəhrəmanım evinə əbədiyyət adlı bir sonsuzluğa yola salınmaq üçün gəlmışdi. Artıq özünün nə gəlmək, nə də qayıtmaq imkanı yox idi... Əsgər yoldaşları tabutda gətirmişdilər onu - bu ədalətsiz dünyaya həmişəlik əlvida deyən şəhidimizi... Bu isti yay gündündə qapını onun üzünə açan olmadı. Axı o, ailəsini rayonda qoyub getmişdi, beləliklə, özünə də çətinlik yaratmışdı. Elbrusun nəşini gətirən maşın karvanı Ağdaşa yol almaq məcburiyyətində qalmışdı.

Bir əsərin qəhrəmanına "Belə bir məqamda hansı hissləri yasadın?" sualını vermək olarmı? Yox, mən Yeganə xanıma bu sualla müraciət etməyi bacarmazdım. Bu, onu varlığından yox etmək olardı. Amma bir epizodu yazmaq, oxucularla bölüşmək istədim. Elə bu gün, bu misraları yazandan bir neçə saat əvvəl öz səsimlə hazırlanmış və youtube kanalımda yayımlanmış "A məni yollarda qoyub gedənim " adlı bir şeirin video linkini ona yollamışdım. Dilləmiş, çox təsirlənmişdi və kanaldakı rəy bölümünə belə bir rəy yazmışdı: Axı niyə bizi boynubükük qoyub getdin, ay mənim əzizim?".

Bu bir cümlənin arxasında nələr yox idi? Ağlatmışdı məni bu cümləsi ilə Yeganə xanım, vardan yox etmişdi.

*Məhəbbət yaşayar, ölməz bilmışdım,
Yanar ürəyini sönməz bilmışdım,
Səni öz sözündən dönməz bilmışdım;
Nakam məhəbbətim, sözdən dönənim,
A məni yollarda qoyub gedənim.*

Elbrus cəbhəyə Qaradağ rayon Hərbi Komissarlığının qeydiyyatından keçərək getdiyi üçün onun tabutu da Qaradağ rayonuna - Sahil qəsəbəsinin Kirov prospektində yerləşən beşmərtəbəli binaya gətirilmişdi. O cəbhəyə yola düşdüyü gündən bəri Yeganə xanım uşaqları ilə birlikdə rayonda idi. Onun tabutunu gətirənlər günün qızmar çağında, saat 16:17 radələrində onların yaşadığı binanın qarşısında idilər. Qonşulardan onun ailəsinin Ağdaşda olduğunu eşitdikdən sonra tabut olan maşın Ağdaşa yola düşdü. Yeganə xanıma Elbrusun yaralanması xəbəri verilmiş, o da buna inanmışdı. Ağdaşa gələn tabut maşınını da ilk olaraq o özü qarşıladı. Sevimli həyat yoldasını yaralı halda gözləyən gənc xanım onun nəşini qoyulmuş tabutla qarşılaşanda nələr yaşadığını anlamaq çətin deyil. Sanki həyat dayanmış, dünya məhvərindən qopmuşdu... Ümidlər olmuş, onun qəlbində çıçək açan arzular qönçə ikən solmuşdu və bir daha qönçələnməyəcəkdi. O gün Elbrusla birlikdə gənc Yeganənin arzuları da dəfn olunacaqdı...

Elbrusu - Ağdaşın qəhrəman oğlunu son mənzilə bütün ağdaşlılar yola salırdı. Bu qəhrəmanın nakam ömrü bütün ağdaşlıları sarışmışdı. O gün bütün ağdaşlılar şəhid Elbrusa olan məhəbbətlərini bariz şəkildə nümayiş etdirərək şəhidini böyük hörmət və ehtiramla son mənzilə yola salırdı...

*Öpdü igidini ciğalı Ağdaş
Qocalı, cavanlı, çəğalı Ağdaş,
Çəkdi tellərinə siğalı Ağdaş,
Tac oldun ellərdə başa, şəhid Elbrus.*

"O günü düşmənimə də arzulamaram - deyir Yeganə xanım və əlavə edir:

- Elbrus Ağdaşın üçüncü şəhidi idi. Özündən qabaq şəhid olan Ağdaşın ikinci şəhidinin, Məhərrəmin nəşini gətirənlərdən biri də Elbrus olmuşdu. Onlar şəhidin dəfn günü and içmişdilər ki, onun qanını yerdə qoymayacaqlar. Aradan cəmi iki gün keçmişdi, ikinci şəhidin dəfn günü and içən igidlərin hər üçü artıq şəhid olmuşdular ki, onlardan biri də Elbrus Əliyev idi.

Elbrusun şəhid olmasından öncə qızı Dilşadın bir yaşını ailəliklə rayonda qeyd etmişdilər. Həmin gün Elbrus həyat yoldaşına qəlbində olan bir arzusunu söyləmişdi. Sevimli qızının iki yaşını Bakıda, öz evlərində, daha geniş şəkildə qeyd etməyi, dostlarını dəvət etməyi arzuladığını dilə gətirmişdi. Amma bu arzu həyata keçməmiş qaldı. Sentyabr ayının 25-i, qızının iki yaşıının tamam olduğu həmin gün onun qırx mərasiminə təsadüf etdi. Təəccüblü o idi ki, körpə qızçıqaz atasının dünyadan köcdüyü gün gecədən sübhə qədər yatmamış, ağlamışdı... Sanki bu talesiz körpəyə bir ömür boyu ata üzünə həsrət qalacağı ayan olmuşdu.

Atasını çox sevirdi Dilşad. Sonuncu dəfə onunla görüşdə atasının əllərindən bərk-bərk yapışib "Getmə, ata" demişdi və o gündən sonra hər gün yollara baxıb atasını görmüş, yollardan çarə ummuşdu. Ata isə qayıtması mümkün olmayan bir yolun yolcusu idi...

Elbrus yaşasaydı
60 yaşı olacaqdı.
Qızı Dilşadın, oğlu
Elvinin toyunu, xoş
gündərini görəcəkdi.
Bu gün o, xatirələrdə
yaşayır. Canını
özünün yaşaya bil-
məyəcəyi həyatın
minlərlə insanı üçün,
onların azad yaşa-

ması üçün qurban etdi.

Əliyev Elbrus Əsgər oğlunun xatirəsini əbədiləşdirmək üçün çox işlər görülüb. Ramiz Xasioğlu və Fariz Rüstəmovun müəllifliyi ilə ərsəyə gəlmış "Ağdaş şəhidləri" və Şükür Lətifogluun müəllifliyi ilə ərsəyə gəlmış "Ağdaş şəhidlərinin qəhrəmanlıq dastanı" adlı kitablarda, vaxtilə onun yaşadığı Sahil qəsəbəsində nəşr olunan "Qaradağ" qəzetində və bir sıra digər mətbü orqanlarda qəhrəmanımızın həyat və döyüş yolundan bəhs edən yazılar dərc olunub. Vaxtilə yaşadığı küçə indi onun adını daşıyır. Qaradağ rayonunun Sahil qəsəbəsində şəhidlərin adı yazılmış xatirə lövhəsində onun da adı var. Ağdaşda, veteranlar binasında ailəsinə ev verilib və elə həmin binanın qarşısında da beş şəhidin adının əbədiləşdirilməsi üçün onların xatirəsinə bulaq kompleksi inşa edilmişdir ki, onlardan biri də Elbrus Əliyevdir.

Elbrus çox gənc idi, cəmi otuz yaşı vardı. Amma onun zəngin ürəyə malik biri olması, yaxşı adam olması, igid bir oğul olması deməyə əsas verir ki, o, dünyanın yaxşalarından biri idi. Bu fikrimi təsdiqləyən faktları Yeganə xanımın sözləri ilə sizə təqdim edirəm:

- Elbrus çox ürəyi yumşaq, təmiz ürəkli biri idi. Ailə qurmamışdan öncə o, təhsil aldığı peşə məktəbinin yataqxanasında qalırdı. Dənizdə işləməyə başlayanda isə ev növbəsinə yazılmışdı. O, yaxşı bilirdi ki, ev növbəsini kiməsə güzəştə gedərsə, növbəti dəfə ona növbə çox gec çatacaq. Buna baxmayaraq, nişanlı dostuna görə ev növbəsindən imtina etmişdi. Onun çox səmimi, sədaqətli dostları vardi, onların arasında mənim-sənin söhbəti yox idi. İndi də mən o insanlarla dostluq əlaqələrini davam etdirirəm.

Şəhidimizdən Yeganə xanıma iki övlad yadigarı qaldı - qızı Dilşad və oğlu Elvin. Elbrus yaşasaydı, yəqin ki, hələ məktəb illərindən müəllim olmaq arzusu ilə yaşayan Yeganə xanım bu arzusunu reallaşdırmaq üçün Bakının ali təhsil müəssisələrindən birini seçəcəkdi. Amma zalim fələk onun istəklərinin üstündən xətt çəkmişdi. Bakıdan, Elbrusun işlədiyi yerdən ona iş təklif olunsa da, gənc xanım bunları qəbul etmədi. Yaşayış məkanı kimi Ağdaşı seçdi. Təhsilini artırmaq isə onun üçün çox vacib idi və o, bu fədakarlığa da qatlaşdı. Övladlarını böyüdə-böyüdə 1999-cu ildə Ağdaş Humanitar Kollecinə daxil oldu və 2003-cü ildə kolleci ibtidai sinif müəllimi kimi başa vurdu. Həmin ildən etibarən S.Vurğun adına tam orta məktəbdə müəllimlik fəaliyyəti ilə məşğul olur.

Yeganə xanım şəhid həyat yoldaşının əmanətlərinə sahib çıxmağı bacardı, övladlarına gözəl təhsil və tərbiyə verdi. Dilşad Mingəçevir Turizm Kollecinin rəssamlıq fakültəsini tətbiqi-sənət ixtisası üzrə bitirib, Elvin diş həkimidir. Gürcüstan Tibb Universi-

tetini bitirib, hazırda Bakı şəhərində ixtisası üzrə çalışır. Dilşad artıq ailə qurub, iki qız övladı var - Əsma və Ləman. Əsma ikinci sinifdə oxuyur, Ləmanın beş yaşı var. Ananın və nənənin söhbətlərindən artıq onlar qəhrəman babalarını gözəl tanıyırlar. Yeganə xanımla, anaları ilə birgə tez-tez onun məzarını ziyarət edirlər.

Şəhidimiz həyat yoldaşına da, övladlarına və nəvələrinə də hər biri üçün bir ömürlük qürur yeri olan müqəddəs bir ad saxlayıb

bu dünyada - şəhid adını. Hər insana nəsib olmayan zirvəni fəth edib.

Yazımın əvvəlində onun məktəb illəri haqqında belə bir fikir yazmışdım: Elbrus Əliyev sinif yoldaşlarından elmi biliklərinə görə deyil, idmana olan marağrı ilə fərqlənirdi. Onun həyat hekayəsini oxuyanlar biləcəklər ki, o, sinif yoldaşlarından əsasən qəhrəman olması ilə fərqləndi. Məktəblərdə elmi biliklərə yiyələnməyə çətinlik çəkən Elbrus vətəni uğrunda mübarizədə qəhrəman olmayı bacardı... Tarix fənnini oxumayan gənclərimiz igidlilikləri ilə tarix yazdılar... Ədəbiyyat fənnini oxumayan igidlərimiz ədəbi əsərlərin baş qəhrəmanı oldular, xalqın yaddaşına yazılıb ürəklərdə qaldılar...

O igidlərdən biri də Əliyev Elbrus Əsgər oğludur.

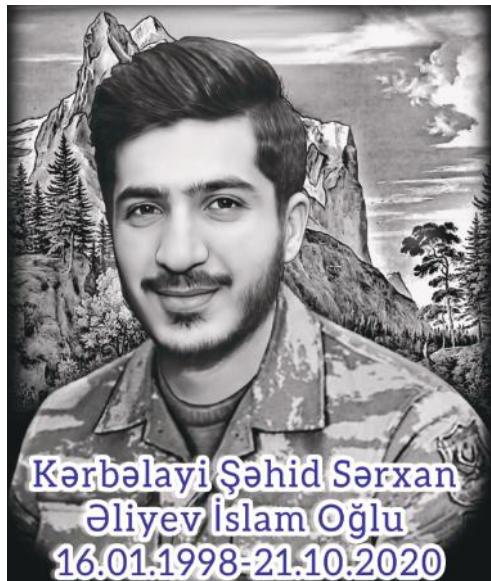
Vətən sənə oğul deyir, qardaşım! Məzarında rahat uyu!

MƏZARI PİR OLAN ŞƏHİD

Kərbəla ziyarətində özünə şəhidlik arzulayan və 44 günlük müharibədə şəhadətə ucalan Qərbi Azərbaycan əsilli, Sumqayıt şəhərində doğulub boyabaşa çatmış şəhidimiz Əliyev Sərxan İslam oğlunun əziz və unudulmaz xatirəsinə həsr edirəm

Müharibə yalnız torpağın altında yatan ömürləri bitirmir, torpağın üstündə qalan ömürləri də itirir. Kimi bəxtini itirir, kimi sevdiyini, kimi atasını, kimi başasını, kimisi də sadəcə onu yaşıdan arzularını. Bir də sevməyi öyrədir müharibə. Tanımadığımız, üzlərini heç görmədiyimiz şəhidlərimizi sevməyi öyrədir... Yalnız fotolardan tanıdığımız şəhidlər qəlbimizdə yüz ilin doğması kimi yer tutur, adına sevgi qalası ucaldıb "bu, mənim şəhidimdir, məmləkətimin uğrunda, torpağımın uğrunda, bizim hər birimizin azad həyat yaşaması uğrunda canını qurban edən vətən övladıdır" deyirik. O vətən övladlarından biri də 44 günlük müharibənin qurbanlarından olan Kərbəlayı Əliyev Sərxan İslam oğludur.

Onu şəhid olduğu gündən tanıdım. Şair dostum Məlahət Behbudqızının söhbətlərindən, şeirlərindən, yazılarından bu şəhidimizin adı qəlbimə həmişəlik həkk olundu. Bu yazımı nəşrə hazırlayarkən isə şəhidimizin anası Esmira xanımla həmsöhbət oldum. Bir oğlu şəhid, bir oğlu qazi olan, ürəyində dünya boyda yük daşıyan qəhrəman ana ilə. Sərxanlı günlərinin sorağını ondan

almaq istədim. Dilində Sərxanın adı, qəlbində Sərxana həsr edilmiş kədər dolu misralarla başladı söhbətimiz...

*Səndən sonra ömrümün soldu sənli günləri,
Yel qanadında uçdu həyatının illəri,
Sən şəhid olduğun gün zaman durdu elə bil,
O qədər layla çaldı sənə bu ağız, bu dil.*

*Bu alışan bağımı söndürmədi kəlmələr,
Kaş ki balama həsrət nə haldayam? Görələr.
Görələr o məzəri necə yuyur göz yaşım,
Bu amansız həyatla indi necə savaşım?*

*Necə səbr edim axı balamın yoxluğuna?
Kaş cənnətdə qovuşa biləydim mən də ona,
Hey basardım bağırma körpəcə uşaq kimi,
Heç nəyə dəyişmərəm ona olan sevgimi.*

*O, aldığım nəfəsdi, indi havam çatışmir,
Bu buz kimi məzar da mənlə ontək danışmir,
Demir "Ana, necəsən?", heç soruştur halımı,
Mən necə bağışlayım fələk adlı zalımı?*

Bu misralar Esmira ananın hisslərini qismən də olsa, ifadə edir. Vətənpərvər şəhidimizin arzuları şəhid olmuş vətənpərvər Esmira anasının hisslərini.

Yazımın baş qəhrəmanı Əliyev Sərxan İslam oğlu 1998-ci il yanvar ayının 16-da Sumqayıt şəhərində, Əliyev İsləm Cəmil oğlunun və Pərvanəyeva Esmira Əli qızının ailəsində dünyaya gəlmişdi. O, üç uşaqdan ibarət ailənin ikinci övladı idi. Üç yaşından məktəb yaşı çatana qədər 37 saylı "Sünbül" uşaq bağçasında

tərbiyə almışdı. Vətənpərvər hissləri onda hələ uşaq yaşlarından başlanmışdı. Babası Cəmil Əliyev 1941-45-ci illəri əhatə edən 11 Dünya müharibəsinin fəal iştirakçısı olmuş və mühabədən çoxlu sayda medallarla qayıtmışdı. Kiçik Sərxan babasının medallarını yaxasına taxmaqdən qürur duyar, ona bu mövzu ətrafında suallar ünvanlamaqdən yorulmazdı. "Mən də babam kimi qəhrəman olacağam" deyən Sərxanın qəlbində qəhrəman olmaq həvəsi də elə o zamanlardan kök salmışdı. Sərxanın 1988-ci ildən bəri əsir yurdumuz Dərələyəzin keçmiş İstisu, indiki Cermuk şəhərindən qacqın düşən və bir ömür boyu vətən, torpaq həsrətilə yaşayan valideynləri də övladlarına vətənə, torpağa, el-obaya məhəbbət hissləri aşılımışdılar.

O, ağıllı və dərrakəli, qürurlu və bacarıqlı uşaq idi. 2004-cü ildə Sumqayıt şəhər Təfəkkür Liseyinə daxil olmaq üçün imtahanları yüksək səviyyədə başa vurması da bunu deməyə əsas verir. Anasının dediyinə görə Sərxan ibtidai siniflərdə oxuduğu vaxtlarda belə cizgi filmlərinə deyil, qəhrəmanların həyatından bəhs edən "Ölümsüz qəhrəmanlar", "Sirlər dünyası", sunqurların yer aldığı filmlərə baxmağa daha çox üstünlük verirdi, qəhrəmanlıqlar göstərməyə çalışırdı. O, liseyin nümunəvi və əlaçıl şagirdlərindən biri idi. İbtidai sinif müəllimi Mehriban xanım deyirdi ki, "Mən vətən haqqında, müharibələr haqqında, qəhrəmanlar haqqında danışanda Sərxan xüsusi diqqət göstərirdi. Sovet İttifaqı Qəhrəmanı Mehdi Hüseynzadəyə böyük sevgisi vardı. "Mən də böyüyəndə Mehdi kimi qəhrəman olacağam" deyirdi".

Mehriban müəllimə Sərxan haqqında həmişə beləcə fəxrlə danışırıdı. Sərxan Cəmil babanın nəvələri içərisində də, məktəbdə də, ailədə də bacarığı və istedadı ilə seçilirdi. Aldığı tərifnamələr, təşəkkür diplomları kifayət qədər idi. Valideynlərinin əslən Qərbi Azərbaycandan, Dərələyəz mahalının keçmiş İstisu şəhərindən olduğunu da, o cənnət məkanlarının düşmən əsarətində olmasını da biliirdi və tez-tez atasına bu sualı ünvanlayırdı: "Ata, o gözəl yerləri niyə düşmənlərə vermisiniz? Mən böyükübü onlara qan udduracağam!".

Təfəkkür liseyində doqquzuncu sinfi bitirən Sərxan təhsilini Sumqayıt şəhər 13 nömrəli tam orta məktəbdə davam etdirmiş, burada cəmi iki il təhsil almasına baxma-yaraq müəllim və şagird kollektivinin sevimlisinə çəvrilmişdi. Onun vətən haqqında yazdığı yazılar təsirli olması ilə müəllim və şagırd-lərin diqqətini cəlb edir, eyni zamanda hündür boyu, gözəl qəməti, gözəl xarakterli olması ilə seçilirdi. Sözlərində bir ötkəmlik vardı, verdiyi sözün ağasıydı. Dostlar arasında olan müzakirələr və mübahisələr zamanı özünü irəli verər və belə məqamlarda həmişə qalib çıxardı. Belə biri idi qəhrəmanım. Qeyrətli idi, qürurlu idi, vətənə məhəbbəti sonsuz idi.

Müsahibim Esmira xanımın dediklərindən:

"Oğlum şəhid qəhrəman Cəbrayıl Dövlətzadənin bacısı Məryəm Dövlətzadə ilə eyni sinifdə oxumuşdu və Məryəm həmişə mənimlə rastlaşdığını Sərxan haqqında gözəl sözlər söyləyir, " Xalacan, bilirsinizmi necə qeyrətli oğul idi Sərxan? Biz onunla iki sinif oxusaq da, mənə elə gəlir ki, illərlə eyni sinifdə

oxumuşduq. O, bizi - sinif qızlarını həmişə, hər kəsdən qoruyurdu, sanki mən qardaşımıla eyni sinifdə oxuyurdum" deyir.

Hələ 8-ci sinifdə oxuyanda yazıçı Ələmdar Quluzadənin Xocalı şəhidlərinə həsr olunmuş "614-cü şəhid" adlı şeirlər və poemalar kitabını böyük maraqla oxuyurdu qəhrəmanım və bu kitab onun stolüstü kitabı idi.

O, ağır təbiəti ilə, qürurlu və mərd olması ilə, məktəbdə keçirilən ictimai tədbirlərdə fəal iştirakı ilə çoxlarından seçilirdi. Tədbirlərdə həmişə öndə olmağa, bayraqa bürünüb ön sırada dayanmağa çalışırdı. Bütün bunlar - xalqına və dövlətinə məhəbbət, insanlara sevgi hissi onun qəlbində hərbçi olmaq istəyini gücləndirmişdi. Qəhrəmanım Hərbi Akademiyaya qəbul olmaq arzusundaydı. Təəssüf ki, o, bu arzusunu gerçəkləşdirə bilmədi. Hələ yuxarı siniflərdə oxuduğu illərdə boş vaxtlarında kompyüter qarşısına keçib savaş oyunları oynamağı çox sevirdi. Çətinliyə düşəndə atasından məsləhətlər alar, oyunda qələbə qazanmağa çalışardı. Ona da, böyük qardaşı İlhamı və kiçik qardaşı Rəvana da qəhrəmanlıq ruhunda böyüməyi ən çox anası Esmira xanım təbliğ edirdi.

2016-cı ildə çağırışçı kimi əsgəri xidmətə yola düşən Sərxan Goranboy rayonundakı hərbi hissələrdən birində qulluq edirdi. Təlimlər zamanı o atıcılığın sırlarını öyrənirdi. Baş atıcı kimi fəaliyyət göstərən qəhrəmanım sərrast atıcılıq bacarığının yüksək olması ilə döyüş yoldaşlarından fərqlənirdi. Anası ilə telefon danışıllarında o, özünün bacarıqlı atıcı olması ilə qürrələnir, "lap snayper kimi atıram" deyirdi. Onun andığmə mərasimindən çox keçməmişdi ki, Aprel döyüsləri başlandı. Sərxan burada da komandanlıq tərəfindən verilmiş tapşırıqları layiqincə yerinə yetirir, cəsurluq nümayiş etdirirdi. Döyüslərin birində o, ayağından yaralanmışdı. Valideynləri Ağdam rayonundakı hərbi qospitala, onu görməyə getmişdilər. Əslində bu, onun hərbi xidmət zamanı aldığı ikinci gullə yarası idi.

Haşiyə: Uzun zamandan, hətta şəhid olduğu gündən çox sonralar valideynləri onun Aprel döyüşlərində qolundan yaralanmasından və həyatının son gününə qədər bunu ailə üzvlərindən gizlətməsindən xəbər tutmuşdular.

Hərbi xidmətini uğurla başa vurub doğma şəhərə qayıdan Sərxanın fikri əsir yurdarda qalmışdı. Onun qolundakı, ayağındakı yaralar sağalmışdına da, ürəyində olan Xocalı yarası sağlamamışdı. Bu, sağlamayan yara idi, sağlaması çox çətin olan yara idi. Xocalı qisası düşməndən almaq istədiyi qisasların ən böyüyü, ən öndə olanı idi. "Prezidentimiz "Irəli" komandası versəydi, bu şərəfsizləri qırardım" deyə, tez-tez təkrar edirdi. Bu nifrəti, bu qisas hissələrini də onda anası Esmira xanım yaratmışdı. Tez-tez Xocalı faciəsindən, o faciədən çəkilən kadrlardan, şəhid qəhrəman journalist Çingiz Mustafayevdən söhbət açan Esmira xanım "Xocalı faciəsini ləntə alan zaman Çingiz Mustafayevin qucağındakı al qanına boyanmış uşaq - dörd yaşılı Lalə anamın bibisi nəvəsidir və bu faciədə onun atası, anası, babası və bir çox yaxınları da həlak olmuşdular ki, Sərxan bunları eşidəndə dəhşətə gəlir, bütün bunlar onun qəlbindəki qisas və nifrət hissələrini daha da alovlandırırırdı".

Sərxan haqqında danışığına ilk olaraq "Kərbəlayı şəhid Sərxan Əliyev. Bu adın altında 22 illik tarix, yarımcıq qalmış arzular və yarımcıq qalmış sevgi yatır" sözləri ilə başlayan Esmira xanımın dediklərindən:

- Sərxan Aprel döyüşlərində iştirak etdiyi vaxtlarda mən onun sağ-salamat qayıtması üçün qurban boyun almışdım. Bu məqsədlə də qurbanlığı kəsib paylamaq üçün onunla birlikdə Naxçıvanda yerləşən Əshabi-Kəhf ziyarətgahına yola düşmüştük. Biz İran sərhədi yaxınlığındakı Xudafərin körpüsünü keçərkən Sərxan sürücüyə yaxınlaşışb ondan avtobusu saxlamasını xahiş etdi. Sürücü onun xahişinə əməl edib maşını saxladı. Sərxan avtobusdan endi, əlləri cibində, böyük kədər hissili və çox böyük həsrətlə ətrafa

boylandı, düşmənlərin əli ilə ikiyə bölünmüş məmləkətinin yadların əsarəti altında olan torpaqlarını göz dolusu sözə-süzə ürək dolusu köks ötürdü. Kədərinin nə qədər sonsuz olduğu gözlərindən bilinirdi. O anların əbədiləşdiyi fotoya indi ürək ağrısıyla baxıram.

Biz niyyət etdiyimiz ziyarətgaha getdik, qurbanımızı kəsdik... Amma ziyarətdən qayıdanan sonra Sərxanın xarakterində baş vermiş dəyişikliklər aydın hiss olunurdu. O, tamamilə fərqli biri olmuşdu. Daim düşünür, fikirləşir, xəyala dalırı...".

Sərxan imanlı, dinə bağlı, qeyrətli bir gənc idi. Saxta din adamlarından, dini nüfuzdan salanlardan fərqli olaraq həqiqi bir Allah adımı, din adamı olan bu gənc halallıqla böyümüş və halallığa önəm verən, insanların kədərinə biganə qalmamağa çalışan bir yaxşılıq mücəssəməsi idi. Əshabi-Kəhf ziyarətindən qayıdanan təxminən iki il sonra, 2019-cu ildə Esmira xanım Sərxanla birlikdə Məşhəd və Kərbəla ziyarətinə getmək qərarına gəlir. Məşhəd ziyarətini başa vuran ana və bala Nəcəf şəhərindən Kərbəla şəhərinə qədər olan yolu piyada yürüş edirlər. İki-üç gün çəkən yürüş zamanı Esmira xanım oğlunun insanlara olan aşırı şəfqət və qayğısının, mehr və məhəbbətinin, xoş ülfətinin şahidi olur. O, yürüş zamanı əlində Azərbaycan bayrağını tutmuşdu, çox qürurla addımlayırdı, bayraqdar olması ilə fəxr edirdi. Yolboyu hamiya köməklik göstərirdi, yorğun olub-olmamasından asılı olmayaraq, bütün bunnları çox böyük həvəslə edirdi. O günlərdə onlarla yol yoldaşı olan zəvvarların qəlbində gözəl izlər saxlamağa nail oldu. Ümumiyyətlə, o, dostluqda sədaqətli bir oğul idi, köməyə ehtiyacı olan heç kimi darda qoymurdu. Kərbəla ziyarətində Eliza adlı bir xanıma

da Sərxan çox kömək etmişdi. Eliza xanımın dediyinə görə Sərxan ziyarət zamanı onun və bir neçə digər zəvvarların yanında Azərbaycan bayrağına bürünərək "Görün bayraq mənə necə gözəl ya raşır? Mən şəhid olmaq, beləcə bayrağa bükülmək istəyirəm, bu, ən böyük arzumdur" demişdi. Eliza xanım onun bu sözlərinə "Sənin buralarda yox, gedib Qarabağda şəhid olmağın daha yaxşı olar" deyə, yarızarafat, yarıgerçək cavab vermişdi. Elə həmin istəklə, həmin arzuyla da Sərxan 2020-ci ildə şəhidlik zirvəsinə yüksəldi.

Elə bu məqamda yazımın qəhrəmanına həsr olunmuş şeirlərdən birini oxucuların nəzərinə çatdırmaq istəyirəm:

*Kərbəla əhli səni yad eləyibdir, Sərxan,
Ucalan əhdinə fəryad eləyibdir, Sərxan!*

*El yolunda tökülmən qanını qurban elədin,
Kərbəladan gələn ad-sanını qurban elədin.
Döyüşə atlanaraq canını qurban elədin,
Qarı düşmən əyilib, dad eləyibdir, Sərxan,
Ucalan əhdinə fəryad eləyibdir, Sərxan!*

*Qalxdığın zirvələrin adına layiqdi sənin,
O şəhadət sözünün dadına layiqdi sənin.
Bir elat, bir oba faxradına layiqdi sənin,
Ruhunu millət özü şad eləyibdir, Sərxan,
Ucalan əhdinə fəryad eləyibdir, Sərxan!*

*Sənə el sevgisi el, ölkə barından gələcək,
Kərbəladan yol alan Tanrı varından gələcək.
Alqışın göy Xəzərin dalğalarından gələcək,
Bir dəniz ki, səni Fərhad eləyibdir, Sərxan,
Ucalan əhdinə fəryad eləyibdir, Sərxan!*

*Əbədi yoxluğuna dözməyə məhkumdur anan,
İsti göz yaşlarını süzməyə məhkumdur anan,
Qəbrinə tər çıçayı düzəməyə məhkumdur anan,
Beləca Tanrıdan imdad eləyibdir, Sərxan,
Ucalan ahdinə fəryad eləyibdir, Sərxan!*

Vaqif Rəsul

2020-ci ildə baş vermiş Tovuz döyüslərində ordumuzun əfsanəvi generalı Polad Həşimovun ölümü bütün Azərbaycan xalqını hiddətləndirdiyi kimi, Sərxanı da, qardaşı İlhamı da çox qəzəbləndirmişdi. Onlar özlərinə yer tapa bilmirdilər. Əllərindən heç nə gəlmədiyinə görə üzülürdülər. O gün bütün Sumqayıt əhalisi, bütün Poladsevərlər qəhrəman şəhid generalının tabutunu qarşılayırdı və o ucu-bucağı görünməyən izdihamın arasında İlham və Sərxan Əliyev qardaşları da var idi. Qardaşlar şəhid generalın nəşinin qarşılanıb gətirilməsində və Fəxri Xiyabanda dəfn edilməsində yaxından iştirak etməklə bərabər, Polad Həşimovun qanının yerdə qalmayacağına and içmişdilər. Dəfndən dərhal sonra hər iki qardaş - həm İlham, həm də Sərxan Sumqayıt Hərbi Komissarlığına gedib könüllü cəbhəyə getmək üçün ərizə yazmışdılardı.

44 günlük müharibənin başlanmasından bir həftə qabaq qardaşlar artıq cəbhəyə yola düşmüşdülər. Onların gedisi də çox qəribə olmuşdu. Sentyabrın 21-də səhər işə tələsən Sərxan yolda bir qrup gəncin bir yerə toplaşıb nə isə mühüm bir məsələni müzakirə etdiklərini görür, onlara yaxınlaşıb nə baş verdiyini öyrənir. Məlum olur ki, bu qrup bir azdan Qarabağ döyüslərində iştirak etmək üçün təlimlərə yollanacaq. Demək vətən torpağı uğrunda savaş başnacaqdı. Bu günü ləp çoxdan gözləyirdi qəhrəmanım. O, vaxt itirmədən evə tələsir, çox keçmədən qardaşı ilə birlikdə o məkana qayıdır. Həm də təkrar qayıtdığında əlində hərbi biletini və digər

sənədlər də vardı. Qardaşlar bu yola çıxmağa çox israrlı idilər.

Esmira xanım o günləri də göz yaşları içində xatırlayır:

- 2020-ci ilin 21 sentyabr günü idi. Sərhanın çox narahat olduğunu hiss etmişdim, sanki o, özünə yer tapmirdi. Məndən hərbi biletini istədi. Heyrətlə ona baxıb "Nə edir-sən hərbi bilet?" soruşdum. "Lazımdır" dedi. Nə etmək istədiyini bilirdim. Dilə tutmaq, anlatmaq istədim ki, tələsməsin, "Ay oğul, axı sən Aprel döyüşlərində olmus-san, yaralanmışsan, tələsmə, məsləhət bilsələr, çağıracaqlar. Lazım olsa, gedərsiniz, lazım olmazsa,

yox". O, üzünü mənə tutub qəzəb və qətiyyətlə: "Ana, xahiş edirəm, gətir hərbi biletimi. Mən getməyim, o getməsin, bəs kim getsin? Axı torpaqlarımız düşmən tapdağı altındadır, namusumuz, qeyrətimiz əlimizdən gedib, başımızı dik tutub gəzə bilmirik" dedi.

Bu, Esmira ananın övladı ilə sonuncu dialoqu idi. Ayrılıq məqamı idi, amma onların hər ikisi bundan xəbərsiz idilər. Bütün ayrılıqlar beləcə xəbərsiz olur. Bu kitabda oxuduğunuz digər həyat hekayələrindən də bilirsınız ki, həmişə beləcə qəfil gələr ayrılıqlar. Qara yellər ömrümüzə səmt küləkləri kimi gözləmədiyimiz səmtdən əsər. Sonunun ilə bitəcəyini bilmədiyimiz ayrılıqları gətirər. Elə gətirər ki, dünya qopar məhvərindən. Sütunları asanlıqla qırılar bu dünyadan. Dəli ruzgarlar göz açmağa imkan verməzlər. Gözlərini qapamağa çalışar insan - üzünə, gözlərinə sovrulan tozdan, torpaqdan, daşdan, kəsəkdən qorunmaq istəyər. Qorunmaq istəyər ki, zərbələrin təsirindən zədələnməsin, incəlməsin, ağrımasın, yaralanmasın.

Bu durumdaydı ana. Dünya gözündə zülmətə dönmüşdü. Ürəyindəki gələcək faciənin qarşısını almaq istəyi o qədər güclü idi ki, çarəsiz qaldığına ağlayırdı. Dünyaya min arzuyla gətirdiyi, min istəklə böyüdüyü balasından da küsmüşdü bu anlarda. Onu deyil, vətəni seçmişdi balası. Buna qəzəblənmişdi ana. Heç aqlına gəlmirdi ki, oğlu cəbhəyə həm də ona həyat bəxş edən ananın özünü qorumağa gedirdi. Düşmən ayağı o ellərə də dəyməsin deyə, düşmənlər daha da azgınlaşmasın, quduzlaşmasın deyə gedirdi. Beləcə gedirdi Sərstan. Anasının ürəyində özü ilə bağlı arzuları dəfn eləyib gedirdi, hələ qönçə olan ümidləri soldurub gedirdi, İslam atanın, Esmira ananın işiqli dünyasını zülmətə qərq edib gedirdi...

Ürəyi qan ağlayan ana oğlunun son gedişinə pəncərədən baxırdı, pərdəni üzünə çəkib gizli-gizli baxırdı, selə dönmüş göz yaşlarının hara axmasından, necə axmasından xəbərsiz idi... Pis gün idi o gün, çox pis gün idi... Ananın qəlbindəki arzuların çılichkeitlik olduğu gün idi və o gün - balasını ondan ayıran gün ananın yaddasına əbədilik yazılıb...

"O günü heç vaxt unutmayacağam. Sərstan arxasına baxmadan qürurla, mətin addımlarla gedirdi, əlindəki hərbi biletini vüqarla tutmuşdu... Bu gedişin son gediş olduğunu bilmirdim. Pərdəni üzümə tutub onu gizlicə seyr edirdim. Həyətdə qonşularımızla - qazi Elbrusla və Kamil Əmi ilə qarşılaşdı. Sonradan bildim ki, onlar Sərstan dan hara getdiyini soruşanda o, qürurla: "Axır ki... Axır ki, nəsib oldu. O şərəfsizləri qırmağa gedirəm" demişdi.

Esmira xanımın ürəyində düyün bağlayan bir məqamvardı. O gün - Sərstanın evdən son gedişi zamanı o, oğlu ilə görüşməmişdi.

Beləliklə, 2020-ci il sentyabr ayının 21-də iki qardaş - İlham və Sərstan Əliyevlər ön cəbhə döyüşlərinə qatılmaq üçün hərbi təlimə yollanırlar. İlham Pirküşkül ərazisində yerləşən, Sərstan isə Qusar

rayonunda yerləşən hərbi hissələrin birində təlimlərə başladılar. Qardaşların təlimlərə qatılmasından düz bir həftə sonra, sentyabrın 27-də xalqımızın öz ata-baba torpaqlarını xilas etmək uğrunda haqq savaşı başlandı. Müharibə başlandığı gün onların hər ikisi XTQ tərkibində olmaqla müxtəlif istiqamətlərdə ön cəbhəyə yola düşdülər. İlham Əliyev Füzuli istiqamətində, Sərxan Əliyev isə Tərtər rayonu istiqamətində gedən döyüslərə qatıldılar.

Qardaşlar bir-biri ilə rabitə əlaqəsi yarada bilmirdilər. Amma hər ikisi imkan tapdıqca valideynlərinə zəng edir, onların vasitəsilə bir-birindən də xəbər tuta bilirdilər. Eyni zamanda hər iki qardaş keçidkləri döyüş yolu haqqında valideynlərinə məlumat verirdilər. Polad Həşimovun qanının yerdə qalmayacağına and içən qardaşlar cəbhədə əsl qəhrəmanlar kimi döyüşdülər. Sərxan çoxlu sayda erməni əsgərini, erməni komandirini məhv etmişdi. Onun qəhrəmanlığını təsdiq edən video görüntülər və məlumatlar kifayət qədərdir. Səngərdə qorxu nə olduğunu bilmirdi qəhrəmanım. Onunda, qardaşı İlhamın da yalnız bir məqsədləri vardı: Nəyin bahasına olursa-olsun, vətən torpaqlarını azad etmək, Azərbaycanı bütöv bir dövlət halında görmək. Vətənin belə oğullara çox ehtiyacı vardı.

Oktyabr ayının təxminən 4 və ya 5-i tarixində Füzuli uğrunda gedən döyüslərdə İlham Əliyev yaralanır və Şirvandakı hərbi qospitala yerləşdirilir. Esmira xanımın dediyinə görə Sərxan əsasən atası ilə telefon əlaqəsi saxlayırdı. Çox böyük sevinc hissi ilə düşmənləri məhv etdiklərindən danışındı. Anası ilə qısa danışqları zamanı hər şeyin yaxşı olduğunu söyləyirdi. Sərxan sərrast atıcı olduğundan, qısa müddətdə ön cəbhənin ön sıralarında gedən vacib döyüşçülərdən biri kimi tanınmışdı. Cəbhə boyu əvvəlcə Tərtər rayonunda, daha sonra Füzulidə, Ağdamda, Cəbrayılda və Horadiz uğrunda gedən döyüslərdə iştirak etmişdi.

Oktyabr ayının 6-da Esmira xanımı tanımadığı nömrədən zəng gəlir. Zəngi açlığında Sərxanın səsini eşidən ana çox təəccüblənir.

Çünki başqa nömrədən anasına zəng etmək Sərxanın xarakterinə zidd idi. Hətta əvvəlki danışıqlarında, atasının telefonuna zəng etdiyi vaxtlarda Esmira xanım israrla oğluna "hərdən mənə də zəng elə, bircə kəlmə yaxşı olduğunu

de, atan evə gələndən-gələnə zəng vurursan, axı mən də narahat oluram" demiş və bu cavabı almışdı: "Ana, heç mən bu vaxta qədər sənə başqa nömrədən zəng vurmuşammı? Narahat olma, hər şey yaxşıdır".

Elə buna görə də ana həmin gün oğlunun ona başqa nömrədən zəng etməsindən çox narahat olmuşdu. "Canım anam, Esmira xanım, yaxşısan? Həmişə yaxşı olun, mənimlə fəxr edin. Mən sizin qürurlu, qorxmaz oğlunuzam. Atamdan, qardaşimdən muğayat ol". O günü zəngdə bütün qohumları soruşmuşdu, Qardaşının həyat yoldaşı Türkanla, atası ilə danışdığını da vurgulamış və qardaşları ilə də danışmaq istədiyini qeyd etmişdi.

Sərxanın gedisiinin son gediş olduğunu bilməyən ana bu telefon zənginin ondan gələn sonuncu zəng olduğunu anlamışdı. Sanki oğlu onunla halallaşırkı. Çox güman ki, ağır döyüşə getdiyini bilən Sərxan bu gedisin dönüşü olmayacağını hiss etmiş və başqa nömrədən də olsa, anasına zəng edib vidalaşmaq üçün ona zəng etmişdi.

Bu anlarda ana ürəyi qəfəsə salınmış quş kimi çırpınırdı. Qış-qırmaq, bağırmaq, hamını haraya çağırmaq istəyirdi. Dünyaya həmişəlik vida söyləyəcək övladının başında qara yellərin əsdiyini anlatmaq, buna hər kəsi inandırmaq istəyirdi. Ana ürəyinin ayrılıq havasını öncədən hiss etmək gücünə qadir olduğunu hər birimiz gözəl bilirik. O ayrılıq havası Esmira xanım üçün çalınmış kimiydi.

O, oğlunu tanıyırdı. Bu zengin vida zəngi olduğunu hiss edirdi.

Bu telefon zəngindən bir neçə gün keçmişdi. Oktyabrın 10-da Esmira xanımın doğum günü idi. Sumqayıt şəhərindəki uşaq xəstəxanasında tibb bacısı vəzifəsində çalışan ana həmin gün səhər işə yollananda sonbeşik övladı Rəvandan gəlini Türkanın ona doğum günü sürprizi hazırladığını eşidir. O, doğum günü olduğunu belə unutmuşdu, fikri-zikri müharibədə olan övladının yanında idi, Sərxandan zəng gözləyirdi, zəng edib bircə kəlmə ilə belə "yaxşıyam" deməyini istəyirdi. Esmira xanımın bütün fikirləri, məhz bu istəyə köklənmişdi. O, gəlininə: - Qızım, nəbadə, birdən nəsə etmək fikrinə düşərsən mənim doğum günüm üçün, amma yox, bu gün mənim doğum günüm deyil. Mənim doğum günüm övladlarımın qayıtdığı gün olacaq, o günü doğum günüm kimi qeyd edəcəyəm" demişdi.

O gün ana özündə deyildi. Sanki bütün bədəni buza dönmüşdü, gah istilənir, gah üzüyürdü. İş yoldaşları Günay xanım, Səməngül xanım, Südabə xanım onun halındakı dəyişiklikləri görüb çox narahat olmuşdular. Həmin gün işdə sonadək qərar tuta bilməyən ana evə gələndə bəzənmiş süfrə görür. "O süfrə mənə bir ehsan süfrəsini xatırlatdı" deyir. Doğum günü tortu ananın gözlərində qaraya dönmüşdü. Hər an, hər saniyə cəbhədən qara bir xəbərin gəlməsi qorxusu ilə yaşayan ana doğum günü təbrikini evdəkilərdən yox, müharibə ocaqlarında can çəkişən oğlu Sərxandan gözləyirdi. Qayınanasına ürək-dirək verməyə, ovundurmağa çalışan Türkan xanım ona "Mən əminəm ki, nə olursa-olsun, bu gün Sərxan mütləq zəng edib səni təbrik edəcək, axı o, həmişə səni təbrik edib" desə də, Esmira xanım səbirsizliklə gözlədiyi o təbriki ala bilmədi. Çünkü həmin gün Sərxan artıq həyatda yox idi...

20-si axşam yaxınlar, qonşular onların evinə toplaşmışdılar. Sərxandan xəbər gəlmədikcə qohum-əqrəba ondan bir xəbər tutmaq üçün ata-ananın ziyarətinə gəlirdilər. Elə bu vaxt zəng gəlmışdı - İslam atanın həyatını alt-üst edən zəng. Onu Füzuliyə, övladının nəşini gətirməyə çağırırdılar.

Yazımın qəhrəmanı oktyabrın 8-də Füzuli uğrunda gedən döyüslərdə qəhrəmancasına həlak olmuşdu... Doğum gününü qeyd etmək istəməyən Esmira anaya hissələri bu mesajı düz çatdırmışdı.

Yazımın qəhrəmanı əbədiyyətə qovuşmuşdu. Sərhanın 12 gün neytral zonada qalan nəşini ordumuzun əsgərləri döyük meydanından yalnız ayın 19-da çıxara bilmisdilər.

Bu dəhşətli xəbəri eşidən İslam ata varlıqdan yoxluğa düşmüş kimi idi, bacısına bircə kəlmə "Məni qucaqla, "belim sindi" demişdi. Oğlunun ölüm xəbərini eşidən Esmira ana "Mənə qara yaylıq verin, qara paltar gətirin, qara corab verin. Mən 22 yaşlı, bəy otağına girməyən, əlləri xına görməyən, arzuları ürəyində qalan, xoşbəxtliyini itirən bir şəhid oğulun anası oldum. Arzuna çatdın, oğul, çatdın arzuna... Mənim isə arzularımı ürəyimdə qoydun" deyə, fəryad etmişdi.

Oktyabrın 21-də Sumqayıt öz qeyrətli və vətənpərvər, qəhrəman oğlunu son mənzilə yola salırdı. Bir vaxtlar o qardaşı İlhamla birgə qəhrəman Polad Həşimovu əbədiyyətə necə yola salmışdisa, onu da sumqayıtlılar, dərələyəzlilər, bütün azərbaycanlılar beləcə sevgi və məhəbbətlə, ehtiramla yola salırdılar... Ona bütün Azərbaycan anaları layla çalırdı. Dilində sözləri, dodağında nəğmələri bitən müqəddəs şəhidin üçün mələklər göz yaşı axıdır, bütün analar yas saxlayırdılar.

Sumqayıtdakı Şəhidlər xiyabanında dəfn edilən qəhrəmanım beləcə ürəklərə köcdü.

"Oğul, sən mənim başımdakı qara yaylığım, əynimdəki qara donumsan" deyən ana üçün, qəddi əyilmiş ata üçün Sərhanın uydugu o müqəddəs məkan pir oldu.

*Rəsmini gördükcə bu qara daşda,
Halima ağlayır torpaq da, daş da.
Sinəmə dağ çəkib fələk bu yaşıda,
Deyə bilmirəm ki, qalx gedək, oğlum*

deyərək övladlarının yarımcıq qalan arzularına ağlayan şəhid atalarına ürəyim yandı... Elə bu məqamda şəhidimizin İslam atasına yazılmış bir şeiri sizlərə təqdim etmək yerinə düşər.

*Bir məzar başında kövrəlib ata,
Gözünün yaşını tökür ovcuna.
Hər kəsin baxışı ögeydi sanki,
Sözlər də təsəlli olmayırla ona.*

*Ovutmur balasın itirən canı,
Ovutmur atanı özgə baxışlar.
Bu qədər ürəyi yanın insanın
Ahını, Allah da çətin bağışlar.*

*O ahlar düşmənə od-alov olsun,
Yansın ürəyinin başı düşmənin.
Bu qədər igidi şəhid eylədi,
Qalmاسın daş üstə daşı düşmənin.*

Bəlkə mən şəhid analarından çox yazıram. Oxucum hisslərə çox qapıldığımı düşünə bilər. Amma, məhz bu gün səhərdən başlayaraq bu anlara qədər - saat 19:30-a qədər mən şəhid Sərhanın həyat hekayəsini nəql edən ana ilə birlikdə o hissləri yaşamış və göz yaşları axılmışam. Göndərdiyi sonuncu səsləri səhəri ilk açdığınımda göz yaşları ilə dinlədim, sonadək dinlədim, bir yazar olduğumu unudub hönkürə-hönkürə dinlədim. Üst-üstə hesablaşsam, bir saat ərzində göndərdiyi doqquz səsin hamısında o, sonsuz ürək yanğısı ilə, göz yaşları axıdaraq danışındı. O günlərin dəhşətlərini yenidən yaşayaraq danışındı. Təbii ki, o hissləri yaşamadığı bir günün olmasına da inanmırıam. Hər gün insanların üzünə gülüb də dərdini pünhan saxlayan, ürəyi dərddən viran olan Azərbaycan qadınını o

qədər gözəl tanıyıram ki... O qadınlarından biri idi, o analardan biri idi səsini dinlədiyim qadın, xəttin o başında ağlayaraq danişan qadın - gözlərindən axan yaşları məcrasından çıxan Azərbaycan qadını idi, Azərbaycan əsgərinin, şəhid Sərxanının arzuları şəhid olan, diləkləri Sərxanla birlikdə məzara kömülən anası idi. Necə yazmaya bilərəm o anadan? Mən şəhidlərlə birlikdə şəhid olan analardan yazmağa üstünlük verirəm. Ona səslərini dinlədikcə yana-yana ağladığımı deməyə ürək etmədim, çəkindim, utandım bunu deməyə, növbəti sualımı səslə yollaya bilmədim, yaşılı gözlərimlə, sözlə yazdım...

Yazımın baş qəhrəmanı çox gənc idi, yaşıdı olan gənclər kimi yaşamaq, sevmək, sevilmək onun da haqqı idi. Amma o rahat həyat yaşamağı və şəxsi arzularını deyil, vətəni seçdi, torpaq üçün canından və qanından keçməyi seçdi, bu xalq üçün şəhid olmayı seçdi. Bütün bunlar bu xalqın övladlarının ürəyində daim yaşayacaq və söylənəcək bir dastana - "Sərxan dastanı" adlı qəhrəmanlıq dastanına çevrildi... Qəhrəmanlar haqqında nəğmə deyən dillərin əzbəri oldu "Sərxan dastanı". Yaxınları isə onu torpağa əmanət etdilər - uğrunda canından keçdiyi torpağa!

Dayısı Raminin şəhidimiz üçün yazdığını şeirdə deyildiyi kimi:

*Şəhadət şərbəti içib,
Vətən üçün candan keçib,
Qoynumdan qoynuna köçüb,
Torpaq, balam əmanətdi!*

*Dayanıb vaxtim, zamanım,
Ayrılıb canımdan canım,
Qoyma üşüsün Sərşanım,
Torpaq, balam əmanətdi!*

*Sənin üçün qiydı cana,
Nə küs, nə də məni qına,
Sən də ana, mən də ana,
Torpaq! Balam əmanətdi!*

*Bütövlük Vətən adındı,
Şəhidlərin fəryadındı,
Daha sənin övladındı,
Torpaq! Balam əmanətdi!*

Esmira ananın oğluna yazdığı iki bəndlik şeiri də son olaraq oxucuların diqqətinə çatdırmağı borc bildim:

*Həsrət ağır yükdür onu duyana,
Az qalır həsrətdən qəlbim dayana,
Bəs niyə gəlmirsən, söylə, ay oğul?
Gecəyə çevirmə gündüzü, oğul!
Günah səndə deyil, taleyindədir,
Qayıt könlümüzü yenə sevindir,
Düşün o atanın siniq qəlbini,
Qəmli könlümüzün əzizi oğul,
Unutma, unutma sən bizi, oğul!*

Əliyev Sərşan İslam oğlu şəhadətə qovuşmasından sonra Azərbaycan Respublikasının Prezidenti və Ali Baş Komandan İlham Əliyevin sərəncamı ilə "Vətən uğrunda" medalı, "Füzulinin azad

edilməsi uğrunda", "Cəbrayılın azad olunmasına görə" və "Cəsur" medalları ilə təltif edilmişdir.

Vaxtilə yaşadığı binanın qarşısında Sərhanın xatirəsini əbədiləşdirmək üçün qoyulmuş abidə qəhrəman şəhidimizi yaddaşlarda əbədi yaşadacaq.

957 qəhrəmanın tərcüməyi-halını özündə əks etdirən və Vətən müharibəsi şəhidlərindən bəhs edən A - G MEMORİAL kitabında, o cümlədən "Qələbə şəhidləri", "Qürur yerimiz", "Cənnətdən gələn hədiyyə", "Səmaya məktublar" və "Seçilmişlər" adlı kitablarda qəhrəman şəhidimizin döyüş yolundan bəhs edən yazılar və ona həsr edilmiş şeirlər dərc olunub. Sərhanın ailə üzvlərinə təqdim olunmuş çoxlu sayıda təşəkkürnamələr və diplomlar vardır.

Sərhan Əliyevdən yadigar qalan bir səs yazısı var. Dostlarından biri Sərxana üzgün halda bir mesaj yazmışdı: "Qardaşım, işim yenə də alınmadı, hara əl atıramsa, puç olur". Sərhan dostuna göndərdiyi səsli mesajda demişdi: "Qardaşım, gəl o dünyamızla bu günyamızı dəyişməyək. Əsas odur ki, axırətimiz gözəl olsun. Ev, pul, maşın, hamısı əfsanədir. Təki Allah axırətimizi gözəl eləsin".

Axırəti istəyinə uyğun olan, şəhid olmaq arzusu çin olan, ölməzliyi qazanan şəhidim, məzarın da pir oldu, ziyarətçilərini ahənrüba kimi özünə çəkdi, kimsə ayrılməq istəmədi baş daşından boylanan nur dolu, işiq dolu baxışlarından. Düşmənin yoluna canından sıpər çəkib zəfəri gətirən, minlərdən seçilən şəhidim, sən ölmədin, bu dünyani tərk etmədin, ürəklərdə sevgi adlı qala qurdun, göylərə ucalan oldun, Azərbaycan adlı məmələkətin tarix adlı, zəfər adlı kitabı yazar oldun, cənnət etirli şəhidim! Nur içində uyu!

MÜQƏDDƏS ZİRVƏNİN FATEHİ

Birinci Qarabağ müharibə-sində iştirak edən və Ağdam uğrunda gedən döyüslərdə qəhrəmancasına həlak olan şəhid kəşfiyyatçı əsgər Yusifov Rövşən Muzeyfə oğlunun əziz xatırəsinə həsr edirəm

*Beşikdə böyüyür insan,
Məzarda yatmaq üçün.
Qəhrəmanlar can verir
Yurdu yaşatmaq üçün!*

Vətən torpağının hər qarışını müqəddəs bilən, vətən üçün qanından və canından keçməyə, bu müqəddəs amal uğrunda şəhid olmağa hazır olan oğulları, qızları var Azərbaycanımızın. Ötən ilin 44 günlük müharibəsi də sübut etdi ki, qəhrəmanlıq nə yaşıla əlaqəli deyil, nə rütbə ilə, nə təhsillə, nə elmlə, nə də din-imanla. Qəhrəmanlığı da, qəhrəmanları da zaman və şərait üzə çıxarır. Şəhidliyi gözə alıb döyük bölgəsinə yollanan vətən övladlarının hər biri qəhrəmandır mənim üçün.

44 günlük müharibə bizlərə əvvəlki illərin şəhidlərini unutdur-mamalıdır. Unutmayaq ki, o illərin şəhidlərinin keçdikləri döyük yolu daha çətin olub - hətta yalnız soyuq silahlarla döyükən, gül-ləsi, qumbarası olmayan şəhidlər orduşu olaraq ikiqat çətin olub.

Elə onlardan, unudulmaz xatirəsi qəlbimizdə yaşayan şəhidlərimizdən biri haqqındadır bu yazım - Yusifov Rövşən Muzeyfə oğlu haqqında.

Müsahibim isə şəhidimizin yaxın qohumu Sevil xanımdır - Ağayeva Sevil Hüseynağa qızı. Şəhidimizi də o tanıtdırıb mənə.

Sevil xanım əslən Göyçay rayonundandır. İyirmi il öncə şəhidimizin qardaşı Elşən Yusifovla ailə qurub, Ağdaşa gəlin köcüb. Onu sosial şəbəkələrdən, ictimaiyyətçi kimi gözəl işləri ilə tanıdım və sonradan hər biri ilə çox doğmalaşdığını ağdaşlılar qrupundan tanımışam. Sonralar isə dürüstlüyü, fədakarlığı, əməksevərliyi, insanpərvərliyi və digər insani keyfiyyətləri ilə diqqətimi çəkib.

Haşiyə: Qəribə görünən də, Ağdaş qrupunun üzvü olana qədər yalnız bir ağdaşlı tanışımvardı - gözəl həkim, səmimi, dəyərli insan kimi qəlbimdə xüsusi yeri olan Təranə xanım İbrahimova. Az zaman içərisində bu siyahı yetərincə genişləndi.

Azərbaycanın hər guşəsi, hər şəhəri, rayonu, kəndi, eləcə də hər bir vətəndaşı mənə əzizdir. Fərq etməz ki, tanış olduğum insan haralıdır, milli mənsubiyəti nədir. Bu xalqın talişi da, ləzgisi də, türkü, tati, avarı da dəyərlidir, hörmətlidir mənim üçün, ağdaşlılar da eləcə. Şəhidlər isə ürəyimizdə əbədilik sevgi və məhəbbət qalası quranlarıımızdır.

Yusifov Rövşən Muzeyfə oğlu 1973-cü ilin 21 dekabrında Ağdaş şəhərində, əməksevər bir ailədə dünyaya gəlmışdı. Atası Muzeyfə bəy incəsənətə bağlı adam idi, klub işində çalışırdı, anası Məlahət xanım evdar qadın idi. Dövrünün əksər ailələri kimi Muzeyfə kişinin ailəsi də sadə həyat tərzi keçirir, halallıqla güzəran keçirirdilər. Ailədə üç bacı və üç qardaş olmaqla altı uşaq böyüyürdü. Yazımın əsas qəhrəmanı Rövşən Yusifov 1979-cu ildə Maqsud Seyxzadə adına Ağdaş rayon internat tipli məktəbin birinci sinfinə qəbul olunmuşdu. Elə həmin məktəbdə doqquz il təhsil almışdı. Məktəb illərində nümunəvi, əlaçι bir şagird kimi tanılmışdı.

"Rövşən hündürboylu, ağıllı, zarafatçı, deyib-gülən bir oğlan idi. Orta məktəb müəllimləri həmişə onu gözəl xatirələrlə yad

edirlər. İbtidai sinif müəlliməsi Sədaqət xanım tez-tez deyərdi ki: "Kaş Rövşən kimi on oğlum olaydı" - deyir Sevil xanım.

Doqquzuncu sinfi bitirdikdən sonra Ağdaşda yerləşən texniki peşə məktəbində çilingər peşəsi üzrə təhsil almışdı qəhrəmanımız. Anası Məlahət xanımın dediyinə görə, zəhmətkeş və vicdanlı, ailəni çətinliklərdən çıxarmaq üçün yorulmadan çalışan övlad idi. Texniki məktəbdə təhsil aldığı illərdə belə ailəsini maddi çətinliklərdən qorumaq üçün fərdi işlərdə çalışırdı və bu işlərdən əldə etdiyi qazancını anasına verirdi.

Dağlıq Qarabağ münaqişəsi başlananda, o da, qardaşları da çox gənc idilər. Belə bir vaxtda ölkəmizin hər yerində bu elan olunmamış müharibəyə getmək üçün könüllülərdən ibarət dəstələr yaradılırdı. Hətta əli silah tutmayan yeniyetmə və gənclər belə cənnət məkanlarını erməni manqurtlarından qorumaq üçün dəstələr yaradıb Qarabağa yollanırdılar. Ağdaş şəhərindən yola düşən könüllülərdən ibarət ilk on nəfərlik dəstədə Muzeýfə atanın iki övladı var idi - 17 yaşlı Rövşən Yusifov və onun 1971-ci il təvəllüdü qardaşı Elçin Yusifov.

Qeyd edim ki, hərbi xidmətini artıq Qazaxıstan Respublikasında başa vurmuş Elçin Yusifov 1991-ci ildə könüllü olaraq ön cəbhəyə yola düşmüş, 1992-ci ildə xidmət zamanı hərbi sursatın partlaması nəticəsində yaralanmış və bu səbəbdən ordudan tərxis olunmuşdu.

Bu, elə vaxta təsadüf edirdi ki, 17 yaşında könüllülər sırasına qoşulan yazı qəhrəmanımızın da 18 yaşı elə ön cəbhədə xidmət göstərdiyi vaxtda tamam olmuşdu və onu hərbi hissə rəhbərliyinin əmri ilə Ağdam rayonunun Sayvallı kəndinə həqiqi hərbi xidmətə yollamışdılar.

Cəmi 18 yaşı olan bu qorxmaz, cəsur gəncin artıq bir illik döyüş təcrübəsi var idi. Üstəlik də cəsurluğu, mərdliyi, vətənpərvərliyi imkan verirdi ki, onun adı ən mübariz əsgərlər siyahısında çəkil-sin.

Elə yuxarıda sadaladığım xüsusiyyətlərinə, yüksək döyüş bacarıqlarına görə, qazandığı hörmət və nüfuza görə onu XTQ-in sıralarında çalışmaqla kəşfiyyatçı işinə təyin etmişdilər. Bu işin nə qədər təhlükəli olduğunu nəzərə alsaq görərik ki, Rövşən şəhidliyi artıq gözə almış biri idi. Kəşfiyyat üçün ona xüsusi öyrədilmiş it də vermişdilər.

Gətirdiyi məlumatlar həmişə lazımlı və vacib, faydalı olurdu. Gənc kəşfiyyatçının fəaliyyət göstərdiyi zamanlarda onunla birlikdə hərbi xidmət yolu keçən əsgər yoldaşları Rövşənin əsl cəsurluq nümunəsi, əsl kəşfiyyatçı olması haqqında böyük hörmətlə danışırlar.

Adətən çoxlarının müharibəyə könüllü gedən gəncləri qınadığını görmüşəm. Onları anlayanların da çoxluq təşkil etdiyini bili-rəm. Amma bir həqiqət var ki, çoxumuz bu həqiqəti qəbul etmək istəməmişik. Valideynlər hələ körpə yaşlarından oğul övladlarına maşın, avtomat və digər oyuncaq silahlar alırlar. Avtomat silah oyuncاقlarını çox sevən uşaqların düşüncələrində həmin silahların əslini görmək, düşmənə qarşı istifadə etmək həvəsləri də onlarla birlikdə böyükür. Bir faktı da qeyd edim ki, bizim hər birimiz, əsasən də torpağı işğal altında olan hər bir vətəndaş ürəyimizdə nə vaxtsa bizə tuşlana biləcək bir güllənin ağrısını hiss etməli, o ağrını daşımağı da, şəhid olmayı da gözə almalıyıq.

O güllənin ağrısını ürəyində daşıyanlardan biri idi yazımın qəhrəmanı. Rövşən Yusifov həyat və döyüş yolu haqqında yazdığım şəhidlər arasında yeganə şəxsdir ki, əsgərlik yaşı çatanda artıq bir illik döyüş təcrübəsi var idi. Bu xarakteri onda övladlarını əlinin

qabarı və zəhməti ilə, minbir əziyyətlə böyüdən kasib və vicdanlı, vətənpərvər və insanpərvər valideynləri - Muzeyfə ata və Məlahət ana tərbiyə etmişdilər. Onun ürəyini bütünlüklə zəbt etmiş vətənpərvərlik hissi gənc Rövşəni döyük meydanlarına qədər aparmış və şəhadətə, müqəddəs zirvənin fatehi olmağa qədər yüksəltmişdi.

1993-cü ilin 6 iyulunda, Ağdam rayonunun Sayvallı kəndi uğrunda gedən döyük onun son döyüşü oldu. Rövşən həmin döyüşdə düşmən snayperi tərəfindən düz alnından vurulmuşdu... Beləcə son qoyulmuşdu onun ömrünə... Ürəyi vətənə, torpağa, insanlara sevgi və məhəbbətlə döyünen bir gəncin ömrünə beləcə son qoyulmuşdu... Böyük həsrətlə övladının hərbi xidmətdən qayıtmasını gözləyən, gecələr yuxusu ərşə çəkilən, gündüzlər rahatlığını itirən Məlahət ana isə o gün həyatının ən ağır faciəsini yaşadı. Bu dəhşətli xəbəri də bir fərqli şəkildə çatdırıldılar ona.

Sevil xanımın söylədiklərinə görə, Məlahət ana adəti üzrə evlərindən aralıda yerləşən ərzaq mağazasından alış-veriş etmək üçün evdən çıxıbmış o gün. Küçədə o, rayondan gələn hərbçilərə məxsus maşınla qarşılaşır. Təbii ki, ananın kim olduğunu bilməyən sürücü maşını saxlayıb Məlahət anadan Muzeyfə Yusifovun evini soruşur. Həyat yoldaşının adını eşidən Məlahət ana ağlına heç nə gətirmədən maşına oturub onlara bələdçilik edir, yaşadığı evin yolunu göstərir. Əslində ağlına gələnlərvardı, amma oğlunun şəhid olması, oğlunun nəşini aparan maşında əyləşməsi əsla ağlına gələ bilməzdi. Ana düşünmüşdü ki, maşındakılar yəqin həyat yoldaşının çağırışı ilə gəliblər. Çünkü arabir Muzeyfə atanın bacısı uşaqları belə maşınları sıfariş etməklə cəbhəyə sovqat-filan yollayırdılar. Ana bu dəhşətli xəbəri evinin həyətinə çatanda öyrənir. Yalnız onda bilir ki, onun bələdçilik etdiyi maşın şəhid oğlunun tabutunu gətirib. Hərbçilər maşının arxa qapısını açıb tabutu endirəndə, ananın keçirdiyi hissələrin nə qədər ürək parçalayan olduğunu təsəvvür etmək çətin deyil. Ana üçün sanki Günəş söndü o an, yer də, göy də qaranlığa döndü o an. Qəlbi qəmdən qan ağladı, ruhu, cismi,

duyğuları, qalaq-qalaq arzuları talan oldu, dünya boyda bu məkan da gözlərində yalan oldu. Elə o an arzulara vida etdi gözəl ana, ruhunu da təslim etdi oğlunun buz məzarına, gecə-gündüz nalə çəkib balasını səslədi, ağı söylədi ona:

*Həyat sənsiz zülmət gecə,
Bilmirəm keçirim necə,
Dərdlə dolub gündüz, gecə,
Gəl, başına dolandığım.*

O gün keçirdiyi hissləri Məlahət anadan soruşmağa heç ürəyim yol vermədi. O anları ona təkrar yaşatmağa heç qiymadım. Sevil xanım-dan eşitdiklərimlə kifayətləndim.

Yazımın baş qəhrəmanı böyük hörmət və ehtiramla Ağdaş rayonundakı şəhidlər xiyabanında dəfn olunur. Həmin gün bütün ağdaşlılar canını vətən uğrunda qurban verən bu cəsur, arzuları ürəyində qalan, muradlarına yetmək qisməti olmayan qəhrəman şəhidinə yas saxlayırıdı. Rövşənin yas mərasiminə qatılan, onu ya-xından tanıyan və ölkənin ən nüfuzlu batalyonu sayılan 776 nömrəli batalyonun yüksək rütbəli hərbçiləri onun igidlik və şücaətlərindən ağızdolusu danışır, "Rövşən ölməli oğul deyildi" deyərək onun ölümünə hədsiz təəssüf hissi keçirdiklərini bəyan edirdilər. Sevil xanımın dediyinə görə, döyüş yoldaşları və dostları bu günə qədər də Rövşənin yaxınları ilə dostluq əlaqələrini davam etdirirlər. Şəhidin keçdiyi döyüş yolu haqqında döyüş yoldaşı Kərim Dünyamalının kitabında qeydlər vardır. Müəllif "Cəbhə xatirələri"ndə özünün və döyüşü dostlarının, o cümlədən Rövşən Yusifovun bir kəşfiyyatçı kimi göstərdiyi igidliklərdən, insani keyfiyyətlərindən də söz açmışdır.

Komandirin dediklərindən:

-1992-ci ilin avqust ayında 30 əsgərin arasından Rövşən Müzeyfə oğlu Yusifovu secib rəhbərlik etdiyim taqıma götürmüştüm. Rövşən Ağdaşdan idi. Rəhbərlik etdiyim taqımda sağlam mənəvi pisixoloji mühitin qorunub saxlanmasında bu əsgərin böyük rolu olmuşdu. Rövşən Yusifovun aydın mühakimələri vardı, hərdən şeir də yazırdı. Leytenant S.Əsədov Rövşəndən həmişə razılıq edirdi və belə məqamlarda fərəhim aşib-daşırdı, onunla qürür duyurdum. O, əsgər yoldaşları arasında "Fantamas" ləqəbi ilə tanınmışdı. Şəhid olduğu günü unutmamışam. Həmin gün səhər saat 09:20 radələrində o acı xəbəri eşitdi: Səxavət Əsədovun rəhbərlik etdiyi bölüyün "Fantamas" ləqəbli döyüşü əsgəri Rövşən Yusifov tank mərmisinin qəlpəsindən həlak olmuşdu. Güñorta onun meyitini gətirdilər. Polkovnik-leytenant şəhidin cəsədi qarşısında əvvəlcə diz çökdü, sonra cəld hərəkətlə ayağa durub yeyin addımlarla qərargaha üz tutdu. Arzuları kimi ömrü də yarımcıq qalan Rövşənin hərəkətsiz bədəninə, nur dolu çöhrəsinə, açıq qalmış gözlərinə baxdım. Nəşinin qarşısında diz çökdüm. Açıq qalmış gözlərindən öpdüm. Gözlərimdən süzülən bir damcı göz yaşım onun üzünə düşdü. Silmədim. Özüm eşidə biləcəyim bir səslə piçildədim: "Əziz əsgərim, sən şəhidsən. Göz damcımı özünlə əbədiyyətə apar. Son nəfəsimdək səni unutmayacağam!".

Beləcə unudulmayanlardan oldu yazımın qəhrəmanı.

Qəhrəman şəhidimizin bacısı Səbinə Həşimovanın qardaşı haqqında dedikləri:

- Rövşənlə bağlı xatirələrim unudulmaz xatirələrdir. Mən onun haqqında danışanda həm təsirlənirəm, kövrəlirəm, həm də qururlanıram. Rövşən mənim üçün ideal bir qardaş idi. Ailədə üç bacı, üç qardaş olmuşuq. Aramızda yaş fərqi az olduğuna görə, mən qardaşım Rövşənlə və kiçik bacım Elnarə ilə yaşıd kimi davranırdıq, dost idik, sirdəş idik, birlikdə şənlənir, birlikdə deyib-gülür, bir-

likdə müxtəlif oyunlar oynayırdı. O, bütün "sirlərini" mənimlə bölüşər, mənimlə paylaşardı. Evimizin yanında "babanın bağı" deyilən ərik bağları vardi. Oyun saatlarımızın çoxu o bağda keçirdi. Onun çoxlu dostları vardi, çox zaman özündən yaşca böyüklərlə dostluq edirdi. Dostları da, sinif yoldaşları da onu çox sevirdilər. Rövşən erkən yaşlarından işləməyə başlamışdı, qazancını evə xərcləyir, valideynlərimizə dəstək olurdu.

O, cəbhəyə könüllü getmək üçün ərizə ilə müraciət etmişdi, biz bundan çox narahat olduqsa da, o, kimsəni dinləmədi, artıq qərarını qətiləşdirmişdi. Elə bu müqəddəs yolun da yolcusu oldu. Xatırlayıram ki, nümunəvi hərbi xidmətə görə ona ona məzuniyyət vermişdilər. Hərbi libasda gəlişi, görkəmi, danışıqları hamısı indiki kimi yadımdadır. Onun məzuniyyət günləri qonşuluğumuzda yaşayan dayım qızının nişan gününə təsadüf etmişdi. Həmin gün mən yaxşı deyildim, soyuqlamışdım deyə, yataqdaydım. O, məni qucağına götürüb nişan yerinə apardı, nə qədər israr etsəm də dediyini etdi.

Onunla bağlı xatırələrim çoxdur. Onun haqqında keçmiş zamanda danışmaq isə çox ağırdır.

Qardaşımıla fəxr edirəm, bütün şəhidlər mənə əzizdir, doğmadır. Rövşən onları mənə daha da doğmalaşdırıb. Harada hərbi geyimli birini görürəmsə, sanıram ki, qardaşimdır. Övladlarımı tez-tez onun haqqında danışıram, "sizin Rövşən kimi qəhrəman bir dayınız vardi" deyirəm.

Rövşəni unutmayan insanlara təşəkkürümü bildirirəm.

Şəhidimizin qardaşı, Sevil xanımın on il öncə dünyasını dəyişmiş həyat yoldaşı, 1969-cu il təvəllüdü Elşən Yusifovun ən böyük arzusu şəhid qardaşının adına bulaq çəkdirmək, bu cəsur və qəhrəman Azərbaycan oğlunun adını əbədiləşdirmək idi. Amma o, bu arzusunu gerçəkləşdirə bilmədi, vaxtsız əcəl buna imkan vermədi. Bu gün həyat yoldaşının və şəhidin xatırəsini həmişə uca tutan insanların arzusunu Sevil xanım həyata keçirir. Ağdaş şəhərinin mə-

kəzində, şəhidin anası Məlahət xanımın gəlini və iki nəvəsi ilə birlikdə yaşadığı şəhid ailələri və əllillər üçün tikilmiş binanın qarşısında Rövşən Yusifovun və daha bir neçə şəhidin adına bulaq inşa edilməkdədir. Bu bulaq kompleksi onun ruhuna hörmət və məhəbbət abidəsi olacaq. Bir də adını daşıyan qardaşı oğlu Rövşənin timsalında yaşayır şəhidimiz, dünyaya onun baxışlarından boylanır, arzuları beləcə çiçək açır. Şəhidimizin anası Məlahət xanım oğlu Rövşən üçün edə bilmədiklərini nəvəsi Rövşən üçün etmək, onun gerçəkləşməyən arzularını şəhidimizin adını daşıyan gənc Rövşənin arzularını gerçəkləşdirməklə həyata keçirmək niyyətindədir.

Rövşən şəhid olanda ailə qurmamışdı. Yaşasayıdı, həyatda yüksək mövqe tuta biləcək, yüksək nüfuz sahibi olacaqdı. Hələ çox gənc idi yazımın qəhrəmanı. Arzuları ürəyində yenicə qonçələnmişdi. Qəlbində düşmənlərə sonsuz nifrət, mənsub olduğu torpağa tükənməz məhəbbət onu hələ çox gənc ikən könülli əsgər olmağa vadar etmişdi. Onda Yusifovlar ailəsinin övladı idi, indi bütün Azərbaycan xalqının oğladur Rövşən. Bir idi, min oldu, qəlblərdə qalan oldu... Məzarda yaşılaşan unudulmaz şəhidimiz yaddaşlarda həmişə beləcə gənc qalacaq.

Yazımın sonunda Məlahət anaya səslənirəm:

*Anacan, demə ki: şəhid balamın
Bala yadigarı, heyif, qalmadı.
Ona Vətənimin hər bir övladı
Yas tutub qürurla matəm saxladı.*

Əllərindən öpürəm, şəhid anası, yurdumun qəhrəman sonası, məkanı cənnət olsun, nur içində yatsın şəhidimiz.

MÜBARİZİN MÜBARİZƏ DOLU ELLİSİ

*44 günlük Vətən müharibəsində qəhrəmancasına şəhid olmuş
Əlizadə Elməddin Sübhi oğlunun əziz və unudulmaz xatirəsinə
həsr edirəm*

*Ölümün üzünə meydan oxuyan
Ürəkli oğulsan, igid oğulsan.
Canını vətənçün qurban verərsən,
Dünyaya yenidən bir də doğulsan.*

Sənə həsr etdiyim yazımı sənə həsr olunmuş onlarla şeirlərdən birindən seçdiyim bir bəndlə başladım. Adına yazılın şeirlər o qədər çoxdur ki, səni vəsf etmək üçün başqa şeir, nəğmə axtarmadım... Elə həmin şeirlərdə, misralarda, "ağrı" adlı bəstələrdə tapdım səni... Hər misrası qəlb göynədən, hər bəndi ürək dağlaşan misralarda tapdım səni... Ömrünün bir çox anlarını əbədiləşdirən fotolardan tanıldım səni, şəhidim... Sevgi dolu ürəyinin gözlərinə yansıldığı nur damlalardan, şəkillərdən ürəyə ox kimi sancılan, nur saçan baxışlarından, gülüşlərdən, nur dolu çöhrəndən tanıldım... Tanıldım və bir həqiqəti dərk etdim ki, sən seçilmişlərdən birisən, seçilmişlərdənsən, ölmək üçün yaranmış müqəddəslərdənsən, şəhidim...

Əlizadə Elməddin Sübhi oğlu - o, bütün dünyanın tanıdığı əfsanəvi qəhrəman Mübariz İbrahimovun həmyerlisidir. Hər ikisi əslən Lerik rayonundan olan, hər ikisinin ata-babası Stalin dövrünün köçürülmə siyasəti nəticəsində doğma yurdlarından köç edib Biləsuvar rayonunda məskunlaşan oğullarıdır. Onu daha yaxşı tanımağınız üçün yazımın qəhrəmanına həsr edilmiş şeirlərdən birini oxumaq kifayət edir:

Şəhid
Əlizadə Elməddin

*Haqq yolunda çox oğullar itirib,
Biləsuvar qəhrəmanlar yetirib,
Mübarizi göz önünə gətirib
Çox düşmənə kəfən biçdi Elməddin.*

*Xocavənd, Füzuli... Döyüşlər betər,
Düşmənin çəkdiyi bu zülüm yetər!
Ağdamdan başlayıb Şuşaya qədər
Ağır döyüş yolu keçdi Elməddin.*

*Durmadan xüsusi təyinatlılar
Döyüşdü, yağısa da güllə-qradlar,
Qələbəyə qalmış sayılı saatlar
Şuşada canından keçdi Elməddin.*

*Snayper gülləsinə tuş gəldi qəfil,
"Vətən sağ olsun!" dedi, əsdi dodaq, dil,
Xəyalında qəbri üstə qərənfil,
Əcəl şərbətini içdi Elməddin.*

*Qalsa da ürəkdə arzu-muradı,
Qazandı ölümsüz şəhidlik adı,
Bü gün də fəxr edir doğması, yadı,
Şərəfli bir ömür seçdi Elməddin!*

Şəhidlər mövzusu ilə bağlı çox zaman anaları dirləmiş, anaların çəkdiyi ağrıların, acıların daha böyük, nəhayətsiz olduğunu düşünmüşəm. Bu dəfə isə şəhid oğlunun həyat hekayəsini qəlbi paramparça olmuş bir ata danişacaq. Sözünün əvvəli də, sonu da, bütün fikirləri, düşüncələri də həyatdan nakam köçən Elməddin adlı dəyərli varlığından xəbər verən, günlərini oğlunun xatirəsini

Əbədiləşdirməyə həsr edən, onun unudulmaması üçün əlindən gələni edən və bir də

*Üşüyən layladır gözümün yaşı,
Yanır ocaq-ocaq qəlbimin başı,
Dur, soyun əynindən bu qara daşı,
Torpaq çox soyuqdur, qalx gedək, oğlum*

söyləyərək könül dağlayan yaralı bir qəlb sahibi olan - Əliyev Sübhi Nəsrəddin oğlu. O, 1971-ci ildə Biləsuvar rayonunun Zəhmətabad kəndində dünyaya göz açıb, əslən Lerik rayonunun Kəlvəz kəndindəndir. Canından artıq sevdiyi övladının yoxluğuyla barışa bilməyən Sübhi ata üçün əslində bir an belə unutmadığı övladı ilə bağlı xatirələri danışmağın nə qədər ağır olduğunu hiss etməmək mümkün deyil... Danışarkən çox qəhərlənir deyə, sosial şəbəkə vasitəsilə aldığım müsahibə zamanı yazmağa daha çox üstünlük verir.

Haqqında söhbət açacağım şəhid Əlizadə Elməddin Sübhi oğlu 1997-ci ilin 11 mart günündə Biləsuvar rayonunun Zəhmətabad kəndində anadan olmuşdu. Anası 1973-cü il təvəllüdü Şərifova Mehrac Zülfüqar qızı Biləsuvarın Bəydili kəndində dünyaya gəlib, o da həyat yoldaşı kimi əslən Lerik rayonunun Kəlvəz kəndindəndir. Ailənin ikinci uşağı, eyni zamanda ilk oğul övladı idи Elməddin. Valideynlərinin böyük sevgi və məhəbbətlə böyüdüb boy-a-başa çatdırıldıqları bu igid vətən oğlunun uşaqlığı dəcəlliliklər içində keçib. O, yaşıdları ilə müxtəlif oyunlar oynadığı zaman belə uduzmağı sevməyən, həmişə, hər işdə üstünlük qazanmağa çalışıb. İlk təhsilə 2014-cü ildə şəhid Ənvər Dadaşovun adını daşıyan məktəbdə başlayan kiçik Elməddin elə ilk günlərdən digər şagirdlərdən seçilirdi. Dərslərə həmişə hazırlıqlı gəlir, sinifdə fəallıq, yüksək tərbiyə nümayiş etdirirdi. Ürəyində hərbçi olmaq həvəsi, hərbin qanunlarına maraq da hələ məktəb illərindən

yaranmışdı. Beşinci sinifdə oxuyanda böyük israrla valideynlərindən ona hərbi libas almalarını istəmişdi. Dərs əlaçılışıydı, güclü hafizəyə, güclü yaddaşa malik idi. Dərsə aid mövzuları bircə dəfə oxumaqla yadda saxlayar, təkrar oxumağa ehtiyacı qalmazdı. Valideynləri onun dərin zəkali olması ilə fəxr edirdilər. Atasının dediyinə görə, elə vaxt olurdu ki, Elməddini sınamaq məqsədilə yuxudan oyadıb riyaziyyata aid nəyinsə cavabını soruştururdum, əsla özünü itirməz,

yuxulu olmasına baxmayaraq, sualımı dərhal cavablandırardı. Əsgəri xidmətdən yenicə qayıdırıb gəlmış həmkəndlilərinin görüşünə gedər, onlarla birlikdə oturub saatlarla hərbin sirlərindən, qayda-qanunlarından danışmaqdan yorulmadı. Məktəb illərini beləcə keçirən gənc Elməddin balıq tutmağı, ov etməyi də çox sevirdi. Təhsil aldığı illərdə müəllimlərinin və şagird yoldaşlarının böyük hörmət və rəğbətini qazanan və 2014-cü ildə orta məktəbi bitirən Elməddin hərbi akademiyada təhsil almaq arzusunda idi. 2015-ci ilin aprel ayında o, Biləsuvar rayon Hərbi Komissarlığı tərəfindən həqiqi hərbi xidmətə çağırılır və hərbi xidmətini yerinə yetirmək üçün Goranboy rayonunun Tapqaraqoyunlu kəndində yerləşən hərbi hissəyə göndərilir. Onun taleyinə kəşfiyyatçı olmaq yazılmışdı. Ən çətin və ən məsuliyyətli vəzifələrdən biri olan kəşfiyyatçı əsgər olmaq vəzifəsi. Ya qismətdən, ya təsadüfdən ona xalqımızın adı dillər əzbəri olan qəhrəmanı, ürəklərdə sevgi və məhəbbət qalası qurmuş Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinin 3-cü Ordu Korpusunun komandanının müavini və qərargah rəisi vəzifələrində çalışmış azərbaycanlı zabit, Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı, general-mayor Polad Əsrayı oğlu Həşimovun rəhbərliyi altında döyüşmək nəsib olmuşdu. Gənc əsgər Lələtəpə yüksəkliyi

və Taliş kəndi uğrunda gedən döyüslərdə igidliyi və cəsurluğu ilə seçilmiş, cəsur döyüşü kimi tanınmışdı. Uşaqlıqdan hərb sənətinə böyük marağı olan Elməddin xidmət müddəti bitərsə belə, evə qayıtmaq fikrində deyildi. Vətənin onun kimi cəsur və sədaqətli döyüşçülərə çox ehtiyacı olduğunu bilirdi. Amma canından çox sevdiyi anası Mehrac xanımın uzun-uzadı telefon danışılardan, axıtdığı göz yaşlarından, xahiş və yalvarışlarından sonra o, xidmət müddəti bitdikdən sonra evə qayıtmaq qərarına gəlir. Nə vaxtsa yenidən cəbhəyə dönmək fikrini isə özündən uzaqlaşdırı bilmir.

O, hərbi xidmətdən evə qayıdanda valideynləri çox sevinmişdilər. Sevinmişdilər ki, onun bu sənətə olan aşırı məhəbbətinin qarşısına sədd çekə, müddətdən artıq xidmət etmək fikrində daşındırı biliblər. Onun ürəyində hərbi ilə bağlı nə planlar qurdugundan isə xəbərsiz idilər.

Uşaqlıqdan bəri çox hərəkətli, cəld və bacarıqlı, zəhmətkeş, çətinlikdən qorxmayan biri idi yazımın qəhrəmanı. Əsgərlik həyatında daha da bərkimmiş, kifayət qədər bərkdən-boşdan çıxmışdı. Valideynləri onu belə tanıydırlar. Əməksevər övlad olduğu üçün daha çox sevirdilər.

Hərbi xidmətdən qayıdandan sonra o, heç fasılə vermədən iş axtarışına çıxır, Baki tikiş sexində iş tapıb işləməyə başlayır. Hərbi geyimlərin, məktəblilər üçün nəzərdə tutulmuş geyimlərin, polis formalarının hazırlanması və dizayn verilməsi işində çalışır. Onun nümunəvi işi, gözəl dizayn vermək bacarığı rəhbərlikdə maraq oymışdı və sənətini daha da təkmilləşdirmək məqsədi ilə o, rəhbərlik tərəfindən qardaş Türkiyə dövlətinə kursa gondərilmişdi.

Doqquz ay beləcə davam etmişdi. Bəlkə elə beləcə də davam edəcəkdi. Bəlkə o, zamanla yeni işinə çox bağlanacaq, tədricən hərbi ilə bağlı arzularını da unudacaqdı.

Amma atalar doğru deyiblər ki, "Sən saydığını say, gör fələk nə sayacaq".

Fələk sayırmış saydığını... Xoşbəxt ailələrin ocağına su çiləmək üçün planlar hazırlayan xəbis ürəklilər daim fəaliyyətdə idilər.

2020-ci ilin 14 iyul tarixində general-major Polad Həşimovun düşmən təxribatı nəticəsində həlak olması bütün Azərbaycan xalqını ayağa qaldırmışdı. Ürəklərdə mübarizə hissi, düşmənə qarşı nifrət və qəzəb, qisas hissi pik həddə çatmışdı. Bu ölüm Polad Həşimovun silahdaşı olmuş, onunla eyni səngəri bölüşmüş, ondan qəhrəmanlıq dərsi almış biri kimi Elməddinin də ürəyini sızlatmışdı, çox ağrımışdı. Harada olursa-olsun, onun fikri, məhz bu düşüncələrə köklənirdi. Bir məqam gözləyir, bir fürsət axtarırdı. Düşmənə qarşı mübarizədə əlindən gələni etməyə hər an hazır idi və onun çoxdan gözlədiyi o gün çox keçmədən gəldi. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Silahlı Qüvvələrin Ali Baş Komandani İlham Əliyevin rəhbərliyi altında Azərbaycan Ordusuna Ermənistən ardıcıl təxribatlarının və yeni işgal planlarının qarşısını almaq, işgal altında olan torpaqlarımızı azad etmək məqsədilə 2020-ci il sentyabrın 27-də düşmənə qarşı irimiqyaslı hücuma keçmək əmri aldı.

Əsir yurdalarımızın işğaldan azad edilməsi uğrunda müharibənin başlanması və ölkəmizdə qismən səfərbərlik elan edilməsi xəbərini Elməddin Türkiyədə aldı. Heç düşünmədən, vaxt itirmədən Azərbaycana yola düşdü, Müdafiə Nazirliyinə gedib könüllü olaraq döyüslərə qatılmaq üçün ərizə yazdı. Çox keçmədən ərizəsinə müsbət cavab alan, döyüslərdə iştirak etmək üçün Biləsuvar rayon Hərbi Komissarlığında qeydiyyatdan keçən qəhrəmanım yalnız bundan sonra valideynlərinə həqiqəti söyləyir, böyük sevinclə "sabah döyüşə gedirəm" deyir. Nə atası, nə də anası övladlarının müharibəyə getmək üçün ərizə yazmasından xəbərdar deyildilər. Mehrac ana bu xəbərdən çox sarsılmışdı. Canından ayrılan can parçasının gülə qabağına getməyinə heç bir ana razı olmazdı. Ana öz canını qurban verməyə razı olardı, amma balasının yox. O, oğlunu bu ağır səfərdən saxlamaq üçün çox çalışır, çox səy göstərirə də, olmur. Son çarəyə əl atan ana oğlu cəbhəyə yola düşən gün, səhər

tezdən, saat 6-da qapının kəndarında yerə sərilib ona "Elə hesab et ki, mən ölmüşəm, meyitimin üstündən kecib getmə, bala" dedi... Elməddin anasını yerdən qaldırdı, qucaqlayıb üzündən öpdü və cəld addımlarla evdən çıxdı. O, bu yola ürəyinin hökmü ilə gedirdi. Kimsəni eşitmək istəməyərək, kimsəni dinləməyərək gedirdi. Vətənin onun kimi oğullara ehtiyacının böyük olduğunu bildiyi üçün gedirdi. Sübhi bəy "Elməddin mənim də, anasının da üstündən xətt çəkib getdi, vətəni bizdən əziz tutub getdi" deyir. Bir valideyn üçün bunun nə qədər ağır olduğunu təsəvvür etmək çətin deyil. Amma o, bu yola düşmən daha da irəliləməsin deyə, gedirdi, valideynlərini, sevdiklərini, qardaş-bacılarını, bütün Azərbaycanı qorumaq üçün gedirdi. Sonuncu gün anasına suallar ünvanlamışdı: "Mən getməliyəm, ana, niyə də getməyim? Polad Həşimov kimi əfsanəvi general vətən üçün canından keçirsə, mənə nə olub? Mən niyə vətən üçün canımdan keçməyim?".

2020-ci il, oktyabr ayının birində o, ön cəbhəyə yola düşür. Ata-anasının narahat günləri, Elməddinin isə döyüş yolu, məhz o gündən başlanır.

İlk döyüş yolu Ağdam rayonundan keçən qəhrəmanımız kəşfiyyatçı kimi fəaliyyət göstərməyə başlayır. Aprel döyüslərində olduğu kimi bu dəfə də cəsurluğu, qoçaqlığı ilə tanınır, cəsarəti ilə döyüş yoldaşlarını valeh edir. Döyüslərin ən qızığın vaxtlarında belə o, ailə üzvləri ilə telefon danışqları zamanı onların "Hardasan? Nə edirsən?" sualına "İstirahət edirəm" cavabını verirdi. Əslində isə, döyüş yoldaşlarının dediyinə görə, onun bir dəqiqə belə idtirahətə vaxt ayırmasını görən olmamışdı. Əsgərlər növbəli şəkildə döyüşə yollanırdılar. Döyüsdən yenicə qayıdan Elməddin ona verilən istirahət imkanından belə istifadə etmir, digər tabora qoşulub yenidən döyüşə gedirdi, düşmənə göz açmağa imkan vermirdi. Yorulmaq, dayanmaq, gözləmək onun xarakterinə zidd idi.

Qəhrəmanımın 44 günlük müharibədəki döyüş yolu düz 40 gün çəkdi... Bu qırx gündə xalqımız nələr yaşamadı? Dünən yaşlanmış

kimi təfsilatı ilə xatırladığımız müharibəni yaşamaq çox dəhşətli idi... O müharibənin 40 gününü arxada qoyan əsgərimizin nə qədər mübariz və əzmkar olduğu, hansı dəhşətləri gördüyü danılmazdır. Ağdam rayonundan başlamış Şuşaya qədər olan döyüş yolu mübarizəsinin nə qədər çətin olduğu bəllidir. Bu yolları dəf edərkən nələr yaşamadı qəhrəmanım? O, bu müddət ərzində qolları üstə can verən əsgər yoldaşını da görmüşdü, dostlarının minaya düşüb parçalanmış bədən əzalarını da. Hər gün, hər saat ürəyində olan qisas hissi daha da güclənmişdi. Düşmənə olan sonsuz qəzəb hissinin çoxluğundan rahat ola bilmirdi.

Bələcə Elməddin Şuşaya qədər gəlib çatmışdı. Azərbaycan adlı məmləkətin döyünen ürəyi, dahi Üzeyirin, Bülbülün, cəsurluğu tarixdə iz saxlayan Pənahəli xanın vətəninə yetişmişdi. Musiqimizin beşiyi sayılan bu diyarı görməyi o qədər arzulamışdı ki...

Yazımın bu yerində Şuşa şəhərinin azad olunması uğrunda gedən döyüşlərdən çəkilmiş video görüntülərə baxdım. Qayalara dırmaşan, həm də bellərindəki ağır yüklərlə hərəkət edən əsgərlərin hər biri gözümdə bir Elməddinə dönmüşdü... Baxdıqca heyrətə gəlirdim. O günlərdən bütün yaddaşlarda bir Şuşa əfsanəsinin yaranması, Şuşa qayalıqlarını fəth edən Azərbaycan əsgərinin möhtəşəmliyi danılmazdır. Bütün dünya Azərbaycan əsgərinin heyrətamız vətən sevgisinə, döyüş əzminə heyran qalmışdı. Dünyanı heyrətə salan igid oğullardan biri də Elməddin idi. Qollarında Koroğlu gücü, ürəyində Azərbaycan boyda vətən sevgisi olan və düşmənə sonsuz qəzəb daşıyan qəhrəman vətən oğlu düşmənin xeyli sayıda texnikasını və canlı qüvvəsini məhv edərək bu günə gəlib çatmışdı.

Noyabr ayının 8-də Şuşa uğrunda gedən əlbəyaxa döyüslər zamanı yaralanan qəhrəmanım ağrılara baxmayaraq döyüşə davam edir və qələbə anlarına sayılı saatlar qalmış o, Azərbaycan Respublikasının ərazi bütövlüyü uğrunda canından keçərək qəhrəmancasına həlak olur.

Bu sətirləri göz yaşlarıyla yazıram... Gözlərim önungdə minbir əziyyətlə döyüşən əsgərlərimiz canlanır, siması nur dolu şəhidimiz Elməddin canlanır. Az öncə yaxın dostum olan dəyərli bir yaradıcı xanımla - şairə Məlahət Behbudqızı ilə hazırda haqqında yazdığını Elməddin Əlizadədən danışırırdıq. Xəttin o başında o, bu başında mən... Hər ikimiz Elməddin üçün göz yaşları axıdırırdıq. Məlahət xanım Elməddin haqda söhbətlərimdən çox təsirlənmişdi, qübarlı səslə, göz yaşları içərisində "Mən çox fəxr edirəm ki, bizim millətimizin belə qeyrətli oğulları var. Bu, analar üçün çox ağır bir dərddir, atalar üçün çəkilməz ağrıdır, amma xalqımız üçün böyük bir fəxarətdür" deyir.

Şuşa alındı, Elməddin. Sən də bunu istəyirdin, bunun üçün çalışırdın, bunun üçün isti ocağından ayrı düşmüştün, vətən oğlu. Bu qələbədə ən çox payı olanlardan biri də sən idin. Azərbaycan əsgəri bütün dünyanın tarixinə və Azərbaycan tarixinə qızıl hərf-lərlə yazdığı Zəfər gününün təntənəsinə imza atdı. Sənsə... Sən isə qələbəyə saatlar qalmış qəhrəmancasına həlak oldun, gözlərini bu ədalətsiz dünyaya həmişəlik yumdun, Elməddin. Bax bu fakt qəlbimizi həmişəlik yandıracaq, səni sevən ürəklərdə sən adlı şəhidimin yarası qalacaq, Elməddin. Şuşanı canı və qanı bahasına azad edib qələbəni görmək qismətində olmayan şəhidim.

9 noyabr günü Sübhi bəyin və Mehrac xanımın həyatının ən dəhşətli günü oldu. O gün Elməddinin nəşi doğulduğu Zəhmətabad kəndinə gətirildi və kəndin Şəhidlər Xiyabanında dəfn edildi. Doqquz şəhidin uyuduğu bu məzarlıq bu gün analar üçün müqəd-

dəs bir pirə çevrilib. Bu müqəddəs məkanda Zəhmətabad kəndinin doqquz şəhidi uyuyur. Onların hamısı 44 günlük müharibənin şəhidləridir ki, aralarında yazımın qəhrəmanı da var.

- 1.Talibov Asif Arif oğlu**
- 2.Tağıyev Elgün Ağaqlı oğlu**
- 3.Abdullayev Gündüz Çingiz oğlu**
- 4.Mirzəyev Orxan Mehman oğlu**
- 5.Həsənli Telman Rafiq oğlu**
- 6.Qasızmədə Nicat Hicrət oğlu**
- 7.Şəbiyev Xəyal Nurəddin oğlu**
- 8.Əmənov Məhəmməd İltizam oğlu**
- 9.Əlizadə Elməddin Sübhi oğlu**

Adlarını sonda qeyd etdiyim iki şəhid - Məhəmməd və Elməddin dost idilər, birinci sinifdən sonuncu sınıfə qədər eyni sinifdə oxumuş, orta məktəbi eyni gündə bitirmiş, hərbi xidmətə eyni vaxtda yola düşmüşdülər. Şəhid olduqları tarixlər də çox yaxındır.

Məkanınız cənnətdir, cənnət qoxulu şəhidlərim.

*Bu xalqın yaddaşı unutmaz sizi,
Hər ölüən adamlı bir tutmaz sizi,
Bizim and yerimiz sızsız, şəhidlər,
Danişan, vuruşan dilsiz, şəhidlər.*

Elə bu məqamda ona həsr olunmuş şeirlərdən daha birini təqdim etmək yerinə düşər sanıram.

*Yer ağladı, göy ağladı şər vaxtı,
Xəzan düşdü bu ömrünə yaz vaxtı,
Görən gördü, kimlər tapdı bu baxtı...
Çağladı göz yaşı axan gözlərdə,
Ucaldı bayrağı, yol aldı kəndə.*

*İlk döyüşü Lələtəpədə oldu,
Azadılğa gedən yola nur doldu,
Uhanyan səddini yıxan o oldu;
Qələbə sevinci gəzdi ellərdə,
Günəş nur ələdi gələndə kəndə.*

*Keçdi aylar, illər, böyüdü güllər,
Döyüşlə başladı cəbhədə günlər,
Əsdirdi düşmənin bağırina yellər,
Yayıldı bu xəbər bütün ellərdə,
Üzlər güldü hər otaqda, hər evdə.*

*Cəbrayıl, Zəngilan, Daşaltı, Şuşa...
Duşmənin arzusun vururdu daşa.
Sevgisin yazırdı o daşdan-daşa...
Salırdı düşməni o, bənddən-bəndə,
Tarix yazılırdı bütün qəlblərdə.*

*Ən böyük savaşı Şuşada oldu,
Elməddin bu yurdda haqqa qovuşdu.
Ana bu xəbərə saraldı, soldu,
Söndü əbədiyyət ana qəlbində,
Ağladı, göz yaşı dondu qəlbində.*

*Sərdilər bayrağı tabutu üstə,
Gəlmədi sevdiyi qəbrinin üstə,
Daşları qoydular daşların üstə;
Yazdılar şəhidə şeir, qəzəl də,
Yaşadı sevgisi hər an qəlblərdə.*

Şəhid atası
Nazim Sultanov

Prezident İlham Əliyev Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrinin hərbi qulluqçularının medallarla təltif edilməsi haqqında imzaladığı sərəncama əsasən, Azərbaycan Respublikasının ərazi bütövlüyü uğrunda döyük əməliyyatlarında iştirak etmiş və hərbi hissədə qarşısına qoyulmuş tapşırıqların icrası zamanı vəzifə borcunu şərəflə yerinə yetirmiş Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrinin hərbi qulluqçusu, Biləsuvar rayonunun Zəhmətabad kəndində anadan olmuş Əlizadə Elməddin Sübhi oğlu ölümündən sonra "Vətən uğrunda" və "Xocavəndin azad olunmasına görə", o cümlədən "Füzulinin azad olunmasına görə", "Şuşanın azad olunmasına görə" medalları ilə təltif olunub.

Mən bu yazımda əsas qəhrəmanlardan biri haqqında heç nə yaza bilmədim. Elməddin Əlizadəni dünyaya gətirən, onu bu qədər vətənpərvər böyüdən Mehrac ananın xatirələrini dinləyə bilmədim. Nə qədər cəhd etdimsə, alınmadı. Sübhi bəyin dediyinə görə o, günlərini Elməddinin məzarı başında keçirir. Cox üzüldüm. Bu yazı vasitəsilə qəhrəman şəhidimin anasına xitab edirəm. Şəhidlər ölməzdir, Mehrac ana, ağlama, göz yaşınla o qəhrəman balanın da ruhuna kədər qatma, sən ağlasan ruhu ağlayar onun

*Ağlama, ağlama, şəhid anası,
Sənin ucalardan ucadır adın!
Oğlun balasıdır qohumun, yadın.
Qaniyla yazıbdır tarix kitabın,
Şəhidlər fəxridir Azərbaycanın.*

*Səhid anası, dur, ağlama, bəsdir,
Sənin əvəzinə qoy mən ağlayım.
Qaralar da geyim, ağı da deyim,
Şəhid oğlunuzla özümü öyüm.
Qanıyla vətəni geri alana-
Canım fəda olsun sənin balana.
Ağlama, ağlama, şəhid anası.*

Yuxarıdakı şeirlərdən birinin müəllifi şəhid atasıdır. Yardımlı rayonunun Teşkan kəndindən olan şəhidimiz Sultanlı Elşənin atası Nazim Sultanlıdır. Bu şeirdə bir cümlə diqqətimi çəkdi: Gəlmədi sevdiyi qəbrinin üstə. Bu barədə açıqlama istəməyəcəkdir, şəhid atasını yenidən o günlərə qaytarıb o dəhşətli anları yenidən yaşatmaq fikrindən çox uzaq idim. Amma iş elə gətirdi ki, yazımı nəşrə hazırladığım son günlərdə şəhidimizin anası Mehrac xanımla telefon əlaqəsi yarada bildim və o ürək ağrısıyla bu faktın açıqlamasını verdi.

- Balamın sevdiyi qız vardı, bizdən uzaqda, Bakıda yaşayırıdı. Bilirdim sevgi yaşadığını, amma düşünürdüm ki, hələ evlənmək tezdir. 25 yaşı olsun, sonra evləndirərik. Balam müharibəyə yola düşəndə barmağındakı üzüyü çıxarıb sevdiyi xanıma vermişdi. Elməddinin qırxı çıxandan sonra o üzük bizə qayıtdı. Mən onun sevdiyinin oğlumun məzarı başına gəlməsini istəyirdim. Gözüm yollarda qaldı. Oğlumun 25 yaşı isə məzarda tamam oldu. Çox peşimanam, çox. Hardan biləydim ki, balam bizləri belə tez tərk edəcək?..

Can ana. Kimsə bilmir başına nələr gələcəyini, sən də bilə bil-məzdin. Qatarından ayrı düşən durnalar kimi qərib ellərə köçdü cismən Elməddin. Ruhu bizimlə qaldı. Ürəyimizin sevimli bir güsəsini ona ayırdıq. Sevgi və məhəbbət doludur o güşə. O, tək sizin oğlunuz deyil artıq. Hamımızın yaxındır, əzizidir, fəxridir. Elməddin adlı qürurudur.

Son olaraq Sübhi bəyin təşəkkür etdiyi bütün insanların adından və öz adımdan şəhidimizin qəhrəman valideynlərinə təşəkkür edirəm və şəhidimizin atasına həsr edilmiş bir şeirlə yazımı yekunlaşdırıram:

TƏŞƏKKÜR ELƏMƏ, ŞƏHİD ATASI

*"Şəhidim qoşa medallı" şeirinə görə mənə yüz kərə təşəkkür
edən şəhid atasına cavab olaraq*

*Dəryadan bir damla yazdım üçün
Təşəkkür eləmə, şəhid atası!
Sən də ucalmışan elə həmin gün,
Təşəkkür eləmə, şəhid atası!*

*Vətən, torpaq üçün oğul böyüdüñ,
Ona qeyrət verdi sənin öyüdüñ,
Oğlunla bir yerdə sən də böyüdüñ,
Təşəkkür eləmə, şəhid atası!*

*Qoşa şəklinizi mənə göndərdin,
Şəkillə ovunmaz oğulun dərdi,
Çəkilməz dərd ölümündən də betərdi,
Təşəkkür eləmə, şəhid atası!*

*Bizim hər birimiz borcluyuq sənə -
Yaraşıqlı oğlu şəhid verənə?!
Sənin təşəkkürün yük olar mənə,
Təşəkkür eləmə, şəhid atası!*

Rüxsarə Adılqızı

Oğlunuzla birlikdə siz də ucalmısınız, şəhidimin anası və atası! Allah ömrünüüzü uzun eləsin! Siz yaşadıqca oğlunuzun da ruhu şad olur!

Daim ucalarda olun, şəhidimizin ruhu kimi!

VƏTƏN UNUTMAZ SƏNİ, ŞƏHİDİM

Birinci Qarabağ müharibəsində şəhid olmuş cəsur döyüşçü Xəlilov Ayaz Vaqif oğlunun unudulmaz xatırəsinə həsr edirəm

*Dünyanın dərdini çəkər analar,
Kədər köz-köz olar baxışlarında.
Ağlamaq istəsə əgər analar,
Dünya dəniz olar göz yaşlarından.*

Göz yaşlarıyla dünyayı dənizə çevirən anlardan biridir Gülxanım ana... O, ağlamaq istəməzdi, əsla istəməzdi... Həyat ağlatmasaydı. Könlü, gözü, duyğuları qəm yüküylə kölgələnmiş bu ana ilə söhbətimdən sonra içimdəki narahatlıq birdən-birə çoxaldı. Bir qəribəlik, bir qəriblik hiss etdim. Bakıdan Ağdaşa qədər olan yolu getmək, Gülxanım ananı görmək, dərdinə şərik olmaq kimi hisslər yaşadım. O hisslərin, düşüncələrin hamısını yazmaq çətindir. Ona görə yox ki, sözə ifadə edə bilmirəm. Ona görə ki, "Bəzi sözlər söylənməz" kimi bir şürəm olub həmişə. Yazılarimdə da, real həyatimdə da bu qaydaya əməl etməyə çalışmışam. Çəkinə-çəkinə danışan şəhid anası ilə müsahibəm boyu bir daha qəlbimdə illərdən bəri kök salmış bir arzunun gerçək olmasını istədim: Kaş insanların daxili aləmini tam dəqiqliklə göstərə bilən bir mexanizm olaydı... O mexanizm vasitəsilə insanların iç dünyasına daha yaxından bələd olmaq mümkün olardı.

Gülxanım ana ilə söhbətimdən sonra həyatın yazılmamış ədalətsiz qanunlarına nifrətim artdı. Bir həqiqəti dərk etdim ki, üzünü görmədiyim bu qadını, bütün həyatını qəhərli səslə söylənmiş bir

cümlə ilə ifadə edən Gülxanım ananı heç zaman unuda bilməyəcəyəm. O cümlənin nədən ibarət olduğunu bu yazıda qeyd edə bilməsəm də, yaddaşımı həmişəlik həkk olundu... Danışanın bütün həyat hekayəsini o danışmadan belə anlatdı... Anlatdı ki, bu ananın həyatdan aldığı zərbələr çoxdur... Anlatdı ki, dünyanın bir çox qadınları kimi onun ömür yolu da hamar olmayıb... Anlatdı ki, həyatı hazırlanın naziri olan qadınların həyatı kimi rahat keçməyib. Ömür kitabını vərəqləsək görərik ki, həyatının qarlı-çovğunlu günləri çox, günəşli günləri isə az olub. Oğlu Ayazın şəhid olduğu gün isə həyatının ən dəhşətli günü olub.

Gülxanım ana ilə sosial şəbəkə vasitəsilə sıx əlaqə saxlamaq mümkün olmadığına görə, şəhidimiz barədə əsas məlumatları Gülxanım ananın gəlini, evin böyük oğlu Pərvizin həyat yoldaşı, şəhidimizi də, onun ailə üzvlərini də özünə əziz bilən Həmidə xanımdan alırdım. Özünü çox böyük qürurla "Şəhid ailəsinin gəlini Həmidə Xəlilova" deyərək, çox bəyəndiyim formada təqdim edən həyat dolu, sevgi dolu xanımdan.

Xəlilova Həmidə İsak qızı 1978-ci ildə Ağdaş rayonunun Pirəzə kəndində anadan olub, Ağdaş Pedaqoji Texnikumunun ibtidai sinif müəllimi fakültəsini bitirib. 1998-ci ildə şəhidimizin qardaşı Pərviz Xəlilovla ailə qurub. İki övladı var: Aysel və Aytac. Hazırda 3 nömrəli rus-azərbaycan məktəbində nəzarətçidir. Şəhidimizin doğulduğu gündən başlayaraq bütün həyatını o nəql edir.

Xəlilov Ayaz Vaqif oğlu 26 iyul 1973-cü ildə Ağdaş rayonunda anadan olmuşdur. Atası Xəlilov Vaqif Seyid oğlu da, anası Xəlilova Gülxanım Əliqulu qızı da Ağdaşın Gürcuva kəndində dünyaya gəliblər. Atası sürücü, anası evdar qadın idi. Ayaz 1972-ci ildə ailə quran bu cütlüyü ilə övladıydı. Ailədə dörd uşaq - dörd qardaş idilər. Ayaz qardaşlarından sakit və üzüyola, istiqanlı olması ilə, mehribanlığı və nikbinliyi ilə fərqlənirdi.

O, 1980-ci ildə Ağdaşın qəhrəman oğullarından biri olan şəhid

Müşfiq İsayev adına məktəbin birinci sınıfında ilk ibtidai təhsilə başlamışdı. Yuxarıda sadaladığım keyfiyyətləri onu məktəb yol-daşlarına da sevdirmişdi. Ruhən incəsənətə bağlı olan Ayaz ru-hunu titrədən məqamları poetik ifadələrə çevirib misralara düzəməyi də bacarırdı. Gülxanım ananın dediyinə görə "Ayaz tər-biyəli, mehriban və səmimi, valideynlərini çox sevən, onlara qayıq göstərən, qardaşları ilə həmişə mehriban davranan, böyük-kiçik yeri bilən övlad idi, riyaziyyat fənnini çox sevirdi, incəsənətə meylli biri, həm də bu sahədə xüsusi istedad sahibi idi. Şeir yaz-mağı, bədahətən meyxana deməyi, nağara çalmağı çox gözəl ba-carındı. Məktəb tədbirlərində iştirak edirdi, dediyi meyxanalar hamının dilində əzbər idi. Şən və həyatsevər Ayazın arzusu bu sə-nətin arxasında getmək idi".

Gülxanım ana yaşadığı faciənin təsirindənmi, həyəcanlı oldu-ğundanmı, ya nədənsə, çox danışa bilmədi. İllərin iztirablarını ya-şamış bu qadın övladı ilə bağlı xatırələri danışmaq yükünün ağırlığından usanmış kimi idi, yaddaşında qalan az sayda günləri ürək ağrısı ilə xatırladı:

- Səkkizinci sinifdə oxuyanda Ayaza nağara almışdıq. Gitara çalan dostu ilə məktəb tədbirlərinə, kiçik məclislərə gedir, gözəl məclis aparırdılar, Ayaz həm meyxana deyir, həm nağara çalırırdı. Son zəng gündündə də tədbirin musiqi ilə keçməsi o iki dostun öh-dəsinə düşmüdü.

1990-cı ildə Müşfiq İsayev adına orta məktəbin onuncu sınıfını bitirən Ayaz Xəlilov Ağdaş rayonundakı 132 nömrəli texniki peşə məktəbinində qaynaqcı peşəsi üzrə təhsilə başlamış, həmin məktəbi bu peşənin sirlərinə dərindən yiylənməklə bitirmişdi.

1992-ci ildə o, həqiqi hərbi xidmətə çağırılır. Bəlkə ürəyinə dammışdı ki, bu səfərdən qayda bilməyəcək... Ürəyinə dammuşdı ki, bu gedisi onu əbədiyyətə yaxınlaşdıracaq... Bilirdi ki, mühari-bədir, ölüm-itim dünyasıdır. Olumla ölümün müddətinin qaşla göz

arasında olan məsafə qədər yaxınlığını, ölümün qaçılmaz olduğunu anlayırdı... Anlayırdı ki, bu dəfə getdiyi yolları bir daha qayıtmak şansı olmaya bilər, gənc nəslin qismətinə şəhidlik yazılmış üzvlərin-dən biri ola bilər... Özünün toy gününü, səadət gününü görməyə bilər. Elə bunları düşünərək əsgəri xidmətə getməzdən önce özünə gözəl bir məclis qurmuş, bütün yaxınları başına toplamışdı.

Gülxanım ana çox xatırələri dənişa bilməsə də, o günün xatırəsi yaddasına həkk olunub.

- Bina evində yaşayırdıq. Elə binanın həyətindəcə qohum-qonşunu başına yığıb əsgər getməsi münasibətilə yığıncaq keçirdi, gitaraçı dostu ilə birləşib məclisi çuşa gətirdi. Bütün dostlar, qohumlar, qonşular əsgər getdiyini eşidib onun görüşünə gəlmışdilər.

Bakıda keçdiyi iki aylıq hərbi təlimlərdən sonra Ayazı yoldaşları ilə birlikdə Ağdamda yerləşən "N" sayılı hərbi hissəyə göndərmişdilər. Döyüş bölgəsində Ayaz kimi oğullara çox ehtiyac vardı. Onun döyüş yolu ilk olaraq Fərrux kəndindən başladı. O, sakit görünməyinə baxmayaraq içində üsyankar bir ruh vardi. Bu yola qəlbində sizildayan, ağrıyan Qarabağ yarasına məlhəm qoymaq üçün çıxmışdı. Zalim düşməndən qisas almaq eşqilə cirpinan ürəyinin hökmülə hərəkət edirdi. Bu yol qeyrətli vətənə oğullarının getdiyi yol idi. Bu yolda vətənə olan sevgisini, insanlara olan məhəbbətini, düşmənə olan nifrətini mərdanəliklə sübut edirdi. Fərrux uğrunda gedən döyüslər onu cəsur bir döyüşçü kimi tanıtmış,

döyüş yoldaşları arasında sevilənlərdən və seçilənlərdən biri etmişdi.

Səkkiz ay beləcə, səngiməyən döyüşlər altında keçdi... Səkkiz ay... Sözdə səkkiz hərf qısalığında olan bir ölçü vahididir. Amma bu səkkiz ayın, səkkiz ay ərzində yaşanan dəhşətli döyüş səhnələrinin şahidi olanlar bilirlər ki, bu müddətdə, qüvvələrin bərabər olmadığı döyüşlərdə iştirak etmək nə deməkdir... O da döyüşdü, mübarizə apardı, hər gün ölüm təhlükəsi ilə üzləşdi, ölümdən qorxmadı, vicdanlı bir əsgər kimi hər saniyə olə biləcəyini gözə aldı...

Hələ son deyilmiş... Evinə, valideynlərinin yanına qayıtməq şansı varmış.

Ayaza məzuniyyət verilmişdi. Hərbi xidmətinin səkkizinci ayında evə on günlük məzuniyyətə gəlmişdi.

Məzuniyyətə gəlməzdən önce evə tez-tez məktub yazırı. İlk məktubunu oktyabr ayında yazmışdı. Həmin məktubu əzizləri hələ də qoruyub saxlayıblar. Onda indiki kimi telefon-filan yox idi. Əsgəri xidmətin müddəti də iki il idi. Məktubda yazılılanları oxuyoram:

"Burada hər şey yaxşıdır. Amma sizdən ötrü burnumun ucu göynəyir. Çox darıxıram. Artıq əlli günə yaxındır ki, Qarabağ uğrunda döyüşürük. Allaha şükür, sağ-salamatçılıqdır. Bu məktubu Ağdamın Xırmandalı kəndindən yazıram. Oktyabrın iyirmi dördündür. Yeməyimiz kifayət qədərdir. Məndən ötrü darıxmayıñ. Papa, inşallah gələcəyəm. Papa-bala oturub söhbət edərik. Pərviz, qaqa, evə həmişəki kimi köməklik elə. Tehran, Anar, sizdən ötrü çox darıxıram. Pərviz, kəndə gedib nənəmin hər iki üzündən öpərsən, deyərsən ki, Allah ona cansağlığı versin. Anar, məndən Xəyalə, Orxana, Seyidə salam söylə. Binannın bütün uşaqlarına salam deyin. Mama, qonşulara salamı da sən söylə. Ay atam, ay anam, kaş gəlib

sizi görəydim. Məni tapmaq istəsəniz, Ağdamın Kəngərli kəndini, tank batalyonunu soraqlayın, bizim hərbi hissə oradadır".

Beləcə məktublar yazırdı, həmişə də evdəkiləri arxayınlasdırırdı.

Gülxanım ananın dediyinə görə "Ayaz məzuniyyətə sevinclə, deyə-gülə gəlmışdı, sanki müharibənin qaynar nöqtələrindən çıxb gəlməmişdi. Bütün qohum-əqraba ilə, dost-tanışları ilə görüşdü, kəndə gedib nənəsinə baş çəkdi. Amma özünü nə qədər şən göstərməyə çalışsa da, gözlərinin dərinliyində bir kədər buludunun olduğu hiss olunurdu.

Ailə üzvlərinin yaddasına onunla keçirdikləri son günlər kimi yazılmış on günlük məzuniyyət müddəti bitdikdən sonra Ayaz yenidən hərbi hissəyə qayıtdı. Növbəti məktubunu da məzuniyyətdən qayıdan bir neçə gün sonra yazmışdı:

"Salam, mama, necəsiniz? Düzünü de, məni yola salandan sonra ağladınmı? Darıxma, canım anam, siz mənim ürəyimsiniz, sizsiz mənim bir günüm olmasın, Allah canını sağ eləsin. Dostlarım üçün çəkdiyin zəhmətin xəcalətindən gələndən sonra mütləq çıxacağam. O gül əllərinlə bişirib göndərdiyin yeməklər üçün çox sağ ol, özüm də, dostlarım da çox razı qaldıq. Dostlarım da sənə min-nətdarlıq edirlər. Hamınıza Qarabağdan salamlar".

Bu sonuncu məktubu olmuşdumu? Bilmirəm. Amma Ayazın keçdiyi döyüş yolunun müddəti düz bir il doqquz ay oldu.

Döyüslər zamanı böyük əzm, ruh yüksəkliyi nümayiş etdirən, dostlarını daim qələbəyə səsləyən yazının qəhrəmanı Ağdamın Xaçinqərvənd, Əliağalı kəndlərinin müdafiəsi uğrunda gedən qızığın döyüslərdə də igidliyi ilə fərqlənirdi. Əliağalı kəndi uğrunda gedən döyüslərdə o, baş nahiyyəsindən, boynundan və qarnından ağır yaralandı. Ağdam hərbi qospitalana gətirilən qəhrəmanımız qospitalda həkim və tibb işçilərinin qayğısı ilə əhatə olunsa da, yaraları çox dərin idi. Həkim əllərinin şəfqəti ilə

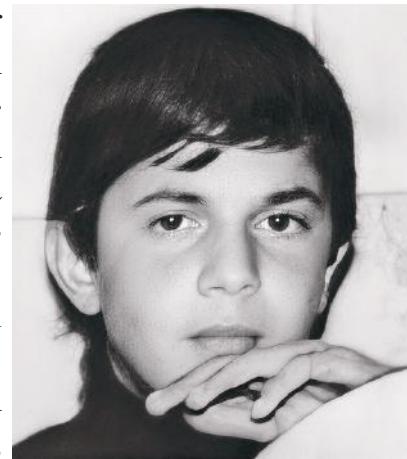
sağalması mümkün olmayan yaralar idı. Ayazın sağalması üçün əllərindən gələni edən Səbinə Ələsgərova, Mülayim Həsənova gecə-gündüz yaralının başı üzərində keşik çəkirdilər. Amma yaralının ailəsinə bu xəbəri çatdırın olmamışdı.

Ailə üzvlərinə Ayazın yaralanması xəbəri Bakıdan gəldi.

Bu xəbəri qonşu Simuzər xanımdan eşidən Gülxanım ananın dili tutulmuş, atası Vaqif bəy acı xəbərin təsirindən bayılmışdı.

- Gəlişinə cəmi üç ay qalmışdı, - deyir Gülxanım ana - nə mobil, nə ev telefonumuzun olmadığı vaxtları idı. Ayaz yeddi gün Ağdam qospitalında qalmışdı. Təəssüf ki, bizə xəbər etməmişdilər. Səkkizinci gün Ayazı hərbi vertolyot vasitəsilə Bakı xəstəxanasına göndərmişdilər. Sonradan həkimlərdən eşitdik ki, o, boğazından yaralandığına görə nitq qabiliyyətini itirmişdi, danişa bilmirdi. Özü haqda olan məlumatları, ağıdaşlı olduğunu, qonşunun telefon nömrəsini yazı vasitəsilə tibb işçilərinə zorla anlada bilmişdi. Qonşumuz ATS-də işləyirdi. Onlarda ev telefonu vardı. Onlara zəng edib bizə xəbər çatdırmasını, təcili Bakıya getməyimizi xahiş etmişdilər. Yola necə çıxdığımızı, Bakıya necə çatdığınımızi xatırlaya bilmirəm. Dünya gözümdə qaralmışdı. Kaş Ağdam xəstəxanasından oğlumun orada olduğunu deyəydilər, balamın açıq gözlərini görəydim. Biz ona yetişəndə oğlum gözlərini aça bilmirdi, bizi görmədi, tanımadı. Çox pis vəziyyətdə idi. Qabaq dişləri yox idi, qarnı, başı sarıqlıydı.

Ata da, ana da gördükleri bu səhnədən dəhşətə gəlib kor-peşiman Ağdaşa qayıtmışdılardı. Qayıtmışdılardı ki, evdən lazım olan əş-

yaları götürüb yenidən Bakıya qayıtsınlar, Ayazın sağalıb həyata qayıtması üçün lazım olanları etsinlər. Qohum-əqrəbanın da olduğu iki maşınla Bakıya yola düşmək isteyirdilər.

Elə həmin gün, 1993-cü il aprelin 23-də Ayazın əmisi və qardaşı Ayazı görmək üçün Bakıya yola düşmüşdülər. Onlar zəng edib Ayazın narahat olduğunu xəbər verdilər. Ata, ana və digər yaxınlar təcili yola çıxdılar. Lakin onlar xəstəxanaya çatanda Ayaz artıq keçinmişdi.

Yazımın qəhrəmanı cəmi iyirmi bahar yaşadı. Ömrü çox qısa oldu. Sevdiyi qız var idi, ömür vəfa etsə, sevdiyinə qovuşacaqdı. Amma ömür vəfa etmədi...

Şəhidimiz Ağdaşda, Şəhidlər Xiyabanında dəfn olundu. O gün böyüklü-kicikli, tanıyan-bilən hər kəs Ayazın dəfninə toplaşmışdı. Bir ananın da sinəsinə bir oğul dağı çəkildi o gün. Yaddaşlara həmişəlik yazıllacaq bir ığidin adı Azərbaycanın tarixinə düşdü o gün... Gülxanım ana rahatlığını, dincliyini itirdi, dilində,

ürəyində ağrılar səsləndi o gündən bəri, Vaqif ata ürəyindən böyük zərbə aldı. Bu zərbənin təsiri çox güclü oldu, ömrünün tez başa çatmasına, günlərinin ağrıları içində keçməsinə səbəb oldu. Aprel ayı bu ailə üçün faciələr ayı oldu.

Həmidə xanımın dediklərindən:

- Qayınatamı atam kimi çox sevirdim. Ona görə də ürəklə ata deyirəm. Ayaz şəhid olanda mən o evin gəlini deyildim. Amma onlara köçəndən sonra onun həyatı ilə maraqlanıb bütün olanları təfsilatı ilə öyrənmişəm. Mən Ayazı görməsəm də, xatırəsi mənim üçün o qədər əzizdir ki, sanki qaynım deyil, qardaşimdır. Qayınanımın, yoldaşımın söhbətlərindən onu çox yaxın sanmışam, bu dərdi öz dərdim kimi qəbul etmiş, o acı hissləri mən də onlarla birlikdə yaşamışam. Qayınatam çox gözəl insan idi. Oğlunun yaralanması xəbərini iş yerində eşidib bayılmış, infarkt keçirmişdi. O gündən beynində quruma getməyə başlamışdı. Bu da onun dünyasını vaxtsız dəyişməsinə səbəb oldu. Ayaz aprel ayında şəhid olmuşdu, atası da apreldə dünyasını dəyişdi.

Bu gün Ayazın ata və ana yurdu olan Gürcuva kəndindəki doqquzillik məktəb onun adını daşıyır. Hər il həmin məktəbdə Ayazın anım günü keçirilir. Aradan keçən illər ərzində bu məktəb neçə qəhrəmanlar yetişdirib. O qəhrəmanlardan biri də Ayazı özünə ideal hesab edən dayısı oğlu Hacıyev Murad Eynulla oğludur. O, 44 günlük Vətən müharibəsində Tərtər-Ağdərə uğrunda döyüşlərdə iştirak etmiş, Tərtər rayonunun Talış kəndində mühasirəyə düşərək qəhrəmanlıqla həlak olmuş, şəhidlik zirvəsinə yüksəlmışdır.

Ramiz Xasioğlunun və Fariz Rüstəmovun müəllifi olduğu "Ağdaş şəhidləri" kitabında Ayaz Xəlilovun həyat və döyük yolu haqqında məlumatlar dərc edilmişdir. Həmin kitabda Ayazın xidmət etdiyi "N" sayılı hərbi hissənin komandiri Məmməd Hacıyevin şəhid döyükçü haqqında dedikləri verilib:

- Ayaz 1992-ci ilin iyun ayından bizim hissədə xidmət edirdi. O, hamımızın yaddaşında qorxmaz və cəsur döyükçü kimi qalıb.

Ayazın təhsil aldığı M.İsayev adına orta məktəbin müəllimi Hürü Əliyevanın şagirdi haqqında dediklərindən:

- Ayaz çox tərbiyeli oğlan idi. İctimai işlərdə də yaxından iştirak edirdi. Onun ölümü məktəbimizin şagird və müəllim kollektivini çox kədərləndirmişdi. Biz məzunumuzun şəhidlik zirvəsinə ucalması ilə bir təskinlik tapırıq, onunla fəxr edir, öyünürük.

Aprelin 25-də Ayazın - məzarı həmişə təzə-tər çiçəklərlə bəzənən, sevdiyi gözələ çiçək dəstəsi təqdim etmək qismətində olmayan nakam şəhidimizin şəhidlik zirvəsinə ucalmasının düz 29 ili tamam oldu. 29 ildir ki, onun vaxtsız ölümünü ürək ağrısı ilə xatırlayırlar. 29 ildir ki, Gülxanım ana da, şəhidimizin qardaşları Pərviz, Tehran, Anar və digər yaxınları, sevdikləri Ayazla bağlı xoşbəxt günlərinin yalnız xatırəsi ilə yaşayırlar. Gülxanım ananın günü Ayazla başlayıb, Ayazla bitir, qəlbini canından çox sevdiyi balasına ağrılar söyləməklə ovudur:

*Qoparmayın şəhid adlı yaramı,
Düşmənlər duymasıın bu fəryadımı,
Bilmirəm sevinim, ya ağlayımmı?
Layla ürəklərdə qalan şəhidim,
Adını tarixə yazan şəhidim.*

Ayaz, ürəklərdə qalan şəhid! Sən iyirmi yaşından bu günə qədər ürəklərdə qalan oldun, canından can, qanından qan ayıraraq torpaq üçün yanınan oldun... Mən ki səni tanıdım... Cahanla bir oldu adın. Hamı səni, bax, beləcə tanıdı. Bir ocaqdan pərvazlanıb min ocağa nur ələyən şəhidim, məzarın Ağdaş torpağında, xatirən Azərbaycan adlı böyük məkləkətdə yaşayan milyonların ürəyindədir! Bizlər gəldi-gedər, sən əbədisən. Azərbaycan adlı müqəddəs diyarın tarixinə hopmusan. Ay keçəcək, il ötəcək, çoxlu sayıda aylar, illər keçəcək, sən də şəhidlik yolunu seçən vətən övladı kimi kitablarda, şeirlərdə yaşayacaqsan. Gülxanım ananın laylalarında, qədirbilən xalqımın nəğmələrində yaşayacaqsan.

*Bir nəğməsən, könüllərdə qalası,
Vətənimin yenilməyən qalası,
Rahat uyu, Gürcuvanın balası,
Vətən sənə layla deyir, şəhidim.*

Sən canınlı qorudun bu vətəni, candan keçdin, qandan keçdin, rahatlığından keçdin, Ayaz.

Vətən unutmaz səni, nur üzlü şəhidim! Nur içində yat!

MƏZARSIZ QƏHRƏMAN ŞƏHİD VƏ YA "QƏM DAŞI" NIN HEKAYƏSİ

Birinci Qarabağ müharibəsində itkin düşən, başına ermənilərin 500.000 manat pul mükafatı təyin etdikləri yenilməz batalyon komandiri Əhmədov Faiz Mahmud oğlunun müqəddəs ruhuna hörmət və ehtiramla

Bu yazımı saçları bir gündə ağaran qadının hekayəsi ilə başlayacağam. Onu dinlədikcə "Cənnət anaların ayaqları altındadır!" deyiminin nə qədər doğru olduğunu əmin oluram, qətiyyətinə, mətanətinə, fədakarlığına, əzminə heyran olduğum daha bir Azərbaycan qadını tanıldığım üçün qürur duyuram.

Sosial şəbəkələr vasitəsilə tanış olduğumuz qrupda tez-tez səsini eşitdiyim Əhmədova Aşafatma Tapdıq qızını virtual olaraq tanışam da, onun haqqında bildiklərim çox az idi. Qrupdaxili müəyyən olunmuş qaydalar çərçivəsində aparılan qısa mövzu müzakirələri ətrafında gedən söhbətlərdən onun mübarizə əzmi yüksək olan bir xanım olduğunu təxmin etmişdim. Amma Sokrat çox gözəl demiş ki; "Danış, insan! Qoy kim olduğunu bilim!".

Onunla ilk dəfə olaraq şəxsi söhbətlər aparmaq şansım, məhz bu gündən başladı. O, ikinci Qarabağ müharibəsində şəhid olmuş həyat yoldaşının həyatını nəql edirdi. Tək şəhidin həyatını? Keyr. Şəhidimizlə birlikdə özünün də, dörd övladının da şəhid

olmuş arzularından, puç olmuş qadın xəyallarından, çəkdiyi analıq, həm də atalıq qayğılarından söhbət açır, şəhid həyat yoldaşı ilə birlikdə yaşadığı həyatı və onun ölümündən sonrakı həyatını nəql edirdi. Otuz il itkin yolu gözləmiş qəm daşının hekayətini söyləyərkən Aşafatma ananın əzmlı səsinə göz yaşları da qarışmışdı. "Qəm daşı" hekayəsini bu qədər təsirləndirən də onun əzmlı səsinə nüfuz edən göz yaşları idi.

O, 1 fevral 1958-ci ildə Ağdaşın Kükəl kəndində, səkkiz uşaqdan ibarət olan ailədə dünyaya göz açıb. Anası Xədicə xanım ailəcanlı, övladcanlı, səliqə-səhmanlı bir xanım idi, uzun illər kənd bağçasında aşbaz işində çalışmışdı. Kəndin bütün xeyir-şər məclislərində yeməklərin əksəriyyətini o hazırlayırdı, yaxud bu mövzuda çoxları gəlib ondan məsləhət alır, yeməklərin hansı qayda ilə hazırlanmasını ondan soruşub öyrənirdilər. Xanımlar arasında özü-nəməxsus xarakteri ilə seçilən Xədicə xanımı çox sevir və ona böyük hörmət bəsləyirdilər. Atası Tapdıq kişi pambıqcılıq üzrə sahə briqadırı idi, həm də ustalıqla məşğul olur, qapı-pəncərə hazırlayırdı. El arasında qızıl əllər sahibi kimi tanınmış Tapdıq kişi haqqında deyirdilər ki: "Usta Tapdıq adam düzəltməyi belə bacarıır, təkcə ona can verə bilmir". İki oğlu, altı qızı olan bu qızıl əllərin sahibi qız övladlarını daha çox sevirdi. Yazımın qəhrəmanlarından biri olan Aşafatma xanım isə onun övladları içində ən ərköyüünü idi. Bəlkə bu, onunla bağlı idi ki, o, həm ata nənəsinin, həm də ana nənəsinin adını daşıyırdı. Ana nənəsi Aşa, ata nənəsi Fatma olan Aşafatma adlı bu ərköyü qızın timsalında valideynlər sanki onlar üçün müqəddəs olan varlıqlarını - analarını əzizləmiş olurdular.. Elə buna görə də nə atası, nə anası onu küsdürmək istəmirdilər deyə, heç vaxt xətrinə dəymirdilər. O qədər ərköyü idи ki, məktəbdən evə gələndə kimsə ayaqqabısının ipini açmamışdı. Evə daxil olanda qonaq oldu-olmadı, birbaşa gedib atasının qucağında oturar, onun karşısındakı yeməyi yeməyə başlardı.

Uşaqlıq xatirələrini, atalı-analı günlərini və həyat yoldaşını tənidiyi ilk gündən başlamış bu günə qədər olan həyatını beləcə nəql edir müsahibim.

Yazımın baş qəhrəmanı Əhmədov Faiz Mahmud oğlu 15 oktyabr 1956-cı ildə Ağdaşın Ağçayazı kəndində, zəhmətkeş bir ailədə anadan olmuşdu. 1963-cü ildə doğulduğu kənd səkkizillik məktəbinin birinci sinfində ilk ibtidai təhsilə başlamışdı. Məktəb illərində o, yüksək əməksevərliyi ilə seçilirdi. Ailesinə maddi köməklik etmək fikri onda erkən yaşlardan başlanmışdı. Kənd təsərrüfatı məhsullarını özünün zəhməti ilə toplayan məktəbli Faiz, onları rayon mərkəzindəki bazara aparıb satır, qazandığı pulları qəpiyinə kimi evə xərcləyirdi. Səkkiz nəfərdən ibarət olan ailənin onun əməyinə ehtiyacı vardı və ailənin maddi vəziyyəti yaxşı deyildi deyə, o, bunları etmək məcburiyyətində idi. Bütün bunlarla yanaşı, o, uşaqlıqdan bəri arzusunda olduğu sənətə yiyələnmək fikrini də bir dəqiqə belə unuda bilmirdi. Valideynləri onun oxumaq arzusuna qarşı idilər. Maddi imkanlarının aşağı səviyyədə olması buna əsas verirdi. 1970-ci ildə səkkizilliyi bitirən Faiz valideynlərinin etirazına baxmayaraq, heç kimsəyə xəbər etmədən paytaxt Bakıya üz tutur. Qəribə görünən də, onun şəhərə getmək üçün yol pulu belə yox idi. Qatar vağzalında kömür vaqonuna minib yola çıxdığı üçün Bakıya üst-başı kömürdən qaralmış, üz-gözü tanınmaz vəziyyətə düşmüş halda çatmışdı.

Aşafatma ana şəhid Faiz Əhmədovun öz dilindən eşitdiyi xatirələri danışır:

- Ata-anamın etirazına baxmayaraq, evdən qaçdım. Arzuma çatmaq üçün qaçdım. Dənizçi olmaq istəyirdim. Bütün arzularımın başında bu arzu gəlirdi. Bakıya gəldim, ac və yorğun halda parkda oturmuşdum. Yaxınlıqdakı oturacaqlardan birində ortayaşlı bir kişi oturmuşdu, tez-tez ona baxırdım deyə, ya nəyə görəsə, məni yanına çağırıldı, kim olduğumu soruşdu. Mən haradan gəldiyimi, ümu-

miyyətlə, bütün olanları təf-silatı ilə ona söylədim, oxumaq səbəbi ilə, dənizçi olmaq istəyimin arxasıyca gəldiyimi dedim. O, məni dinlədikdən sonra: - Düz ünvana gəlmisən, - dedi - mənim oğlum Cəmşid Naxçıvanski adına məktəbdə dərs deyir. Gedək bizə, ona deyərəm, sənin adını məktəbə yazdırar, orada təhsil alarsan".

Yeni tanış olduğum bu adamla onun evinə getdim. Bizi qapıda bir qadın qarşılıdı, məni görüb soruşdu:

- Ay kişi, bu uşaq kimdir?
- Əvvəlcə sən hamamı hazırla, oradan uşağa paltar ver, qoy əy-nini dəyişsin.

Mən utana-utana hamama girdim, kömürdən qaralmış paltarlarımı qadının hazırlayıb qoymuş təmiz paltarlarla əvəzlədim. Hamamdan çıxanda artıq stolun üstünə yeməklər də düzülmüşdü. Utanırdım, amma çox ac idim, oturub yemək yedim.

Axşam hərbi paltarlı bir oğlan gəldi, 35-40 yaşı olardı. Məni heç görməmiş kimi yanımdan keçib digər otağa girdi, paltarını dəyişib gəldi, bizimlə birlikdə oturdu. Anladım ki, o, məni evə gətirən adamın oğludur. Adam ona: - Ay oğul, bu uşaq kənddən qaçıb gəlib, oxumaq istəyir, sən onu məktəbə yazdır - dedi.

Tanrıının lütf edib ona istəyinə çatmaq üçün vasitəçi kimi göndərdiyi həmin adamın sayəsində Faizin arzusu gerçəkləşir. Düz beş ildən sonra o, doğulduğu kəndə kamil bir gənc kimi, həm də dənizçi formasında qayıdır. Bu beş il ərzində xarici formaca da xeyli dəyişən Faiz Əhmədovu kəndə gəldiyi gün kimsə tanıma-mışdı.

Yazımın qəhrəmanının gələcək həyat yoldası ilə, 1976-cı ildə Ağdaşın Kükəl kənd orta məktəbini bitirən və Ağdaş Pe- daqoji Məktəbinə daxil olan gənc Aşafatma ilə tanışlıq tarix- çələri də qəribə olmuşdu. Təhsil aldığı illərdə altı qızla birlikdə Ağdaşda bir evdə kirayədə qalan gənc xanım günlərin birlində otaq yoldası ilə dükana ərzaq almağa gedir. Onların qaldığı evə yaxın küçədə təmir işləri gedirdi, yolun ortasında

kanal qazılmışdı. Kanalın üstündə adamların yolu rahat keçə bilməsi üçün taxtadan körpü qurulmuşdu. Yalnız bir nəfərin keçə biləcəyi körpüdə qızlar əynində dənizçi forması olan bir gənclə qarşılaşdırılar. Qarşı-qarşıya dayanmışdılar. Birnəfərlik taxta körpünün bir tərəfində iki qız, digər tərəfində dənizçi geyimli gənc... Qızlar ayaq saxlayıb oğlanın yolu keçməsini gözləyir, söhbətlərindən də qalmırdılar. Aşafatmanın otaq yoldası "Bunun nə gözəl paltarı var, mənə qalsın" deyib ucadan gülmüş, gənc Aşafatma da cavabında "Paltarı sənə qalsın, özü mənim olsun" demişdi. Gənc oğlan yəqin ki, bu sözləri eşitmışdı. Nəzakət göstərib "Keçin, sizi gözləyirəm" deyib qızlara yol versə də, qızlar onunla əylənmək istəmişdilər. "Yox, yox, əvvəlcə siz keçin, görək keçmək olurmu" deyib gülüşmüştülər. Körpünü əvvəlcə o, sonra qızlar adlamışdılar.

Çox keçmədən qızlar ərzaq alıb kirayə qaldıqları evə qayıdanda yolda qarşılaşdıqları gənci öz otaqlarında görüb təəccüblənirlər. Otaq yoldaşları Sevil qızları görən kimi "Tanış olun, qızlar, əmim

oğlundur, məni görməyə gəlib" deyir. Gənc Aşafatma utandığından otağa keçmir. Ondan qonağa çay hazırlamasını xahiş edən Sevilin xahişindən belə boyun qaçırır, "mən dərsə gedirəm" deyir. "Hələ tezdir" desələr də, o, çantasını götürüb evdən çıxır, qonşu otaqdakı qızlarla birlikdə oturub dərs vaxtının çatmasını gözləyir.

O gündən onların tanışlığı başlayır. Adı Faiz olan bu qonaq o gündən sonra onların qaldığı evə tez-tez gəlməyə başlayır. Sonralar məlum olur ki, o, əmisi qızını deyil, sevdiyi qızı, Aşafatmanı görməyə gəlmiş. Əmisi qızından sevdiyi qız haqda bütün məlumatları öyrənən gənc, bu fikrinin həyata keçməsində çox israrlı olur. Əvvəlcə ürəyini kimsəyə açmasa da, bir gün bu səddi aşib əmisi qızından Aşafatmaya onu sevdiyini çatdırmasını xahiş edir. Gənc xanım cavabında məktəbi bitirmədən ailə qurmaq fikrində olmadığını desə də, artıq bu məsələ haqda söz-söhbət böyümüş, bundan Faizin valideynləri də xəbər tutmuşdular. Onlar Sevili görmək bəhanəsilə gəlib gələcək gəlinlərinə baxıb bəyənmiş və bu izdivacın baş tutmasına həvəslə qol qoymuşdular. Bir müddət keçəndən sonra artıq cütlük arasında qarşılıqlı sevgi münasibətləri yaranmışdı.

Yuxarıda qeyd etdiyim kimi, Aşafatma evin ərköyüն uşağı idı. Faizin elçiləri gələndə onun bundan xəbəri yox idi. Məktəbdən evə qayıdanda stol başında tanımadığı adamların oturub yemək yediyini görsə də, adəti üzrə gəlib atasının qucağında oturur, çayını içir, yeməyinə əl uzadan vaxtı atası qonaqlara üz tutub:

- Baxın, mənim bu qızım belə ərköyündür. Siz onu mənim kimi saxlaya biləcəksinizmi? - deyə, soruşur.

Faizin atası cavabında:

- Alan oğlan baxar - deyə, cavab verir.

Elçilər uzun müddət gəlib-getsələr də, qızlarının məktəbi qurtarmasını gözləyən valideynlər razılıq verə bilmirdilər. Bir müddət beləcə keçir, nəhayət, valideynlər sözləşib razılığa gəlirlər. Dərs ilinin sonuna az qalmış onlar nişanlanırlar.

1979-cu il fevral ayının 4-də cütlüyün toyu olur.

İlk övladları dünyaya gələndə onların sevincinin həddi-hüdudu yox idi. Özlərini xoşbəxt hesab edirdilər. Bu xoşbəxt günlərin sayının az olacağını ağıllarına belə gətirməmişdilər. Təəssüf ki, gəlişi ilə ailəyə xoşbəxtlik gətirən bu qızçıqazın ömrü az olur. 1983-cü ildə bibisinin səhvi ucbatından baş vermiş bədbəxt hadisə nəticəsində üç yaşılı qızçıqaz yanaraq dünyasını dəyişir. Yeddi gün xəstəxana qapılarında, soyuq kafellərin üstündə oturub nübar balasının həyata qayıtması ümidi ləçirpinan anaya uşağının ölüsünü verirlər. Bu hadisə cütlüyün ağır psixoloji sarsıntılar yaşamasına səbəb olur, həm də onların həyata olan sevgisinin üstündən xətt çəkmiş olur. Faciənin baş verdiyi məkan onların gözündə ölüm kabusuna çevrilir. Qönçə ikən solan, evin gülüşünü və sevincini də özü ilə kiçicik məzarına aparan qızçıqaz onu böyük məhəbbətlə sevən ata-anasının həyata olan həvəslərini də öldürmüdü. Evin hər bucağı, hər əşyası onlara məsuliyyətsiz bibinin səhlənkarlığı ucbatından pərvanə ömrü yaşayan körpə qızlarını xatırladırıdı. Belə bir zamanda cütlüyün onlara faciə yaşıdan bu ocaqdan ayrılib getməkdən başqa çarələri yox idi. Belə də etdilər. 1983-cü ildə ürəklərindəki sağlamaz yara ilə birlikdə Rusiya Vilayətinə yola düşdülər.

Zaman keçir, illər ötürdü, dünya əvvəlki kimi öz axarındaydı...

1985-ci ildə, Rusiya vilayətində yaşadıqları vaxt cütlüyün bir qız övladı dünyaya gəlir və onların dərdini az da olsa, unutdurur.

Təxminən yeddi il qərib ölkədə yaşayan gənc ailənin güzəranı pis keçmirdi. Faiz tikintidə çalışır və ailəsini dolandırırdı.

1987-ci ildə onların ikinci övladları da dünyaya gəlmiş, qayğıları daha da artmışdı. İkinci qız övladının dünyaya gəlmişindən üç il sonra onlar yenidən Azərbaycana qayıtdılar. Buna səbəb də Dağlıq Qarabağ ərazisində başlayan və bitməyən erməni-azərbaycanlı münaqişəsi idi. 1990-ci ildə Bakıda baş vermiş 20 Yanvar faciəsi ona - yazımın baş qəhrəmanı olan Faiz Əhmədova çox pis təsir et-

mişdi. O, 20 Yanvar hadisələrindən bir neçə gün sonra evdəkilərə heç nə söyləmədən könüllü olaraq hərbi komissarlığa gedir, döyüş bölgəsinə getmək istədiyini bildirir. Hərbi məktəbi bitirərkən kapitan rütbəsi almış gənc Faiz Əhmədovu əvvəlcə Salyana, Çuxanlı ərazisinə göndərirlər. Orada əsgərlərə təlim keçən qəhrəmanım təlimlər bitdikdən sonra özü də təlim keçdiyi əsgərlərlə birlikdə ön cəbhəyə yola düşür. Cəbhədə batalyon komandiri kimi fəaliyyət göstərən Faiz Əhmədov Laçın və Şuşa istiqamətlərində döyüşürdü.

Faizin cəbhədə olması xəbərini həyat yoldaşı başqalarından eşidirdi. Ürəyində sevdiyindən ona demədən cəbhəyə yola düşdüyünə görə küsmüş, incimişdi. İki aydan sonra ailəsinə baş çəkmək üçün cəbhədən qayıdan Faiz elə həmin gün də geriyə qayıtməq fikrindəydi. Amma bu bir ayın ayrılığını illərin ayrılığı qədər çətin yaşayan gənc Aşafatma o qədər ağlamışdı ki, o, ailəsi ilə birlikdə üç gün keçirmək məcburiyyətində qalmışdı. O zaman onların artıq üç qızları vardı.. Gənc ana həyat yoldaşını "Getmə, axı sənin üç qızın var" desə də, faydası olmamışdı. "Mən getmə-səm, biz getməsək, ermənilərin qabağını almasaq, o azgınlar gəlib hamımızı evin içində qıracaqlar" cavabını vermişdi.

Oxucuya qəribə görünə bilər. Amma mən Ağdaş şəhidləri haqqında yazılarımı nəşrə hazırlayarkən tam dəqiqliklə anladım ki, müharibə zonasına yaxın olan rayonların əhalisi müharibə dəhşətlərini bizlərdən beşqat artıq yaşıyıblar, hər an, hər saniyə övladlarını, ailəsini, yaxınlarını itirmək qorxusu ilə yaşıyıblar, daha bir Xocalı faciəsinin də, məhz onların rayonunda baş verməsi ehtimalı ilə yaşıyıblar. Ona görə də heç düşünmədən isti və yumşaq yataqlarını soyuq və daş səngərlərlə əvəz ediblər. Rahatlığından, xoşbəxtliyindən, ailəsindən, övladlarından uzaq qalmağa, sağlamlığından və canından keçməyə razı olublar. Elə Faiz Əhmədov kimi.

Faiz Əhmədovun döyüş yolu Dağlıq Qarabağ ərazisindəki döyüslərin ən qızgın yerlərindən keçirdi. Sorağı müxtəlif bölgələrdən gəlirdi. O, başçılıq etdiyi hücum batalyonunun üzvləri ilə birlikdə erməniləri qəfil hücumlara məruz qoyurdu. Düşmənin canlı qüvvəsini və texnikasını darmadağın edən qəhrəmanımız cəsurluğu və mərdliyi ilə kifayət qədər tanınmışdı. Adını eşidəndə düşmənin vahiməyə düşdüyü Faiz Əhmədov ordu sıralarında sıradan biri deyildi. O, bir əfsanə idi. Misilsiz şücaətləri ilə düşməni lərzəyə gətirən əvəzsiz komandır idi. Qartal baxışlı, uca boylu, pəhləvan cüssəli, əzmlı və qətiyyətli, dəyanətli, ciddi və işgüzar biriydi. Həm sərt təbiəti, həm dürüstlüyü, həm mehriban, həm qayğıkeş davranışları onu döyüş yoldaşlarının, rəhbərlik etdiyi əsgərlərin gözündə çox ucaltmışdı. Onu diri ələ keçirmək istəyən ermənilər bu niyyətlərinin asan olmayacağına əmin idilər və onların bu yenilməz döyüşçü ilə bağlı planlarını həyata keçirmək üçün yalnız bir yolları qalmışdı: Faiz Əhmədovun başı üçün mükafat boyun olmaq. Onu aradan götürmək üçün bu, yeganə çıxış yolu idi və onlar Faizin başı üçün 500.000 manat pul mükafatı təyin etmiş, bununla da vətən uğrunda mübarizəyə könüllü qatılan bu cəsur insanı yox etməyin ən asan yolunu seçmişdilər.

Laçın istiqamətində gedən döyüslər zamanı Faiz Əhmədov 12 gün mühəsirədə qalmışdı. Qəhrəmanın həmkəndlisi, onunla ciyin-ciycinə düşmənə qarşı mübarizə aparan Xaləddin Kərimov döyüşlər zamanı itkin düşmüşdü. Faiz Xaləddini tapmadan bir də evə qayıtmayağına söz vermişdi.

O, uğrunda canını qurban verdiyi vətən torpaqlarını, girov saxlanılan qız-gəlinlərimizi düşmən əsirliyindən xilas etmək üçün düz dörd il mübarizə apardı. Bu dörd il ərzində cəmi üç dəfə, qısa fasılərlə evinə, sevdiklərinə baş çəkə bildi. 17-si yanvar günü, sonuncu gəlişində evdə vur-tut 45 dəqiqə qala bildi. Həmişəki kimi tələsirdi. Çox tələsirdi. Bu gəlişinin əvvəlki gəlişləri kimi davamı

olmayacağından, sevdikləri ilə sonuncu görüşünün olduğundan bixəbər idi.

1993-cü il yanvar ayının 20-də, onun evdən qayıtdığından cəmi üç gün sonra Ağdam rayonunun Fərrux yüksəkliyi uğrunda ağır vuruşmalar gedirdi. Düşmənlə qüvvələrinin qeyri-bərabər olduğu bu savaşda Faiz Əhmədov və batalyonu misilsiz qəhrəmanlıq göstərirlər. Onun başçılıq etdiyi hücum batalyonu ilə birlikdə düşmənlə ölüm-dirim savaşından sonra qəhrəmanının nə ölüüsü, nə dirisi tapılmır. Onda Faizin sonuncu - dördüncü övladının heç bir yaşı belə yox idi.

Qəhrəmanın həyat yoldaşı bu hadisəni belə xatırlayır:

- Yanvarın 21-də bizə xəbər verdilər ki, Faiz yaralanıb və onu Bakıya aparıblar. Biz vaxt itirmədən Bakıya yola düşdük, gecəni yatmadan bütün qospitalları axtardıq, amma heç birində onu tapa bilmədik. Dedilər ki, Gəncəyə də yaralı aparıblar. Gedib oraları da axtardıq, amma tapmadıq. Həkimin dediyinə görə bu məsələ ilə məşğul olan hərbi həkimin bundan məlumatı olmaliydi. Mən Ağdamaya yola düşdüm. Orada mənə dedilər ki, Faiz ağır yaralanıb, yanında olan əsgərlər onu qospitala aparmaq istəsələr də, o, razı olmayıb, "siz irəli gedin, mən özüm gedəcəm" deyib. O andan etibarən onu görən olmayıb.

Faiz Əhmədovun döyüş yoldaşlarının dediklərinə görə, Surət Hüseynov onlara dağa qalxmağı tapşırıbmış və köməyə əlavə qüvvələr göndərməyə söz veribmiş. Amma kömək gəlmədiyinə görə ordumuz Fərrux yüksəkliyi uğrunda gedən döyüslərdə çoxlu canlı qüvvə itirmişdi.

Həyat yoldaşının nə ölüsündən, nə dirisindən xəbər tuta bilməyən Aşafatma xanım gecələr yatmadan, gündüzlər dincəlmədən hər yerdə axtarışları davam etdirirdi.

Haşiyə: Müsahibim haqlı olaraq qeyd edir ki, "birinci Qarabağ müharibəsində döyüşən əsgərlərimiz daha ağır şəraitdə mübarizə aparıblar". Təbii ki, internetin olmadığı zamanlar olduğu üçün nə biz əsgərimizdən xəbər tutmaq imkanı yox idi.

Gənc qadın əsgərlərdən həyat yoldaşının ermənilərin əlində əsir olduğu barədə məlumat aldıqdan sonra Bakı şəhərinə gedib müdafiə naziri Rəhim Qaziyevin qəbulunda olur və həyat yoldaşının əsirlikdə olması barədə aldığı xəbəri ona çatdırır. Rəhim Qaziyev: "Gedin öyrənin görün qarşılığında nə istəyirlər?" deyib qadını yenidən Ağdamə göndərir. Əsgərlərimizin apardığı rabitə əlaqəsi vasitəsilə ermənilər dörd min ton yanacaq istədiklərni bəyan edirlər. Aşafatma xanım yenidən qayıdır Bakıya gələndə vəziyyət dəyişilmiş, Dadaş Rzayev müdafiə naziri təyin edilmişdi. Çətinliklə də olsa yeni nazirin qəbuluna düşən yollar yorğunlu Aşafatma xanım bu dəfəki nazirdən də bircə cümlə eşidir:

- Gedin dəqiq məlumat alın.

O, yenidən Ağdamə qayıdır, Faizin əsgər yoldaşlarının ermənilərlə danışıqlarını dinləyir. Nədənsə bu danışıqlar zamanı hər dəfə Faiz Əhmədovun adı gələndə səslər qarışır, nə danışıldığını başa düşmək olmurdu.

Əli hər yerdən üzülən gənc qadın Faizi tapmaq ümidi ilə Ağdamın Qaradağlı qospitalına gəlmişdi. Taleyinə yazılmış ən dəhşətli günləri yaşayır, etmədiyi günahların bədəlini ödəyirdi... O dəhşətli səhnələri danışdıqca, dinləyici olaraq saçlarının ağrıldığını, hətta ağardığını hiss edirəm, çəkdiyi ölçüyəgəlməz ağrıları hiss edirəm... Bunları dinləyici olaraq hiss edirəm! O isə bu dəhşətləri gözləri ilə görüb, o ağrıları ürəyi ilə yaşıyan qadındır... Qəhrəman şəhidin qəhrəman həyat yoldaşıdır...

- Ağdamın Qaradağlı qospitalının zirzəmisində meyitləri üst-üstə yığmışdır. Səhər saat altıda zirzəmiyə daxil oldum, dedilər

ki, "burada 1500 meyit var". Mən qışqıraraq söylədim: " Niyə ailələrinə göndərmirsiniz? ". Dedilər ki: " Xalqı vahiməyə sala bilmərik, hissə-hissə, hər gün hər rayona üçünü, dördünü göndərəcəyik".

Zirzəmi boyunca düzülmüş meyitləri bir-birindən çətinliklə ayırdım. Əsgərlər mənə kömək edirdilər. Meyitləri bir-bir qaldırıb üzlərini mənə göstərirdilər. Çox sonralar fərqində olmuşdum ki, yalnız müəyyən bir vaxta qədər mən baxdığım üzləri bir-birindən ayıra bilirdim, gözüm o qədər alışmışdı ki, baxdığım meyitləri əvvəl gördüyümü zənn edirdim.

Ağdam məscidində meyitləri yuyan, kəfənləyiib tabuta qoyanlara çox baxırdım. Hətta çəkisi 3-4 kq olan ət parçaları - bədəndən qopmuş insan əzaları qoymuşdular. Bir əsgər o ət parçalarını basdırmaq üçün çinar ağacının altında quyu qazırdı. Mən adyalı açıb o ət parçalarına dəfələrlə baxdım. O zaman məscidin qapısında dayanan mollalar mənə yaxınlaşıb dedilər ki:

- O, sənin axtardığın adam ola bilməz.
- Nəyə görə?
- Çünkü sən ona baxlığında səni qan bürüməmişdi, səndə dəyişiklik olmadı.

Sabahısı gün bir məlumat eşitmək ümidiilə televizora baxanda, Fərrux dağında itkin düşənlərin siyahısında Faizin də adını eşitdim.

Evə qayıdanda, hamı mənə baxıb ağlayırdı. Elə bildim ki, əlibos qayıtdığım üçün ağlayırlar. Sən demə onlar saçımın bir gecədə ağardığını görüb ağlayırdılar. Saçımın tamamilə ağardığından xəbərsiz idim.

Bir neçə gündən sonra Real TV-dən və ATV-dən evimizə gələn müxbirlər başımıza gələn hadisə ilə bağlı çəkiliş apardılar.

O, gördüyü dəhşətli mənzərələrin təsirindən bircə gecənin içində saçları ağarmış, xoş günlərinə həmişəlik əlvida söyləmiş,

bir gecənin içərisində gəncliyini itirmiş bir xanım kimi evinə, dörd qız balasının yanına qayıtdı. Düz üç ay həyat yoldaşını soraqladı, getmədiyi ünvan, döymədiyi qapı qalmadı. Ancaq Faizi "gördüm" deyən yox idi.

Yenə müsahibimin dediklərinə qayıdırám:

- O, söhbət əsnasında həmişə dostlarına deyirmiş ki, "mənim dörd aslanım var". Şəhid olması və itkin düşməsi xəbəri çıxandan sonra yoldaşları evimizə gəlib "Faizin övladlarını görmək istəyirik" dedilər. Mən onlara onun dörd qızı olduğunu söylədim. Onlar çəşib qaldılar, bir-birinin üzünə baxıb: "Necə?! Axı Faiz həmişə deyirdi ki, mənim dörd aslanım var?!". "O, qızlarını aslan gözündə görürdü" dedim. Həmişə təkrar edirdi ki; "Aslanın erkəyi, dişisi olmaz!".

Həqiqətən də Faizin ən yüksək insani keyfiyyətlərindən biri də o idi ki, yaşadığımız illər ərzində o, bircə dəfə də olsun mənə "niyə qızımız oldu?", yaxud "kaş oğlumuz olardı" sözlərini deməmişdi.

Belə qəhrəman bir həyat yoldaşını itirmişdi Aşafatma Əhmədova. Övladları onu itirəndə hələ atanın necə bir varlıq olduğunu dərk etmək yaşına çatmamışdılar. Böyük qızı Xalisənin səkkiz yaşı vardı. Dörd yaşıdan sonra atası cəbhədə olmuşdu, qalan dörd il ərzində Faiz Əhmədov üç dəfə evinə gəlmışdisə də, üst-üstə düşəndə bu üç görüşün müddəti heç bircə həftə belə olmamışdı. Evin sonbeşiyi Xalidə ata üzü görməmişdi. Gülnar və Günel də atanı dərk edəcək yaşda deyildilər.

Haşiyə: Aşafatma ana sonbeşiyi Xalidə ilə bağlı bir xatırə danışdı:

- Sonbeşik övladımız dünyaya gələndə Faiz cəbhədən evə gəlmışdı. Məni xəstəxanaya özü apardı. Özü yenidən cəbhəyə qayıtdı. Məni xəstəxanadan evə anam apardı. Qızımın adını Bəsti

qoymuşdum. Dörd il onu Bəsti deyə, çağırırdıq. Günün birində o, yuxudan oyananda mənə dedi ki "Ana, gördün? Atam gəlmişdi".

"Nə dedi, necə gördün?

"Axı səninlə də danışdı. Mənə dedi ki, "Xalidə, get külqabını gətir". Mən də dedim ki, adım Bəstidir, Xalidə deyil. O isə: Mən sənin adını bacının adına yaraşdırmışam- dedi.

Yuxunu gerçəkləşdirən Aşafatma ana yuxuda söylənmiş də olsa, həyat yoldaşının bu arzusunu gerçəkləşdirir. Çünkü həyat yoldaşı sağlığında bu arzusunu ona bildirmişdi.

1993-cü il beş nəfərlik ailə üçün çətin, çox çətin bir həyatın başlanğııcı oldu. Yanvar ayı bir ailənin tarixinə qara yazılarla yazılan ay oldu. Yazımın qəhrəmanı 20 Yanvar şəhidləri ilə eyni gündə, eyni ayda şəhidlik zirvəsinə yüksəldi. Bu, onun cəbhəyə könüllü kimi getdiyi tarixlə də üst-üstə düşürdü...

Ana çox çətinliklə övladlarını böyütdü. Kimsənin dəstəyi, köməyi olmadan böyütdü, oxutdurdu. Ev tikib yurd-yuva sahibi oldu. Qızlarını el adəti ilə gəlin köçürdü. "Ev tikib yurd-yuva qurdu"...

Bu, yazılmazı və söylənməsi çox asan olan bir cümlədir. Amma o evin tikintisinin necə zülm və zillətlə başa gəldiyini Aşafatma ana özü bilir. Həyat yoldaşının itkin xəbərindən sonra elin dəstəyi ilə doqquz ay kənd klubunda yaşayan, evinin bünövrəsini gecə səkkiz yaşlı qızının əlinə verdiyi fanar işığında tək qazan, başqalarından ağaç kəsməyi xahiş edən və həmin ağacları minbir əziyyətlə çıyılarda daşıyan, evin tikintisindən sonra çiynindəki yaraları beş il müddətinə sağlamayan fədakar Azərbaycan qadını... Dörd qız yadigarı saxlayıb gedən qəhrəmanın nəslində o evin tikintisini başa çatdırmaq qeyrətində olan bir kimsənin olmadığına çox üzülürəm.

- Mən qızlarımın hər birini gəlin köçürəndə Faizi yuxuda gördüm. "Mən bilirdim ki, sən övladlarına məni əvəz edəcək dərəcədə yaxşı ana olacaqsan" deyirdi. Mən onu görmək üçün ümidiyi yalnız yuxulara bağlayırdım. Hətta bir dəfə qəribə bir hadisənin şahidi oldum. Yuxuda gördüm ki, o, gəlib, evdədir. Yuxudan ayıldım, qapımızın açıldığını hiss etdim. Durub çölə çıxdım, yol qapısının da açıldığını hiss etdim. Həyətə endim. Axı hər gecə əvvəlcə yol qapısını, sonra evin qapısını bağlamaq mənim əsas işim idi. Mən bunu heç unutmadan, hər gün edirdim. İndisə qapı həqiqətən açıq idi. Bu barədə çox düşündüm. Bunları hamiya söyləyirdim. Hami deyirdi ki, "Faizin ruhu sənin yanındadır. O, sənin qoruyucu mələyindir" deyirdilər. Məncə də belə idi. O, hər gün gəlib bizi yoxlayır, mən buna inanıram.

Dördüncü qızımı gəlin köçürdüyüm gün yenə yuxuma gəlmışdı. Onunla aramızda böyük bir dəniz vardı. O, dənizin sağ sahilində, gül-çiçəyin içində idi, mənsə dənizin sol sahilində. Məni səsləyib "gəl" dedi.

- Necə gələ bilərəm? Axı sudan qorxuram.
- O üst körpünü görmürsənmi? Ora çıx, gəl.

Diqqətlə baxdıqda körpünü gördüm. Təkadamlıq körpü idi. Körpünü adlayıb sağ sahilə keçdim, onunla oturdum. Xeyli səhətləşdik. O, əncir dərib əlində mənə gətirdi, bir dəstə çiçək yiğib

verdi, "Get" dedi. "Daha getmirəm, qızları da köçürmüşəm, mən sənin yanında qalacağam" dedim. "Sən qızlara hələ bundan sonra lazımsan, qalx get" deyə, təkrar etdi. Qalxdım, dənizə baxdım, yenə körpü görünmürdü. "Körpü hanı?" soruştum. "Get, görəcəksən" dedi. Diqqətlə baxdım. Bayaqqı təkadamlıq körpü yenidən göründü. Yenidən körpünü keçib sol sahilə gəldim.

Ertəsi gün məscidə, mollanın yanına getdim, yuxumu danışdım.

"Qızım, sən cənnətə getmisən. Onun dörd övladını böyüdüb boy-a-başa çatdırıldığı üçün, el adətilə gəlin köçürdüyüün üçün o, səni cənnətə aparıbmış. Sən cənnəti görüb gəldin, sən cənnətlik-sən" dedi.

Amma mən onun cənnətini görsəm də, onun məzarını görmək istəyirəm. Bu arzu ilə yaşayıram. Yuxularım ərşə çəkilib.

Aşafatma ananın şeiriyyatı çox sevdiyini, fikirlərini şeirlə ifadə etmək bacarığının olduğunu qrup söhbətlərindən bilirdim. Dərdli insanlar fikirlərini şeirlə, musiqi ilə söyləyərlər. Elə söhbətimizin bu yerində də o, söhbətini şeirlə davam etdirir:

*Həyatın tərsinə dövran etdiyin,
Soruşmaq olmayır hara getdiyin,
Dostların yaxşısın, pisin, qəlizin,
Bərkin də, boşun da bu yerdə gördüm.*

*Yamanca çox çəkir hicran möhnəti,
Axtaran olmadı bir həqiqəti,
Zəmanə hökmünü buyurdu qəti,
Atasız qızlarım ağlamaqdadır.*

*Bu zalim fələyə neyləmişəm mən?
Sinəmin üstünü dağlamaqdadır.
Bəxtimin açarı keçib əlinə,
Döndərib ucunu bağlamaqdadır.*

Çarəsizlikdən doğan bu misraları göz yaşları ilə söyləyən şəhid qadınına heç bir təsəlli verə bilmədiyim üçün çox üzülürəm...

Söhbət zamanı şəhid Faiz Əhmədovun adının əbədiləşdirilməsi üçün görülən işlərlə maraqlandım və əmin oldum ki, onun adının əbədiləşdirilməsi üçün bir çox işlər görülüb. "Ağdaş şəhidləri" kitabında qəhrəman şəhidimizin həyatı və keçdiyi döyüş yolunda fotosu ilə birlikdə məlumatlar dərc olunub. İki kəndin arasındaki yol -Yuxarı Ağçayazı və Aşağı Ağçayazı kəndlərini ayıran mağistral yol Faiz Əhmədovun adını daşıyır. İllər öncə şəhid qəhrəmanımızın anadan olmasının 40 illiyi dövlət səviyyəsində yüksək şəkildə qeyd olunmuş və bu tədbirdə yüksək rütbəli dövlət məmurları, hərbi rütbəli şəxslər də iştirak etmişdilər. Həmin tədbirdə Bərdədə korpus komandiri olan Kərim Vəliyev kənd məktəbinə Faiz Əhmədovun adının verilməsi təklifi ilə çıxış etmiş, lakin Aşafatma Əhmədova bu təkliflə qətiyyətlə etiraz etmiş, "Kəndimizin ilk şəhidi Tərlan Kərimovdur və məktəbə onun adının verilməsi haqqında sərəncam da Faiqin iştirakı ilə Bakıda yazılmışdı. Bu sərəncamı məktəbə Faiz təqdim etmişdi, onun ruhu bunu qəbul etməz" demişdi.

Bu fakt Aşafatma Əhmədovanın nə qədər zəngin qəlb sahibi olmasına sübutdur.

2020-ci ilin böyük itkiler və ağır mübarizə sayesində başa gəlmiş 44 günlük müharibəsi xalqımızın tarixinə qızıl hərflərlə yazıldı. Zəfər ili kimi tarixə düşdü. Əsirlilikdə qalan yurdlarımız ığid vətən oğullarının yenilməz rəşadəti üçün düşmənlərdən geri alındı. O torpaqlar içərisində Faiz Əhmədovun uğrunda canından keçdiyi Fərrux yüksəkliyi də vardı. Bu yazımın nəşrə hazırlanmasından təxminən iki ay öncə Xocalı şəhərinin Fərrux yüksəkliyi ərazisində qazıntı işləri aparılırkən orada dəfn edilmiş əsgərləri-

mizin sümüklərinin tapılması barədə xəbəri ilk eşidənlərdən biri də Aşafatma ana olmuşdu.

Haşıyə: Bildiyiniz kimi, birinci Qarabağ mühəribəsindən bu günədək sayı təxminən 4000 olan soydaşımız barədə hələ də məlumat yoxdur.

Həmin gün Aşafatma ana efirdən xəbərlər programını izləyən zaman Fərrux yüksəkliyi ərazisində aparılan qazıntılar zamanı sümüklərin tapılması ilə bağlı xəbəri təsdiq edən fragmentləri gördüyü anda özündən asılı olmayaraq qışqırmış, ağlamış, "Faizin sümükləridir" demiş, övladlarına da "atanızın sümüklərini göstərdilər" deyə, israrla bildirmişdi. Övladları ona bu mövzuda çox düşündüyü üçün sinirlərinin pozulduğunu, möhkəm olmasını söyləsələr də, bu hiss onda çox güclü idi. Səhərisi gün o, yubanmadan İcra aparatına gedir. Orada onun fikrini təsdiq edərək "Faiz Əhmədovun, bir də Ərəbocaq kəndindən olan bir nəfərin adları təsdiqlənib. Bu, dövlət səviyyəsində baş tutacaq işdir. Sümüklərin basdırılması ailə üzvlərinin - yəni sizin iştirakınızla olacaq. Harada dəfn olunmasına siz qərar verəcəksiniz" demişdilər.

Otuz il şəhid həyat yoldaşından xəbər tutma bilməyən əzabkeş qadın o gündən bəri onun sümüklərinin gətirilib doğma yurdunda dəfn olunmasını gözləyir. Aylardır ki, bir xəbər bilmək üçün o, gah Ağdaş İcra Hakimiyyətinə, gah da Ağdaş Hərbi Komissarlığına gedib maraqlanır. Ağdaş Hərbi Komissarlığında ona "Otuz il gözləmisiniz, bir az da gözləyin" desələr də, o, həmin günü çox səbirsizliklə gözləyir. Faiz Əhmədovun qız övladları illərlə sağ qayıdacağına əmin olduqları atanın belə gələcəyini qəbul edə bilmirlər. Çox gözəl anlayıram onun ata həsrəti ilə yaşdan-yaşa dolmuş mələk qızlarını. Bu həsrətin bitməyəcək acılarını yaşamaq qismətində olan, talelərinə ata nisgilli bir ömür yaşamaq yazılmış ata yadigarlarını anlamaq çətin deyil. Aşafatma ana isə onun bu

halda da olsa, tez, lap tez gəlməsini istəyir. "Gözlərim yoldadır ki, şəhidimi nə vaxt gətirib dəfn edəcəklər, mənim də bir ziyarət yerim olacaq" deyir.

"Ağdaş şəhidləri" kitabında şəhid qəhrəmanımızın döyüş yolunu əks etdirən yazıda ona həsr edilmiş bir şeir diqqətimi çəkdi:

*Torpağı müqəddəs ana bilmisən,
Düşmənin başına od ələmisən.
Qorxundan yağılar tir-tir əsdilər,
Odur ki, başına qiymət kəsdilər.*

*Nə yerin, nə yurdun bilinmir indi,
Savaş meydanında yox oldun birdən.
Qəlbində düşmənə nifrətdi, kindi,
Səni xəbər alaq hansı səngərdən?*

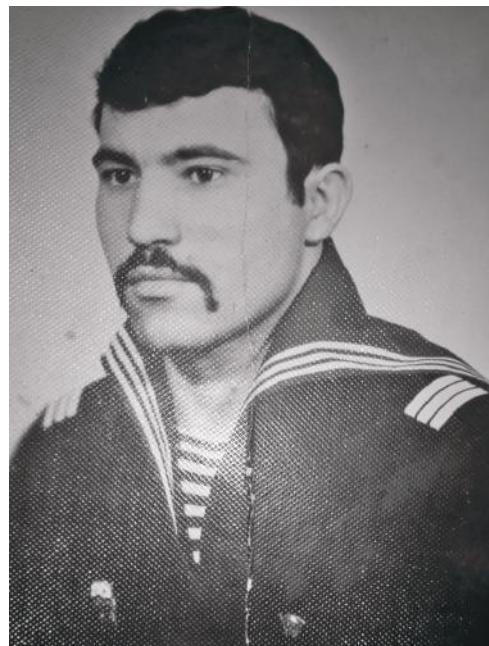
*Dərdinə dözmədi atan, nə anan,
Səndən sonra onlar köçdü dünyadan.
Atasız böyüyür dörd qızın indi,
Yaşayır dörd parlaq ulduzun indi.*

Bu şeir yazılanda şəhid Faiz Əhmədovun həyat yoldaşı çox gənc, qızları isə azyaşlı idi.

Üstündən çox uzun illər keçib. Aşafatma ana yuxarıda qeyd etdiyim kimi, həyatın bütün çətinliklərinə sinə gərərək övladlarını boy-a-başa çatdırıb.

Mən bu yazını yazanda düşünmədim ki, hansından daha çox yazmaliyam - şəhid Faiz Əhmədovdan, yoxsa ömrü boranlar içində keçən Aşafatma Əhmədovadan. Çünkü mənim üçün onların hər ikisi qəhrəmandır. Biri vətən yolunda şəhid olan qəhrəman, digəri isə şəhid üçün saçlarını ağardan, onun övladlarını minbir əzabla böyüdən qəhrəman. Və ikinci qəhrəmanım yaddaşında həyat yoldaşının xatirələri, ürəyində onun nisgili ilə baş-başa qalaraq özür keçirib. Bir saniyə belə onu unuda bilməyib, hər an qapıdan girəcəyini gözləyib. O isə onu sevənlərdən çox uzaqlarda, bir məzarda uyuyurmuş. Sevdiklərinin qəlbindəki ümid çıraqını sönməyə qoymayan cənnət ətirli şəhidimizin son günlərini necə keçirdiyini, yəqin ki, kimsə biməyəcək. Ruhu göylərdə gəzən əfsanəvi qəhrəman Faiz Əhmədov qəlblərdə beləcə yaşayacaq - son ana qədər Azərbaycan uğrunda döyüşən, yorulmadan mübarizə aparan, vətən üçün, xalq üçün, yüz oğula bərabər hesab etdiyi aslan qızlarının aydın səma altında böyüməsi üçün döyüşən əbədiyaşar qəhrəman kimi.

Mən bu yazının müəllifi olaraq çox şəhidlər haqqında yazdım, sən bir fərqli oldun, şəhidim. Nə məzarın, nə də məzar daşından boyanan şəklin olmadı. Vətənin hərb kitabında açdığın səhifə də bir fərqli oldu. Ruhun şad olsun, göylərin adamı.

BU BAHAR DA SƏNSİZ GƏLDİ

Birinci Qarabağ müharibəsində həlak olmuş şəhid Həmidov Sərdar Fevral oğlunun əziz və unudulmaz xatırəsinə həsr edirəm

Şəhid Sərdar Həmidovun ürəkparçalayan həyat hekayəsini dinlədikcə, göz yaşlarına hakim ola bilmədim. Belə məqamlarda soyuqqanlı olmaq üçün daş ola-san, ürək yerinə daş gəzdirəsən gərək. Şəhid balası üçün çox da-rıxan və göz yaşları səbəbindən müsahibəni bitirə bilməyən, ürəyində düyüň bağlamış dərd-

ləri qövr edən, qaysaqlanmış yaraları qanayan Xatın ananın yana-yana ağladığının şahidi olmaq yaşadığımız müharibənin dəhşətlərinin davamı idi... Xatın ana Sərdarlı günləri üçün çox da-rıxmışdı... Övladına xoşbəxt həyat bəxş edə bilmədiyi üçün keçir-diyi peşimançılıq hisslərinin əzabını çəkməklə yanaşı, onu görmək, əzizləmək, bağırna basmaq üçün darıxmışdı... Övladıyla birgə keçirdiyi xoş saatları üçün, günü, ayı, ili üçün, əlini əlinə alıb məhəbbətlə, şəfqətlə "ana" deyən dili üçün darıxmışdı...

*Darıxmışam sənin üçün,
Gözüm nuru,
Hələ sənə demədiyim
Neçə-neçə sözüm qalıb,*

*Sənə ala bilmədiyim
Libaslarda gözüm qalib.
Səndən təkcə ürəyimdə
Ağrin, acın, izin qalib...*

deyə-deyə yola salmışdı Sərdarsız illərini.

Qönçə ikən solan ömürlərdən biri oldu Sərdar ömrü. Dinlədikcə düşünürəm ki, görəsən bu ədalətsiz dünyaya sahiblik edə biləcək, fidan ömürlərin məhv olmasının qarşısını ala biləcək, Xatın ana kimi milyonlarla anaların gözlərini yaşlı qoyan müharibələri durduracaq bir insan olacaqmı? "Ey dünyanın insanları, zəncirləyin silahları" yazış da imdad istəyən şair Məzahir İsgəndərin səsinə səs verən bir insan övladı tapılacaqmı?

*Ey dünyanın insanları,
Zəncirləyin silahları,
Gözlərindən kin saçmasın,
Üzümüzə sabahlar da
Ah-fəğanla açılmasın.*

Düz 27 ildir ki, Xatın ananın sabahları beləcə ah-fəğanla açılır... 27 ildir ki, o, övladının dünya boyda dərdini, kədərini ürəyində daşıyır... Xoşbəxtliyə əli çatmayan, xoşbəxt həyat yaşamaq qismətində olmayan gənc Sərdarın həyatda olmadığına üsyən edir...

Bir çox şəhidlərimiz kimi bu yazımın qəhrəmanı da cəmi iyirmi bahar yaşamışdı. Yeməyə doyunca çörəyi, geyinməyə ürəyi istəyən libası olmamışdı... Həyatı yenicə dərk etdiyi vaxtlarda tale onu atasızlıqla sınağa çəkmişdi və atasızlığın əzablarını Sərdarın böyüdüyü ailənin bütün uşaqları çəkmiş, çox böyük mərhumiy-yətlər hesabına böyümüşdülər.

Hər sualımdan sonra o ağrılı günlərin əzablarını bir daha yaşayın şəhid anasına suallarımı cavablamaqda mənə nəvəsi Jalə xanım kömək edir və çətinliklə də olsa, onun vasitəçiliyi ilə Sərdarın keçdiyi qısa ömrün xülasəsi ilə tanış oluram.

Şəhid Həmidov Sərdar Fevral oğlu 1975-ci ildə Ağdaş rayonun Ərəbocaq kəndində, sadə və zəhmətkeş bir ailədə dünyaya gəlmişdi. Atası Həmidov Fevral Məhəmməd oğlu pambıqcılıq sahəsində çalışırdı, mexanizator idi, əli qazanclı, işgüzar, mərhəmətli, ailəsinə bağlı, mehriban və əməksevər bir insan idi. Anası Sadıqova Xatın Tahir qızı da Ərəbocaq kəndində anadan olub,

orta məktəbi yüksək qiymətlərlə bitirib tibb texnikumuna daxil olmuş, texnikumu müvəffəq qiymətlərlə bitirmiş, 25 il tibb sahəsində çalışmışdır.

Dörd uşaqdan ibarət ailənin sonbeşiyi idi yazımın qəhrəmanı. Sevilən, əzizlənən, arzularla böyüdülən bir uşaqdı, bütün ailənin sevimliyi idi. Sakit təbiəti ilə seçilirdi. Qardaşları və bacısı kimi o da bağça həyatı yaşamış, bağça həyatı bitdikdən sonra 1982-ci ildə doğulduğu Ərəbocaq kənd orta məktəbinin birinci sinfinə qəbul olunmuşdu. Sərdar dərslərə həmişə hazırlıqlı gələn, sinif yoldaşları ilə xoş davranan, tərbiyəli bir şagird idi. İdmanı çox sevirdi, hələ birinci sinifdə oxuyanda artıq üzgüçülüyü çox gözəl bacarırdı, ümumiyyətlə, idmanın bütün növlərinə maraq göstərirdi, daim hərəkətli, çalışqan və zəhmətkeş olması bəlkə də bununla bağlı idi.

Bacısı Natəvanın dediklərindən:

- Qardaşımla bağlı çox xatırələrim yoxdur. Biz Sərdarı doyunca görə bilmədik. Aramızda bir il yaşı fərqi vardı. Səhərlər evdən birlikdə çıxar, məktəbə birlikdə gedərdik. Yolboyu kim daha tez gedir deyə, yarışardıq. Evə birlikdə gəlməyə çalışırdıq, o, məndən aşağı sinifdə oxuduğu üçün dərsdən tez çıxar, amma məni gözləyordı. Yeməyimiz, içməyimiz bir olurdu. Bəzən dalaşardıq, onu əsəbiləşdirmək üçün çantasını götürüb atardım, heç inciməzdi. Tez

də barışırdıq. Bir-birimizə nağıl danışır, şeirlər söyləyir, baxduğımız filmlerin müzakirəsini aparırdıq.

Beləcə keçmişdi onların uşaqlığı. İnternet əsrində yaşamayan digər uşaqların uşaqlığı kimi, sadə, mehriban bir ailənin üzvləri kimi. Nətəvan xanım yalnız uşaqlıq illərinin xatirələrini yada saldı. Çünkü onlar həqiqətən də birlikdə az özü ömür sürmüşdülər.

1987-ci il may ayının 1-də dörd övladın arxa-dirəyi olan Fevral atanın 43 yaşında dünyasını dəyişməsi nəticəsində ailə həyatdan ilk böyük zərbəni alır. Evin hələ gənc olan xanımının baş tacı onu və övladlarını həmişəlik tərk edir, özü də istəmədən gənc qadınını dörd övladı ilə birlikdə həyatın ümidi buraxır. Onda evin böyük oğlu doqquzuncu sinifdə, ikinci övladı yeddinci, ailənin yeganə qız övladı olan Nətəvan altıncı, yazının qəhrəmanı Sərdar isə beşinci sinifdə oxuyurdu. Atalı dünyasının tarixə dönməsi ilə birgə bütün ailə üzvlərinin, o cümlədən Sərdarın da xoşbəxt həyatına son qoyulur. Ailənin çətinliklərlə dolu günləri başlayır. Xatın ana həyatın çox çətin sınağı qarşısında qalır. Gecələr xəstəxanada, gündüzlər kolxoz işində çalışaraq uşaqlarını böyütmək üçün dəridən-qabıqdan çıxır.

- Mən özüm də atamı, anamı erkən itirmişəm, - deyir Xatın ana - həyat yoldaşımı itirəndən sonra nə zülümlər çəkdiyimi Allah bilir. Oynayanlarla oynaya, gülənlərlə gülə bilmədim, nə tapdımsa, onu geyindim, təmtəraqlı geyim-keçimim olmadı, övladlarımı ürə-

yim istəyən kimi böyüdə bilmədim. Qızım Mingəçevirdə, Tibb Kollecində oxuyurdu, onu oxutdurmaq imkanım belə yox idi. Tez nişanlaşdım, tez köçürdüm ki, oğlan evinin qızımın təhsil almasına köməyi dəysin. Qohumlarım yaxşı insanlar idilər, sağ olsunlar, qızımı özləri oxutdurdular. Pambıq yığımının qızğıın vaxtlarında ayalarla pambığa da getmişəm, bu yollarla uşaqlarımı böyütmüşəm. Qardaşım Cümşüd kəndimizdə çörək sexi açmışdı, bir müddət də orada çalışdım ki, çörəyə pul verməyim.

Atasının ölümündən sonra Sərdar dərslərə əvvəlki kimi davam edə bilmir, kəndin mal-qarasını otarmaqla məşğul olur, bu yolla da kollecdə oxuyan bacısının və qardaşının təhsil xərclərinin ödənilməsində anasına yardım etməyə çalışır. Hərbi xidmət yaşı çatanacan, onun illəri belə keçir. Əsgərlik yaşı çatan zamanlarda Sərdar anası ilə ikilikdə yaşayırırdı. Qardaşları Fariz və Nofəl hərbi xidmətdə idilər deyə, onun hərbi xidmətə getmək vaxtı bir il uzadılmışdı. Ailənin böyük övladı olan Fariz hərbi xidmətini başa vurub qayıtdıqdan sonra, 1995-ci ilin aprelində Sərdar hərbi xidmətə çağırılır. Evin ikinci oğlu Nofəl isə 1992-ci ildən bəri hərbi xidmətdə idi.

Hərbi xidmətə yola düşəndə Sərdarın şəxsiyyət vəsiqəsi belə yox idi. O, aprelin 9-da hərbi xidmətə yola düşür. Yola düşməzdən cəmi altı gün sonra qardaşının toyu olacaqdı, Xatın ana nə qədər cəhd etsə də, toya görə oğlu üçün bir həftəlik möhlət ala bilmir.

Sərdar bu toya böyük sevinclə hazırlaşırırdı. Qardaşının toyunda kəsiləcək heyvanları min arzuyla, min həvəslə özü bəsləmiş, əziyyətini özü çəkmişdi. Ürəyində toyla bağlı çox arzuları vardi.

Rəqs etməyi çox sevirdi qəhrəmanım. Qardaş toyunda qol qaldırıb doyunca oynayacaqdı. Toyun dadını çıxaracaq, sonra hərbi xidmətə yola düşəcəkdi... Amma aidiyatı orqanlar bu arzuların gerçəkləşməsinə imkan vermədilər. Bu, nə dövlət işi deyildi, nə də qanun bunu tələb etmirdi. Bu məsələni kənd sovetinin icraçısı həll edə bilər, gənc çağırışçıya bircə həftəlik möhlət verə bilərdi. Amma etmədi.

Belə məsələlərə cavabdeh olan şəxsləri şiddətlə qınayıram.

Şəxsiyyət vəsiqəsi almadan belə hansısa məmur balasının yerinə qovhaqova düşüb əsgəri xidmətə göndərilən Sərdarın ahi yerdə qalmamışdır sanıram. Allah baiskarın cəzasını versin deyirəm.

Ana belə olacağını bilsə, toyun vaxtını dəyişərdi, on gün qabağa salardı, nəsə edərdi ki, toyda bütün ailə üzvləri iştirak etsin. Amma zalim məmurlar bunların heç birisinin gerçəkləşməsinə imkan yaratmadılar... Nə o tərəflik etmək mümkün oldu, nə bu tərəflik... Toy dayandırılsa belə, toy üçün bəslənmiş heyvanları saxlayan, örüşə aparan, arxasıyca düşən də olmayıacaqdı. Bütün bu işləri öhdəsinə götürən qəhrəmanım artıq hərbi təlimlərə qatılmışdı. Hərbi xidmətə yola düşəndə anası ilə bir zarafat da etmişdi: "Əsgərlik mal-qara otarmaqdan yaxşı olar" demişdi. Bəlkə belə deməklə onun toyda olmayacağına fikri ilə yaşıyan anasının könlünü almaq istəmişdi? Bilmirəm. Amma Xatin ana sonbeşik övladının iştirak etmək qismətində olmadığı o toyda ürəkdolusu sevinə bilmədi. Üstəlik aylar sonra məzuniyyət götürüb evə gələn Sərdarın "O gecə səhərə qədər yatmayıb ağladı" deməsi də ananın ürəyində sağalmaz bir yara açacaqdı...

Xatin ananın xatırladığı ən ağırlı məqamlar:

- Mən uşaqlarımı layiq olduqları həyatı verə bilmədim. Sərdar əsgərliyə gedəndə cəmi bir təzə şalvari vardi. O şalvari geyinməsinə razı olmurdum, "qayıdan sonra nə geyinəcəksən, yenisini nə ilə alacağam? Sənə orada əsgər şalvari verəcəklər " dedim. Sərdar bu sözlərimdən təsirlənib ağladı, dayısı Cümşüd gəlib bu

mənzərə ilə qarşılaşanda çox hirsləndi, "əsgərlikdən qayıdanda yenisini mən alaram" dedi. Demə, balama əsgərlikdən qayıtmaq nəsib olmayacaqmış...

O epizod da bir dərd oldu Xatın anaya, qübara dönüb ürəyində düyü bağladı, yandırıb-yaxdı, unudulmadı, bir ömür ağlatdı onu...

Sərhad Pirküşkül ərazisində iki ay hərbi təlimlər keçdikdən sonra Tovuzdakı "N" sayılı hərbi hissəyə göndərilir. Xidmət etdiyi hərbi hissədə tapşırıqları canla-başla yerinə yetirməsi ilə, nizam-intizamı, işgüzarlığı, çalışqanlığı ilə çox seçilirdi qəhrəmanım.

Hərbi xidmətə gedəndə bir həftədən sonra qardaşının toyunun olacağı düşüncələri ilə ürəyini evdə saxlayıb yola düşmüşdü. Evdən çıxanda o, anasına "Harada olsam, gəlib özümü toya çatdıracağam" demişdi. Heç xəyalına belə gəlməzdə ki, toya gəlmək üçün komandanlıqdan ona icazə verilməyəcək. Bu, normal idi. Komandanlığın buna icazə verməsi qanuna zidd idi.

Sərdarın əsgərlik həyatı cəmi səkkiz ay davam etdi. Çox təəssüf ki, onun xidmət etdiyi hərbi hissə barədə, Sərdarın əsgər yoldaşları barədə nə "Ağdaş şəhidləri" kitabından, nə də digər mənbələrdən heç bir məlumat əldə edə bilmədim.

Sentyabr ayının 1-də onun doğum günü idi. Doğum gününü

evdə keçirəcəyini söyləmişdi də, bu dəfə də alınmamışdı. Doğum gündündən düz dörd gün sonra belə imkan ələ düşmüştü. Nümunəvi xidmət göstərdiyinə görə sentyabrın 5-də ona beş günlük məzuniyyət vermişdilər. Çox istəyirdi ki, məzuniyyət günlərində uzunmüddətli hərbi xidmətdə olan qardaşı Nofəllə görüşsün. Bu dəfə də Nofəl məzuniyyət götürə bilməmişdi deyə, qardaşlar görüşə bilmədilər. Beş günlük məzuniyyət müddəti bitəndən sonra Sərdar yenidən hərbi hissəyə qayıtdı. Xatın ananın dediyinə görə, Sərdar məzuniyyətdə olduğu günlərdə də onların birlikdə keçirdikləri zamanlar az olmuşdu. Anaya əsgər oğlunun qulluğunda durmaq üçün işlədiyi yerdən bircə gün belə icazə verilməmişdi.

Həyat öz axarı ilə davam edirdi və təbii ki, hər kəs üçün fərqli formada davam edirdi. Od-alov içində gün keçirən, canını qoymağə yer, tapmayan, his-pasdan, torpaqda sürünməkdən, tüstüdən qaralmış mazut rəngli simalarını yumaq üçün belə günlərlə su tapmayan, həftələrlə yeməyə çörəkləri olmayan, aylarla ailəsi ilə rabitə əlaqəsi yarada bilməyən əsgərlərimiz üçünsə, çox fərqli şəkildə davam edirdi. Sərdar da həyata qulluq etdiyi hərbi hissədə bütün tapşırıqları layiqincə yerinə yetirməklə davam edirdi.

Rabitə əlaqəsi yaratmaq mümkün olmadığı üçün ailə üzvləri Sərdarın necə olmasından, hansı kənddə olmasından yalnız cəbhədən gələn tanış-bilişlər vasitəsilə xəbər tutu bilirdilər. Gətirilən xəbərlərdən onun dəfələrlə ağır döyüslərdən çıxmasını eйтmişdilər.

Məzuniyyətdən qayğıdanan sonra iki ay beləcə keçdi. Çətinliklərlə, hərbin sərt qanunları ilə, mühəribənin yaratdığı gərgin saatlarla birgə keçən iki ay. Bu iki ayın çətin günləri, gərgin saatları, gərgin dəqiqləri çox oldu. Yazımın qəhrəmanı hər saniyə başının üstünü ala biləcək ölüm təhlükəsi ilə üz-üzə idi. Yaralanmağı da, şəhid olmayı da gözə almışdı. Bəlkə hər an gözləmişdi. Nə düşünmüştü, ürəyindən nələr keçmişdi, bilmirəm. Bəlkə ölücəyini bilirdi, bəlkə o günün sonuncu gün olduğunu, bu əzablarla dolu

dünyanı belə vaxtsız, gənc yaşında tərk edəcəyini bilirdi. Bəlkə ümidiñi üzməmişdi... Ölümü düşünmək, ölüm fikrini yaxına buraxmaq istəməmişdi. Amma bu vaxtsız ölüm gəldi. Çox tez gəldi, vədəsiz gəldi. Gəlişi ilə də Sərdarın analı, bacılı, qardaşlı arzularına, hələ çin olmamış arzularla dolu dünyasına həmişəlik son qoydu...

Bu, onun əsgər yoldaşı ilə birlikdə mövbəti tapşırığı yerinə yetirməyə yollandığı gün baş verdi. 1995-ci il oktyabrın 22-də Sərdar Həmidov əsgər yoldaşı ilə birlikdə Tovuz rayonu ərazisində minaya düşərək qəhrəmancasına həlak oldu. Həmin günün səhərisi nəşri doğma kəndinə gətirilən vətən oğlunu el-oba böyük məhəbbətlə qarşılıdı. Həyatdan nakam gedən şəhidimiz oktyabrın 24-də doğma kənd qəbristanlığında böyük hörmət və ehtiramla torpağa tapşırıldı. İki ildən bəri sevimli qardaşı Nofəllə görüşmək arzusunu da özü ilə məzara aparan şəhidimiz son ana qədər buna nail ola bilmədi. Xatın ananın qəlbinə özü boyda dağ çəkərək çox sevdiyi atasına qovuşdu. Qardaşı Nofələ isə yalnız Sərdarın dəfninə gəlmək nəsib oldu. Bu görüş də dönyanın bitməyən həsrətləri siyahısına düşdü.

Ailəyə başsağlığı vermek üçün şəhidin qırx mərasiminə gələn hərbi hissə komandırı Sərdar haqqında xoş sözər söyləmiş, onu ata məhəbbəti ilə sevdiyini, aralarında ata-bala münasibətləri olduğunu söyləmiş, ölümünə təəssüf etdiyini bildirmişdi.

Şəhidimiz Sərdar Həmidovu ilk olaraq mənə tanıdan Yeganə xanım olmuşdu. Elə bu kitabda yer almış, şəhid Əliyev Elbrus Əsgər oğluna həsr edilmiş "Ayrılığın sonu yoxmuş" adlı yazımının qəhrəmanlarından biri olan Əliyeva Yeganə Mövcud qızı. O, həyat yoldaşı haqqında verdiyi müsahibə zamanı çox sevdiyi Xatın bibisinin oğlunun da şəhid olduğu haqqında məlumat vermiş və bir cümlə işlətmişdi: "Bibim həmişə deyir ki, şəhid vermek bizim nəs-

lin taleyinə yazılıb".

Elə bu yazımı nəşrə hazırla-yarkən də Yeganə xanımdan şəhid Sərdar Həmidov haqda xatirələrini soruşdum:

- Həyat yoldaşı dünyasını dəyişəndən sonra bibim çox zülümlər gördü, çox əzablar çəkdi. Dörd övladı böyütmək asan məsələ deyildi. Evlərimiz arasında olan məsafə uzaq olsada, Sərdar tez-tez bizə gələrdi. Çox mehriban münasibətlərimiz vardi. Bir həyətdə böyüdüyümüz üçün bacı-qardaş qədər səmimi idik. Çox mədəni, utancaq uşaq idi, başını yuxarı qaldırmazdı, sözünü çəkinə-çəkinə deyərdi. Qeyri-adi uşaq idi Sərdar. Xarici formasına görə evin digər uşaqlarından seçilirdi. Ala gözləri vardi. Bibimin hər dəfə "Mənim ala gözlü balam" deyib ağlaması ürəyimi parçalayır.

Xatın nənənin nəvəsi, oğlu Nofəl bəyin qız övladı, ixtisasca müəllim olan Jalə xanımın dediklərindən:

- Nənəmin və atamın söylədiklərindən bilirəm ki, onlar kasıb ailə olublar, amma babamı itirdikdən sonra vəziyyətləri daha da pisləşib. Nənəm keçmişlərdən söhbət edəndə həmişə babamla və övladları ilə çox mehriban ailə olduqlarını vurğulayır. Bir tikə çörəyi belə necə şirin-şirin yediklərindən, mehriban ailə münasibətlərindən, babamla aralarındaki xoş münasibətlərdən, nə qədər xoşbəxt olduqlarından danışır. "Kasıb olsaq da, elə bilirdim ki, milyonlarımız vardi" deyir.

Xatın ananın böyük övladı Fariz Ağdaş musiqi məktəbində müəllim idi, 25 illik iş fəaliyyəti vardı. O, 2016-cı ildə ürək tutmasından qəflətən vəfat edir və bu vaxtsız ölüm də ananın ürəyinə daha bir dağ çəkir. Farizin üç övladı da vaxtilə onun

özünün yaşadığı atasızlıq acısını yaşamaq məcburiyyətində qaldılar.

Ikinci oğlu, dörd il yarım hərbi xidmət yolu keçən, Ağdərə və Füzuli istiqamətində gedən ağır döyüslərdə sağlamlığını itirən və bu günün özündə də müharibənin ağır fəsadlarının sağlamlığına vurduğu zərbələrin ağırlığını daşıyan Nofəl bəyin də, ailənin yeganə qız övladı olan Natəvan xanımın da hərəsinin üç övladı vardır.

Aradan neçə bahar keçib. Aylar keçib, illər ötüb. Amma nə ananın, nə qardaşının, nə bacının, nə də səni sevənlərin ürəyində sənsizliyin yaraları sağalmayıb, şəhidim. Hər bahar gəldiyində, hər bayram gəldiyində Xatın ana səni gözləyir, yuxularda görmək ümidi lə olsa belə, gözləyir. Gözünü yollara dikib, gözləri yollarda qalıb ananın. Amma sən gəlməz oldun, şəhidim... Sonsuzadək uzanan yolların bir daha qayitmayan yolcusu oldun. Bu bahar da sənsiz gəlib, şəhidim. Ananın ürəyində dərddən oyuq açaraq gəlib. Qəlbinin donu açılmadan, ağrıları çəkilmədən, naləsi tükənmədən, sənsizlikdən çəkdiyi sitəmlər bitmədən gəlib, şəhidim. Bircə sən gəlməz oldun.

*Qardaşının toyu oldu, sən gəlmədin,
Hər yanda sevinc duyuldu, sən gəlmədin.
Hamı deyib gülüşəndə,
Cavanlardan söz düşəndə
Sən olmadın.
Nə danışdın, nə də güldün,
Kəndimizə şəhid gəldin.*

Bu şeir parçasının müəllifini tənmiram, amma sənin haqqında olan gerçəkləri sadə və səmimi dildə ifadə edib, sevdiklərinin görüşünə bir də heç vaxt gələ bil-məyəcək şəhidim.

Sevdiklərin səni unutmayıblar. Sənsiz gələn ayları, illəri həmişə ürək ağrısıyla, səndən qalan az sayda xatirələri anmaqla qarşıla-yıblar... Xatın ana bacarsayıdı, sənsiz gələn illəri qarşılamazdı. "Gəlməyin" deyərdi illərə. Balasını ondan uzaqlaşdırın yollara da, illərə də üsyan edərdi... Amma qədər yazmış yazdığını, pozulması mümkünsüzdür.

Həyat isə davam edir - bizim istəyimizdən asılı olmayaraq davam edir. Hər birimiz həyata davam etmək zorundayıq. Xatın anaya və övladlarına, nəvələrinə bir arzum var:

Ömrünüzün dünənindən yalnız xoş xatirələr boylansın, ömür səhifələrinizə pis günləri unudacaq qədər gözəl günlər yazılsın in-shallah.

APREL DÖYÜŞLƏRİNİN BƏNZƏRSİZ QƏHRƏMANI

Fevralın 26-da dünyaya gələn, doğum günü əsrin ən böyük faciəsinin yaşandığı günə - Xocalı faciəsinə təsadüf edən, buna görə də özünə heç vaxt doğum günü keçirməyən, "Mənim doğum günüm Xocalını əsirlikdən azad etdikdən sonra olacaq" deyən, 2016-ci ilin aprel ayında torpaqlarımız uğrunda gedən döyüslərdə qəhrəmancasına həlak olan şəhid kapitan Savalanov Nəcməddin Akif oğlunun əziz və unudulmaz xatırəsinə həsr edirəm

Dünyanın baharları yer üzünə cənnəti gətirsələr belə, cənnət ətirli şəhidlərin anaları o cənnətdən imtina edərlər. Hər bir şəhid anasından övladının həyat hekayəsini öyrəndikcə, bunun nə qədər böyük həqiqət olduğunu bir daha şahidi oldum. Şəhidlərdən dirlədiyim hər hər həyat hekayəti bir həsrət, dərd hekayəsi, daşınması zülüm olan ayrılıq nisgili, müqəddəs ana sevgisindən doğan layla idi. Bu yazımın baş qəhrəmanı üçün də calındı o layla - ayrılıq laylası, ürəklərdə yara açan vida laylası, könüllər dağlayan vida nəğməsi calındı. Dərdi o qədər ağır oldu ki, daşları da ağlatdı. Dərd bu qədər ağır, həm də çox dərinlikdə olanda isə, sözlər də bizdən qaçar, amansızca ürək yandırıb-yaxar. Şəhidinə layla çalan şəhid anasından utanar, gözlərimizi qaçıraq... Ona bu dərdi yaşıdanlarım, ayrılıq nəğməsi oxudanların yerinə xəcalət çəkərik.

O ayrılıq laylasını çalanlardan biridir müsahibim - şəhid Savalanov Nəcməddin Akif oğlunun anası Ramilə xanım.

*Layla deyir sənə anan,
Həsrətinə daim yanın!
Uca adına qurbanam,
Müqəddəs şəhidim layla!*

Əsədova Ramilə Tüccar qızı 1959-cu ildə İmişli rayonunun Bəhrəmtəpə qəsəbəsində anadan olub. Doqquzuncu sinfi Bəhrəmtəpə qəsəbəsində bitirən kiçik Ramilə ailəsi ilə birlikdə Göbəktala kəndinə köçmüş və 1977-ci ildə həmin kəndin orta məktəbinin məzunu kimi Lənkəran Pedoqoji Texnikumuna daxil olmuşdur. 1980-ci ildə texnikumu ibtidai sinif müəllimi ixtisası üzrə bitmişdir və elə o ildən bəri Fikrət Cəbrayılov adına Şahverdili kənd tam orta məktəbində müəllim kimi fəaliyyət göstərir.

Ramilə xanım 1982-ci ildə Savalanov Akif Təbriz oğlu ilə ailə həyatı qurmuş və bu izdivacdən onların üç oğul övladı dünyaya gəlmişdi. Ailənin böyük övladı, 1983-cü il təvəllüdü Elməddin Savalanov, 1986-ci il təvəllüdü Pərviz Savalanov və yazımın baş qəhrəmanı, şəhidimiz Nəcməddin Savalanov.

1985-ci ilin 26 fevral gündündə, İmişli rayonunun Bəhrəmtəpə qəsəbəsindəki Göbəktala kəndində dünyaya göz açmış, qarlı, çovğunlu bir qış səhərində, günəşlə birgə doğulmuşdu yazımın qəhrəmanı. Gəlişi ilə ailəyə daha bir xoşbəxtlik, uğur və ruzi-bərəkət gətirmişdi. Anası Ramilə xanım övladının o çağlarını dəqiqliklə xatırlayır:

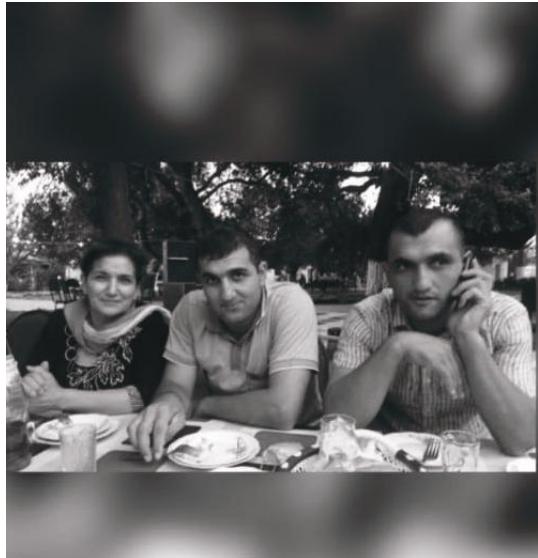
- İri, qara gözləri, qatlama kipriklərivardı balamın. O qədər gözəl üzlü idi ki, baxmaqla doymurdum. Quağımı alıb saatlarla gözəlliyyinə tamaşa etməkdən yorulmurdu. Hətta bir dəfə o, xəstələnmişdi deyə, qayınanam molla yanına kitab açdırmağa getmiş, uşağın xəstəlik səbəbini öyrənməyə çalışmışdı və molladan "Anasının gözü dəyib" cavabını almışdı. Cox hərəkətli idi Nəcim, yəriməyə də, danışmağa da çox tez başladı. Böyüdükcə heç nədən

çəkinməmək, kimsədən qorxmamaq kimi xarakterlərinin olduğu üzə çıxırdı. Qonşum onun hədsiz cürətli olduğunu görüb qorxutmağa səy göstərir, çox cəndlər edirdisə də, alınmırıldı. Bir dəfə böyük qardaşını qonşu uşaqlar döymüşdülər. Onda hələ Nəcməddin yaxşı danışmağı belə bacarmırdı, buna baxmayaraq "qaqamı, qaqamı" deyə-deyə havanın qaranlıq olmasından da çəkinməyərək həyətə, qardaşının "qisasını almağa" çıxmışdı. Ailəsinin, yaxınlarının, elinin, obasının qeyrətini çəkmək hissi ona genlə gəlmışdı. Beləcə bu qeyrət və qisas hissəleri xarakterində uşaqlıqdan formalaşmışdı. Getdikcə qisasının hədəf kütləsi böyümüş, ürəyində torpaqlarımızı işğal edən manqurt ermənilərə qarşı bir yumruq kimi düyünlənmişdi.

1991-ci ilin 2 sentyabr günü onların ailə tarixinə faciəli bir gün kimi yazılır. Ailənin başçısı Akif Savalanov avtomobil qəzasında müəmmalı şəkiildə həlak olur. Nəcməddinin və digər iki qardaşının atasızlıq günləri, Ramilə xanımın çətinliklərlə dolu həyatı və bu səbəbdən yaranacaq problemlərin həlli ilə bağlı məsələlər beləcə başlayır. Bu məsələdə əsas yük gənc qadının üzərinə düşündü. O, ürəyində daşıdığı şərəf və ləyaqət adlı dəyərlərlə, öhdəsində isə böyük sevgi və məhəbbətlə dünyaya gətirdiyi üç oğlan uşağı olmaqla sonu görünməyən bir yola çıxmaq məcburiyyətində idi. Əzab dolu günlər, bitməyən qayğılar, həyatın sərt döngələrlə dolu məşəqqətli yollarında qarşısına çıxacaq maneələr, gənc qadını sonsuzadək müşaiyət edəcək çarəsi olmayan qəm-kədər hissələri... Bunları adlamaq çox böyük çətinliklər bahasına başa gələcəkdi. Haradan başlamaq lazımlığını isə özü çox gözəl bilirdi. Gənc olmasına baxmayaraq, o, ağıllı və dərrakəli, güclü bir qadın idi. Düşünürdü ki, ilk növbədə hər üç övladının güclü təhsil və tərbiyə almasına nail olmalıdır. Bu yolda bitməyən problemlərin zərif qadın ciyinlərində daşımaq məsuliyyətinin və yükünün ölçüyəgəlməz olduğunu da bilirdi. Ürəyi qan ağlasa da, içində özünə bir inam vardı, "bunları bacarmalıyam" deyə, qarşısına qoyduğu bir

məqsədi, bir də bunları edə biləcək qüdrəti vardı. Beləliklə də o, həyatla mücadiləyə başladı... Onu addım-addım təqib edən çətin həyatla, ədalətsizliklərlə, problemlərlə dolu olan, kənardan baxanlara çox rahat görünən, əslində isə qorxularla, boran və çovğunlarla dolu olan həyatla mücadiləyə.

İllər, çox uzun illər ötəcək və o, bu mücadilə və mübarizədə qalib gəldiyi üçün könül rahatlığı tapacaqdı.

İllər ötmüş, çox problemlər arxada qalmış, həyatla mübarizəyə həyat yoldaşı olmadan davam edən gənc Ramilə artıq qismən də olsa, arzularına çatmışdı. Övladlarını ürəyi istədiyi istiqamətə yönləndirməyi bacarmışdı. Onlar təhsilə, tərbiyəyə önəm verən uşaq-lar sırasında idilər. Ana onlara təkcə analıq və atalıq etmirdi, onlar həm də yaxın dost və sirdəş idilər.

Yazımın baş qəhrəmanı Nəcməddin Savalanov 1992-ci ildə şəhid Azər Atayev adına Göbəktala kənd orta məktəbinin birinci sinfinə qəbul olunmuşdu. Ramilə xanımın dediyinə görə, kiçik Nəcməddinin xətti yaxşı olmasa da, düşüncə tərzi geniş idi, qavrama qabiliyyəti yüksək idi. Hələ üçüncü sinifdə oxuyanda anasına "ərəb əlifbasını öyrənmək istəyirəm" deyə, israrla bildirmişdi. Ana övladının bu fikrinə qarşı çıxməq istəsə də, alınmamışdı. Övladlarının hər bir arzusunu gerçəkləşdirməyə çalışan ana, nəhayət ki, oğlunun istəyinə əməl edərək onu hər gün qonşuya, ərəb əlifbasını öyrənməyə aparmağa başlamışdı. Nəcməddin ərəb əlifbasını çox

böyük həvəslə öyrənirdi. Onun musiqiyə, ədəbiyyat və incəsənətə marağı da böyük idi. Beşinci sinifdə oxuyanda gözəl ionika çalmağı bacarırdı. Səkkizinci sinifdə şeirlər yazmağa başlamışdı. Təşkilatçılıq bacarığı güclüydü, dostları arasında birlik yaratmaq səriştəsi vardi.

Ramilə xanımın xatırələrindən:

Yadımdadır ki, siniflərin birində Novruz şənliyi keçirmək planlaşdırılmışdı və tədbirin təşkilatçısı son anlarda təşkilatçılıqdan imtina etmişdi. Nəcməddin belə məqamlara heç vaxt laqeyd qala bilməzdi, biganəlik hissi onun təbiətinə zidd idi. Evə gəlib mənimlə məsləhətləşdi, nəyi necə etmək lazım olduğunu soruşdu. Onu dinləyib kömək edəcəyimi deyəndə sevincinin həddi-hüdudu yox idi. Tədbir günü dostları ilə birlikdə babasının paltarlarından istifadə edərək çox gözəl səhnəciklərlə çıxış etdilər, libaslarını tez-tez dəyişib müxtəlif obrazları nümayiş etdirməklə tədbirə böyük maraq qatdilar.

Yazımın əsas qəhrəmanının özü ilə birgə böyüyən arzuları vardi. Hərbçi olmaq qərarını vermişdi. Bu sənət övladlarının fikrinə həmişə hörmətlə yanaşan ananın ürəyincə deyildisə də, bu dəfə də Nəcməddinin arzusunun əleyhinə olmadı. "Mən sənin arzularının qarşısına sədd çəkə bilmərəm, oğul, bir halda ki, istəyirsən, get sənədlərini hazırla" dedi. Cəld və bacarıqlı gənc üç gün ərzində sənədlərini hazırlayıb təqdim etdisə də, sənədlərin lazımı ünvana getməsi məqamı gələndə ona sənədlərininitməsi xəbərini

verdilər. Dilxor halda bunu anasına deyən Nəcməddinə ana artıq bu yola getməməyi məsləhət gördü. "Sənədlər itibsə, bu yola getmə" dedi. Ramilə xanım bütün bunlara nəyinsə əlaməti kimi baxırdı, sənədlərinitməsini də Tanrı tərəfindən edilən bir maneə kimi qiymətləndirirdi. Gənc Nəcməddin isə öz aləmində idi. Onun bu mövzu ilə bağlı qərarı qəti idi. O, bu sənəti çox sevirdi. Bu arzu uşaqlıqdan bəri ürəyində kök salmışdı, nə olursa-olsun, yerinə yetməyini istəyirdi. İtmiş sənədlər onu ruhdan salmadı. Bibisi ilə birlikdə bircə günün içində sənədlərini yenidən hazırlayıb komissiyadan keçmək üçün Biləcəri qəsəbəsinə yola düşən Nəcməddin burada da maneələrlə qarşılaşmışdı. Bütün müayinələrdən sağlam çıxan Nəcməddinin burnunda çəpər əyriliyi olduğunu bəhanə edərək imtahandan kənarlaşdırmaq istəsələr də, alınmadı. Yaxın qohumu olan həkim Fəxrəddin Abbasov bu məsələdə ona yardımçı oldu. Nəcməddin burnundan əməliyyat olunub çəpər əyriliyi problemini də həll etdi və istəyinə çatdı, hərbi liseyin tələbəsi oldu. 2000-2003-cü illər onun Cəmşid Naxçıvanski adına hərbi liseydə oxuduğu illəri əhatə edir.

Müsahibim Ramilə xanım o illəri belə xatırlayır:

- Nəcməddin çox oxuyurdu, orta məktəb illərindəki fəallığını liseydə də davam etdirirdi. Həmişəki kimi dostlarına da köməklik göstərirdi. Gündüzlər işlərinin çoxluğundan dərslərini çatdırı bilməyəndə, gecələr oxumaq məcburiyyətində qalırdı. Yatanlarıナrahat etməmək üçün çətinliklə də olsa, qapıdan düşən işiq şüalarının köməyi ilə oxuyurdu. Mən onun gündəlik fəaliyyəti ilə, dərsləri ilə maraqlananda, bunları mənə özü danışmışdım.

Liseyi bitirdikdən sonra H.Əliyev adına Azərbaycan Ali Hərbi Məktəbində təhsilini davam etdirən yazımın qəhrəmanı həmin təhsil ocağında da nizam-intizamı ilə seçilən nümunəvi tələbələrdən biri kimi tanınır. 2007-ci ildə leytenant rütbəsi alır, bu təhsil ocağını da müvəffəq qiymətlərlə bitirir. Qaydalara görə liseyi bi-

tirən tələbələr imtahanı zamanı topladıqları qiymət balına əsasən yerlərə təyin olunurdular və bu təyinat üzrə Nəcməddin də qismətinə düşən Sanqaçal qəsəbəsində, idarəetmə mühəndisi vəzifəsində çalışmaqla iş fəaliyyətinə başlamışdı. O, həm də ARSQ-nın TTK-da təkmilləşdirmə kursu keçmişdi.

Bu vaxt o, orta məktəbin yuxarı siniflərində oxuduğu illərdən bəri sevdiyi qızla nişanlanmışdı. Ailə üzvləri əvvəlcə onun sevgisini uşaqlıq sevdası zənn etmişdilərsə də, getdikcə o, qəlbində həqiqi bir sevgi daşıdığını sübuta yetirmişdi.

- Büyük oğlum israr edirdi ki, Nəcməddinin toyunu edək. Deyirdim ki, ay bala, sən qala-qala Nəcməddini evləndirək? Necə ola bilər bu? Camaat deməzmi ki, atasız uşaqdırlar deyə, istədiklərini edirlər? Amma oğlum çox israrlı idi, "Əgər o qızı başqasına versələr, sən gözləmə ki, Nəcməddin bir də İmişliyə gələcək" deyirdi. Oğlumun bu sözündən sonra elçi getdik, sevdiyi qızı nişanladıq. Gəlinimlə oğlum bir-birini çox sevirdilər. Nəcməddindən soruşmuşdum ki, bala, sən hərbçisən, işin çöllərdə, şəraitsiz yerlərdə keçəcək, çətinliklər olacaq, yoldaşın bunlara dözə biləcəkmi? "Dözəcək, ana, mənə görə bunların hamısına dözəcək" deyirdi. Yoldaşı da onu çox sevirdi. Yerə də, göyə də qışqanırdı. Ailə qurandan sonra çox arxayınlaşmışdım. Rəqsanə onun hər dəqiqəsi, hər saniyəsi ilə maraqlanır, qayğısına qalırdı.

İlk övladı Leyla Sanqaçalda dünyaya göz acdı. Nəcməddin ailəsi ilə birlikdə kirayə etdiyi mənzildə yaşayırırdı. Leylanın doğum gününə - 12 yanvar gününə böyük həvəslə hazırlanmışdıq. Bir gün qabaq 11-də Nəcməddin zəng etdi ki, gəlin xəstəxanaya, burdayıq. Həmin gün ikinci qız nəvəm də dünyaya gəldi.

Bütün fikri-zikri ön cəbhədə olan Nəcməddin Savalanov özünü cəbhədən kənarda çox narahat hiss edirdi. 2011-ci ildə o, ön cəbhədə olmaq planını reallaşdırmaq üçün ərizə yazır. Ərizəsinə müsbət cavab aldıqdan sonra ailəsi ilə birlikdə Bərdə şəhərinə

köçür və Bərdə korpusunda xidmət rəisi vəzifəsində işə başlayır. Sonralar Ağdam və Tərtər ərazilərində fəaliyyətini davam etdirir. Yaşadığı və işlədiyi bu məkanlarda xüsusi hörmət qazanan qəhrəmanım kapitan rütbəsinə, qərargah rəisi vəzifəsinə yüksəlir.

Ramilə xanım "Oğlum, çalış heç vaxt əsgərləri incitmə, onların da hər birinin anası var"

deyə, narahatlığını bildirərkən o, anasına cavabında:

- Ana, bəlkə də əsgərləri ən çox mən incidirəm, amma ən çox da mən sevilirəm.

- Necə olur ki, həm onları çox incidirsən, həm də sevilirsən?

- Ana, mən nizamnamədən bir addım da kənara çıxmıram. Əsgərin haqqı nədir, onu da almalıdır.

Nəcməddin universal biri idi. Hərbçi kimi sərtliliyi və möhkəmliyi, dəmir qanunları, əzmi və qətiyyəti vardı. Digər tərəfdən isə elmə, sözə, sənətə, şeirə, musiqiyə, ümumiyyətlə, incəsənətə böyük sevgisi vardı. Hər sahədə bacarığı vardı. Yuxarıda qeyd etdiyim kimi, səkkizinci sinifdən şeirlər yazmağa başlamışdı. Bundan əlavə gözəl meyxana söyləmək istədəyi vardı. Yaxın dostların və qohumların toyu onsuz keçməzdı, olduğu məclislərə xüsusi rəng qatardı.

2012-ci il sentyabr ayının 27-də o, sinif yoldaşının toyuna gəlməyə hazırlaşırdı. Dostlarına qoşulub toya gələndə nə fikirləşmişdə, sürücübən geriyə qayıtmalarını istəmiş, "əsgərlərimə çay vermədim" demişdi. Dostları "Gedək" deyə, israr etsələr də o, razılaşmamış, "əsgərlərimi aparıb çay verim, sonra" demişdi. Çay

dəstgahı zamanı ərazidə tank əleyhinə mina olduğu aşkarlanmışdı. Nəcməddin kimsədən kömək istəmədən təkbaşına, torpaq şumlamaq üçün istifadə olunan lopatka ilə minanı zərərsizləşdirməyə çalışmış, minanın partlaması nəticəsində qəlpələr onun qarnına və əllərinə dolmuş, ağır yaralanmasına səbəb olmuşdu. Sarıcalılar kənd xəstəxanasına çatdırılan və orada ilkin tibbi yardım göstərilən yazımın qəhrəmanı müalicə üçün paytaxta yola salınır. Bu xəbəri eşidən Ramilə ana oğlu ilə birlikdə

dərhal Nəcməddini aparan maşının arxasıyca yola düşmüşdülər. Onu Bakıya aparan maşın nasazlığı ucbatından yolda dayanmış, Ramilə xanım oğlu ilə gəlib onlarla yolda rastlaşmışdilar.

Şəhid anası o anları göz yaşları içində danışır:

- Nəcməddini o halda görəndə dəhşətə gəldim, balam qan içində idi. Ona təsəlli vermək üçün söz tapa bilmədim, amma nəsə deməliydim. "Keçər, balam, neynək, çıxarsan təqaüdə" dedim. İri, qara gözlərini çevirib mənə elə qəzəblə baxdı ki, sanki üzümə bir güllə vurdular. "Ana, mən işimə qayıtməq üçün qurban demişəm" dedi.

Gözləri ilə anasına etiraz edən yazımın qəhrəmanına o qurbanı kəsib paylamaq nəsib oldu. İki ay müddətində qospitalda müalicə alan Nəcməddin yenidən işinə qayıtdı. Kəsdiyi qurbanı çalışdığı hərbi hissənin balası qədər çox sevdiyi əsgərlərinə payladı. Ramilə xanım Bakıda, qospitalda olanda əsgərlərinin də Nəcməddini nə qədər çox sevdiklərinin şahidi olmuşdu. Onun çalışdığı hərbi his-

sədən tərxis olunmuş əsgərlər və onların valideynləri belə Nəcməddini yoluxmağa gəlirdilər, onun haqqında böyük sevgi və eh tiramla danışırdılar, üstəlik onların sayı hədsiz çox idi.

2015-ci ildən başlayaraq Nəcməddin Savalanov Tərtər rayonunda yerləşən 341 sayılı hərbi hissədə qərargah rəisi vəzifəsində çalışmağa başlayır. Baxmayaraq ki, o, hərbçi idi, amma yeri gələndə kiməsə kömək və yardım etmək məqsədilə özünün şəxsi büdcəsindən də istifadə edirdi. "Mənim-sənin" söhbətindən uzaq idi. Hərbi hissədə işlərin qaydasında getməsi üçün əlindən gələn hər şeyi etməyə çalışırdı. Çalışdığı hərbi hissədə yol çəkilişi zamanı işlər dayanmasın deyə, qardaşından usta və motor gətirməsini xahiş etmişdi. Bir işə başladısa, bir anın belə boş keçməsinə razı olmurdu. Elə o səbəbdən də yoluñ çəkilişi vaxtından əvvəl təhvıl verildi.

O yol hansı yol idi? - sualı ilə maraqlananlar üçün qeyd edim ki, o yoluñ çəkilişi dövlətimizin hazırladığı zəruri müharibə planlarından biri idi. Adını qeyd etmək istəmədiyim, dövlətimiz və xalqımız üçün çox böyük strateji əhəmiyyətə malik olan nəhəng bir obyektin raket və minalardan, bombalardan qorunması üçün atılmış bir addım idi. Bu, onu deməyə əsas verir ki, dövlətimiz mühabəyə illərdir ki, hazırlaşmış.

Anasının ehtimallarına görə Nəcməddin Aprel müharibəsinin başlanacağını öncədən bilirmiş. Çünkü həyat yoldaşı qayınanasına zəng vurub Nəcməddinin evə gec-gec gəldiyini, əynindəki paltarların özününlər olmadığını, üst-başının toz-torpaq içində, həm də cırçındadan ibarət olduğunu deyirdi. Məlumdur ki, o, əraziləri minadan təmizləyir, əsgərlərimizin təhlükələrlə qarşılaşmaması üçün, yollar açmaq üçün yorulmadan çalışırdı. Hücum əmri veriləcəyini bilirdi.

2016-cı il aprelin 1-dən 2-nə keçən gecədən başlayaraq Azərbaycan və Ermənistən Silahlı Qüvvələrinin Qondarma Dağlıq Qarabağ Respublikasının hərbi birləşmələri arasında baş vermiş müharibə başlandı. Tarixə Aprel döyüşləri adı ilə yazılın bu dörd günlük müharibə Dağlıq Qarabağda 1994-cü ildə atəşkəs haqqında saziş imzalandıqdan bəri baş verən ən şiddetli döyüşlərdən ibarət idi və bu döyüşlər Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinin qələbəsi ilə nəticələnmiş, Tərtər rayonunun Talış kəndi ətrafindakı yüksəkliklər, Cəbrayıł rayonunun Lələtəpə yüksəkliyi və Cocuq Mərcanlı, Goranboy rayonunun Gülüstan kəndi, Tərtər rayonunun Qazaxlar kəndi və Tərtər rayonunun Suqovuşan kəndi istiqamətində yollar düşməndən azad olunmuşdu.

O məlum günlərdə, torpaqlarımızın azad edilməsi uğrunda gedən döyüşlərdə qəhrəmanlıq göstərən və yaralanan igid vətən oğullarından biri də o idi - yazımın qəhrəmanı Savalanov Nəcməddin Akif oğlu.

Söhbət Aprel döyüşlərinə çatanda Ramilə xanım için-için ağladı. "Kaş gəlməyəydin, aprel, balamı məndən əbədi ayıran qatil ay, taleyimə faciə gətirən ay, ömrümə qara hərflərlə yazılın ay...".... Bütün bunları ananın titrək və qəhərli səsindən oxuyurdum. Onun fikirlərinə şərik olan biri kimi, qədərimizə yazılınların pozulmayacağını daha dərindən dərk etdiyimiz üçün ikimiz də çarəsizdik. Çarəsizlikdən apreli qınayırdıq, Nəcməddinin özür səhifələrini bitirən günə lənət deyirdik... Həyatı, dünyani qınayırdıq, bənövşə ömrü yaşayanların faciəsini taleyin, qismətin ayağına yazardıq... Müharibələri başlayanlar, özgə torpağını işgal edənlər unudulmuşdu... Müharibəni gətirənlərə deyil, müharibəyə lənətlər yağıdırırdıq...

*Nifrət xalqa qəsd edən,
Həyatı şikəst edən,
İnsanları torpağa salan müharibəyə.
Milyonların əlindən
Yaşamaq ixtiyarın
Alan müharibəyə!*

Beləcə, əsas da cavan ömürləri məhv edən müharibəni lənətləyirdik, nə o bunu dilinə gətirə bilirdi, nə də mən. Oğlunun son günlərindən danışdıqca, müsahibimin qəlbindən axan yaşların gözlərindən axıb yanaqlarına süzüldüyünü də hiss edirdim:

- Aprelin 2-də oğlum döyüşdə ağır yaralanmışdı. O gündən başlayaraq mayın 8-nə qədər olan günlərin, saatların hamısı anbaan yaddaşımı yazılıb. Onları xatırlamaq da, danışmaq da o qədər ağırdir ki, bunu sözlə ifadə etmək mümkün deyil. Onun məni həmişəlik tərk edəcəyinə inanmirdim. Bu dəfə də ölümə qalib gələcəyinə inanırdım. Sarıcalı kəndində ilkin tibbi yardım göstərildiyi zaman o, çoxlu qan itirmişdi. Böyrəkləri fəaliyyətdən dayanmışdı. Dalağı çıxarılmışdı, ürəyi yerindən oynamışdı. Bizi reanimasiya şöbəsinə buraxmırıldılar. Amma necə oldusa, kiçik oğlum məni çağırıb "Nəcini görmək isteyirsənsə, gəl" dedi. İçəri keçdim. Həkim tapşırılmışdı ki, ona qətiyyən həyəcanlanmaq, əsəbiləşmək olmaz. Sanki o, canının hayında deyildi, çox əsəbi halda telefonla danışındı. Mən onu sakitləşdirməyə çalışdım, "dayan, dayan" dedim. Cavabında o:

- Necə dayanım, ana? Dostumu vurublar, Raqif Orucovu vurublar" dedi.

- Oğul, mənə qulaq as. Bilirsən siz nə etmisiniz? Siz tarix yazmışınız, yeni bir tarix yazmışınız.

Üzünə elə bir xoşbəxtlik sevinci yayıldı ki... Bayaqqı əsəbindən əsər-əlamət qalmadı. Gözlərində xoşbəxtlik işaretləri göründü. Minnətdarlıq hissilə gözlərimə baxdı. Sanki mən ona tökülen qanının mükafatını vermişdim.

Can ana. Bu hissləri ifadə etməyin nə qədər çətin olduğunu bilirəm. Bilirəm ki, onda nələr keçmişdi ürəyindən. Övladının hələ körpəlikdən bəri qorxmaz və cəsur olduğunu bilirdin. Öl-məyəcəyinə inanırdın. "Oğlum mina partlaması nəticəsində ağır yaralansa da, sağ qaldı, bu dəfə də ölümə boyun əyməyəcək" deyə, düşünmüştür. Ümidlərin böyük idi. Daşa çırpılacağını gözləmirdin. Daşdan, qayadan, göydən, yerdən, səmadan, hər şeydən, hər kəsdən çarə umurdur. Allaha yalvarırdın ki, bu çilələr, bu əzablar, bu sitəmlər tez bitsin. Hər şey arxada qalsın, gözəl günlər başlansın...

Çilələr də, əzablar da, sitəmlər də bitdi, gözəl ana. Həyatla ölüm arasında olan 37 günlük mücadilədən sonra Nəcməddin onlardan qurtulub məzarı seçdi. Əbədiyyət yolunun yolcusu olmayı seçdi. Həyatda yaşamağı deyil, ürəklərə köçməyi seçdi. May ayının 8-də o, müvəqqəti dünya ilə həmişəlik vidalaşdı.

Mayın 9-da doğulduğu Göbəktala kənd məzarlığında dəfn edilən qəhrəmanımı son mənzilə böyük bir ordu, böyük bir el sonsuz hörmət və ehtiramla yola salırdı. Vətən üçün, el üçün daim məşəl kimi yanmaq qüdrətində olan zəngin bir ürək sahibi dünyadan həmişəlik köç edirdi. Adını əbədiyyət tarixinə yazdırın bir qəhrəman ruhən ürəklərə köcüb, cismən dünyani tərk edirdi. Beləcə tarixə, əfsanəyə dönürdü qəhrəmanım! Bütün sevdiklərinin, yaxınlarının sevincini özü ilə aparıb gedirdi.

O gün Azərbaycan xalqı dəyərli bir oğlunu itirdiyinin fərqində idi. O gün qəhrəmanımın həyat yoldaşı Rəqsanə xanım başının tacını itirdi, gül balalarının - Leylanın, Nurayın, Adəmin atalı dünyaya-

sına o gün son qoyuldu. Xatirələrdə yaşayan, yaşadıqca yaşlanan, yaşlandıqca gənc qalan, üzü, gözləri, dodaqları gülüş və təbəssümünü itirməyən qəhrəman oldu qeyrətli vətən oğlu.

Qarşımda qəhrəmanımın öz əli ilə, gözəl dəst-xəttile yazdığı "Qardaşlarım" adlı şeirinin əlyazması var. Qəhrəman şəhidimizin sözdən yaratdığı gözəllikləri özünün həyatda olmadığı bir zamanda oxumaq ürək sızıldır.

QARDAŞLARIM

Biz birik, söylədik aləmdə sözü bircə kərə,
Daim qalib çıxırıq düşsək əgər dərdi-sərə,
Ulu Tanrım qoymaz zəhmətimiz düşsün yerə;
Çünki Xudadandır zəhməti qardaşlarımın.

Uymarıq hər deyilən sözlərnən fitvaya,
Baxarıq hər sözdə, misrada mənaya,
Bir ana gətiribdir bizləri bu dünyaya;
O ana yolundadır xidməti qardaşlarımın.

Həyat hər cür sıfətin göstərdi ömrümdə mənə,
Bir ayrılıq küləyi əbədi dərd verdi mənə,
Onların bir kəlməsi dünyaları verdi mənə;
Mənimçün xoşdu sözü, söhbəti qardaşlarımın.

Kiminsə qismətinə zərrə nəzər salmamışıq,
Üç can bir qəlbdə olub, heç vaxt ayrı qalmamışıq,
Nə nazın, nə nemətin heç düşküni olmamışıq;
Anadır təkcə həyat neməti qardaşlarımın.

Düşmənə hər sözümüz, sohbətimiz oxdu bizim,
Dostumuz, tanışımız, yoldaşımız çoxdu bizim,

Bir kimsənin malında da gözümüz yoxdu bizim;
Canımda dövr eyləyir qeyrəti qardaşlarımın.

Bizə ömür yolunda pisliyi düşmən eləyib,
Amma ki, anlamayıb, qəbahət, nöqsan eləyib,
Bu həyat yollarında çoxların heyran eləyib
Bir az tünd, bir az açıq xasiyyəti qardaşlarımın.

Bu "qardaş" kəlməsi daim şüarımıdı mənim,
Onlar həm nəfəsim, yazım, baharımdı mənim,
Elməddin can-ciyərim, fəxr-vüqarımıdı mənim;
Bu hörmətdədir istiqaməti qardaşlarımın.

Yaşasın, qoy var olsun Elməddin! Sən ürəyimsən,
Bu yolda əyməmisən zərrə qədər qəddini sən,
Ay Pərviz, qurban olum sənin uca boyuna mən,
İlahi, əyilməsin qaməti qardaşlarımın.

"Bir olaq, bir yaşayaq" keçdi ana ürəyinnən,
Çünki biz böyümüşük o qadının çörəyiynən,
Siz də yəqin razısız Nəcməddinin dediyiynən;
Şükür, hər diyarda var hörməti qardaşlarımın.

Nəcməddin Savalanov
2003

Bu şeiri yazanda cəmi 23 yaşı olub qəhrəmanımın. 23 yaşlı bir gəncin qardaşlarına və anasına olan nəhayətsiz oğul və qardaş sevgisinin bu qədər pik həddə olması heyrətamızdır.

Bir vaxtlar böyük şövqlə meyxanalar deyən, məclislərdə qol açıb ürəklə oynayan, vəsf şeirləri yazan qəhrəman vətən oğlu bu gün şeirlərdə vəsf olunur:

Ömrümə qış gəlib san getdiyin gün,
Tellərim çovğunu, qarı andırır.
Qəlbimdə Nəcməddin adlı dərdim var,
Bu dərd ürəyimi yaman yandırır.

Cansız bala cismin oxşadığım gün
İtirdim əbədi sevincin yolun.
Ürəyim kimsəsiz adaya döndü,
Məzara sarıldı taqətsiz qolum.

Dörd ildir bir oğul səsləyirəm mən,
Duymayır səsimi balam, dönməyir.
Şəhid kəlməsinin ağırlığına
Yaralı ürəyim daha dözməyir.

Yuxuma gəl, ay oğul,
Görüm nurlu üzünü.
Sənsiz gözüm andırır
Lap buludun özünü.

Bir dəfə nəzər salım
Mənə baxan gözünə,
Məni həsrət eləmə,
Oğul, "ana" sözünə.

Ay oğul, taqətim yox
Bu həsrəti çəkməyə.
Gəlib "oğul evində",
Ətirli gül əkməyə.

Anaların ürəyi
Bala ilə döyüñər.
Balası ölən ana
"Bala" deyib göynəyər.

18.05.2020
Müəllif: Manya Səxavətqızı

Qəhrəmanımın cəsurluq və şücaəti hələ sağlığında yüksək qiymətini almış, "Ordumuzun yaranmasının 90 illiyinə görə", "Ordumuzun yaranmasının 95 illiyinə görə" və digər medallarla təltif olunmuşdu. "İgidliyə görə" medalı ilə təltif olunması xəbərini sevinclə qarşılamışdı. Ömrünün son günlərini yaşadığından xəbərsiz idi. Medalın təqdimetmə mərasimi keçiriləcəkdi. Bu zaman o, ağır yaralı halda xəstəxanada yatırıldı. Medalın xəstəxanada təqdim olunmasına razılıq verməyən qəhrəmanım o möhtəşəm anları dostları ilə birlikdə yaşamaq istəyirdi. Xəstəxanaya gəlib medalı təqdim etmək istəyənlərə "Əvvəlcə sağalım, ayağa qalxım, formamı geyinim, medalı hərbi hissədə təqdim edərsiniz" demişdi.

Gözlədiyin o günü görmək sənə nəsib olmadı, vətənimin vətənpərvər oğlu. O gün sənin həyata keçməyən arzularının siyahısına yazıldı.

Manya Səxavətqızının "Yazılmayan sətirlər danışır", Esmira Günəşin "Unutmadıq, şəhidim" və bir çox digər kitablarda, mətbu orqanlarda Nəcməddin Savalanovun həyat və döyüş yolundan bəhs edən yazılar dərc olunmuşdur.

Hələ çox sözlər deyiləcək, çox yazılaçaq səndən, vətən oğlu. Şeirlərin, hekayələrin qəhrəmanı olacaqsan. Ruhun vətən səmalarını dolaşan qumru quşları kimi sevdiklərinin başı üstündə daim dolaşacaq, dünyaya sülh və əmin-amanlıq arzulayacaq, Nəcməddin! Yaxşı ki, yer üzünə gəlmışdin, vətən oğlu, yaxşları qoynunda saxlamayan dünyanın yaxşlarından biri olmayı bacarmışdin. Yaxşilar isə ölmür. Sevgi dolu ürəklərin əbədi sakininə çevrilib minillik yol gedir. Minillik yolun layiqli yolcusu, nur içində uyu!

NAĞILA DÖNMÜŞ ÖMÜR

*Birinci Qarabağ müharibəsində
iştirak etmiş və Füzuli uğrunda
gedən döyüslərdə qəhrəmancasına
həlak olmuş şəhid Cabbarov Rauf
Fərrux oğlunun ölməz xatırəsinə
həsr edirəm*

Bu yazımın qəhrəmanı ən ali bir rütbəyə, şəhidlik zirvəsinə yüksələn, o əlçatmaz zirvənin fatehi olan, sönməyən ulduza dönən, vətənin dərdini bölən, ölümü öldürüb olən qəhrəman şəhidimiz Cabbarov Rauf Fərrux oğludur.

O, günəşli bir gündə, 1962-ci ilin 2 avqust günündə, Goranboy rayonunun Şadlı kəndində, ziyalı ailəsində dünyaya gəlmişdi. Atası Cabbarov Fərrux Allahverdi oğlu əslən Zəngibasar mahalindən, anası Aslanova Zəhra Adığözəl qızı Goranboy rayonunun Gürzallar kəndindən idi. Atası da, anası da ali təhsilli ziyalı insanlardı. Rauf altı övladı olan ailənin ikinci uşağı idi. Valideynlər çətin maddiyatla da olsa, övladlarının təlim və tərbiyəsinə xüsusi diqqət edir, heç nəyə baxmayaraq, onların güclü təhsil almaları üçün çalışırlar. O, 1967-ci ildə Şadlı kənd orta məktəbində ilk ibtidai təhsilə başlamışdı. 1979-cu ildə onilliyi bitirərək sənədlərini S.Ağamalioğlu adına Gəncə Dövlət Kənd Təsərrüfatı İnstitutuna təqdim etmişdi. İmtahanlardan müvəffəq qiymətlər alan gənc abituriyent mexanikləşdirmə fakültəsinin tələbəsi olması istəyinə nail olmuşdu. Atasının və həyat yoldaşının dediyinə görə o, böyük maddi çətinliklərə rəğmən təhsildən yayınmağı ağlına belə gətir-

mirdi. Şəlalə xanım həyat yoldaşından institut illəri haqqında eşit-diklərini xatırlayır:

- Raufun valideynləri nəyin bahasına olursa-olsun, övladlarının ali təhsilli olmasına böyük üstünlük verirdilər. Rauf danışındı ki, "Ailəmiz maddi cəhətdən çox kasib idi. Mən günortaya qədər institutda dərsdə olurdum, günortadan sonra bazarda polka arxasında dayanıb göyərti satırdım ki, valideynlərimə yük olmayım. Tələbə yoldaşlarımı görəndə gizlənirdim ki, göyərti satdığını görməsin-lər. Atam çörək pulunu böyük zəhmət hesabına torpaqdan çıxaran adam idi. Mən göyərti satmaqla qaldığım evin kirayə haqqını ödəyir, gündəlik dolanışığımı təmin edirdim".

Mən tanıdığım Rauf, məhz belə biriydi. Heç vaxt atasına, ailəsinə, sevdiklərinə yük olmaq istəməmişdi. Həyatının çətin günlə-rindən danışanda, həmişə qeyd edirdi ki, "Mən divara nərdivansız dırmaşıram".

Atası Fərrux müəllimin dediklərindən: Rauf ikinci övladım idi. Çox cəsarətli, qoçaq bir uşaq idi. Məktəb illərində də, institut illərində də nümunəvi şagird, nümunəvi tələbə olması ilə seçilib. O, müəllimlərinin məsləhətlərinə qulaq asar, təhsilə çox önəm verirdi. Elə buna görə də institutu fərqlənmə diplomu ilə bitirmişdi".

O, 1984-cü ildə institutu fərqlənmə diplomu ilə bitirib təyinatla Ağdaş rayonunun Aral-1 kəndinə gəlmişdi. Təxminən bir il yarımdüddətində həmin kənddə fəaliyyət göstərən "Azərbaycan" kolxozunun maşın parkında mühəndis vəzifəsində çalışmış, sonra həmin kolxoza sədr təyin olunmuşdu. Daha sonra rayonunun yüngül sənaye kombinatında mühəndis vəzifəsində çalışmışdı.

Bəlkə də tale onu qisməti olacaq, ömür-gün yoldaşı olacaq xanımla qarşılaşdırmaq üçün, gələcəyini həmişəlik bu məkanla bağlamaq, Tanrıının ona bəxş edəcəyi dəyərli varlığı ilə qarşılaşdırmaq üçün Ağdaşa çəkib gətirmişdi. Hələ qismətində nələrin olacağını bilmirdi...

Rauf Cabbarovun həyat səhifələrini Şəlalə Cabbarova ilə birlikdə vərəqlədim - bu gün xatirələrdə yaşayan şəhidimizin həyat yoldaşı ilə.

Cabbarova Şəlalə Əlisahib qızı 1966-cı ildə Ağdaş rayonunun Aral-2 kəndində dünyaya gəlib. Orta məktəbi həmin kənddə bitirib. 1986-cı ildə Rauf Cabbarovla ailə həyatı qurub. Hazırda Ağdaşda yaşayır. Tofiq İsmayılov adına orta məktəbdə laborant vəzifəsində çalışır.

Evlilik illəri bir nağıl kimi şirin və qısa olan bu cütlüyün həyat hekayəsi qəlb sizladır. Şəlalə xanımı - bu mətin Azərbaycan qadınını göz yaşlarıyla dinləyirəm. Onları bir-birinə bağlayan sevgi təlləri çox möhkəm olub. O, dünyanın ən gözəl insanını itirdiyini ürək ağrısı ilə qeyd edir. Bu sevginin böyüküyü səbəbindən onun sonralar belə nə hissələr keçirdiyini çox gözəl anlayıram. Anlayıram ki, Raufu bir ömür boyu gözləyib, həyatda olmadığına inanmayıb, hər gün bir möcüzə ilə qarşılaşacağı ümidi lə yaşıyib, sevdiyinin nə vaxtsa qayılacağına, qapıdan girəcəyinə "bax, mən gəldim, ölməmişdim" deyəcəyinə inanıb. Çünkü müharibə bizlərə hər şeyi yaşatdı. Bu müharibədə tabutu gələn əsgərlərimizin sağ olması faktlarını da az görmədik. O da belə faktlardan birinin onu yenidən xoşbəxt edə biləcəyini düşünürdü... Hər an bu möcüzənin baş verəcəyi ehtimalı ilə yaşayırıdı...

*Ürəyimdən qatar keçir,
Sən olmusan sərnişini.
Mən vağzalda boynubükük
Gözləyirəm gəlişini...*

İllər önce, çox uzun illər önce beləcə boynubükük qalmışdı müsahibim... Beləcə gözləyə-gözləyə ürəyində ona söyləmək üçün dünyanın ən gözəl məhəbbət sözlərini seçmişdi. Qayıtsayıdı,

"Yaxşı ki, gəldin, sən gedəli nə zülümlər çəkdiyimi bilirsənmi?" deyəcəkdi. Deyəcəkdi ki, sən gedəli üzümə qəm ələndi, sevinc, şadlıq gözümə görünmədi, hər kəlməmdə, hər sözümdə səni xatırladım, məni həmişəlik tərk edib getdiyinə inanmadım, hər gün yolunu gözlədim, taleyin oynadığı bu dəhşətli oyunun həqiqət olduğunu şübhə etdim ...".

Beləcə gənc Şəlalə bu düşüncələr içində bir ömür onu gözlədi, gəncliyini sevdiyi insana və sevdiyinin iki körpəsini böyütməyə həsr etdi. Onunla müsahibə boyu bir daha əmin oluram ki, sevgi ölmür, sevgi zamanın sinaqlarından üzüağ çıxmağa qadirdir, o, hər şeyə qalib gəlmək qüdrətindədir - ağrlara, əzablara, təkliyə, mübarizə dolu həyata, onu yox etmək istəyən bütün mənfiliklərə qalib gəlmək gücündədir... Əgər bu sevgini ürəyində daşıyan Azərbaycan qadınıdırsa...

*Üzü mələk, qəlbi pəri,
Heç bitməyib dərdi-səri,
Bu dünyanın şah əsəri
Azərbaycan qadınıdır!*

Elə o qadınla, qəlbindəki sevgisi heç azalmayan Şəlalə xanımla danışmaq ağırlı olsa belə, çox maraqlıdır.

- Şəlalə xanım, onunla necə tanış olmuşdunuz?
- Mən onun təyinatla işləməyə gəldiyi Aral-1 kəndinə yaxın olan Aral-2 kəndində yaşayırdım. O, Aral-2-də tək-tənha yaşayan Gülöşə xalanın evində kirayədə qalırıdı. Gülöşə xalanın qızları gəlin köçmüştü deyə, o, tək qalmışdı. Rauf əvvəlcə onun evinə kirayənişin kimi köçmüştü, onun xarakterinə, mərifətinə bələd olan, insanlığına heyran olan Gülöşə xala sonralar ondan kirayə haqqı belə almamış, ölüənə qədər onu özünə oğul bilmişdi. Raufu bütün kənd tanıyırdı. Onun işlədiyi kənddə ana qohumları vardı. Onu da həmin kəndə gedиш-gəlişim zamanı tanımadım.

İlk dəfə küçədə qarşılaşmışdılar. Rauf gördüyü bu gözəl xanım-dan xoşlanmış, amma kim olduğunu bilmədiyi üçün hələlik sus-muşdu. Aradan bir müddət keçəndən sonra yazımın qəhrəmanı təsadüfən bəyəndiyi və tanıya bilmədiyi xanımın evinə qonaq kimi gedir. Onu qonaq aparan adam gənc Şəlalənin qohumu idi. Artıq sevdiyi xanımın ünvanını öyrənən qəhrəmanım bu sevdanın gerçəkləşməsi üçün çox çalışır. "Əvvəlcə başqa rayondan olduğuna görə valideynlərim bu izdivaca razı deyildilər. "Oğlan yaxşı olsa da, əslini, kökünü tanımiriq, ailəsinin kim olduğunu bilmirik, uzaq rayondur, məsafə çox uzaqdır" deyə, etiraz edirdilər. Amma Raufun valideynləri elçiliyə gələndən sonra atam razılıq verməyə məcbur oldu".

Bir müddət davam edən bütün söhbətlərə, nəhayət ki, son qo-yulur, 1986-ci ilin 5 avqust günü onların toyu olur və cütlük ailə qurur. Ağdaşdan Goranboy rayonunun Şadlı kəndinə gəlin köçən Şəlalə xanım orada Raufun ata evində iki ay yaşadıqdan sonra, yenidən Raufla birlikdə Ağdaşa qayıdırılar. Otaq kirayələyib orada yaşamağa başlayırlar. Şəlalə xanımın dediyinə görə, zaman keş-dikcə, nə qədər təkid etsə də, Rauf təyinatla gəldiyi və artıq ona çox doğmalaşmış bu rayonu tərk edib bir daha Goranboya qayıtməq istəmir. Bu yerlərə bağlılığını, alışdığını vurğulayır, rayona gedərsə, hər şeyi sıfırdan başlamaq lazımlı gələcəyini, bunun isə böyük çətinliklər yaradacağını qeyd edir.

1988-ci ildə onların ilk övladı dünyaya gəlir. Aynur adlandırdıqları bu qız övladı gəlişi ilə ailəyə böyük sevinc və səadət gətirmişdi. Onların bir-birinə olan sevgi və hörmətini daha da böyütmişdü. 1991-ci ildə Tanrıının onlara bəxş etdiyi ikinci övla-dın, oğul övladının dünyaya gəlişi ailənin sevinc və xoşbəxtliyini ikiqat artırılmış oldu. Adını Rahib qoydular. Xoşbəxtliklə birgə qayğıları da artdı. Bu qayğı dolu fidan balalar cütlüyə səadət dolu günlər yaşatmaqdə idilər.

Elə bu zamanlarda Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ adlı məkanında elan edilməmiş müharibə gedirdi. Bütün xalqımız dünya ölkələrinin etinasız halda izlədiyi, xalqımızın təəssübkeş övladlarından başqa heç kimsənin narahat olmadığı, şəhidlərin, yaralıların olduğu, şəhər və rayonların, kəndlərin işğal olunduğu ədalətsiz müharibə şəraitində yaşayırdı. Bu müharibə Azərbaycanın dəyərli övladlarının həyatını alt-üst etmişdi. Belə bir vaxtda, 1993-cü ildə Ağdaşda Könüllülər Batalyonu yaranmışdı. Yazımın qəhrəmanının iş yeri artıq dəyişilmişdi. O, Ağdaş Sənaye Kombinatında baş mühəndis vəzifəsində çalışırdı. Ailəsi ilə birlikdə kirayədə qalırdı, torpaq sahəsi almış, ev tikdirməyə başlamışdı, evin tikintisi yarıda qalmışdı. Bütün bunlara baxmayaraq "vətən dardadır" deyib də xalqımızın qeyrətli oğullarından biri kimi ürəyinin hökmü ilə, könülli olaraq təlimlərə qatılmışdı. Bir müddət Şəmkir rayonunun Seyfəli kəndində hərbi təlimlər keçən Rauf Cabbarov 1993-cü ilin oktyabr ayının 3-də Ağdaş Hərbi Komissarlığından döyüş zonasına göndərildi.

Raufun döyüş yolu Ağdam torpaqlarının müdafiəsinə qalxması

ilə başlanmıştı. Vətənin ən dəyərli, ən igid, ən cəsarətli övladlarının keçdiyi qəhrəmanlıq yolunun yolcusu olmaq ona da nəsib olmuşdu. Könüllü olaraq qatıldığı döyüslərdə onun daxili aləmi bütün keyfiyyətləri ilə üzə çıxırdı. Hərbi hissədə onunla çiyin-çiyanə döyüşən əsgər yoldaşları Raufun döyüş məharətinə heyran qalmışdılar. Cox keçmədən onu alay komandiri təyin etmişdilər. Ağdam, Füzuli bölgələrində döyüşən baş leytenant Rauf Cabbarov həmin rayonların bir çox kəndlərinin azad olunmasında xüsusi igidlik və rəşadət göstərmişdi. Əzmkar bir döyüşü haqqında nə qədər gözəl sözlər söyləmək olarsa, hər bir qəhrəman şəhidimiz o gözəl fikirlərin hər birinə layiqdir. Elə Rauf Cabbarov kimi. Raufun fəallığı, əzmkarlığı komandanlığının da diqqətindən yayınlanmış, komandanlıq tərəfindən dəfələrlə ona təşəkkür elan edilmiş, fəxri fərمانlarla təltif olunmuş, kapitan rütbəsinə qədər yüksəlmüşdi.

1994-cü il mart ayının 5-də Füzuli rayonunun Şükürbəyli kəndində düşmən mərmisi igid vətən oğlunun arzularla dolu ürəyini əbədi olaraq susdurdı. Tikilisi yarımcıq qalan evi kimi, çin olmayan arzuları kimi, böyütmək qismətində olmadığı övladlarına atalıq etmək istəyi kimi, canından çox sevdiyi həyat yoldaşının qönçə ikən solan arzuları kimi yanında qaldı. Bu, bayramlar ayında, təbiətin torpağı yaşıł xallar sərdiyi vaxt, novruzgülünün yaz müjdəsi verdiyi vaxt, bənövşələrin kol dibində açdığı vaxt, xanımların sevdiyi insanlardan 8 mart təbrikləri aldığı vaxt baş verdi. O gün canından çox sevdiyi qızı Aynurun, oğlu Rahibin atalı dünyasına son qoyuldu. O gün bir evin xanımının da Raufsuz həyatının başlangıcı oldu, gənc Şəlalənin çox qısa sürmüş xoşbəxtlik dolu sevgi dünyası nağıla döndü.

Müsahibimin dediklərindən:

- Onunla az müddət ailəli oldum. Cəmi yeddi il. Ancaq bu yeddi il müddətində onunla bağlı çox xatirələrim var. Keçirdiyimiz hər il, hər gün ömrümün heç vaxt qayıtmayacaq ən gözəl çağlarıdır.

O, çox gözəl insan idi. Yoldaş kimi yaxşı yoldaş, qardaş kimi yaxşı qardaş, dost kimi yaxşı dost idi. 28 ildir ki, o, həyatda deyil, amma mən daim onu düşünürəm. Düşünürəm ki, görəsən həyatda Rauf kimi hərtərəfli, universal insan varmı? Bu sualı hər gün özümə verirəm və cavabım da belə olur ki, yox, inana bilmərəm. Çünkü o, ailəsinə qarşı, övladlarına qarşı o qədər mehriban davranırdı ki... Hədsiz xoşbəxt ailəmiz vardi. O qədər sevinirdim ki... Sonumuzun belə bitəcəyinə inanmırıdım...

- Şəlalə xanım, övladlarınızın ataları ilə bağlı xatirələri varmı?

- Əlbəttə, var. Amma onlar o qədər kiçik idilər ki, oğlum atasını xatırlamır. O dünyadan köçəndə oğlumun iki yaşı vardi. Atası hər dəfə evə gələndə onun əsgər çəkmələrini ayağına geyinib otaqda o tərəf-bu tərəfə sürüyür, şənlənirdi. Qızım isə onu son gördüyündə heç altı yaşı belə yox idi, onunla bağlı xatirələri çox idi. Əvvəllər tez-tez xatirələrini danışındı. Amma zaman keçdikcə, o, yaşa dolduqca, xatirələr də yaddaşından silinməyə başladı. Mən isə, o xatirələri dünən olmuş kimi xatırlayıram. Sonuncu gəlişini xatırlayıram. Fevral ayının axırları idi.

Həmin gün hərbi hissəyə qayıtmamalıydı, bizimlə qalmaq üçün daha bir günlük icazəsi vardi. Aldığı fəxri fərmanı gətirmişdi, ona yenicə kapitan rütbəsi verilmişdi, onu götürmək üçün çox tələsirdi. Həll edəcəyi məsələlər vardi, onları çatdırı bilməyəcəyindən narahat olduğu üçün sabahı gözləmədi, bir gün qabaq yola çıxdı.

O zaman bina evində kirayədə qalırdıq. O, hər gəldiyində oğlumuzu yuxuya verib sonra evdən çıxırıdı. Bu dəfə də belə oldu. Günorta saatlarında oğlumu yuxuya verib evdən çıxdı. Qızım həyətdə oynayırdı. Raufu aparacaq maşın binamıza yaxın küçədə idi, Rauf maşına əyləşəndə qızım uzaqdan gördü, "papa, papa" deyə, qışqıra-qışqıra maşına sarı yüzürdü, atası ilə görüşmək istəyirdi. O isə tələsirdi, uzaqdan uşağa əl eləyib: "Gəlmə, qızım, qayıt, annin sözünə bax, mən iki gündən sonra qayıdacam" dedi...

Qızına "İki gündən sonra qayıdacağam", həyat yoldaşına "Sən uşaqları götürüb kəndə get, həftənin axırı qayıdacağam" demişdi. Tam vədə verdiyi zamanda qayıtdı. Qayıtdı ki, bir daha kimsə onu gözləməsin. Qayıtdı ki, onu gözləyən gözlər yollardan yiğılsın, qayıtdı ki, onunla bağlı nigarançılıqlar bitsin... vəd etdiyi tarixlə birgə adını da tarixə yazdırıb qayıtdı.

Hadisə baş verdiyi günlərdə Şəlalə xanım övladları ilə birlikdə ata evində idi. Həftənin sonunu, Raufun qayıdacağını gözləyirdi. Martin 5-də, həftə sonuna yaxın, günorta saatlarında gənc xanımın ürəyi narahatlılıqla dolur. Raufdan nigaran olmağa, darixmağa başlayır. Atasından Raufun yanına getməsini xahiş edir. Bir dəfə də belə hal yaşanmış, Əlisaad ata kürəkənindən xəbər tutmaq üçün döyüş bölgəsinə getmişdi. Bu dəfə isə getməyin mənasız olduğunu düşünən ata qızına səbr etməyi məsləhət görür, "narahat olma, qızım, "gələcəyəm" deyibsə, gələcək, mən getsəm də, onu orallarda tapa bilməyəcəyəm, inşallah bu gün-sabah bir xəbər çıxar" cavabını verir. Elə həmin gecə Şəlalə qapının səsinə oyanmışdı. Hiss etmişdi ki, qapının gecə vaxtı döyülməsi heç də yaxşı əlamət deyil. Gecə-gecə qonşunun qapıya nədən ötrü gəldiyinin səbəbini artıq ailə üzvləri bilirdilər və onsuz da çox narahat olan Şəlalədən Raufun şəhid olması xəbərini gizlətmək məcburiyyətində qalmışdılar. Martin 6-da həyətin adamlı dolu olduğunu görən gənc xanım evdəkilərdən nə baş verdiyini soruşur. "Rauf yaralanıb" xəbərini alır. Bu xəbərin təsirindən dəhşətə gələn Şəlalə başılovlu, yalın ayaqla yola üz tutur, qaçmaq, sevdiyinə çatmaq, onu görmək istəyilə cirpinırsa da, mümkün olmur. "Məni bir otağa salıb qapını üstümə açarlamaşdılar. Özümü o qədər yerə cirpmışdım ki, ağruların belə fərqində olmamışdım. Günlər keçəndən sonra dizlərimin möhkəm zədələndiyini, yaralandığını gördüm".

Bu ağır günləri yaşayanda onun cəmi 27 yaşı vardı... ömrünün çiçəklənən yanında idi.

Martın yeddisində Raufun tabutu Aran-2 kəndinə, Şəlalə xanımın ata evinə gətirilir. O günə qədər hərbi komissarlıqda da onu ağdaşlı hesab edirdilər. Yalnız həmin gün məlum oldu ki, Rauf Cabbarov əslən Goranboy rayonunun Şadlı kəndindəndir.

Şəhidimizi Ağdaşa, Şəhidlər xiyabanında torpağa tapşırmaq istəsələr də, valideynləri buna etiraz etdirilər. Mart ayının 7-də vətən oğlu Şadlıda, doğma kənd qəbristanlığında dəfn olundu.

O gün daha bir ananın və bir atanın ürəyinə də müharibənin yaşatdığı dəhşətlər ucbatından oğul dağı, qardaşları Sahibin, Valehin, Müşfiqin, bacıları Gülnarın və Sevincin ürəyinə qardaş dağı çekildi... İllərlə oğul dağı ürəyini köz kimi yandıran Zəhra ana oğul acısıyla dünyadan köçdü. O gün həyatdan əlini üzən gənc Şəlalənin və övladlarının yaddaşına 7 mart qara gün kimi, 8 Mart qara bayram günü kimi həmişəlik həkk olundu. O gündən sonra nə kim-səni təbrik etməyə, nə kimsədən təbrik qəbul etməyə ürəyi yol vermədi. Şəlalə xanım - O gün heç kəsə gəlməyən böyük bir hədiyyə gəldi mənə, o gündən evimizdə 8 Mart bayramına həmişəlik yasaq qoyuldu - deyir.

Şəhid həyat yoldaşının qırx mərasimini keçirənə qədər onun ata ocağında qalan gənc Şəlalə yenidən Ağdaşa, kirayənişin olduğu evə qayıdır. O dəhşətli günlər bu gün də kino lenti kimi onun gözlərinin önündədir:

- 40 mərasiminə kimi heç nə düşünə bilmirdim. Övladlarımı belə unutmuşdum, haradaydılar, kim baxırdı, kim qayğı göstərirdi, bilmirdim. Bütün günü ağlayırdım, düşünürdüm ki, onsuz nə edəcəyəm, hara gedəcəyəm? Axı mən heç işləmirəm də. Qaynanam çox təkid edirdi, onlarla qalmağımı istəyirdi. Amma Raufsuz orada yaşamaq zindan əzabı idi. Ürəyim məni onunla birlikdə yaşadığım evə çəkirdi. Onun orada olduğunu, ora gələcəyini düşünürdüm, onu hər an hiss etmək üçün ora qayıtmalıydım.

O evə qayıtmalıydı Şəlalə, mütləq qayıtmalıydı. Oranın qoxusuna möhtac biri kimi, o evdə Raufla birgə keçirdiyi xoş günlərin izi qalmışdı deyə, qayıtmalıydı... O evdə sevdiyinin əllərinin istisi və tumarı, ayaq izləri, toxunduğu əşyalar, hər hali ilə onu xatırladan Rauflu günlərinin xatırələri vardı deyə, qayıtmalıydı... Qayıtdı, əllərinin istisini də, baxışlarındakı mehr və məhəbbəti də xəyalən hiss etdi, duydı, yaşadı... Qayıtmayan bircə Rauf özü oldu. Şəlalənin göz yaşlarında, xatırələrində, hər günündə, saatında, hər anında yada düşdü... Yada düşdümü? Yox, axı o heç bir saniyə belə unudulmamışdı, nəğmələrə dönüb sevdiyinin ruhuna, qəlbinə hopmuşdu, göz yaşlarına səbəb olmuşdu. "Qayit" deyib onu soraqlayırdı sevdiyi...

*Qayit, gözüm nuru, könlüm atəşi,
Qayit sahmana sal bu kainati*

deyib də səhmanı pozulan həyatına ağı deyir, ürəyi qan ağlayırdı. Gəlməyəcəyini bilə-bilə onu gözləyirdi, soraqlayırdı...

*Sənsiz dünyam geyib qara,
Qəlbim olub para-para,
Hey boylanır o yollara
Yoxluğunu bilə-bilə...*

Qəlbinin qan ağladığı günlərin sayı çox oldu o gözəl mələyin. Amma onu həyata bağlayan iki varlığının olduğunu da unutma-mışdı. Həyat yoldaşının yarımcıq saxlayıb getdiyi işləri qaydasına salmaq, böyük arzuyla inşasına başladığı və başa çatdırmaq, yaşamaq qismətində olmadığı evinin tikintisini davam etdirmək, əsas da onun yadigarlarını qorumaq üçün dünyanın bu zərif məxluquna səbr və dözüm, güc və iradə lazım idi. Artıq dünya onun üçün mənasını itirmişdi, canından çox sevgiyi insanın yoxluğu xoşbəxt gün-

lərini əlindən almışdı, bitməsini heç istəmədiyi sevgi dolu həyata "əlvida" deyən can parası olmadan həyata davam etməyin nə qədər ağır olduğu bəlli idi. Gənc xanım özünü bir uçurum qarşısında hiss edirdi... Oradan baxanda dünya da, yaşamaq da boş və mənasız görünürdü - Şəlalənin Raufsuz viran olan ürəyi kimi...

Yenidən həyata başlamaq çətin oldu - ağrıları, acıları, həyatda ən dəyərli varlığını itirib də dünyası dağılan pərişan könül sahibinin daşımaq məcburiyyətində qaldığı sonsuz nisgillərlə birlikdə çox çətin oldu... Hələ ölümünə inana bilmədiyi həyat yoldaşına, bir daha "ata" sözünü səsləndirə bilməyəcək mələk övladlarına, özünün məhvərindən qopan dünyasına - hansına ağlayacağını, hansının daha dözülməz olduğunu düşünə-düşünə qalmışdı.

Amma fələyin etdiklərinə rəğmən özünü toparlamalıydı. Sevdiyindən əmanət qalan dörd göz ona zillənmiş, ondan imdad istəyirdi, sevgi və şəfqət, qayğı və mərhəmət istəyirdi. Bacarmalı idi bütün bunları...

- 40 mərasimindən sonra Ağdaşa, kirayədə qaldığımız evə gəldim. Evin açarı qonşulardaydı. Qonşularım o qədər gözəl insanlar idilər ki. Yaxınlarımıdan, doğmalardan görmədiyim yaxşılıqları onlardan gördüm. Mən qayıdana kimi onlar evdə hər şeyi səhmana salmış, yır-yığış etmişdilər. Onun dünyasını dəyişməsinən 52 gün sonra qonşuların yaxından iştirakı ilə ehsan verdim. Bütün işləri onlar etdilər. Mollanı kim gəttirdi, yeməkləri kim hazırladı, heç birisindən xəbər tutmadım. Məni bircə gün belə tək buraxmıldılar, bazarlığımı belə edirdilər.

Rauf qonşularım üçün çox əziz idi, onun ölümü onları da çox sarsılmışdı. Aradan uzun illər keçməsinə baxmayaraq, indi də onlarla sıx əlaqəm var.

Məni ən çox ayaqda saxlayan qonşularım və tez-tez bizi yoluxmağa gələn dostlar oldu. Artıq anlayırdım ki, ən azından övladlarım üçün ayaqda olmalıdıram.

1993-94-cü ildə Ağdaşda nəşr olunmuş "Əmək" qəzetində Rauf Cabbarovun döyüş yolundan bəhs edən məqalənin müəllifini, ailə dostları Asif Qasımovu Şəlalə xanım minnətdarlıqla yad edir. O ailə dostları haqqında indi heç bir məlumatının olmadığına təəssüf edir. İnanıram ki, bu yazı vasitəsilə keşmiş dostları tapmaq mümkün olacaq.

Rauf Cabbarovun xatirəsini əbədiləşdirmək üçün aidiyatı qu-rumlar nə lazımdırsa, ediblər. Şəhidinin xatirəsini uca tutan goran-boylular vaxtilə onun oxuduğu Şadlı kənd orta məktəbinə onun adını veriblər. Məktəbdə Rauf Cabbarovun büstü qoyulub. Hər il məktəbdə onun xatirəsinin anılması üçün tədbirlər keçirilir, məzarına baş çəkirlər. Bu ilin 8 noyabr gündündə məktəbdə keçirilmiş tədbirə şəhidin ailə üzvləri dəvət olunmuş, həyat yoldaşı Şəlalə

xanıma onun keçdiyi həyat yolunu əks etdirən fotolarla bəzədilmiş və üstünə "Raufsuz keçən dəqiqələr" sözləri yazılmış saat hədiyyə olunmuşdur. Məktəbin direktoru Ülfət Əmiraslanovun göstərdiyi yüksək diqqət və qayğısı xüsusi olaraq vurğulayan Şəlalə xanım şəhid həyat yoldaşının xatirəsi üçün görülən işləri çox dəyərləndirir. Ağdaş şəhidlərindən bəhs edən kitabda da şəhidimizin döyük yolundan bəhs edən yazı nəşr olunub. Bu yazıların müəllifi olaraq mən də şəhidlərimizin xatirəsinin əbədi ləşdirilməsi üçün addım atan hər

kəsə təşəkkürümü bildirirəm.

Şəlalə Cabbarovanın dediklərindən:

- Rauflu günlərim bir yuxu idi. Yatdım, bu gözəl yuxunu gördüm və ayılanda gördüm ki, hər şey sanki yuxu imiş.

Övladlarının təhsil almaq arzusu Raufu ən çox düşündürən mövzu idi. O, evin tikintisinə böyük arzularla başlamışdı, təəssüf ki, bitirə bilmədi. Evin tikintisini də, övladlarımın ali təhsil alması da mənim öhdəmə düşdü. Mən övladlarımı həm ata, həm ana oldum, onları Raufun arzuladığı kimi böyütdüm, evin tikintisini başa çatdırdım. Kaş ki bütün bunları onunla birlikdə edə biləydim, ömür yollarını onunla birlikdə addımlayaydım.

Ruhən, qəlbən o, daim mənimlə olub. Onsuz keçən illər ərzində getdiyim bütün yollarda, atdığım hər addımda onu yanımda hiss etmişəm, o, bu dünyaya daim mənim qəlbimdən boyanıb, düşünmüşəm ki, birlikdəyik. Düşünmüşəm ki, o da mənimlə bir-

likdə yaşlanır. Onunla söhbətləşmədiyim, dərdimi, sevincimi bölüşmədiyim gün olmayıb. Bu günə qədər çətinliyə düşdürüm hər məqamda yuxuma gəlib, ürək-dirək verib. Səhər ayılanda bilmışəm ki, hər şey yaxşı olacaq. Bunu çox sınamışam, bu gerçəkdir, uydurma deyil...

Təbii ki, illər insanın həyatında, üzündə, gözlərində izini qoymadan ötmür. Raufuz gənləri Raufla birgə keçirmək, onu hər an yanında hiss etmək Şəlalə xanıma asan başa gəlməyib, yüksək psixoloji sarsıntılar keçirib, özündə-sözündə, övladlarına baxmaq iqtidarında belə olmayıb, çox xəstəxanalarda yatıb, çox müalicələr alıb. Nəticədə ürək xəstəsi olub, ürəyinə stend qoyulub, bu illəri yarımlı ürəklə yaşayıb Şəlalə xanım - ürəyinin yarısını sevdiyi ilə birgə məzara gömən Azərbaycan qadını.

Şəhid Rauf Cabbarovun övladları artıq böyüyüblər. Əcəldən macalı olsayıdı, övladlarının bu gün ona nə qədər layiq olduğunu, ömür-gün yoldaşının ona sədaqət andı içmədən belə sevgisinə nə qədər vəfali olduğunu görəcəkdi... Onu böyük məhəbbətlə yad edən nəvələrinin xoş günlərinə şahidlik edəcəkdi. Bu gün ailə üzvləri onu unutmadan, onun adı ilə həyata davam edirlər. Şəlalə xanım Ağdaş rayonundakı 8 nömrəli məktəbdə laborant vəzifəsində çalışır. Şəhidimizin qızı Aynur Cabbarova Gəncə Müəllimlər İnstytutunun filologiya fakültəsini bitirib, ailəlidir, bir qızı var, hazırda Ağdaş rayonundakı Bəkir Nəbiyev adına məktəbdə dil-ədəbiyyat müəlliməsidir. Oğlu Rahib Mingəçevirdə Texnikumunu bitirib, ailəlidir, bir övladı var, FHN Ağdaş şöbəsində çalışır. Şəlalə xanım övladları ilə fəxr edir, "Çox istərdim ki, o da övladlarının bu gününü görsün, o da onlarla fəxr etsin. Amma bu gün övladları onunla fəxr edirlər" deyir.

Qızı Aynur xanımın atası haqqında dediklərindən:

- Mən Cabbarova Aynur Rauf qızı. 12 may 1988-ci ildə Ağdaş

rayonunda anadan olmuşam. Hal-hazrda B.Nəbiyev adına 3 nömrəli tam orta məktəbin dil-ədəbiyyat müəllimiyəm.

Bu soyadı daşımaq mənim üçün fəxr hissidir. Ancaq bir o qədər də məsuliyyətlidir. Hər zaman atamlı fəxr etmişəm, indi də fəxr edirəm. Onu görməsəm də, isti ata nəfəsini duymasam da, acısını, sirinini bilməsəm də. Atamı qəlbimdə çətin vaxtlarımızda koməyimizə çatan, bizi heç vaxt darda qoymayan insan kimi yaşadıram. Atam şəhid olanda mənim 5, qardaşımın 2 yaşı vardı. Mən 5 yaşlı olmağımı baxmayaraq, heç vaxt atamın simasını canlandıra bil-mədm. Anam bizi atam sağıdır kimi yaşıatdı, böyüdü.

Şəhidlər ölməzdir deyirlər. Mən fəxr edrəm ki, atam torpaqlarımızı, bizləri qorudugu üçün şəhid olub. Amma hər zaman arzulamışam və arzulayıram ki, nə vaxtsa gəlib saçımı bir sığal çəksin, onun qoxusunu hiss edim. Böyüdüyümə baxmayaraq, yenə də uşaq kimi o qoxunu arzulayıram. Kaş ona bircə saniyəlik də olsa "ata" kəlməsini deyə biləydəm, hər zaman, hər yerdə gözüm atamı axtarır. Bilirəm ki, o, yoxdur, amma yenə də özümü inandıra bilmirəm. Bizim bu günə gəlib çatmağımızda anamın rolü əvəzedilməzdir. Anam çox əziyyətlər çəkib, Allah indən belə pis gün qismət etməsin. Anam bizim həyatımız, nəfəsimiz, suyumuz, havamızdır. Biz onunla nəfəs alırıq, o, bizim evimizin dirəyi, başımızın tacıdır. Hər şey üçün ona borcluyuq, onun əziyyətinin haqqını heç vaxt verə bilmərik. Atam yaşıasaydı, yəqin ki, bizim kimi övladları olduğuna görə fəxr edərdi. Kas görərdi.

Amma bir seylə təsəlli tapıram ki, şəhidlik adı hər kəsə qismət olmur, hər kəs şəhidlik zirvəsinə ucalmir.

Aynurun haqlı olaraq fəxr etdiyi ana ilə mən də fəxr edirəm. Şəhidin əmanət saxladığı övladları Azərbaycan üçün, bu xalq üçün adına layiq böyüdüyünə görə fəxr edirəm. Rauf-Şəlalə das-tanının bənzərsiz qəhrəmanı olduğu üçün fəxr edirəm. Şəhidimizə olan bir ömürlük vəfa borcundan ürəyi, canı bahasına çıxdığı üçün

fəxr edirəm. Sevgisi və övladları yolunda arzuları şəhid olan bu qadınla fəxr edirəm.

Belə qadınlar bizim şah əsərlərimizin qəhrəmanı olmalıdırlar.

Cəmi 31 il yaşadı qəhrəmanım. Ölümündən qabaq bu yaşda öləcəyini demişdi. Bu, bir təsadüfdürmü, ya tərslikdirmi, bilmirəm. Amma söylənmişdi. Doğruluğunu isə zaman təsdiq etdi.

Goranboyda, ondan uzaqlarda yaşayan qohumları haqqında da böyük hörmət və məhəbbətlə danışır müsahibim:

- Onlar çox gözəl, həm də ziyalı ailə idilər. Bu yazı vasitəsilə qayınatama və Raufun bütün ailə üzvlərinə minnətdarlığını bildirirəm ki, bizimlə heç vaxt əlaqəni kəsməyiblər. Hal-hazırda da gediş-gəlişimiz var. Qayınanam iki ildir ki, dünyasını dəyişib. Sağlığında köməyim idi, dayağım idi, hər şeyim idi. O dünyadan köçəli azacıq da olsa, ürəyim getmir oralara, əvvəlki kimi deyil, az-az gedirəm, gedəndə gözüm onu axtarır. Təəssüf ki, korona bizim ailədən də yan keçmədi. Elmi-tədqiqat Institutunda işləyən qaynim bu xəstəlikdən dünyasını dəyişdi. Bu ölüm bizləri, bütün tanışanları çox sarsıldı. Raufun ölümü məni necə sarsıtmışdısa, qaynimın ölümü də o qədər dəhşətli oldu. O, yaxşı ata, yaxşı insan, yaxşı qardaş, yaxşı qayın idi.

Şəhid ailələrindən hansını dindirsək, onların ailədə də seçilən övlad olması barədə məlumatlar alırıq. Qayınanam da həmişə deyirdi ki, "Rauf digər övladlarımdan seçilirdi".

Bu yazımı şəhidimizin adı ilə başladım, amma onun və sevimli həyat yoldaşının keçdiyi həyat yolundan, az müddət ərzində yaşanılan və tarixdə həmişəlik qalacaq "Şəlalə və Rauf" adlı sevgi dastanından, cütlüyün şəhid olmuş arzularından yazdım. O şəhid arzular heç zaman gerçək olmayıcaq. Tarixdə bir yaşanmamış ömürün sevgi dastanı qalacaq. Nağıla dönmüş Rauf ömrü qalacaq.

Son olaraq bu yazımı yazımın iki fədakar qəhrəmanından biri olan Şəlalə xanımın övladları ilə, dünya ilə bağlı arzuları ilə, o arzuların çin olması diləyilə bitirmək istəyirəm:

- Çox istəyirəm ki, övladlarım ataları ilə fəxr etdikləri kimi, onların övladları da onlarla, onlar isə övladları ilə fəxr etsinlər. Dünyaya göz açan körpələrimiz müharibə şəraitində yaşamasınlar, gülə səsi eşitməsinlər, xoşbəxt həyat yaşasınlar, insanlar bir daha müharibə dəhşətlərini görməsinlər, uşaqlar atasız qalmasınlar. Səmamız həmişə aydın olsun, təmiz olsun, qoy həmişə sülh olsun!

Arzularınıza qoşuluram, fədakar Azərbaycan qadını. Bu, mənim də ən böyük arzumdur - müharibələrsiz dünyada yaşamaq arzusu.

*Mən istəyirəm ki,
Bombalar, pulemyotlar
Qoy əbədi pas atsın!
Yer üzündə heç zaman
Müharibə olmasın!
Müharibə olmasın!*

İMİŞLİNİN KÖNÜLLÜ ŞƏHİDİ

44 günlük müharibədə rəşadət və igidlik göstərən, Şuşa uğrunda gedən döyüslərdə qəhrəmancasına həlak olan Səfərli Əmrəh Çingiz oğlunun əziz və unudulmaz xatırəsinə hörmətlə

*Qələblərdə dağılmaz qala qurmusan,
Dərilmiş qönçətək vaxtsız solmusan,
Ömrün bahar çağı qəmlə dolmusan,
Gözlərin qurumaz yaşı şəhidim,
Qeyrətin parlayan qaşı şəhidim.*

O, 1998-ci ildə Biləsuvar rayonunda dünyaya gəlmişdi. Atası Səfərov Çingiz Hüseyn oğlu və anası Səfərova Sevil Məzahim qızı sadə və əməksevər insanlardır. İki bacının bir qardaşı, ailənin yeganə oğul övladı idi yazımın qəhrəmanı - Səfərli Əmrəh Çingiz oğlu. Kiçik yaşlarında o, ailəsi ilə birlikdə İmişli rayonuna köçmüdü. Əmisinin - 1994-cü il may ayının 17-də Ağdərə döyüşlərində şəhadətə ucalan şəhid Səfərov İdris Hüseyn oğlunun adını daşıyan məktəbdə, İmişli rayonundakı Bəhrəmtəpə qəsəbəsində yerləşən Yalavac kənd orta məktəbində ilk ibtidai təhsilə başlamışdı.

Atasının dediyinə görə Əmrəh mehriban və ailəcanlı, səmimi, əməksevər, vətənpərvər, valideynlərini, bacılarını çox sevən biri idi... Sevimli məşgülüyyəti balıq tutmaq, maşın sürmək, arzusu isə hərbçi olmaq idi ki, bu istək hələ uşaqlıq illərindən Əmrəhin ürəyində baş qaldırmış, sözsüz ki, oxuduğu məktəbin adını daşıdığını

şəhid əmisinə olan sonsuz məhəbbətinin göstəricisi idi. Onda olan vətənpərvərlik hissələri çox güclü idi. O da böyüyəndə əmisinə oxşamaq, onun kimi qəhrəman olmaq, şərəfli bir ad daşımaq arzusunda idi. Bütün həyatını, keçdiyi həyat yolunu və döyük yolunu hamının əzbər bildiyi qəhrəman şəhid İdris Səfərov onu tanıyanlara belə bir nümunə idi.

Şəhidimizin atası Çingiz Səfərovun dediklərindən:

- Oğlumun ən böyük arzusu hərbçi olmaq idi. O, ağlı kəsəndən dərk etmişdi ki, əmisi niyə şəhid olub, nəyin uğrunda şəhid olub. Elə bu fikirlərlə, bu düşüncələrlə məktəbi bitirmişdi, "əmimin qanını mən alacağam" deyirdi, qisas hissi ilə yaşayırırdı.

Yalavac kənd orta məktəbində onbirilliyi bitirən yazımın qəhrəmanı bir müddət paytaxt Bakıda, ticarət sahəsində çalışır, bacısının evində yaşayırırdı.

2016-ci il aprel ayının 2-si, Aprel döyüslərinin başlandığı gün Əmrəh Səfərlinin həqiqi hərbi xidmətə yola salındığı günə təsadüf etmişdi. O, Bərdə şəhərinin Küsərli kəndində xidmət edirdi. Rabitəçi idi. Bir il yarımla davam edən həqiqi hərbi xidmətini nümunəvi əsgər kimi başa vuran qəhrəmanım hərbi hissə komandanlığına ərizə ilə müraciət edərək, müddətdən artıq xidmət göstərmək istədiyini bəyan etmişdi. Əsgəri xidməti bitirib gəldiyindən bir neçə ay sonra Əmrəh müddətdən artıq xidmət etmək üçün yenidən hərbi hissəyə qayıdır və orada maxe vəzifəsində çalışmağa başlayır, torpaqlarımızın azad edilməsi uğrunda gedən döyüslərə qatılır. Bu, iki il yeddi ay davam etmiş, Əmrəh

həmin müddətdə Bərdə şəhərindəki 069 nömrəli hərbi hissədə quru qoşunlarının tərkibində olmaqla 222 nömrəli tankın sürücüsü kimi fəaliyyət göstərmişdi. Əmrəhin oxuduğu bir mahnının video görüntüsünə baxdım. Hərbi geyimdə çəkdirdiyi bu videoda o, boyuk fəxr və qürurla "Fəxr edirəm ki, hərbçiyəm mən" deyir:

*Qala bilməz vətən gözdən uzaqda,
Gedəcəyik düşməni dağida-dağida,
İnşallah oxuyarıq Qarabağda,
Fəxr edirəm ki, hərbçiyəm mən.*

Atasının dediyinə görə Əmrəhin çəkilmiş olduğu belə videolar çoxdur. Digər videoların birində o, hərbi xidmətə yola düşdüyü üçün boyuc sevinc hissilə rəqs edir, "nəhayət ki, əmimin qanını almağa gedirəm" deyir. Bu görüntüləri görəndə ürəyim dağa dönür. Bu xalqın belə qeyrətli övladlarının olması ilə fəxr edirəm. Əmrəhin ürəyində düşmənə olan sonsuz qəzəbin kökü kiçik yaşlılarından, atasının səhbətlərindən, ezip insanını itirən Çingiz bəyin övladlarına aşılılığı düşmənə nifrət hissələrindən yaranmışdı. Xocalı ağrısından, əsir yurdalar harayından qaynaqlanmışdı. Belə mərd atalar Əmrəh kimi mübariz övladlar yetişdirməli idilər.

Əmrəhin və onun mənsub olduğu nəslin taleyinə xalqımızın alnındaki Xocalı adlı qara ləkəni silmək düşmüştü. "Mən də Əmrəhin yerində olsaydım, onun kimi edərdim, onun kimi könüllü olaraq döyüşə atılardım, çünki şəhid əmisinin oxuduğu məktəbdə təhsil alan Əmrəh böyüdükcə, qəlbindəki intiqam hissi də böyümüşdü və artıq məcrasından çıxmaqdə idi" deyən atanın səsindəki əzm və qətiyyət çox anaların, çox ataların göz yaşlarını siləcək boyuk bir həqiqətdir.

44 günlük müharibə başlananda Əmrəh müddətdən artıq xidmətini başa vurmuşdu. Mart ayının 26-dan etibarən o, ordudan tərxis

olunmuşdu. Bundan altı ay keçdikdən sonra isə xalqımızın əsir yurdalarımızı azad etmək uğrunda haqq savaşı başlandı. Əmrəh bu mübarizədən kənarda qala bilməzdi. Bu günü, bu qisas gününü çıxdan gözləyən qəhrəmanımız sentyabrın 26-da könüllü olaraq cəbhəyə yola düşdü.

Əmrəhin döyüş yolu Füzulidən başladı. Qəhrəmanım düz 40 gün döyüş yolu keçdi. "Ata, Füzulini aldıq". "Ata, Cəbrayılı aldıq". "Ata, Hadrutu aldıq"... 44 günlük müharibə şəraitində döyüş yolu keçən bir əsgərin söylədiyi bu cümlələrin hər birinin arxasında nələrin dayandığını hiss etməmək mümkün deyil. Bu qırx günün hər saatı ürəyi müharibə zonasında olan milyonlarla azərbaycanlılarının keçirdiyi iztirablar, həyəcanlar hesabına, əsgər ölümləri bahasına başa gəlirdi. "Uzaqdan baxana döyüş asan görünər" deyimi var. Cox doğru bir deyimdir. Müharibə dəhşətlərini hiss etmək, təsvir və təsəvvür etmək başqdır, müharibənin od-alovları içində olmaq, müharibə dəhşətlərini gözləri ilə görmək, yaşamaq isə tam başqa. Müharibə ölüm-dirim məsələsidir, savaş meydanıdır. Savaşda sən kürəyini yanındakı dostuna, döyüş yoldaşına söykəyib "məni qoru" deyirsən. Tanımadığın yaralını, şəhidini kürəyinə alıb döyüşə-döyüşə döyüş meydanından çıxarmaq məcburiyyətində qalırsan. Özünü yaralı dostunun üstünə ataraq ona gələn gülləyə sıpər olursan. "Onsuz da ölürməm, məni özünə yük eləmə, sən get!" deyən yaralıya "səni xilas edəcəm, qoymaram düşmən əlinə keçəsən" söyləyərək, ciyninə alıb döyüşə-döyüşə, min əzab çəkə-çəkə lazımı yerə çatdırırsan və o yaralıdan "kimsən?" soruşmayı ağlından belə keçirmirsən. Düşüncələrin yalnız "bizimkidir, Azərbaycan döyüşçüsüdür", demək, özümüzünkündür, doğmadan doğmadır" fikirlərinə köklənir.

Bütün bunları yaşayır müharibə əsgərləri. Silahların yaratdığı tüstü, duman gözlərini kor edir, ölümlə olum arasında qalır, bu dəhşətli anlarda özünü qorumaqdan başqa nə desən var... Yanmış,

kösövə dönmüş bədənlər, parçalanıb hərəsi bir tərəfə səpələnmiş insan əzaları... Əsgərlərimiz bütün bunları yaşadılar... Bizsə o dəhşət dolu səhnələri yalnız filmlərdə görmüşdük.

O əsgərlərdən biri oldu Əmrəh. Yuxarıda sadaladığım dəhşətləri görə-görə, odları, alovları adlaya-adlaya Şuşaya qədər gəldi. Azərbaycan adlı müqəddəs məmləkətin ürəyi hesab etdiyimiz, dahi Üzeyirin vətəni, musiqimizin beşiyi saylan Şuşanın işğaldan azad olunmasına qədər mübarizə apardı. Sonrasına isə ömür vəfa etmədi.

Əmrəhin sonuncu zəngi oktyabr ayının 30-da gəlmışdı. "Ata, Şuşaya qalxırıq" deyə, sevinclə xəbər vermişdi. Sonra isə...

Müharibənin bitməsinə cəmi 4 gün qalmışdı... Hələ kimsənin xəbəri yox idi bundan. Əmrəh da baş verəcəklərdən xəbərsiz idi. Ürəklə, ölümün gözlərinə dik baxaraq qələbə üçün əlindən gələni edirdi. Hər yerdə müharibə ab-havası hökm sürür, müharibə bütün dəhşətləri ilə davam edirdi. O da hər yerdə idi. Gah döyüsdə, savaşda, gah dostlarının xilası üçün çalışmaqda idi. Şuşa uğrunda əlbəyaxa döyüşlər gedirdi. Dünyani heyrətə salan Azərbaycan əsgəri Azərbaycanın yeni tarixini yazırıdı... Bu tarixi yazarların əksəriyyəti Əmrəh kimi tarix fənnini sevməyən oğullar idi ki, vətən tarihində yeni səhifələr açmaq onlara nəsib olmuşdu. Əmrəh döyüşə başladığı ilk günlərdən cəsurluğu ilə, qorxmazlığı ilə tanınmışdı. Əsgər yoldaşları onunla ölümə getməkdən belə çəkinmirdilər. Ha-

mıya elə gəlirdi ki, Əmrəh ölümsüz oğuldur, məğlubedilməzdır, gülə, mərmi, heç nə onu öldürə bilməz. Füzuli istiqamətində gedən döyüşlərdə o, təkbaşına otuz əsgəri minalanmış ərazidən sağ-salamat çıxarmağa nail olmuşdu. Bu, böyük qəhrəmanlıq idi, açıq-aşkar ölümə imza atmaq demək idi. Amma o, bunu bacardı. Ölümün gözünə dik baxmayı bacardı. Bir cəsarət nümunəsi olmayı bacardı. Ümumiyyətlə, onun xilas etdiyi çoxlu sayıda əsgərlər vardi. Əmrəh Ceyhun adlı yaralı əsgər yoldasını dörd km məsafə boyu belində daşıyaraq qospitala çatdırmışdı. Düşmənə qan udduran oğullardan biri idi qəhrəmanım. Təəssüf kı, gülələr hədəfinin kimliyini anlamaq hissinə malik deyil.

Noyabrin 4-də Şuşa uğrunda gedən ağır döyüşlərdə Səfərli Əmrəh Çingiz oğlu qəhrəmancasına həlak oldu. Bir ailənin yeganə düşmən çəpəri olan oğul övladı vətən üçün canından keçdi. Bu xəbəri alan atanın və ananın, bacıların dünyası viran oldu. Qələbəni addım-addım yaxınlaşdırıran Əmrəh kimi qəhrəman oğullar cənnəti beləcə satın aldılar. Hər dəqiqə, hər saniyə Əmrəhdan xəbər gözləyən valideynləri ən çox qorxduqları bu xəbərin dəhşətini yaşadılar. Nə ana, nə ata bu qara xəbərə inanmadılar. Yollara düşüb balasını el-el axtaran şəhid atası onu tapmadıqca ürəyində bir ümid qıçılcımı yaranmışdı. "Bəlkə balam sağdır" deyə, ümidi ləri cürcəmişdi. Çünkü 44 günlük müharibədə çox ailələr belə faktlarla qarşılaşmışdı. Hətta nəşri ailəsinə təhvıl verilən əsgərin üç mərasimi verildiyi gün evinə gəlib "mən ölməmişəm" dediyi faktlar vardi. Belə bir möcüzə gözləyirdi Çingiz ata. Nə olursa-olsun, təki bu qara xəbər yalan olsun, Əmrəh qayıtsın, "yaralıydım" desin, "danışa bilmirdim, evin ünvanını deyə bilmirdim" desin. Desin ki: Ana, ata, axı siz bilirsiniz, bütün əsgər yoldaşlarım bilir ki, mən ölüsi oğul deyiləm".... Bu möcüzələri hər an gözləyən, bütün cismi sustalan, dizlərinin taqətini, qollarının qüvvətini itirən ata oğlunu

bu ümidlərlə axtarındı. Tez, lap tez çatmaq istəyirdi balasına. Yaralıdırsa, köməyinə yetmək üçün, ölümünün qarşısına sədd çəkmək üçün tələsirdi. Gecələr yatmadan, gündüzlər dincəlmədən onu yeganə oğul balasına, Əmrəha aparən yolların yolcusu olmuşdu.

Ümidlər həmişə sonda ölürlər... Onun ümidlərinin öldüyü gün də beləcə gəldi. Noyabrın 18-də, uzun axtarışlardan sonra Çingiz ata oğlunun nəşini böyük çətinliklər bahasına da olsa, Əhmədbəylidə, şəhid olmuş əsgərlərin meyitləri arasında tapa bildi.

O gün dünya qara rəngə bürünmüdü deyəsən. Dünyanın rəngi yaman dəyişmişdi, əvvəlki dünyaya əsla bənzəmirdi. Sonu gəlmişdi sanki dünyanın. Bütün gözəlliklər Əmrəhin tabutu rəngində idi. Çiçəklər də bu xəbərə ağlamışdı, yer də, göy də canını vətən uğrunda qurban edən şəhidə yas saxlamışdı. Sevil ananın, Çingiz atanın dünya boyda arzuları məhv olmuşdu... O gün fərqli gün olmuşdu. Bütün bəhrəmtəpəlilər bir olub müqəddəs şəhidini son mənzilə yola salmışdı. Qəhrəmanım altı qəhrəman şəhidin uyuduğu o müqəddəs məkanda əbədiyyət adlı bir mənzilin sakini olmuşdu.

Əmrəh Səfərlinin anası Sevil xanımla rabitə əlaqəsi yarada bilməsəm də, şəhidimizin qəhrəman anasını virtual olaraq görmək nəsibim oldu. Şəhidimiz haqqında geniş məlumatları Səda TV programının hörmətli aparıcısı Sveta Motevalli Bünyadovanın reportajında, şəhidimizin ailə üzvləri ilə görüşü zamanı çəkdiyi kadrlardan öyrəndim. Sevil xanım müsahibə zamanı oğlu haqqında bir çox məlumatları açıqladı:

- Mən oğlumla fəxr edirəm. O, bizi yox, vətəni seçdi, illərlə düşmən tapdağı altında qalan torpaqlarımızı azad etməyə tələsidi. Əmisinin yolu ilə getdi, "əmimin qisasını almağa gedirəm" deyib gülə-gülə, sevinə-sevinə getdi. Zəng etdiyində döyüşdə olduğunu

demirdi, müxtəlif bəhanələr gətirirdi. Gah deyirdi ki, "yük daşıyıram", gah deyirdi "yemək daşıyıram". Çox danışmaq istəmirdi. Sonralar bildik ki, döyüşdən macalı olmurmuş. O, məndən və atasından elə telefon əlaqəsi vasitəsilə halallıq aldı.

Can, Sevil ana, kədərinin sonsuzluğu gözlərinə yansımış şəhid anası.

*Arzusu, diləyi yarıda qaldı,
Başının üstünü duman, çən aldı,
Ananı baladan aralı saldı;
Dilində ağıdı indi laylası,
Qurbanın olaram, şəhid anası.*

Şəhidimizin qəhrəman və əzmlı atasının dediklərindən:

-Vətən qanla, canla alınmalıdır! Biz bu yolda oğullarımızı qurban verdiksə də, namusumuzu, qeyrətimizi, qürurumuzu qaytardıq. Torpaqlarımızı qaytardıq. Üç min sayda əsgərimiz getdisə, milyonlarla insanın üz qarası təmizləndi.

Oğlumun əsgər yoldaşlarından 37 nəfərini tanıyıram, onlar mühabibə bitdikdən sonra görüşümüzə gəldilər və onların hər birisinin

Əmrəhin qəhrəmanlığından bəhs edən qürur verən bir hekayəsi vardı.

Əmrəhin atasının, bu əzmlı və qürurlu atanın gözlərində nələr yazılmayıb?

*Balasız həyatla barişa bilmir,
"Necəsən, ay bala?" soruşa bilmir,
Heç kimə dərdini danışa bilmir,
İçində dərd çəkir şəhid atası.*

Səfərli Əmrəh Çingiz oğlunun xatırəsini əbədiləşdirmək ən çox ailəsinin öhdəsinə düşüb. Çingiz ata el üçün "Əmrəh bulağı"ni inşa etdirib və oğlunun ruhuna dualı dillərin hörmət və ehtiramını qazandırıb.

Sevindik Nəsiboğlunun müəllifi olduğu "Möhtəşəm zəfərin nişanəsi", İsrafil Sarıxanlığının müəllifi olduğu İmişli şəhidlərindən bəhs edən "44 günlük zəfər yolu", müəllifini tanımadığım "Torpaq əgər uğrunda olən varsa, vətəndir" adlı kitablarda və bir çox mətbu orqanlarda şəhidimizin həyat və döyüş yolundan bəhs edən yazılar nəşr edilib.

Şəhid Səfərli Əmrəh Çingiz oğlu Azərbaycan Respublikası Prezidentinin müvafiq Sərəncamına əsasən "Füzulinin azad olunmasına görə", "Cəbrayılin azad olunmasına görə", "Xocavəndin azad olunmasına görə" və "Şuşanın azad olunmasına görə", o cümlədən "Cəsur döyüşçü" medalları ilə təltif edilmişdir.

Vaxtilə oxuduğu məktəbdə şəhidimizin adına muzey yaradılmışdır ki, Əmrəh həmin məktəbin - İmişli rayonundakı Bəhrəmtəpə qəsəbəsində yerləşən Yalavac kənd orta məktəbinin yeganə şəhid məzunudur.

Otuz yeddi əsgərin dilindən söylənmiş qəhrəmanlıq hekayələrinin bir qəhrəmanı var: Səfərli Əmrəh Çingiz oğlu. Bu gün o hekayələri milyonlar danışacaq, Əmrəh. Sənin qəhrəmanlıq hekayələrini sağ qalan əsgər yoldaşların öz övladlarına söyləyəcəklər. Bu vətən üçün, bu xalq üçün canından və qanından keçən, ürəyini məşəl edən Əmrəhin nağılıni danışacaqlar: Biri vardı, biri

yoxdu, Əmrəh Səfərli adlı bir qəhrəman vardı...

Dillərdə dastana çevriləcək o nağıl. Həyatını xilas etdiyin dostların dünyaya gələcək övladlarına, nəvələrinə sənin adını verəcəklər. Sənin nağıla dönmüş ömrünü xatırladacaqlar, şəhidim. Bir də atanın sənin adına inşa etdiydi "Əmrəh bulağı"ndan su içən minlərin duasında olacaqsan, sevgi dolu ürəklərdə Əmrəh adlı mahnilara dönəcəksən, şəhidim. Nur içində uyu!

*Bu xalq unutmayacaq töküldən al qanları,
Ölsən də, sən qorudun bu doğma insanları,
Biz necə yaşatmayaq səntək qəhrəmanları?
Düşmənin göz dağışan, sən yenilməz igidsən,
Can verdin torpaq üçün, ay qardaşım, şəhidsən!*

*Məğrur durub baxırsan, səni fələk yıxmadi,
Düşməni oda saldın, əlin boşça çıxmadi,
Məhv eylədin yağını, ağ-qaraya baxmadın;
Anladım ki, bu xalqa sən ömürlük bəzəksən,
Ruhən bizlə qalmışan, ölməmisən, şəhidsən!*

*Atılan güllələrə sinən bir Çin səddidir,
Qarşına çıxmaq hansı mənfurun, de, həddidir?
Duruşun göz dağıdır, səsin şir nərəsidir;
Torpağına uzanan neçə əllər kəsmisən,
Sən şəhadət yolcusu, müqəddəssən, şəhidsən!*

*Nadana qənim olub kəsdin neçə-neçə baş,
Uymadin heç düşmənə, qoymadin daş üstə daş,
Qovuşduq Qarabağa, fəda etdin can, qardaş;
Cənnətin yollarına səpələnən çıxəksən,
Mələklərlə qoşasan, imamlartək şəhidsən.*

*Əmrəh, adın düşübdür tarixə, dastanlara,
Ey İmişli, fəxr eylə, səs sal sən insanlara,
Adını uca tutdu, unutma bundan sonra;
Hər küncdə xatirən var, daimisən, əzizsən,
Baş daşında yazılıb, qəhrəmansan, şəhidsən!*

RƏŞADƏT ORDENLİ QƏHRƏMAN

"Mən şəhidlik üçün doğulmuşdum, ana!".

44 günlük müharibədə qəhrəmancasına həlak olan, iki ananın ümidi yeri, şəhid leytenant Samir Əliyevin əziz və unudulmaz xatırəsinə həsr edirəm

*Balasının qanıyla
Torpaqları suvaran,
Sinəsi dağlı qalan
Analardır and yerim!*

Samir Əliyevin həyat hekayəsini yazarkən məşhur mahnının sözlərini xatırladım: Hay ver mənə, cənab leytenant!

Sənə ünvanladım o məşhur mahnının bu sözlərini, şəhidim. Hay ver ki, dünyasını darmadağın etdiyin ananın, nənənin könlü rahatlansın... Dərddən yanıb külə dönmüş arzuları dilə gəlsin...

*Hay ver, dünya işıqlansın,
Xoş diləklər qoy oyansın,
Bu aləm nura boyansın,
Hay ver, zülmət getsin daha.*

Hay ver, cənab leytenant, hay ver ki, göz yaşları tükənməyən anana təsəlli olsun... Hay ver ki, dünya əvvəlki düzəninə qayıtsın. Həyat yenə əvvəlkitək gözəl olsun... Bu, mümkün olaydı kaş... Hay vermək ixtiyarın, qismətin olaydı kaş... Kaş ki səni analı, nə-

nəli günlərinə qaytarmaq şansım olaydı. Sənə səndən danışmaq, "Bilirsənmi sən nə etdin? Sevdiklərinin dünyasını yixib getdin!" deyə, söyləmək şansım olaydı. "Sənsiz pərişandı anan,

Həsrətinlə hey odlanan, Ay könlümü qəmə salan, Gəl dünyani sahmana sal" demək şansım olaydı... Bunlar gerçəkləşsin deyə, nələr etməzdim, şəhidim. Ananın göz yaşlarını silmək üçün, bir təsəlli vermək üçün nələr etməzdim? Bacarsayıdım ayrılığın kitabından heç olmazsa, təsəllisi olmayan acıları silərdim. Bacarsayıdım dünya ilə savaşa çıxardım, qoynunda pisləri saxlama, dünya, yaxşılara məzar olma, yaxşılara yurd-yuva ol, dünya, səni gülləbaran edənlərin eylə yasin, ömürlərə qıyanların ver cəzasın, qoy analar ağlamasın deyərdim.

Sən bir fərqli böyümüşdün, şəhidim. Doqquz aylığından atasız böyümüşdün. Sevda ananın, Cəmilə nənənin tək ümid yeri, pənahı olmuşdun. Amma qədər yazmış imiş yazdığını. Yoxluğunla sən onlara kədər donu geyindirdin. Öldüyüün gün sən yenidən doğuldu. Bir idinsə, min oldun. Ürəklərdə qalan oldun, bütləşib, bütövləşib bütöv Azərbaycan oldun.

Bu gün sənin hekayəni yazmağa başladım, ürəklərdə dərddən oyuq açan şəhidim, yaşadığın bənövşə ömrünün hekayələrini vərəqlədim. Bənövşələr solub gedən, sən qəlblərdə qalansan, yaşadığın az ömürdə böyük tarix yazansan, fərqiniz çox, şəhidim. Çox şəhid hekayələri dinlədim. Çoxlarının nağılcısı şəhid anaları oldu. O şəhid analarının hər biri fərqli hekayələr danışalar da, onları birləşdirən bir məqam vardı: Onlar Azərbaycan adlı məmləkət uğrunda şəhid olan müqəddəs şəhidlərimizin qəhrəman analarıdır.

Müsahibim Əliyeva Sevda Aydın qızıdır. Övladını doqquz aylığından başlayaraq tək böyüdən qəhrəman qadın. Düşünürəm ki, şəhidimizin həyat hekayəsini nəql edən Sevda ananı bütün Azərbaycan tanımalıdır.

Əliyeva Sevda Aydın qızı 1977-ci il mart ayının 14-də Biləsuvar rayonunda ziyalı ailəsində anadan olmuşdur. Uşaq yaşlarında ailə üzvləri ilə birlikdə Bakı şəhərinə köçən Sevda xanım beş uşaqdan ibarət ailənin böyük övladı idi. Bakı şəhəri, Xətai rayonundakı 245 nömrəli məktəbin məzunudur.

Onun göz yaşlarının müşaiyəti ilə söylədiyi qəlb parçalayan hekayəni - yeganə övladının həyat hekayəsini göz yaşları içində dinlədim.

Yazımın baş qəhrəmanı Samir Əliyev 1999-cu ilin 9 avqust gündündə dünyaya gəlmışdi. Gəlişi ilə yaxınlarına dünya dolusu sevinc gətirmişdi. Sevə-sevə, sevinə-sevinə ona Samir adını vermişdilər. Nə bacısı var idi, nə də qardaşı. Dünya boyda sevinc bəxş etdiyi anası Sevda xanımın yeganə sevinc və ümid payı, yeganə təsəllisi idi. Ana tək böyüdüyü, həm atalıq, həm də analıq etdiyi balası ilə özünü xoşbəxt hesab edirdi. Samir vardı, həyat vardı, dünya yerində idi, arzular şirin idi, həyat çox gözəl idi, fərqli və bənzərsiz idi... Bütün bunları o, demədən də bilirəm.

Ürək ağrısıyla qayıdır o günlərə:

- Uşaqlıq illərində sakit və üzüyola biri idi balam. Hərbiyə mərağı da o vaxtlardan yaranmışdı. Oyuncaq dükənинə aparırdım, yalnız hərbiyə aid olan oyuncaqlara maraqlı göstərirdi - əsgər fiquru, döyüşü fiqurları, oyuncaq tank, təyyarə, avtomat, tapança... Evdə saatlarla həmin oyuncaqlarla sakit-sessiz oynayar, heç vaxt məni incitməzdı. Bircə dəfə mənə cavab qaytarlığıni görməmişdim. Uşaqlıqdan belə böyümüşdü. Oyuncaqlarını bu günə qədər qoruyub saxlamışam. Əhd eləmişdim ki, bu oyuncaqlar onun övladlarına qalacaq. Balam mənim peyğəmbərim, şahım idi. İndi gördüğüm uşaqlara baxdıqca düşünürəm ki, mənim balam mələk imiş. Bacılarımın da, qardaşımın da övladları qızdır. Tək mənim oğul övladım olmuşdu. Görünür Allah məni oğlumu şəhid vermək üçün seçmişdi. Tez-tez yuxularıma da gəlib "ana, mən şəhidlik

"üçün doğulmuşdum" deyir. Gözlərində həmişə kədərvardı balamın, bəlkə o biri dünyada gözləri gülər.

Samirin ilk dəfə məktəbə getdiyi günü belə çox dəqiqliklə xatırlayır Sevda xanım.

- Samiri əlində böyük bir gül dəstəsi ilə məktəbə apardım. Pərvanə müəllimə sinifdə kimin hansı partada oturduğunu müəyyənləşdirmiş, hər kəs yerini tutmuşdu. Əksər uşaqlar ağlayırdılar. Samir isə diqqətlə mənə baxır, ağlamırdı.

Beləcə başlandı onun məktəb illəri. Mən həm işləyir, həm də onun təhsili ilə ciddi maraqlanırdım.

Mən və Samir 23 yaşından bəri valideynlərimlə birlikdə yaşayırdıq. Samiri böyütmək üçün valideynlərim mənə köməklik edir, dəstək olurdular.

Yazımın qəhrəmanı atasız böyüməsinə baxmayaraq böyük sevgi və məhəbbətlə əhatə olunmuşdu. Sevdiklərinin göz nuru idi. Babası, nənəsi, anası üçün böyük sərvət, böyük dövlət, Tanrıının bəxş etdiyi böyük nemət idi. Məktəbdə oxuduğu illerdə ağıllı, tərbiyəli, olduqca nəzakətli, ağır təbiətli biri kimi tanınmışdı, dərslərinə hədsiz diqqət göstərirdi, təhsilə marağlı böyük idi, əlaçı, nümunəvi, həmidən seçilən, qeyri-adi uşaq idi. Riyaziyyatı xüsusiylə çox sevirdi.

Sevda xanım da əsas diqqətini oğlunun dərslərinə yönəltmişdi. Samir dördüncü sinifdə oxuyanda müəllimi ilk dəfə olaraq test üsulundan istifadə etmişdi. Testin nəticələrinə görə sinif üzrə dörd

uşaq fərqlənmişdi. Onlardan biri də Samir idi ki, bütün suallara tam səhvəsiz cavablar yazmışdı. Təhsil Nazirliyindən gələn nümayəndə inanmamışdı ki, bir şagird bu qədər yüksək nəticə göstərə bilər. Əmin olmaq üçün sinif müəlliminin sinifdə qalmasına icazə vermədən yenidən test keçirilmiş, Samirin cavablandırıldığı testin nəticələri bu dəfə də yüksək olmuş, o, bütün suallara düzgün cavab yazaraq kömisiyya üzvləri tərəfindən də yüksək qiymətləndirilmiş, əlaçı adını qazanmışdı.

- Həmin gün mən Samiri məktəbdən evə aparanda anam yolda durub bizi gözləyirdi. Samir əlimdən çıxıb anamın üstünə qaçaraq böyük sevinc hissilə "Nənə, mən əlaçı oldum" dedi. O an anamın üzündəki xoşbəxtlik hissini, Samiri bağırına basıb necə böyük sevinc hissi ilə göz yaşları axıtdığını unuda bilmirəm. Uzun illərdən sonra ilk dəfə idi ki, anamın bu qədər sevindiyinin şahidi olurdum. O, zəhmətinin bəhrəsini gördüyü üçün, Samir kimi savadlı oğul böyüdüyümüz üçün ikiqat xoşbəxt idi. Axı biz - anam və mən ikimiz onu böyütmüşdük. Ailəlikcə Samirlə fəxr edirdik, valideynlər iclasından hər evə döndüyümüzdə mən də, anam da böyük qürur hissi keçirirdik.

Beləcə böyüyürdü qəhrəmanım. Yuxarı siniflərdə də həmişə seçilənlər sırasında idi. Sinfin və məktəbin ən nümunəvi şagirdi kimi, sevdiklərinin qürur yeri kimi çox sevilirdi. Sevgi və məhəbbət dolu insanların əhatəsində böyüyürdü. Doqquzuncu sinfi fərqlənmə ilə bitirən Samir, onuncu sinifdə məktəbdə keçirilən

dörslərlə kifayətlənmirdi. Nənəsi Cəmilə xanım və anası Sevda xanım Samiri iqtisadçı kimi, İqtisadiyyat Universitetinin tələbəsi kimi görmək istəyirdilər. Buna görə də onu əlavə məşğələlərə göndərir, universitetə yaxşı hazırlaşmasına şərait yaradırdılar. Onun isə öz arzuları var idi, qəlbində böyüdükçə böyükən hərbçi olmaq istəyi vardı. Bir gün o nənəsinə yaxınlaşış arzusunu bildirir:

- Nənə, səndən bir xahişim var. İcazə ver, mən sənədlərimi hərbi məktəbə verim.

Cəmilə xanım nəvəsinin bu fikrini böyük narahatçılıq və kəskin etirazla qarşılıdı:

- Nə danışırsan, Samir? Axı sən evin tək uşağın, nə bacın var, nə qardaşın, nə də atan.

- Eybi yoxdur, nənə, sən mənə icazə ver, istəyimə çatım. Mən elə gövdəli bir ağac olacağam ki, kölgəmdə çox adamlar dincələcək.

Nəvəsinin bütün istəklərini yerinə yetirən, həmişə ona atasızlığını unutdurmağa çalışan Cəmilə ana nəvəsinin istəyinin güclü olduğunu görüb çox israr etmədi.

2016-cı ildə Bakının Xətai rayonunda yerləşən 55 nömrəli məktəbin 11-ci sinfini qırmızı attestatla bitirən qəhrəmanım sənədlərini hansı universitetə təqdim etsə idi, qəbul olunacağına şəkk-şübə yox idi. Amma o, ürəyinin hökmü ilə seçdiyi sənətin arxasında gedib sənədlərini H.Əliyev adına Ali Hərbi Məktəbə verdi. Cəmilə xanım nəvəsinə tez-tez xatırladırdı ki: Bir halda ki sən hərbini seçmişən, general olmayı da bacarmalısan. Samir nənəsinin bu fikrini sevərək qarşılıyor, "Əlbəttə, nənə, mən general olacağam, sənin arzunu reallaşdıracağam. Amma unutma ki, general şəhiddən üstün deyil. Şəhidlikdən üstün bir rütbə yoxdur. Şəhid hər iki dönyanın generalıdır" deyirdi.

Baba, nənə, ana Samirin seçdiyi sənətə qarşı olsalar da, onun atdığı hər addıma sevinir, hər uğuruna fərəhənləndilər. Orta mə-

təbdə olduğu kimi, Samir ali məktəbdə də sevdiklərinin başını uca etmişdi. Hətta ona dərs deyən müəllimlərə irad bildirdiyi, səhvlərini dediyi vaxtlar olurdu. Bir dəfə belə bir əhvalat baş vermişdi. Onun səhvini tutduğu müəllim kafedra müdirlərə kursantlardan birinin hər dərsdə onun dərsi izah etməsinə irad bildirdiyini söyləmişdi. Bu faktı təəccübə qarşılıyan kafedra müdürü növbəti dərsdə həmin müəllimlə birlikdə sınıfə daxil olmuş və Samirlə onun arasında dialoq başlamışdı:

- Kursant Əliyev, ayağa qalx. Müəlliminin səhvlərini tutan sən idinmi?

- Bəli, mən idim.

- Gəl izah elə görək, müəllim hansı səhvi edib?

Samir izah etməyə başlayır:

- Müəllim bir yox, çoxlu səhvlər edib. Bir mövzuda üç səhvi olur.

- O səhvlərin olması nəyi dəyişir?

- Bir səhv yüzlərlə əsgərin ölümü deməkdir. Hər səhv bizə bu qədər əsgərin ölümü bahasına başa gələcəksə, gerisini özünüz təsəvvür edin.

- Bir halda ki, sən bu qədər savadlısan, o zaman bu gündü dərsi sən izah edəcəksən, mən də səni dinləyəcəyəm.

O gün Samir dərsi çox yüksək səviyyədə izah edir. Kafedra müdürü böyük ehtiramla Samirə təşəkkür edib razılığını bildirir, "Sağ ol, oğlum, unutma ki, Napoleonun da boyu balaca idi. Sənin gələcəyin çox parlaqdır, uğura gedən yolun açıq olsun!" deyərək, sınıfı tərk etmişdi.

Aşırı fəallığına görə Samiri ali məktəbdə hamı tanıydırdı. Yüksək bilik nümayiş etdirdiyinə görə üçüncü kursun yay tətili günlərində onu məktəb tərəfindən Quba-Qusar zonasına bir həftəlik istirahətə göndərmişdilər. Adını "silahların Allahı" qoymuşdular.

Hər imtahan zamanı onun evə bir həftə öncə getməsinə icazə verilirdi, bu da onun imtahanları əla qiymətlərlə başa vurmasının nəticəsi idi.

Ailənin yeganə övladı olduğuna görə yaxınları onun toyunu görməyi çox arzulayırdılar. Hələ beşinci sinifdə oxuduğu illərdən bəri Samirin bir sinifdə oxuduğu və çox xoşladığı bir qız vardı. Anasına bu barədə danışanda, "Nənəm elçi getsin" deyəndə, evdəkilər çox sevinmişdilər. Büyük həvəslə elçilik etmiş, nişan aparmışdılər. Onda Samir birinci kursda oxuyurdu. Qərara almışdılər ki, ali məktəbi bitirən kimi toy etsinlər. Cəmilə xanım da, Sevda xanım da o günü səbirsizliklə gözləyirdilər. Nəvə, nəticə qayğıları ilə yaşayacaqları, dünyanın dərd-qəminini tamamən unudacaqları günün tez gəlməsini arzulayırdılar.

Yazımın baş qəhrəmanının məktəbi bitirəcəyi günə, arzularını gerçəkləşdirəcək günlərin gəlməsinə lap az qalmışdı...

Samir məktəbi fərqlənmə ilə bitirdi, zabit rütbəsi aldı. Ağilli, mərifətli, hər işdə səliqəli və məsuliyyətli, həm də hədsiz savadlı olduğuna görə ona institutda qalıb müəllim işləmək təklifi də olunmuş, o isə bu təklifi qəbul etməmiş, "mən ön cəbhədə olmaq istəyirəm" deyə, qəti qərarını vermişdi.

Yaxınları Samirin ali məktəbi bitirib evə qayıdacağı, uzun müddət onlarla birlikdə qalacağı günlərin həsrəti ilə yaşasalar da, onların bu arzusu gerçəkləşmədi.

O, evə yalnız üç günlüyü gələ bildi. Nənəsi Cəmilə xanımın dediyinə görə, həmin günlərdə o, çox həyəcanlı və narahat idи, şəhid sözü dilindən düşmürdü. Evdəkilər bu söhbətlərdən təşvişə düşmüştülər. O, evdəkilərə şəhidliyin uca zirvə olduğunu anlat-

mağa çalışırdı: "Elə bilirsiniz ki, hər ölən şəhid olur? Mən eləbelə yox, qəhrəman kimi şəhid olacağam" deyirdi. Zabit formasını əyninə geyinmək Samirə nəsib olmadı. Onu birbaşa Mingeçevir şəhərinə ezam etdilər. Bir həftədən sonra isə Goranboy rayonundakı hərbi hissələrdən birinə göndərdilər. Orada Samir taqım komandiri kimi fəaliyyət göstərirdi.

Samir fəaliyyət göstərdiyi hərbi hissədə yaşça hamidan kiçik idi. Amma alicənab olmasına görə hamı ona hörmət edirdi, taqımın lideri sayılırdı.

2020-ci il sentyabr ayının 27-də ölkəmizin tarixinə 44 günlük zəfər müharibəsi adı ilə düşən müharibə başlandı. Azərbaycan xalqı işgal olunmuş ərazilərimizi düşməndən azad etmək üçün ayağa qalxdı. Elə həmin gün - sentyabrın 27-də o, evə zəng etmişdi, "Ana, haqqınızı halal edin" demişdi. Anası Sevda xanım "Sən nə danışırsan, Samir?" deyə etiraz etmək istəyəndə o, artıq dəstəyi asmışdı. "Axı sən evin yeganə uşağısan" deyəcəkdi ana... Bu xəbərə inanmırıldı. Onun döyüş bölgəsinə aparılacağına inanmırıldı. Axı o, evin yeganə uşağı idı... Sentyabrın 28-də Samir evə sonuncu zəngi etdi. "Samir, evə nə vaxt gələcəksən, mən sənsiz çox darıxıram, anan sənsiz çox darıxır, evə tez qayıt, anan təkdir, bala" deyən nənəsinə cavabında o: Nənə, əvvəl vətəndir, sonra Samir. Sən məni yox, torpağı istə, nənə, mənsiz həyata öyrəş. Burada minlərlə Samirlər var. Biz burada erməniləri məhv edirik, dua edin ki, qələbə qazanaq. Narahat olmayın, iki gündən sonra zəng

edəcəyəm, iki həftədən sonra qələbə ilə gələcəyəm". O gün nişanlısı Nərminlə də danışmışdı Samir: "Mən bayrağa bükülüb gələcəyəm, Nərmin, məni şan-şöhrətlə qarşılayarsan!" demişdi.

Sentyabrın 28-də Tərtər uğrunda gedən döyüslər zamanı Samir də, rəhbərlik etdiyi bölüyün digər bir əsgəri də, hər ikisi ayağından yaralanmış olduqları halda, Samir əsgərini hərbi qospitala çatdırılmış, özü isə yaralı olduğuna baxmayaraq yenidən hərbi hissəyə qayıdır döyüşü davam etdirmişdi. Həkimlər nə qədər israr etsələr də, o, "mən döyüşdə olmalıyam, mən orada lazımadım" demişdi.

Samir Əliyevə xüsusi tapşırıq - Talış kəndinə gələn yolu bağlamaq əmri verilmişdi. Talış kəndinə bircə erməni ayağı dəyməməli idi. O, bunun öhdəsindən layiqincə gəlmışdi. Dörd əsgəri ilə birlikdə altmış erməni əsgərini məhv edərək 250 nəfərlik şəxsi heyəti xilas etmişdi. Əsgər yoldaşları onun adı bir qəhrəman olmadığını vurğulayırlar. O, tez-tez əsgərlərinə "Xocalı faciəsinin qurbanlarını göz önünə gətirin" deyən, qisas hissini heç vaxt unutmayan əsl vətən oğlu idi.

Sentyabr ayının 29-da, saat 4-5 radələrində olduqca ağır keçən döyüslər zamanı yaralı halda belə düşmənə güclü müqavimət göstərən Samir həmin döyüşdə qəhrəmancasına şəhid oldu. Özünün arzu etdiyi kimi, bayrağa bürünüb gəldi.

Onun haqqında yazılmış qısa arayışı oxuyuram:

Şəhid leytenant Əliyev Samir 079 nömrəli hərbi hissədə taqım komandiri vəzifəsində xidmət etmişdir. 27.07.2020-ci il tarixində Azərbaycan Respublikasının ərazi bütövlüyü uğrunda gedən döyüslərdə iştirak etmişdir. 27.09.2020-ci il tarixində Goranboy rayonunun Gülüstan kəndi uğrunda gedən döyüslərdə cəsarətlə döyüşmüştür. 29.09.2020-ci il tarixində Tərtər rayonunun Talış kəndi uğrunda gedən döyüslərdə qəhrəmancasına iştirak etmiş, qrupu ilə birlikdə hücum edən düşmən texnikasının və canlı

qüvvəsinin qarşısını mərdlik və cəsarətlə almışdır. Düşmənə xeyli sayıda itkilər vermiş düşmən tankının qarşısına çıxaraq onu geri çəkilməyə məcbur etmişdir. Düşmən xüsusi təyinatlılarının itki verərək geri çəkilməsinə nail olmuşdur. İki yüz əlli yəxəsi həyətin həyatını xilas etmişdir. Rəhbərlik etdiyi qrupu yüksək peşəkarlıqla idarə edərək, həmişə düzgün qərarlar qəbul etmişdir. 29.09.2020-ci il tarixində həmin döyüşdə qəhrəmancasına şəhid olmuşdur.

Prezident İlham Əliyev Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrinin hərbi qulluqçularının medallarla təltif edil-

məsi haqqında imzaladığı sərəncama əsasən, Azərbaycan Respublikasının ərazi bütövlüyü uğrunda döyük əməliyyatlarında iştirak etmiş və hərbi hissədə qarşısına qoyulmuş tapşırıqların icrası zamanı vəzifə borcunu şərəflə yerinə yetirmiş Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrinin hərbi qulluqçusu Samir Əliheydər oğlu Əliyev "Suqovuşanın azad olunmasına görə", "Vətən uğrunda" medalları ilə, o cümlədən istisna qəhrəmanlığına görə "Rəşadət" ordeni ilə təltif edilmişdir. Oxuduğu məktəbdə Samir Əliyevin xatırəsini əbədiləşdirmək üçün büstü qoyulub. Bir ildir ki, oxuduğu məktəbə onun adının verilməsi barədə müraciət qəbul olunub. O, buna layiq qəhrəmandır. O məktəbə şəhidimizin adının veriləcəyi günü şəxsən mən özüm də böyük səbirsizliklə gözləyəcəyəm.

Samir Əliyev haqqında Mahirə Qarayevanın "Oyan, baş leytenant" adlı kitabı nəşr olunub, ölkəmizdə nəşr olunan bir çox mətbə orqanlar

onun həyat və döyüş yolu haqqında məlumatlar dərc etmişlər.

Cəmilə ananın və Sevda xanımın hissələrini ifadə edən şeir parçalarını oxuyuram:

*Nə qədər çox acı olsa da həyat,
Vətəni uğrunda can verən ölmür.
Şəhid yaşayacaq hər an ürəkdə,
Sən olan ürək də artıq heç gülmür.*

*Sənsiz nə sevinir, nə də gülürəm,
Dünyani qaranlıq məzar bilirəm.
Sənsizlikdən yavaş-yavaş olurəm,
Sənsiz bu dünyani istəmirəm mən!*

"Samirim mənim nəfəsim idi. Saçımı vaxtsız ağardan balam. Həmişə deyirdin ki, mənim mamam cavan qalib. Amma..."

Nənəsi Cəmilə xanımdan:

*Səhər-səhər bağa girdim,
Sevdanı Samirdən aralı gördüm.
Boylandım hər tərəfə,
Nərmini Samirdən uzaqda gördüm.
Soruşdum ki, balam hanı?
Göstərdilər Qarabağı.
Mən balamı uca gördüm,
Mən Samiri şəhid gördüm,
Samiri özümdən uzaqda gördüm.*

Anası Sevda xanımdan:

*Dünyada tək pənahimdın,
Ümidim, qibləgahimdın.
Bu günümdüñ, sabahimdın,
Sabahı neynirəm daha?!
Nifrat edirəm sabaha...*

*Torpağı qaniyla Vətən eyləyən
Əliyev Samiri unutmaq olmaz!*

Cəmilə ananın dediklərindən:

- Şəhid anası olmaq nədir, bilirsinizmi? Bunu izah etmək çətinidir. Burada həm fəxr var, həm ürək dağı var... Düşünəndə ki, Samir və Samirlər manqurt erməni dığalarından ləkələnmiş qız-gəlinlərimizin hayifini aldılar, əsl kişi qeyrəti göstərdilər, 44 gün ərzində müharibəni başladılar və uddular, qanlarıyla, canlarıyla torpaqlarımızı aldılar, bu, mütləq olmalıdır deyirəm.

*Başımda ağ saçımsan,
Alnumda qırışımsan,
Sən mənim nəfəsimsən,
Mənim igid Samirim,
Mənim cavan Samirim*

*Göydən enən mələksən,
Sən ruhuma qidasan,
Elə mənim özümsən,
Mənim cavan Samirim,
Mənim igid Samirim.*

Özü ilə birlikdə anasının sevincini, gülüşlərini, gəncliyini, xoşbəxtliyini aparan, əfsanəvi Polad Həşimovun tələbəsi, Mübariz İbrahimovun silahdaşı olan Samir Əliyev Fəxri Xiyabanda, Polad Həşimovun cərgəsində dəfn olunub. "Mən toyumda "Vağzalı" deyil, Azərbaycanın himnini Caldıracağam deyən müqəddəs şəhidim, çox sevdiyin Azərbaycan adlı diyarın ən müqəddəs məkanının sakini olduğunun fərqindəsən yəqin. İndi səni sevənlər sənin adına salınmış parka gəlib birlikdə sənli günlərin xatirlərini yad edirlər. Demişdin axı, "mən elə nəhəng gövdəli bir ağac olacağam ki, kölgəmdə hamı dincələcək". Bütün diləklərin yerinə yetdi, şəhidim.

O, adı qəhrəman, yaxud sıradan biri deyildi. O, Azərbaycanda üç gün ərzində göstərdiyi misilsiz qəhrəmanlığa görə "Rəşadət" ordeni ilə təltif edilən yeganə zabitdir. O gün döyüş meydanında həlak olan qəhrəmanımız Azərbaycan adlı məmləkətin fenomen şəxsiyyətləri sırasında yer almağa layiq oğul idi. Yarıda qalan arzularını davam etdirmək qismətində olsa idi, bu vətənin tarixinə qızıl hərflərlə yazılaçaq çox uğurlara imza atacaqdı. Onun həyat və döyüş yolu haqqında yazdığını bu yazı kitaba daxil etdiyim sonuncu yazı idi. Bu yazı çox ürkparçalayan yazı oldu. Digər yazılardan çox fərqi vardı bu yazının. Cünki onun həyat hekayəsini iki ana, iki yaralı qəlb sahibi danışındı. Doğulduğu gündən şəhid olduğu günə qədər olan bənövşə ömürlü şəhidimizin hər günü, hər saatı onların yaddaşına yazılıb. Bu vəfasız dünyani həmişəlik tərk edib getdiyi günə qədər olan hər saatı xatirəyə çevrililib. O gün isə bütün Azərbaycan xalqının yaddaşına yazılıdı. O gün iki ananın bir pənahı, bir ümid yeri olan bir ığid bu dünyadan ayrılmışdı. Onu son mənzilə böyük bir izdiham yola salmışdı. Çox fərqli bir gün olmuşdu o gün. Qəhrəman şəhidimizin uğrunda canını qurban verdiyi torpağa tapşırıldığı və milyonların ürəyinə köçdüyü gün idi o

tarixinə anamız Azərbaycanın!

Məkanın cənnət olsun, cənnət ətirli şəhidim! Unudulmayanların cərgəsində özünə əbədilik məkan seçən şəhidim. Həmişə gənc şəhidim, dünya qocaldıqca, gəncləşəcəksən, bilirsənmi?

*Belə qalacaqsan xatırələrdə,
Daha qocalaraq ölməyəcəksən.
Kədər kök salacaq ürəyimizdə,
Getmisən, bir daha gəlməyəcəksən!*

gün. O gün Tanrı yer üzünü unutmuşdu. Anaların göz yaşları laylalara, ağıllara qarışmışdı. Dünya özü bu səhnədən utanmışdı, kiçilmişdi, yumağ kimi büzüşmüştü. O gün bir şəhid tabutu xiyabana yan almışdı... Yer də göy də öz müqəddəs şəhidinin gedişinə ağlayırdı, məzardakı çiçəklər də ürəkləri dağlayırdı... Vətən deyib, torpaq deyib qandan keçən, candan keçən Samir adlı vətən oğlu həmişəlik tərk edirdi bu dünyani, ölümüylə xilas edib qorumuşdu neçə canı, yazılmışdı qəhrəmanlıq

ATAMA DEYİN Kİ, OĞLUN KİŞİ KİMİ ŞƏHİD OLDU

44 günlük müharibədə igidlik və
rəşadət göstərən və Qubadlı uğ-
runda gedən döyüşlərdə qəhrəmanc-
asına həlak olan şəhid

Şirinov Orxan Elxan oğlunun unu-
dulmaz xatirəsinə həsr edirəm

"Kişilər ağlamaz" deyirlər. Hər atalar sözünün yalnız bir müəllifi olduğunu nəzərə alsaq, bu deyimin də hansısa ataya təsəlli olsun deyə söylənildiyinə şəkk-şübhə etmirəm. Sadəcə demək istəyirəm ki, kişilər də ağlayır. Çox böyük səbəblərdən ağlayır kişilər. O böyük səbəblərin ən böyüyü övlad itkisidir.

Ötənlərdə şəhid ataları haqqında bir yazım dərc olunmuşdu: "Bir-birinə bənzəyirmiş bütün şəhid ataları". O yazışdan təsirlənən Bakı məktəblisi Nəzrin Şəfa şəhid atalarına bir şeir yazmışdı:

*Bir birinə bənzəyirmiş
Bütün şəhid ataları,
Hər birinin gözlərində
Dəfn edilmiş ümidlərin
Çalarları...
Süzülmüş libaslarıyla birgə,
Bir də yanaqlarından süzülən
Göz yaşlarıyla birgə -
Əllərindəki üçrəngli bayraqa
Yana-yana axıtdıqları
Çarəsizlik andıran göz yaşlarıyla.*

*İsländiğinin fərqində olmadıqları
Köhnə libaslariyla,
Uçuq-sökük daxmalarıyla birgə.
Həyata olan ümidləri
Tamam sönmüş,
Arzuları ölüzmüş.
Məhv edilmiş,
Bir məzar üstə qəddi əyilmiş,
Beli qırılmış,
Ağlamaqdan gözləri tor gətirmiş,
Bir birləşən bənzəyən atalar.
Üzlərini qara günün qaraltdığı,
Torpaqlarının işgal,
Gənclərinin şəhid olduğu
Məmləkətin ataları.
Ağlamaqdan rəngi solan,
İstəkləri dəfn olunan,
Ürəkləri odsuz yanmış
Məmləkəti əsir olan
Bir diyarın ataları.*

Mən müsahibə aldığım atalar ağlasalar belə bunu mənə hiss etdirməyiblər. Qəlbə axan göz yaşları isə xaricdən görünməz, yalnız hiss edilə bilər və bunu hiss etməmək mümkün deyil.

Bu dəfə də müsahibim bir şəhid atasıdır - Şirinov Elxan Dilavər oğludur.

Şəhidimiz Şirinov Orxan Elxan oğlu 1998-ci il sentyabrın 14-də İmişli rayonunun Bəhrəmtəpə qəsəbəsində, zəhmətkeş bir ailədə dünyaya göz açmışdı. Elxan və Gülsən Şirinovların üçüncü, sonbeşik və həm də yeganə oğul övladları idi.

2005-ci ildə şəhid Rəhim Alişov adına Bəhrəmtəpə qəsəbə orta məktəbində ilk ibtidai təhsilə başlamışdı. Uşaqlıq illərindən mehriban və qayğıkeş, dostcanlı, əliaçıq, ürəyiaçıq, kimsənin xətrinə dəymək istəməyən, sakit və çalışqan biri kimi tanınmışdı. Yaşılalarından fərqli olaraq özündən yaşca böyükərlə dostluğunu daha gözəl alınırdı. Maşın sürməyi çox sevirdi. Hərbçi olmağa maraqlı böyük idi. Belə tanımişdı yaxınları onu. Beləcə qalmışdı yaddaşlarda.

2016-cı ildə oxuduğu Bəhrəmtəpə məktəbini onbirillik təhsil üzrə bitirən Orxan Şirinov elə həmin ilin oktyabr ayında həqiqi hərbi xidmətə çağırılır. Onun qismətinə hərbi xidməti Naxçıvan Muxtar Respublikasının Culfa şəhərində keçirmək düşmüdü. Daha sonra xidmətini Kəngərli şəhərində, Sədərək rayonunda davam etdirdi. Burada onun xidmət etdiyi hərbi hissə manqurt erməni işgalçları ilə üzvbəüz idi. Orxan hərbi hissədə pulemyotçu kimi fəaliyyət göstərirdi. Xidmət etdiyi mddətdə nizam-intizamı, bacarığı, vəzifə borcuna hədsiz məsuliyyətli yanaşması, nümunəvi əsgər olması ilə seçilirdi. Atasının dediyinə görə, oktyabrdə hərbi xidmətə yola düşən Orxana mart ayında məzuniyyət verilmişdi. Məzuniyyət müddəti bitəndən iki ay sonra, iyun ayında onun təkrar məzuniyyətə gəlməsi ailə üzvlərini nə qədər sevindirmişdi də, bir o qədər də heyrətləndirmişdi. Onlar səbəbini soruşduqda, gənc əsgər olanları izah etmişdi. Məlum olmuşdu ki, ermənilərin pilotsuz təyyarəsini vurmaq üçün hərbi hissəyə əmr gəlmış və gənc pulemyotçu əsgər Orxan Şirinov bu əmri dərhal yerinə yetirmiş, elə ilk həmlədə düşmən təyyarəsini məhv etmişdi və buna görə də komandanlıq tərəfindən əlavə on günlük məzuniyyətlə mükafatlandırılmışdı.

Orxan uşaqlıqda olduğu kimi hərbi xidmət müddətində də yaşça özündən nisbətən böyük, ondan altı ay öncə xidmətə başlamış əsgərlərlə dostluq edirdi. Dostları, hətta onların valideynləri də Elxan bəylə telefon əlaqəsi saxlayıb oğlu Orxan haqqında xoş sözlər de-

yirdilər, yaxşı insan, yaxşı dost olmasından danışırıdlar.

2018-ci ilin mart ayında hərbi xidməti müvəffəqiyyətlə başa vuran qəhrəmanım doğma yurda qayıdır. Başqa iş tapıb işləmək, ailəsinə kömək etmək ümidi ilə axtarışa çıxsa da, istəyinə nail olmayan Orxan atası ilə birlikdə onun işlədiyi sexdə çalışır, atasına arxa-dayaq olur.

Ailəsinə, valideynlərinə, doğma yurduna çox bağlı olan qəhrəmanım

işləmək üçün bir müddət Rusiya vilayətinə də üz tutur. Qürbət ölkədə çox darıxır. Hər gün dəfələrlə valideynlərinə zəng edib sıxıntılarının qarşısını almağa çalışsa da, alınmır. Onun qürbət səfəri cəmisi iki ay yarım çəkir. Yad ölkədə yaşaya bilməyəcəyinə əmin olan Orxan yenidən vətənə qayıdır.

Evin yeganə oğul övladı olduğuna görə və milli mental qaydaları əsas götürərək valideynləri onu evləndirməyə tələsirdilər. 2020-ci ilin iyul ayında onlar bu böyük arzularını gerçəkləşdirib Orxani sevdiyi xanımla nişanlayırlar. Nişan mərasimini böyük sevinclə başa vuran ailə üzvlərinin xoşbəxt günləri başlanır. Ata da, ana da, bacılar da illərlə ürəklərində yaşıtlıqları arzuya çatmışdır. Sonunda xəzan küləklərinin əsəcəyindən xəbərsiz olan ailə toya hazırlaşırırdı. Noyabr ayına planlaşdırılmış bu toy gününü Elxan bəy və Gülşən xanım böyük səbirsizliklə gözləyirdilər, bacıların - Aytəkin və Güntəkinin uçmağa qanadları çatmırıdı. Bütün ailənin fikri gözlənilən toy üçün tədarükər görməyə yönəlmüşdi. Amma "sən saydığını say, görək fələk nə sayır" söyləmişdi atalar.

Ölkəmizdə fərqli ab-hava hökm süründü. Otuz il erməni işğalı altında qalan torpaqlarımızın azad olunması üçün tədbirlər planı

hazırlanmışdı. Son vaxtlar ölkə adamları arasında gedən bütün danişqlar bu fikrə yönəlmişdi. Müharibənin başlanacağına inananlar davardı, inanmayanlar da. Müharibə isə, məhz o ərəfədə başlandı - Orxanın toyu ərəfəsində. 2020-ci il sentyabr ayının 27-də ordumuz və xalqımız erməni manqurtları tərəfindən işğal olunmuş torpaqlarımızın azad edilməsi uğrunda mübarizəyə qalxdılar. Ordumuzun Orxan kimi döyük bacarığı yüksək olan oğullara böyük ehtiyacı vardı. Hərbi xidmətdə olarkən onun pulemyotçu kimi fəaliyyət göstərməsi, sərrast atıcı olması elə müharibənin ilk günlərindən cəbhəyə çağırılmasına əsas vermişdi. Orxan bu xəbəri yüksək əhval-ruhiyyə ilə qarşıladı. Sentyabr ayının 29-da o, güləgülə, sevinə-sevinə İmişli rayon Hərbi Komissarlığı tərəfindən ikinci hərbi xidmətə yola düşdü. Üç gün Ağcabədi rayonunda yerləşən 704 sayılı hərbi hissədə təlimlər keçdikdən sonra, oktyabr ayının 3-də təlim briqadası ilə birlikdə ön cəbhəyə göndərildi.

Qəhrəmanımın döyük yolu Füzulidən başladı və Cəbrayıldan, Qubadlıdan keçdi.

Pulemyotçu peşəsinə burada da davam edirdi. O, güclü döyükü, sərrast atıcı olması ilə fərqlənirdi. Dostları onun bu qədər qorxmaz və cəsur olmasına heyran olmuşdular. Ona "pulemyotun canavarı" adını vermişdilər. Yorulmadan mübarizə aparmaq əzmi, qələbəyə inam hissi çox yüksək idi.

Tez-tez evə zəng edir, böyük fərəhlə ordumuzun irəliləməsin-dən danışındı, "hər şey yaxşı olacaq, biz mütləq qələbə çalacaq" deyirdi. Son günlər zənglərinin sayı azalmışdı. Çünkü döyükələrin birində telefonu maşınla birgə partlamışdı.

Elxan bəy tez-tez oğluna tapşırırdı ki, o da, dostları da telefondan az istifadə etsinlər. Bu, faciələrə yol aça bilər. Amma əsgərlərə telefon hava və su kimi lazım idi. 44 günlük müharibədən çəkilmiş kadrlar bunu təsdiq edir. Orxan 19 oktyabrdə atası ilə telefon danişığı zamanı atasından ona telefon və lazım olan digər əşyalar alıb göndərməyini xahiş etmişdi. Elxan bəy oğlunun dediklərinin ha-

mısını alıb bir çantaya toplamış və Beyləqan rayon mərkəzinə gedib həmin sovqat çantasını hərbi maşınla oğluna göndərmişdi.

Orxanın sonuncu zəngi oktyabrın 20-də gəlmişdi. Həmin gün o, anası ilə, dostları ilə və digər ailə üzvləri ilə çox söhbətlər etmişdi, sanki bir daha danışa bilməyəcəyini hiss etmişdi. O danışqlardan sonra atanın da, ananın da könlü qismən də olsa, rahatlanmışdı. Orxanla söhbət edə bilmədilər deyə, istəyini yerinə yetirmişdilər deyə, sanki rahatlanmışdalar. Orxanın zəngini gözləyirdilər, sevinə-sevinə zəng edib "Ata, göndərdiyin çantanı aldım" deməsini gözləyirdilər.

Həmin gün saat 16-17 radələrində Orxan atasına təkrar zəng edib "Ata, biz gedirik, çantanı ala bilmədim" dedi. "Hara?". "Bilmirəm" dedi ... Cox tələsirdi...

O çanta sahibinə çatmadı...

Hadisə şahidlərinin dediyinə görə, Orxan həmin gün 87 əsgəri daşıyan yük maşını ilə Qubadlınin Balasoltanlı kəndindən Muradxanlı kəndinə gedərkən onları aparan maşın ermənilər tərəfindən atəşə tutulmuşdu.. Ordumuzun əsgərlərindən 14 nəfəri şəhid olmuş, 12-si isə yaralanmışdı.

Haşıyə: Həmin qəzanın görüntülərinə baxmışdım. O qanlı hadisə günü sağ qalan digər əsgər dostları kimi mərmi səsindən Orxanın da qulaqları tutulmuş və əsgər yoldaşlarının ölümü onu çox sarsılmışdı.

Dağılıb, məhv olub tanınmaz hala gəlmış yük maşınından bəzi əsgərlərin sağ çıxması möcüzə təsiri bağışlayırdı ki, o görüntülərin olduğu video sosial şəbəkələr vasitəsilə yayılmışdı.

Yük maşınının atəşə tutulması nəticəsində böyük həyəcan keçirən və əsgər yoldaşlarının ölümünü gözləri ilə görüb sarsılan əsgərlərə komandır tərəfindən əmr gəlmişdi. 2-3 saatdan sonra döyüş başlanacaqdı. Döyüşə könüllü qatılmaq istəyən əsgərlərə

müraciət olunaraq "Kim könüllü getmək istəyir?" sualına ilk olaraq "Mən" deyən də Orxan olmuşdu. Digər əsgərlər də ona qoşulmuşdular. Bu, qəhrəmanımın son döyüşü olacaqdı... Sonuncu döyüşə o, beləcə könüllü olaraq gedirdi, ölümün fərqində olmadan gedirdi. Əzizlərini, doğmalarını, sevdiklərini, vətənini, xalqını qoruduğunu düşünərək gedirdi. Ölümün gözünə dik baxan özü kimi oğulların sayəsində qələbənin qazanılacağını dərk edərək gedirdi. Atasına dediyi bircə kəlmə "gedirəm" sözü çox anamları ifadə etmişdi əslində... Açıqlaya bilməmişdi onları. Bəlkə "Eldən, evdən, vətəndən, dünyadan gedirəm" də deyə bilərdi... Sadəcə ölümü qabaqlamaq istəməmişdi qəhrəmanım. Həm də çox tələsirdi o anlarda. Döyüş meydanına tələsirdi...

"Gedirəm" deyib də getdi vətən oğlu. Evdən, eldən, dünyadan getdi. Adını Azərbaycan adlı məmləkətin qəhrəmanlıq salnaməsinə əbədilik yazdırıb getdi!

O gecə - 21 oktyabr gecəsi 17 əsgər yoldaşı ilə birlikdə Qubadlı uğrunda gedən döyüşlərdə Orxan Şirinov qəhrəmancasına şəhid oldu. Son sözləri isə belə oldu:

- ATAMA DEYİN Kİ, OĞLUN KİŞİ KİMİ ŞƏHİD OLDU!

Belə oğulların sayəsində qazanıldı qələbə. Fəxr yerimiz, qürur yerimiz olan Orxan kimi qeyrətli vətən oğullarının sayəsində.

Ata da, ana da, yaxınları da onun növbəti zəngini gözləyirdilər. Onların telefon əlaqəsi saxlamasından çox keçməsə də, artıq ata oğlunun axtarışına çıxmışdı. Oktyabrın 22-də Elxan bəy gümanı gələn hər kəsə zəng edib oğlunu xəbər alırdı. Kimsə "yaralıyam,

hərbi hissədən uzaqdayam" deyirdi, kimsə xəbərsiz olduğunu söyləyirdi. Bu qanlı savaşda kimdənsə anında xəbər tutmaq mümkünüsüz idi. Şəhid xəbərini verməyi isə kimsə istəməzdi. Oğlunun həlak olmasından xəbərsiz olan valideynlər oktyabrın 22-də onun nişanlığının doğum gününə toplaşmışdılar. Orxan nişanlığının doğum gündündən bir gün önce şəhid olmuşdu. Qohumlar Orxanın ölümündən xəbərdar olsalar da, kimsə cəsarət edib bunu ataya söyləyə bilmirdi. Noyabrın 4-də Elxan atanı bir bəhanə ilə atasının evinə aparan qardaşları bu dəhşətli xəbəri ona elə orada demək məcburiyyətində qalırlar.

Bu xəbəri ailə üzvlərinə çatdırmaq isə şəhid atasının öhdəsinə düşmüdü.

O gün Şirinovların ömür səhifəsinə ən dəhşətli gün kimi yazıldı. Həyatın bitdiyini düşündü valideynlər. Dünya məhvərindən qopdu elə bil.

Orxan - ailənin yeganə oğul övladı, Elxan atanın ümid-pənahı, Gülsən ananın arzularının zirvə yeri, Aytəkinin, Güntəkinin tək qardaş payı o gün Bəhrəmtəpə qəsəbəsindəki şəhidlər xiyabanında torpağa tapşırıldı. El-oba müqəddəs şəhidini böyük hörmət və məhəbbətlə son mənzilə yola saldı. Qəhrəmanım, məhz o gündən milyonların ürəyinə sevgi adlı bir yol saldı!

Bu məqamda Mehman əmisinin şəhidimizə xitabən yazdığı kövrək hissələr iadə edən şeirini dəyərli oxucularına təqdim etmək yerinə düşər:

*Eşitdik kişitək şəhid olmusan,
Şəhidlik məqamın mübarək olsun!*

*Eşitdi atan da, bildi anan da,
Bildi bacıların, qoca baban da,
Bildi əmilərin, dayıların da;
Bildi nişanlıın da, elin, oban da...
Bəs niyə demədin, necə dözsünlər
Sənin yoxluğuna, ayrılığına?!*

*Eşitdik kişitək şəhid olmusan,
Gəlib danişdilar döyüş dostların,
Son anda atanı xatırlamışan,
Gəlib çatdı ona bu soraqların.*

*Onlar danişdilar: İki gün əvvəl
"Peka"yla düşmənə qan uddurmusən,
Bu cəsarətinlə, şücaətinlə
Vətən torpağını sən qorumusən.*

*Oğul düşmən çəpəri,
oğul bir dayaq,
Canını vətənə sən sıpər etdin.
Həm qürur, həm kədər, gülüş, göz yaşı...
Bu körpə yaşında sən nələr etdin?!*

*Gör sənin nə qədər sevənin varmış...
Axan göz yaşları qəlb dağlayırdı!
Sənə "Koku" deyən o nəhəng Xalıq
Körpə uşaq kimi hey aqlayırdı.*

*Adın çəkiləntək gözümüz dolur,
Yusif "Koku dayım gələcək deyir"!
Dayım cənnətdədi, o, orda qalır,
Orxan, o, ümidlə səni gözləyir...*

*Ey vətən uğrunda şəhid olanlar,
Ruhunuz şad olsun, vətən sağ olsun!
Övladın vətənə qurban verənlər,
Başınız sağ olsun, Vətən sağ olsun!*

- Nəvələrimin beşi oğlandır, bircəsi qız. Ailəmizin həyatında olan acı xatirələrdən biri də o oldu ki, oğlumun dəfni yeganə qız nəvəmin, Özləmin doğum gününə təsadüf etdi - deyə, çox böyük təəssüf hissilə qeyd edir şəhid atası.

Bu, şəhid tabutlarının yaxınlarının doğum gündündə torpağa tapşırılmasına təsadüf edən və ürək parçalayan çoxlu faktlardan biridir.

Döyüş yoldaşlarının söylədiklərinə görə Cəbrayıl uğrunda gedən döyüşlərin birində Orxan Şirinov dostları ilə birlikdə 150 erməni işgalçisindən əllisini məhv etməyə nail olmuş, digər ermənilər isə döyüş meydanını tərk edərək geriyə çəkilmişdilər. Pulemyotu ilə düşmən ordusuna qan udduran Orxan o günün qəhrəmanı olmuşdu. Döyüş bitdikdən sonra əsgərlərə rəhbərlik edən mayor rütbəli şəxs - təəssüf ki, müsahibim onun adını xatırlaya bilmir - Orxanı bütün əsgərlərə nümunə göstərmış, "Orxanın boyuna, çəkisinə baxın, bir də apardığı döyüşə baxın, sanki illərin peşəkar döyüçüsüdür" demiş, cibindən çıxardığı kağıza, güman ki, onun mükafatlandırılması haqqında nəsə yazmışdı, amma o kağızda nə yazıldığını kimsə bilməmişdi... Bunun səbəbi o mayorun da çox keçmədən dünyasını dəyişməsi olmuşdu.

Həmin döyüşə şahid olan dostları bu gün Orxanın sayəsində sağ qaldıqlarını qeyd edərək onu böyük ehtiramla xatırlayırlar.

Şəhidimizin anası ilə, Gülsən xanımla telefon əlaqəsi yaratmaq yalnız yazım tamamlanmaq üzrə olarkən mümkün oldu. Oğul it-kisindən dünyası dağılıb tarimar olan, səhhətində problemlər yarandığı üçün onunla bağlı xatirələri çətinliklə nəql edən bir ana danışındı:

- Balam son danışığında atasını mənə tapşırıdı, "Ana, atamdan muğayat ol" dedi. O gün onu yuxuda gördüm. Dağlıq bir yer idi, oğlum çoxlu əsgərlərlə birlikdə o dağın düzündəydi. Şirin-şirin yatmışdılar. Yuxudan oyananda çox narahat oldum, yaxşı şeylər düşünmək istədim, pis fikirləri ağlımdan qovmağa çalışdım.

İki bacının bir qardaşı idi, qohumcanlı, dostcanlı, igidlik, cəsurluq nümunəsi idi balam. Biz onunla ana-bala deyil, dost idik. Tez-tez yuxuma gəlir, məni oyadıb "qalx" deyir. O anda mütləq evimizə kimsə gəlir. Həyatda olmadığına inanmasam da, balamın ruhu məni hər şeydən agah edir. Sirdəsimi, dostumu, ürəyimin parasını itirmişəm, hər gün, hər saat onun xəyalı ilə yaşayıram.

O, müharibəyə getməzdən öncə qəsəbəmizə Ramin adlı bir şəhidin tabutu gətirilmişdi. Orxan Rusiyadan yenicə qayıtmışdı. Tabutu gətirənlərə şəhidin evini tapmaqda bələdçilik edən Orxan evə çox pərişan halda gəlmişdi. Səbəbini soruşdum. "Raminin anası bir dəqiqə belə gözlerimin önündən getmir" dedi. Cox üzülmüşdü o şəhid üçün. Özü də həmişə şəhidlər haqqında olan mahnilara qulaq asırdı. Vətənini sevirdi, xalqını sevirdi, şəhidlərini sevirdi balam. Son zəng günündə bayraqımıza bürünüb şəkil çəkdirmişdi.

Hər gün sübh tezdən məscidə gedib oğluma və bütün əsgərlərə dua edirdim.

Onunla bağlı çoxlu xəyallarım vardı. Amma heç biri gerçək olmadı, hamısı xəyal olaraq qaldı.

Ətir qoxuyardı, saçları səliqəli, daranmış olardı həmişə. Özünün sevdiyi xüsusi ətir vardı. Hərbi hissədən də zəng edib demişdi ki, sevdiyi ətri ora göndərək.

Mən bir övlad böyütmüşdüm, itkisi çox ağırdır. Onu itirib əvəzində 3000 övlad qazandım.

Fotolarına baxıram. Fotolarda da həmişə üzü gülür balamın. Cox mehriban, çox səmimi, çox gülərüz idi, bir tikə çörəyini çox yerə bölən biri idi balam.

Bir məqam yaddaşımıma yazılıb. Orxanı cəbhəyə yola saldığım gün arxasınca su atıb uğur dılədim. Evə qayıdanda qonaq otağında elektrik lampası partladı. O anda hiss etdim ki, evimin çırığı söndü. Yanılmamışam. O gediş balamın son gedisi oldu, ümidlərimi, arzularımı, diləklərimi də özü ilə apardı.

Günəş kimi çıxmışdı, Günəş kimi də batdı balam, həmişəlik batan Günəş oldu. Toy sevdası da onunla birlikdə məzara getdi.

Yağış yağanda onun məzarına yağacaq deyə, dünya gözümde qaralır. Qaçış yağışın altında dayanıram. Qar yağanda ürəyimi qar alır... Balam məzarda çox üzüyəcək deyə, ürəyim qan ağlayır. Ət-rini paltarlarından alıram balamın.

Harada gözəl gül görürəməsə, onu balamın məzarı üstünə gətirmək istəyirəm. Gəlin otağı kimi bəzəyirəm balamın məzarını.

Nəvəm soruşur ki, nənə, hamı müharibədən qayıtdı, bəs dayım niyə qayıtmadı? Cavab verə bilmirəm.

Can, müqəddəs şəhidimin dərdli anası. Nəvənizə deyin ki, dəyisi çox uzaqlara gedib, elə beləcə deyin ona, Gülsən ana. Deyin ki, Tanrıının seçdiyi bəndələrə qoşulub, çoxlarının arzusunda olduğu cənnətə yol alıb Orxan, göylərin adamı olub, cənnətməkan olub, əlçatmaz və ünyetməz olub. Bir idisə, min olub. Tanımayan-lara da doğma olub, əziz olub, vətəninin dar gündə düşmənlərə sıpər olub, şeirləşib, nəğmələşib, bütləşib, şəhid deyən könüllərdə əbədilik qala qurub.

Deməyin ki, dərdlər çöküb üstümə, deməyin ki, kədər dolub köksümə... Deməyin bunları. Məhv etməyin bir mələyin qəlbindəki arzuları. Qoy dayısın ölməz bilsin. Şəhidlər ölməzdirdir axı... Qoy fəxr etsin, qürur duysun, sevinsin ki, bir qəhrəman dayısı var.. O qəhrəman, nər oğulu bu dünyaya bəxş eyləyən nənəsi var,babası var... Onu şeirlərində, yazılarında vəsf edən, unutmayan mənim kimi insanlar var...

*Ürəyində vətən eşqi ucaldı,
Ruhu Allah sevgisindən güc aldı,
Hz. Hüseyn yolunun davamçısı
Şəhid oldu, adı dillərdə qaldı.*

*Toy-büsəti arzuları bəzədi,
O arzular qəlbdə qaldı əbədi,
Sevdiyinə qovuşmayan qızçığaz,
Çarəsizcə yar yolunu gözlədi.*

*Əllərinə yaxılmadı xinası,
Qəlb dağladı ağlar qalan anası,
Oğul payı vətən üçün can verdi,
Talan oldu ana-ata dünyası.*

*Qan gölüdür bacıların ürəyi,
Orxan idi ümidi, köməyi,
Bəy libaslı bir igidi görməkdi
Doğmaların, əzizlərin istəyi.*

*Ancaq qismət olmadı bəy libası,
Qəbul oldu Orxanın öz duası,
Şəhadətə ucalan qəhrəmanın
Cənnət oldu əbədiyyət dünyası.*

Müəllif: Manya Səxavətqızı

"Vətən adını zirvəyə ucaldanlar", 44 günlük zəfər yolundan bəhs edən "İmişli şəhidləri", "Şəhadət zirvəsində" adlı kitablarda Orxan Şirinovun həyat və döyüş yolundan bəhs edən yazılar dərc olunub.

Prezident İlham Əliyev Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrinin hərbi qulluqçularının medallarla təltif edilməsi haqqında imzaladığı sərəncama əsasən, Azərbaycan Respublikasının ərazi bütövlüyü uğrunda döyüş əməliyyatlarında iştirak etmiş və hərbi hissədə qarşısına qoyulmuş tapşırıqların icrası zamanı vəzifə borcunu şərəflə yerinə yetirmiş Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrinin hərbi qulluqçusu Şirinov Orxan

Elxan oğlu ölümündən sonra "Vətən uğrunda", "Cəbrayılın azad olunmasına görə", "Qubadlınin azad olunmasına görə" və "Cəsur döyüşü" medalları ilə təltif edilib.

Orxanın məzari İmişli rayonunun Bəhrəmtəpə qəsəbəsindədir. Vaxtilə yaşadığı ev indi onun fotoları, medalları, yadigar qalmış əşyaları ilə bəzənmiş muzeyə çevrilib. Gəlin otağını xatırladan bu bər-bəzəkli otaqda Orxanın nişanlığının barmağına taxdığı nişan üzüyü də var. Bu, məni ən çox ağrıdan faktdır. Bizim elin qızları vəfali olardılar, zamanı gözlərdilər. Orxanın nişanlığı onun dəfnindən yeddi gün sonra qaytarılmışdı nişan üzüyünü... Bircə il gözləmədən.

Elxan ata tək muzeylə kifayətlənməyib. Həyətində, Bakı-Qarabağ yolunun üstündə "Şəhidlər parkı" inşa edib. Bu parkda səkkəndən artıq şəhidin adına xatırə lövhəsi ucaldıb. Görüntüsü göz oxşayan deyimmi, qəlb dağlayan deyimmi, bilmirəm. Bir tək bil-

diyim odur ki, oğlunun çata bilmədiyi arzuların pərvanəsi olub ata. Onun xatirəsini əbədiləşdirməkdən ötrü çalışmadığı bir gün belə olmayıb. Məzarına hey getsə də səsinə səs verməyən, arzuları gerçək olmayan balasının unudulmaması üçün hər şey edib, qara mərmərdən boylanan şəkli ilə danışıb, onsuzluq dərdini onun məzarı ilə bölüşüb:

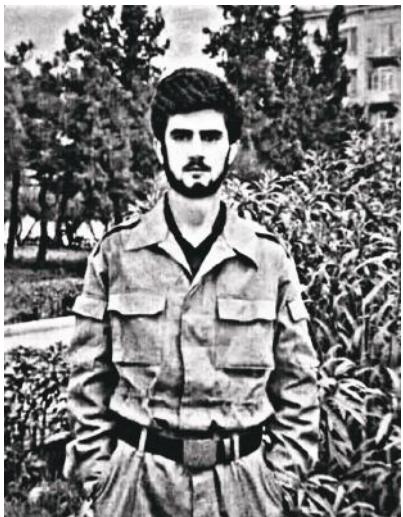
*Rəsmini gördükcə bu qara daşda,
Halima ağlayır torpaq da, daş da.
Sinəmə dağ çəkdi fələk bu yaşıda,
Deyə bilmirəm ki; qalx gedək, oğlum!*

- Fəxr edirəm ki, oğlum vətən uğrunda şəhid olub, övlad acısı isə qəlbimizdə məzara gedəcək! - deyir qəhrəman şəhidimin qəhrəman atası.

Orxan sağıdır, ölməyib, Elxan ata, Gülşən ana. Sizin baxışlarınızdan boylanır dünyaya, "Mən ölməmişəm" deyir, "Anamın məzarım üstə qoyduğu çicəklərdəyəm, axıtdığı göz yaşalarındayam, bacılarım Aytəkinin, Güntəkinin çöhrəsində, sözlərində, Özləmin nəğmələrindəyəm... Mən bir quşdum, yuvamdan uçub əbədilik olan cənnət məkanıma sığındım, məni unutmayın, mən kişi kimi şəhid oldum!" deyir.

Məkanın cənnət olsun, cənnət ətirli şəhidim!

ŞƏHİD ŞƏFALI ƏLLƏRİN SAHİBİ

Birinci Qarabağ müharibəsində qəhrəmanlıqla həlak olan fədakar və vətənpərvər Azərbaycan oğlu, şəhid hərbçi həkim Babayev Pərviz Rasim oğlunun unudulmaz xatirəsinə həsr edirəm

Bu dünya sükansız bir gəmidir. Bizlər isə onun sərnişini. Fırtına, qasırğa, təlatüm, ölüm bircə anda gələr, heç nə soruşmadan və kimsəyə xəbərdarlıq etmədən gələr. Gələr və kiminsə xoşbəxtliyinə əbədi son qoyar. Ölüm ayrılığı da yazımın qəhrəmanın qayğısız və xoşbəxt həyatına beləcə qəfil gəldi. Gəldi və gəldiyi yeri viran etdi. Özü ilə vətənin say-seçmə oğullarından birini, şəfali əllər sahibini, insanların səcdə etdiyi bir sənətin sənətkarını apardı - ata-anasının ümid yeri, qürur yeri olan həkim Pərviz Babayevi onlardan əbədilik ayırdı.

Müsahibim şəhid Pərviz Babayevin anası Lalə xanımdır. Müqəddəs şəhidimizi dünyaya bəxş edən müqəddəs ana. Sanıram ki, övladların keçdiyi həyat yolu barədə, onların hiss və düşüncələri, fikir və duyğuları haqqında heç kim analar və bacılar qədər müfəssəl məlumat verə bilməz, kimsə onlar qədər ürəklə danışa bilməz. Bu, aksiomadır. Qoy bu şəhidimizin həyat hekayəsini də anası və bacısı danışın.

Babayev Pərviz Rasim oğlu 9 sentyabr 1972-ci ildə Ağdaş rayonunda, ziyalı ailəsində, Rasim və Lalə cütlüyünün ilk övladı

olaraq dünyaya gəlmış, mehriban və səmimi, tərbiyəli bir ailədə böyümüşdü. Atası Babayev Rasim İdris oğlu tibb işçisi, anası Əhmədova Lalə Əhməd qızı rabitəçi idi.

Onlar ailədə üç uşaq idilər. Bacısı Nərgiz də, qardaşı Çingiz də yaşca Pərvizdən kiçik idilər. Valideynlərinin söylədiyinə görə o, bacısından və qardaşından fərqli xarakterə malik biri idi. Oxocular bu faktı təsdiq edərlər ki, şəhidlərimizin bir çoxu haqqında valideynlər eyni fikirdə olublar. Bu fikrin doğruluğuna heç bir şübhəm yoxdur, çünkü onlar həqiqətən də seçilmişlərdir... Sanki vətən tarixində qəhrəmanlıqlardan iz qoyub ölmək üçün yarananlardır.

İlk təhsilinə 1979-cu ildə Ağdaş şəhər 7 sayılı səkkizillik məktəbinin birinci sinfinə daxil olmaqla başlayan yazımın qəhrəmanı bütün seçilənlər kimi, elə ilk günlərdən oxuduğu sinfin şagirdlərindən dərs əlaçısı və nümunəvi şagird olması ilə fərqlənmişdi. Müəlliminin, daha sonra sinif yoldaşlarının diqqətini cəlb etmişdi. Getdikcə əhatə dairəsi genişlənməyə başlamış, o, bütün məktəb kollektivi tərəfindən sevilməyə başlamış, özü də həmişə ətrafdakılara sevgi və hörmət sərgiləmişdi. Bəlkə də elə o vaxtdan ürəyində həkim olmaq arzusu kök salmış, bu arzu da qəlbində insanlara olan böyük sevgi hissindən doğmuşdu. Anasının dediyinə görə o, hamiya can yandıran, sakit, ağır təbiətli, bayağılığı, şit zərafatları sevməyən, qeyri-adi dördüncülərə malik olan uşaq idi.

Hələ birinci sinifdə oxuduğu günlərin bir xatırəsi indi də valideynlərinin yaddaşındadır. Pərviz riyaziyyatı güclü bilirdi. Bir gün məktəbin direktoru Nəriman müəllim Pərvizin oxuduğu sinfə gəlir və sinif müəllimindən riyaziyyatı yaxşı bilən bir şagird istəyir, "dördüncü sinif uşaqları riyaziyyatdan birinci sinfin tənliyini həll edə bilmirlər, ora aparıram" deyir. Pərvizin ilk müəllimi Ünzülə xanım direktora Pərvizi aparmasını məsləhət görür. Pərviz gedir, dördüncü sinif uşaqlarının qarşısında tənliyi həll edib müəllimin üzünü ağ edir, dördüncülərə nümunə olur. O gündən sonra

məktəbin bütün müəllim və şagird kollektivi birinci sinif şagirdi Pərviz Babayevi qeyri-adi biliyə malik şagird kimi tanıdılar, ona rəğbət və məhəbbət göstərməyə başladılar və o, böyüdükcə də böyük hörmət və məhəbbətə layiq olduğunu əməlləri ilə təkrar-təkrar təsdiq etdi. Belə məziyyətlərinə görə direktor Nəriman müəllim onu öz övladı kimi çox sevirdi, onun həkim olmasını istəyirdi, Azərbaycan Tibb Universitetinə qəbul olmasının üçün çox çalışırdı, kimyadan, riyaziyyatdan yaxşı hazırlaşması üçün ona xüsusi olaraq müəllim də təyin etmişdi.

Elə Lalə xanımın yaddaşına həkk olan həmin gündən şəhid olduğu günə qədər Pərvizin adı qeyri-adi biliyə malik olan bir şagird kimi dillərdə gəzdi. Böyüdükcə müəllimləri onun haqqında fikirlərinə görə yanılmadıqlarına əmin oldular. Çünkü o, təpədən-dır-nağa elm və bilikdən, mərifətdən yoğrulmuşdu. Bu sahədə qazandığı uğurların sayı çox idi. Məktəb illərində aldığı çoxlu sayda tərifnamələri, fəxri fərmanları ailəsi indi də qoruyub saxlamışdır.

9-10-cu sinifləri S.Vurğun adına orta məktəbdə oxuyan qəhrəmanım 1989-cu ildə məktəbi əla qiymətlərlə bitirib sənədlərini Azərbaycan Tibb Universitetinə təqdim edir. İmtahanlardan müvəffəq qiymətlər alır. Hətta qəbul imtahanlarının birində qiymətini düzgün yazmayan müəllimə iradlarını bildirərək, düzgün qiymət yazmasını tələb edir, yoxlama komissiyasına müraciət edir və haqqı olan qiyməti alaraq universitetin pediatriya fakültəsinin tələbəsi olur.

Haşiyə: Bu sətirlərin müəllifi, yəni mən özüm də illər öncə Bakı Dövlət Universitetində şifahi ədəbiyyatdan imtahan zamanı bu fak-tla qarşılaşmışdım. İsrarla qiymətimin "4"-ə deyil "5"-ə layiq olduğunu vurğulasam da, baxmamışdır. İmtahan otağını tərk edib komissiyaya müraciət etmək məqsədilə foyeyə çıxmış, orada olan şəxslərdən imtahan müəllimlərindən şikayət etmək üçün hara getmək lazımlığını soruştum. Elə o məqamda zamanın

böyük şairi B.Vahabzadə ilə qarşılaşmışdım. O, yaşla dolu gözlərimi görüb nə baş verdiyini soruşmuşdu və mənim imtahanından "5" qiymət almağıma yardımçı olmuşdu. Bunu o qədər mülayim şəkildə etmişdi ki, müəllimlər inciməmişdilər.

Artıq tələbə adını daşıyan qəhrəmanım universitetdə oxuduğu ilk günlərdən dərsə davamiyəti və fəallığı ilə əksər tələbələrdən seçilirdi, həm də bu və ya digər müsbət xüsusiyyətlərinə görə unuversitet müəllimlərinin və rəhbərliyinin, tələbə yoldaşlarının diqqətini cəlb etmişdi. Bu səbəbdən də oxuduğu fakültənin həmkarlar təşkilatının sədri və 480 sayılı qrupun rəhbəri seçilmişdi. Ali təhsil almaqla yanaşı, gənc tələbə həm də Musa Nağıyev adına təcili yardım xəstəxanasında işləyirdi. Valideynlərinə, özündən kiçik bacısına və qardaşına qarşı, oxuduğu məktəbin şagird və müəllim kollektivinə qarşı həmişə diqqətli və qayğıkeş olan qəhrəmanım universitetdə və işlədiyi yerdə də hamının hörmətini qazanmışdı. Hədsiz yüksək elmi biliklərə malik, böyüklərlə böyük kimi, kiçiklərlə kiçik kimi, ümumiyyətlə, hər kəsə qarşı ədəb-ərkanlı davranışları, çox ağıllı və mədəni, vətənsevər olması ilə diqqət çəkirdi. Bütün bunlar onu hələ məktəb illərindən tanıyanların nəzərində böyütmüşdü, yaşından böyük düşünən adam təsiri bağışlamışdı. Yəqin ki, hər birimiz belə insanlarla qarşılaşmışıq. İstisna hallarda da olsa, ətrafımızda gənc yaşlarında müdrik və uzaqgörən olması ilə fərqlənən insanlar olub. Pərviz Babayev kimi yaşı gənc, ağılı və düşüncələri müdrik yaşda olan istisna insanlarla...

Arzuları böyük idi Pərvizin. Bura qədər yazdığını tərcümeyi- halından görünür ki, o, bir ömürdə iki ömür yaşamağı bacaran biri olub. Bir insanın nələrə qadir ola biləcəyini öz real həyatında tə-

diq edə bilmək gücündə olub. Həyatsevər olub, yaxşı işlər görməyə, hamiya yaxşılıqlar etməyə çalışıb. Nailiyyətlər qazanmağa cəhd etməsi, ali təhsil ala-alə həm də canına can qataraq işləməsi, gənc yaşında ailə qayğıları ilə maraqlanması və digər insani keyfiyyətləri onun haqqında belə düşünməyə əsas verir. Büyük arzularının başlanğıcında isə yaxşı cərrah, həm də hərbçi həkim olmaq istəyi dururdu, ilk olaraq bunlara nail olmağı planlaşdırırdı. Ali məktəbə daxil olmaqla ən böyük istəklərindən birinə çatdığını zənn edən qəhrəmanım, həyata çox böyük həvəslə davam edirdi...

Yaşasayıdı, Azərbaycan adlı diyarın ən tanınmış həkimlərindən biri olacaqdı... Bir nəslin iftixarı, arxası, dayağı olacaqdı... Oldu olmağına, amma bütün bunları həyatda olmadan belə, şərəfli ölümüylə də etməyi bacaran oğul oldu.

1988-ci ildə erməni işgalçlarının torpaqlarımızı işgal etməsi nəticəsində başlanan elan edilməmiş müharibə minlərlə həmvətənlərimizdən biri kimi, ona da arzularını həyata keçirmək imkanı vermədi.

1992-ci ildə Azərbaycan Tibb Universitetinin on yeddi nəfərlik tələbə heyəti Qarabağ müharibəsində yaralanmış hərbçilərə tibbi yardım göstərmək məqsədilə Şuşa xəstəxanasına yola düşür. Həmin tələbələr arasında bu günü çıxdan arzulayan, səbirsizliklə gözləyən, vətən övladlarına sənəti və bütün digər bacarıqları ilə fayda vermək istəyən Pərviz Babayev də vardı. Günlərlə Şuşa xəstəxanasında qalıb gecə-gündüz bilmədən yaralıların başı üzərində keşik çəkən, cərrahiyə əməliyyatları aparan, onlara nəfəs verən, can verən, həyat verən gənc həkim Bakıya qayıtmağı ağlına belə

götirmirdi. Hər gün xəstəxanaya gətirilən və onun kimi həkimlərin köməyinə çox ehtiyacı olan vətən oğullarından ayrılməq istəmirdi...

Kaş ayrılmayaydın, vətən oğlu, kaş elə orada qalıb yaralara məlhəm olaydın, bəlkə bu naqafil ölüm də uzaq olardı səndən, gənc ikən almazdı başının üstünü...

Sağ olsayıdı, Şuşa xəstəxanasında keçirdiyi günlərdən danışacaqdı, tanıyıb-tanımadığı, can verdiyi yaralı əsgərlərin həyat hekayəsini nəql edəcəkdi... Xəstəxanaya gətirilən hər bir yaralı əsgərin halına necə acımasından, onu sağaltmaq üçün əlindən gələnləri etməsindən, gördüyü dəhşətlərin qəlbində açdığı yaraların söhbət açacaqdı. Həyat verdiyi hər əsgərin and yerinə çevriləcəkdi. Əməyi dillərdə dastan olacaqdı və bu günə qədər də onun ölümündən həyata qaytardığı insanların sayı mini ötüb keçəcəkdi... Minlərlə cana can vermək qüdrətində olan həkim Pərviz Babayevi Tanrı çox sevdiyindənmi göylərin adamı etdi? Bilmirəm. Tək bildiyim odur ki, qismətləri yazan Allah onu bizdən çox tez aldı.

...Ailə üzvlərinə Şuşa xəstəxanasında keçirdiyi günlərin dəhşətindən danışmışdı. Şuşa xəstəxanasından ayrılib gəlmək istəməyən Pərviz institutun çağırışı ilə 17 nəfərlik dəstə ilə Bakıya qayıtmışdı.

Lalə ananın dediklərindən:

- Pərviz Şuşaya getməzdən öncə, Novruz bayramında evə gəlmişdi, cəbhəyə gedəcəyini demək istəsə də, biz narahat olma-yaq deyə, bu barədə heç bir söz açmamışdı. Evdəkilərə xəbər vermədən etmişdi bunu, könüllü getmişdi. 18 gün tələbə yoldaşları ilə birlikdə Şuşa xəstəxanasında qalmışdı. Şuşadan qayıdanandan sonra bir də evə gəldi. Oraların təsiri altındaydı. Gördüyü dəhşətləri bir an belə unuda bilmirdi, ona elə gəlirdi ki, onsuz mümkün deyil, o, mütləq cəbhə bölgəsində olmalıdır. Bütün günü o haqda düşünürdü, yenidən Şuşa xəstəxanasına qayıtmaga, yaralılara

kömək göstərməyə can atırdı. Onun dediyinə görə Şuşa xəstəxanasında yalnız yaşlı bir həkim vardı və tələbələr oradan qayıdanda o yaşlı həkim ağlamış, xahiş etmişdi ki, getməsinlər, onu yaralılarla tək qoymasınlar.

Yaşlı həkimin dediklərini unuda bilməyən, yenidən cəbhə bölgəsinə qayıtmaq üçün cəhdələr edən gənc tələbə düz dörd dəfə müdafiə naziri Rəhim Qaziyevin qəbulunda olmuş, döyüş bölgəsinə getmək üçün icazə istəmişdi, "Mən orada olmalıyam, insanların həyatını qurtarmalıyam" demişdi. Onun cəbhəyə könüllü getmək üçün yazdığı ərizələr bu gün də saxlanılır. Oxuyanlara əşyaları özündən çox yaşıyan qəhrəmanımızın hekayəsini danışır.

Yenidən müharibə zonasına qayıtmaq üçün çalışan yazımın qəhrəmanı, nəhayət ki, istəyinə çatır. 1993-cü ilin 24 aprelində hərbi həkim kimi yenidən müharibə zonasına göndərilir. Bu dəfə fərqli bir ünvana - Tərtərin Şəhriyar qəsəbəsinə yola düşür. Ata-anasına, yaxınlarına "qospitalda işləyəcəyəm" desə də, o, cəbhəyə aldığı təyinatında özünü həkim-döyüşçü kimi yazdırılmışdı.

Yuxarıda qeyd etdiyim kimi, bir ömrə iki ömrü sığdırmaq istəyən insanlıq nümunəsi idi yazımın qəhrəmanı. Hər ikisini bacaracaqdı - döyüşməyi də, döyüş meydanından yaralı döyüşçüləri çıxarmağı, tibbi yardımalar etməyi də. Bu fədakar vətən oğlu çox həvəslə başladığı bu işlərin öhdəsindən layiqincə gəlirdi. Həm ermənilərə qarşı döyüşürdü, həm də yaralı əsgərlərimizlə səhv müalicələr aparan sapı özümüzdən olan baltalara qarşı. O, vicdanının ölçüsü qədəryük götürməyi bacarırdı. Çünkü bu ölçünün vahidi yox idi. Ürəyi insaf və mərhəmətdən yoğrulduğu üçün vicdanının ölçüsü sonsuz idi. Bu böyük vicdan sahibinin varlığı döyüş yoldaşlarına da, həkim həmkarlarına da Allahın bir lütfü idi.

O hadisənin baş verdiyi il dördüncü kursu bitirmişdi yazımın qəhrəmanı. İmtahanlar bitmişdi, yüksək qiymətlər aldığına görə

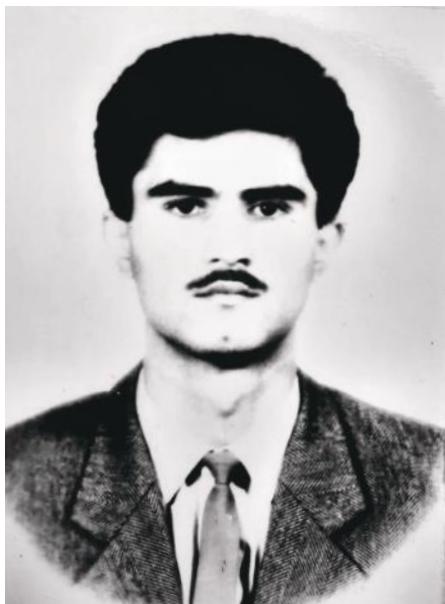
işini yüngülləşmiş hesab edirdi. Rathlığa çıxmış kimiydi. Unutmuşdu ki, ürəyi vətən eşqilə, insanlara sevgi və məhəbbətlə dolu olan qəlb sahiblərinə rahatlıq yoxdur... O ürəyin rahat döyünməsi mümkünsüzdür... Həmin il bacısı Nərgiz də Politexnik İnstytutunda oxuyurdu. Çəmi 13 gün idi dərsə getdiyi. Amma o, bacısını həkim görmək istəyirdi. "Hazırlaş, gələn il sənədlərini Tibb Universitetinə verəcəksən" demişdi...

Ailə üzvləri bina evində yaşasalar da, Pərviz həyət evində yaşımağa üstünlük verirdi. Bütün ailə böyük həvəslə onun toyuna hazırlaşırırdı. Bu məqsədlə də artıq onun adına olan həyət evinin tikintisinə başlanılmışdı.

Tələbə olmasına baxmayaraq o, bu işlərdən kənardə qalmır, tez-tez zəng vurub tikinti ilə maraqlanırırdı, bu işdə valideynlərinə köməklik etməyə çalışırdı. Həmin dövrlərdə ölkəmizdə talon sistemi mövcud idi. Pərviz ona verilən talonları belə rayona göndərir, "evin tikintisində çalışan fəhlələr üçün istifadə edin" deyirdi. Qənaətcilliyi, öz boğazından kəsib evə nəsə almaq kimi xasiyyətləri onda hələ məktəb illərindən formalaşmışdı. Evdən hər gün ona peraşki almaq üçün verdilən on qəpikdən beş qəpiyinə peraşki alır, beş qəpiyini yiğirdi, bu qəpikləri toplayıb evə lazım olan nəsə alırdı. Həmin beş qəpiklər hesabına alınan şahmat oyun taxtası da ondan yadigar qalıb.

Pərviz universitetə qəbul olunanda qurban kəsib paylayan valideynləri arzu tutmuşdular. Övladları universiteti bitirəndə də qurban kəsəcəkdilər... Amma bu, arzu olaraq qaldı. "O qurban boynumda qaldı" deyir Lalə ana. Universiteti bitirməyə fələkdən

möhlət olmadı. Rəhbərlikdən onun universiteti bitirməsi haqqında diploma təqdim etmək istəsələr də, Lalə ana razi olmamış, "balamın həyatı harada qırılmışsa, qiymət kitabçasında da o tarix qalsın" demişdi. Pərvizin qiymət kitabçasındaki bütün qiymətlər əla idi.

Bütün bunları səsi, sözü qübarlı, ürəyi dağlı Lalə ana nəql edir... Danışdıqca da yanaqlarından qəlbində düyün bağlamış dərdin yaratdığı göz yaşlarının axdığını hiss edirəm. Aradan otuz il keçməsinə baxmayaraq, ana bütün hadisələri dünən

olmuş kimi danışır. Budur ananın müqəddəsliyi... O, bu otuz il ərzində baş verən hər şeyi unuda bilər, təkcə Pərvizli günlərindən başqa...

Lalə ana hər kəlməni ürək ağrısı ilə danışır:

- Həyatımda belə faciə olacağı xəyalıma gəlmirdi. Oğlumla bağlı çox arzularım vardı. Bütün analar kimi mən də övladımın toyunu görmək istəyirdim. Evdə danışmışdım, onu özünə layiq olan bir qızla nişanlayacaqdım, cəmodan hazırlamışdım. Sonuncu dəfə evə gələndə demişdim ki, yayda gəl, səni nişanlayaqq. Razılıq verməmişdi. Sanki bilirdi sonunun belə olacağını. "Heç nə eləməyin, ana, həyatdır, bəlkə getdim, gəlmədim" demişdi.

Aprelin 30-da bacımgıl Tərtərə, Surxay həkimin qızının nişan mərasiminə getmişdilər. Oradan Pərvizi də götürüb özləri ilə nişana aparmışdılar. Həmin nişan mərasimi Pərvizin iştirak etdiyi sonuncu şadlıq məclisi oldu. Xalası və ailə üzvləri nə qədər təkid etsələr də o, artıq bir gün belə qalmamış, "döyüş yoldaşlarımla bir yerdə olmalıyam" deyib yenidən hərbi hissəyə qayıtmışdı. Ölümə tələsdiyinin fərqində deyildi.

Həmin nişan mərasimi onun ölümündən cəmisi iki gün önce olmuşdu. İki gün sonra, 1990-cı il mayın 2-də Pərviz Babayev növbəti tapşırığı yerinə yetirmək əmri almışdı. Silahdaşları ilə birlikdə Talış kəndindəki döyüş zonasına gedərkən onları aparan maşının minaya toxunması nəticəsində o, həlak oldu... Onun həyata və insanlara məhəbbət dolu ürəyi dayandı... Dünyaya sülh və səadət arzulayan, insanlara həyat bəxş etmək üçün çalışan, onları ölümün ağızından almaq üçün gecəsini gündüzünə qatan və bu yolda mübarizəyə qalxan şəfali əllər sahibi elə bu məqsədlər uğrunda, həkimlərin onun həyatını xilas etmək üçün göstərdikləri bütün səylərə baxmayaraq şəhid oldu. Yüzlərlə cana can vermək qüdrətində olan gənc həkimi ölümdən qurtarmaq gücündə olan kimsə olmadığı.

Sanki bir hadisə olacağından duyuq düşüb narahat olan və bütün gecəni yatmayan Lalə ana o dəhşətli günü belə xatırlayıb:

- O hadisə baş verən vaxtda poçtda rabitəçi işləyirdim. Mayın 2-də səhər iş yerimə zəng edib xəbər verdilər ki, Pərviz yaralanıb, təcili gəlin. Bu zəng bir neçə dəfə təkrarlandı. İş qızlarından xahiş edirdim ki, danışsınlar, nə baş verdiyini dəqiqliklə öyrənsinlər. Dəqiq məlumat vermirdilər. Sonda rabitəçi xanım mənimlə danışıb ora getməyimizi istədi. Həmin xanımın həyat yoldaşı Pərvizlə eyni qrupda oxuyurdu. Bacım, yeznəm də mənə qoşuldular, Tərtərə getdik. Məni görən oğlumun həm qrup, həm də döyüş yoldaşı olmuş Polad həkim qarşısında yerə çökdü, nə deyəcəyini, bu xəbəri bizə necə verəcəyini bilmirdi...

Demə həyatın ağlagəlməz qismətləri varmış. O gün Lalə ana evə sevimli oğlunun nəşri ilə birlukdə qayıtdı. O gün Lalə ananın, Rasim atanın həyatına qara gün kimi yazılıdı. O gün minlərlə şəhid ailəsi kimi daha bir ailə də həyatdakı ən əziz varlığını itirdi. Həmişə onunla fəxr edən, yaxşı həkim olacağına inanan, oğlunu özünə ən böyük arxa-dayaq hesab edən Rasim atanın Pərvizli arzularına son qoyuldu.

Onun can, qan verdiyi adamların əksəriyyəti hazırda həyatdadır və gənc həkimin igidlik və rəşadətindən ağızdolusu, həm də çox böyük kədər və təessüflə danışırlar. Hazırda Almaniyada yaşayan, əslən İsmayıllıdan olan və birinci Qarabağ müharibəsində iştirak edən qazilərimizdən biri gənc həkimin ölümündən üç il sonra Azərbaycana gəlmiş, ona böyük şəfqət və qayğı ilə yanaşan həkimi minnətdarlığını bildirmək üçün axtarmış və adını şəhid olanlar siyahısında görüb çox üzülmüşdü... O, şəhidimizin valideynlərinin ünvanını öyrənmiş, yaşıdları evə gedərək onlarla görüşmüşdü. Həmin qazımızın dediklərindən: "Ağır yaralanmışdım və məni Pərvizin çalışdığı xəstəxanaya gətirmişdilər. Ayağım qılçadan üzülmüşdü, dəridən asılı qalmışdı, həkimlərin verəcəyi qərarın nə olacağı bəlli deyildi, varlığım onlardan asılı idi. Yaxşı ki, tale məni Pərviz kimi vicdanlı bir həkimlə qarşılaşdırılmışdı. O, ayağımın amputasiya olunması üçün qəbul edilmiş qərarın icra olunmasına icazə vermədi. Ayağımı taxtaya sariyb vertolyot çəğirdirdi və məni Almaniyaya yolladı. Bu gün ayaqda olmağımın, gəzə bilməyimin səbəbkəri odur".

Bu, gənc həkimin peşəkarlığını təsdiq edən onlarla faktdan biridir. Pərviz Babayevin yüksək insani keyfiyyətlərindən bəhs edən, gənc olmasına baxmayaraq bu sahədə peşəkarcasına qəbul etdiyi qərarlar verdiyini təsdiq edən faktlar kifayət qədərdir.

Pərviz Babayev Ağdaşın Şəhidlər Xiyabanında dəfn olundu. Onun dəfnində ali təhsil aldığı universitetin müəllim və tələbə heyəti də, döyüş yoldaşları da, Tərtərdə onunla çiycin-çiyinə işləyən həkimlər də iştirak edirdilər. Tərtər xəstəxanasında çalışan həkimlər xəstələrlə, məhz Pərvizin yazdığını reseptlərə uyğun müalicələr apardıqlarından, xəstələrə onun reseptləri ilə qulluq göstərdiklərindən danışırdılar.

O gün Azərbaycanın yaxşıların yaxşısı sayılan bir həkim-vətəndaşı bu ədalətsiz dünyani həmişəlik tərk edirdi... Bu vaxtsız ölüm hamının qəlbini sızlatmışdı.

Pərvizin vaxtilə yaşadığı evin daşı da, divarı da indi onu xatırladır. Bu evin ən gözəl xatırələri onunla bağlıdır. Vaxtilə oxuduğu məktəb hazırda onun adını daşıyır və burada keçirilən tədbirlərdə tez-tez onun xatırəsi yad edilir. Məktəbin şagirdləri onu özlərinə ideal qəhrəman hesab edirlər. Qarşısında qəhrəman şəhidimizə həsr olunmuş şeirlər var ki, onların müəllifləri məktəblilərdir.

Ağdaş şəhidlərinə həsr olunmuş kitabda və Azərbaycan şəhidlərindən bəhs edən "Xatırə kitabı"nda, o cümlədən bir çox respublika qəzetlərində onun həyat və döyüş yolu haqqında məlumatlar dərc olunub.

Hər il mayın 2-də onun ölüm ildönümünü qeyd edən Lalə ana oğlu haqda danışarkən hissələrini biruzə verməməyə çalışır. Sözləri də, danışqları ilə vüqar dolu olan bu məğrur və mətanətli Azərbaycan qadını heyrətamızdır.

- Pərvizimin ölümünə yananlar çox oldu. Hər kəs - bütün yاخنلار, tanışlar, tanıyanlar onun xatırəsinin unudulmaması üçün nəsə etməyə çalışırdılar. Onun adını daşıyan 7 nömrəli səkkizillik məktəb indi onilliyə çevrilib. Hər il mayın 2-də, onun xatırə gündündə məktəbdə tədbir keçirib bizi də dəvət edirlər. Məktəbin direktoru Aygün xanım Pərvizin xatırəsinin unudulmaması üçün nə lazımsa, edir. Məktəb şəhidlərin xatırə lövhələri ilə bəzənib.

Pərvizin məktəbin həyətində qoyulmuş barelyefini köhnəldiyi üçün götürdülər, əvəzində məktəbin üç şəhidinə aid barelyef qo-yulacaq. Yaşadığımız evin yaxınlığındakı küçə Pərvizin adını daşıyır. Bakıda, Musa Nağıyev adına xəstəxanada və oxuduğu Tibb Universitetinin qarşısında bu gün də onun xatirə lövhəsi asılıb. Gəlinim Ellada xanım müəllimədir, Abşeron rayonunun Qurtuluş qə-səbəsində, tanınmış məktəblərdən birində çalışır. Bir ağıdaşlı kimi Pərvizin unudulmaması üçün öz sinif otağında onun adına guşə ya-radıb, o guşədə nümayiş etdirilən bütün görüntülər Pərvizi xatır-ladır, o guşəni bir sənət əsərinə bənzədirəm.

O, bacısı və qardaşı ilə çox mehriban idi. Onlar Pərvizə hə-mişə "qaqa" deyə müraciət ediblər. Pərviz şəhid olanda Çingiz məktəb yaşında idi. Hazırda iqtisadçı peşəsində çalışır, İqtisadiyyat Universitetini bitirib. Həyat yoldaşı Ellada xanım müəllimədir. Onların dörd övladı var, böyük oğluna Pərvizin adını vermişik. Pərvizimin adını o yaşıdır, bu il Xarici Dillər Universitetini bitirib sənədlərini magistraturaya təqdim edəcək. Çox ağıllı və bilikli uşaqdır. Gələcəyi onda görürük. Sağlıq olsun, inşallah ki, Pərvizi-min yolunu o davam etdirəcək, ruhunu şad edəcək. İkinci övladı Nəzrin də Xarici Dillər Universitetinin tələbəsidir. Fidan və Emin məktəblidirlər.

Qızım Nərgiz Tibb Texnikumu bitirib, ailəlidir, bir qızı var. Ha-zırda xəstəxanada çalışır.

Mən 52 il rabitəçi işləmişəm, həyat yoldaşım Rasim uzun illər tibb sahəsində çalışıb. Hazırda hər ikimiz təqaüdə çıxmışıq.

Şəhidimizin sevimli bacısı Nərgiz xanımın xatirələrindən:

- Pərvizlə çox mehriban idik. Uşaqlıq illərimiz o qədər gözəl keçib ki... Güclü mühafizəciliyi vardı. O, məktəbdə oxuyanda biz bağçaya gedirdik, çox zaman bizi bağçadan evə o gətirirdi, yolda rastlaştığımız xoşagəlməz hadisələr barədə evdə heç vaxt danış-mazdı. Valideynlərimiz narahat olmasın deyə, belə edirdi. Güclü

yaddaşa və güclü riyazi biliklərə malik idi. Bütün məktəb onu güclü riyaziyyatçı kimi tanıyırdı, amma o, bütün fənləri böyük səylə oxuyurdu, xarici dillərə meylli idi, fransız dilini əla bilirdi. Universitetdə təhsil alanda əlavə olaraq həm işləyir, həm də ingilis dilini öyrənmək üçün kursa, üstəlik də idmana gedirdi. Oxuduğu kitabların sayı çox idi, ensiklopediyalara qədər oxuyurdu. Tibb Universitetini bitirdikdən sonra Bakı Dövlət Universitetinin hüquq fakültəsinə qəbul olmaq istəyirdi.

Qardaşım ona olan hər müraciətimə "can" kəlməsilə cavab verirdi. Politexnik İnstitutundan ayrılmagımı, Tibb Universitetinə qəbul olunmagımı, həkim olmağımı istəyirdi. "Tibb Universitetinə daxil olsan, sənə gözəl bir hədiyyəm olacaq" deyirdi. 1993-cü ildə yenidən cəbhə bölgəsinə qayıtdığı ərəfədə evə, bizimlə saqlaşmağa gəlmişdi. Dediyi saatı da alıb gətirmişdi. "Neynirdin bu saatı? Mən hələ hazırlaşram, daxil olmamışam" dedim. "Mən hədiyyəmi bu başdan almışam" dedi.

Hər dəqiqəsi, hər anı ölümlə bitəcək bir yolun yolcusu olduğunu bilirdi qəhrəmanım. Ürəyinə dammışdı ki, bu görüş bacısı ilə son görüşü ola bilər. Həmişəki kimi borclu qalmaq istəməmiş, dediyi sözün üstündə durmuşdu. O gəlişində bacısına bir sual etmişdi:

- Ölüm dən qorxursan?

- Hələ bizə ölüm dən danışmaq tezdir, deyə cavab vermişdi Nərgiz.

- Vəziri tanıyırsan?

Nərgiz Vəziri tanıyırdı, efirdən görmüşdü, qəhrəmanlığı barədə eşitmışdı, amma dəqiqləşdirmək üçün soruşmuşdu:

- Hansı Vəziri? Orucov?

- Hə, Vəzir Orucovu deyirəm, mən onu canlı görmüşdüm, çəkisinin az, boyunun çox da hündür olmamasına baxmayaraq, 60-

70 kq-lıq pulemyotu özüylə daşıyırıdı. Qəhrəman oğul idi. Cox heyif ondan.

Bunları deyib Vəzirin igidliliklərindən danışmış və sonda "Mən ondan artıq deyiləm!" demişdi. Bununla da o, bacısını cəbhədə başına gələcək hadisələrə, hətta öz ölümünə belə hazırlamaq istəmişdi.

Nərgiz gözləri yaşlı halda söhbətinə davam edir. O gecə Pərvizin şəhid olduğunu yuxuda görməsindən, yuxusunun çin çıxmazından, üstündən heç bircə gün belə keçmədən gördüyü dəhşətli yuxunun gerçəyə dönməsindən danışır...

İnanclara inanmasam da, bir faktı qeyd etməyə bilmərəm... "Saat ayrılıqdır" inancının doğruluğunu təsdiq edən böyük sayıda faktların şahidi olmuşam. Bəzi bürclər üçün saat hədiyyəsi həqiqətən də kədər və ayrılıq əlamətidir.

Gör nə qədər illər keçib aradan...

Bu gün hamı səndən böyük sevgi və məhəbbətlə danışır. Keçdiyin həyat yoluna nəzər salmaq həm çətin, həm də şərəflidir, şəhidim. Aylar ötüb, illər keçib... Cox illər keçib, şəhidim... Sənin həyat hekayəni öyrənmək üçün düz otuz il əvvələ qayıtmışıq... Nələr olmadı bu otuz ildə? Bir nəsil böyüdü, Qarabağ adlı əsirlikdə qalan yurdumuzun unudulacağından qorxduq, Cənubi Azərbaycan kimi, Göyçə, İrəvan kimi, Dərələyəz kimi yadellilərin tapdağında qalacağından qorxduq, sənin kimi müqəddəs şəhidlərin qanının yerdə qalacağından qorxduq. Bu qorxu ilə yaşıdıq. Amma nə yaxşı ki, alnimizdən o qara ləkəni silən vətən övladları oldu. Azərbaycanı bütün dünyaya cəsur və yenilməz bir xalq kimi tanıdan qeyrətli oğullarımız oldu... Ruhun şad oldumu məzarında, şəhidim? Ruhunun şad olduğuna inanıram. Dünyamıza nur ələyən şəhidlərimizin nur içində yatdığınıə əminəm. Yaşasaydın, bu il 50 yaşın olacaqdı, yurdumun qəhrəman oğlu. Sən insanların yaşaması

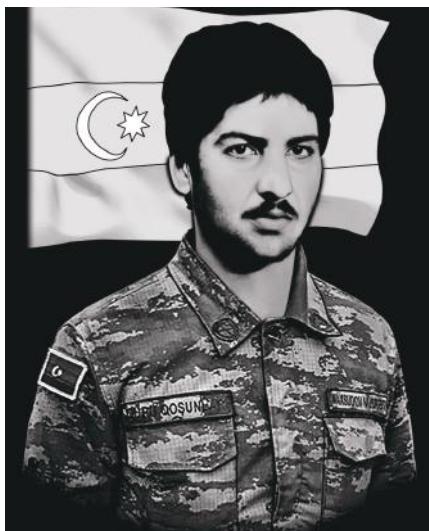
üçün şəhidliyi seçdin. 50 yaşı cənnətdə tamamlanacaq müqəddəs şəhidim, əsrlər keçəcək, nəsillər dəyişəcək, sən yaddaşlarda elə şəhid olduğun yaşda qalacaqsan. Dünyaya gənc və gözəl yaşında boyلاناقسان... Əbədiyaşar kimi. Vətənin qəhrəmanlıq tarixində yeni səhifə açmış qəhrəman kimi. Sənə həsr etdiyim misralara dönüb dodaqlara, qəlblərə köçəcəksən...

*Şəfali əllərinlə verdin necə cana can,
Yaralı əsgərlərə olmuşdun dava-dərman.
Unutmariq biz səni keçsə də neçə dövran,
Yüz yaşda da beləcə sən cavan qalacaqsan,
Ürəklərdə keçmişən başa, həkim Pərvizim!*

*Həmi səni ehtiramla anır bu gün, şəhidim,
Mələk qucağındadır sənin bu şəhadətin.
Məzərin da qoxuyur zəfər ətri, şəhidim,
Durmusan bayraqınla qoşa, igid Pərvizim,
Tac olmusan ellərdə başa, şəhid Pərvizim!*

NÜSRƏT ÖMRÜ VƏ YA ŞƏHİD QIZININ HEKAYƏTİ

Birinci Qarabağ müharibəsinin iştirakçısı olmuş və Ağdərə uğrunda gedən döyüşlərdə qəhrəmancasına həlak olmuş şəhid Maqsudov Nüsrət Qüdrət oğlunun unudulmaz xatırəsinə həsr edirəm

Şəhid qızı! İki sözdən ibarət olan bu adın altında nələrin olduğunu ən yaxşı şəhid qızları bilir. Bu günə qədər çox şəhidlərimiz haqqında yazılarım olub. Hər şəhidin keçdiyi həyat yolundan şəhid anaları, şəhid ataları, şəhid həyat yoldaşları və ya Sevil Hüseynova kimi, Həmidə Xəlilova kimi özlərini "şəhid gəlini" kimi təqdim edən dəyərli vətən qızları danışıblar. Bu dəfə fərqli bir müşahibim var: Maqsudova Nərminə Nüsrət qızı - atasını yaş yarımlığında itirən şəhid qızı.

Ürəyimi titrətdi bu ad, Nərminə xanım. Çox sevdiyim şairin qəlb titrədən misralarını xatırladım:

*Axtarıram mən səni, arayıram mən səni,
Soruşuram gözümlə ötüb keçəndən səni
Bilmirəm nə boydasan, nə görkəmdə, nə adda,
Sənin təhsilin nədir, sənin yaşıń neçədir,
Aladırmı gözlərin, qaradırmı, necədir?*

Bax beləcə üzünü heç görmədiyim müşahibim çox maraqlı gəldi mənə. Axı atası şəhid olanda heç iki yaşı belə tamam olmayan bu

qızçıqaz nə danışa bilər onun haqqında? Çətin olacaq deyə, düşünmüşdümə də, onunla ilk müsahibəm bu fikirlərimi darmadağın etdi. Şəhidimizin həyat hekayəsini atası haqqında dolğun məlumatları olan bir xanım nəql edirdi. Coxlarından fərqli olaraq, fikir və düşüncələrini peşəkarcasına ifadə etməyi, üstəlik atasının həyatını xronoloji ardıcılıqla səliqəli və pillə-pillə çatdırmağı o qədər gözəl bacarırdı ki, məhz onunla müsahibə apardığımı şad idim.

Maqsudova Nərminə Nüsərət qızı 22 oktyabr 1992-ci ildə Ağdaş rayonunun Tofiqi kəndində anadan olub. Doqquzilliyi bitirdikdən sonra Ağdaş Dövlət Humanitar Kollcəni bitirib. Hazırda on ildir ki, atasının adını daşıyan Tofiqi kənd orta məktəbində müəllim kimi fəaliyyət göstərir. Ailəlidir, iki övladı var.

Yazımın baş qəhrəmanı Maqsudov Nüsərət Qüdrət oğlu 1 mart 1965-ci ildə Ağdaş rayonunun Tofiqi kəndində, sayılıb-seçilən bir ailədə anadan olmuşdu. Anası Maqsudova Dursun zəhmətkeş bir qadın idi. Sovet dönəmi illərində geniş vüsət almış pambıqcılıq peşəsi ilə məşğul olurdu. Yaxşı işlədiyinə görə manqa başçısı təyin olunmuşdu. Bu, ulu öndərimizin Azərbaycan MK Baş Katibi işlədiyi illərə təsadüf edirdi və ümummilli liderimiz Dursun xanımı qabaqcıl işinə görə şəxsən özü mükafatlandırmışdı. Şəhidimizin atası Qüdrət Maqsudov da uzun müddət kolxoz işində çalışıb. Təməli zəhmətdən yoğrulmuş bu ailədə yeddi övlad - dörd qız, üç oğlan böyüyürdü ki, onlardan biri də yazımın qəhrəmanı Nüsərət Maqsudov idi.

1973-cü ildə Tofiqi kənd orta məktəbinin birinci sinfinə qəbul olunan kiçik Nüsərət 1980-cı ildə həmin məktəbin səkkizinci sinfini bitirmiş, təhsilini Şəmsabad kənd orta məktəbində davam etdirmişdir. 1982-ci ildə həmin məktəbin onuncu sinfini bitirən Nüsərət bir ildən sonra keçmiş sovet ordusu sıralarında hərbi xidmətə yollanmış, 1985-ci ildə hərbi xidmətini başa vurmuşdur. 1986-cı ildə

Göyçayda yerləşən texniki peşə məktəbində bir il təhsil almaqla sürücülük peşəsinə yiyələnmişdir. 1988-ci ildə M. Ə. Sabir adına kolxozda sürücü kimi ilk əmək fəaliyyətinə başlamışdır. Elə həmin il də yazımın qəhrəmanı həmkəndlisi İsayeva Zərifə Məmati qızı ilə ailə həyatı qurmuş, onunla birlikdə Tofiqi kəndindəki ata ocağında yaşamağa başlamışdılar. Bir-birini çox dəyərləndirən cütlük ailə üzvləri ilə də mehriban və səmimi münasibət qurmuşdular.

Gənc Nüsret onu həyata bəxş edən valideynlərini çox sevirdi. Anasına hədsiz çox bağlı bri idi. 1989-cu il may ayının 9-da anasının vaxtsız ölümü onu çox sarsıdır. Anasının ölümündən bir ay sonra onun ilk qız övladı dünyaya gəlir. Adını Aidə qoyurlar. Aidənin gəlişi ailəyə nə qədər sevinc gətirsə də, Dursun ananın vaxtsız ölümünün təsirindən bu sevinci ürəkdolusu yaşaya bilmirdilər. Ananın ölümü ailəni ikiqat zərbə altında qoymuşdu. Həm mənəvi sıxıntı, həm də maddi sıxıntı ikisi birləşib yazımın qəhrəmanını dünyadan çəkilməz yükü altına salmışdı. Anasından sonra o evdə yaşamaq çətinləşmişdi, evin hər bucağı ona anasını xatırladır, ürək parçalayan xatırələrin ağuşuna atırdı. Bu xatırələrin qoynunda yaşamaq isə göz yaşları və iztirabdan başqa nəsə bəxş etmirdi. Yeganə çarə hər bucağında anasının əllərinin izi qalan evi tərk etmək idi. Çətinliklə də olsa, onlar bunu etdilər. Minbir əzablar bahasına kiçik bir ev inşa etdilər və köçüb orada yaşamağa başladılar. 1992-ci ildə yeni evdə cütlüyün ikinci qız övladı dünyaya gəldi. Adını Nərminə qoydular. İllər keçəcək, gəlişi ilə valideynlərinə sevinc gətirən kiçik Nərminə atasını görmədən böyüyəcək və atası haqqında anasından, yaxınlarından eşitdiklərini, mətbu orqanlardan oxuduqlarını danışacaq, xatırəsinin əbədiləşməsi üçün əlindən gələni edəcəkdir.

Nərminə xanımın dediyinə görə atası həmişə çətin həyat tərzi keçirib, kasıbçılığın məngənəsində olub. Özü nə qədər çalışsa da, həyat yoldaşı Zərifə xanım böyük səy göstərib əkinçilik və mal-

darlıqla məşğul olsa da, anasının ölümündən sonra həyat onun üzünə gülməyib. Bütün bunlara baxmayaraq o, qızlarını çox sevirdi. Bir çox yaxınlarının ona oğul arzulamasına da fərqli yanaşır. "İki övladım, var, bəsimdir. Aidə oğlumdur, Nərminə də qızım. Yüz oğula bərabər olacaq mənim qızlarım. Onları firəvan böyütmək, təhsil vermək, sevdikləri sənətin yiyesi etmək şansım olsa, həyatdakı ən böyük arzularıma çatmış olaram" deyirdi.

O, xəyallar qurmaqdə, planlar hazırlamaqdə ikən zaman da öz sərt üzünü göstərməkdə idi. Arzuları yarıda qoyan, planları kökündən dəyişən zaman hökmünü kimsənin qərarına uyğunlaşdırmadan verəcəkdi... Dünyanın sakitliyi, durna qatarları kimi səmada dövr edən arzuların səfi pozulacaqdı... Günahı olmayan insanlar dünyani idarə edənlərin qurbanına çevriləcəkdi... Bunlardan xəbərsiz idi Nüsret. Sürçülük adlı sadə peşəsinin başında, yerinə yetirmək istədiyi arzuları qəlbində, övladlarının və çox sevdiyi həyat yoldaşının, sevdiklərinin əhatəsində, xoşbəxtlik qayğılarının çoxluğundan və işindən bezmədən həyata davam etməkdə idi. Yenice dil açıb danışan qızı Aidənin bir kəlmə sözü cütlüyə dünyانın bütün qayğılarını unutdurən ən güclü məlhəm idi. Dünya onun üçün sevdikləri ilə birlikdə hədsiz gözəl idi. Dünyanın səhmanını pozanlar isə kimsəni düşünmürdülər.

Hələ 1988-ci ildən bəri başlayan elan edilməmiş Qarabağ münaqişəsi hamı kimi Nüsreti də çox narahat edirdi. O da digər həmvətənləri kimi bu münaqişənin sülh yolu ilə bitməsini gözləyirdi.

Münaqişənin bu qədər uzanacağını, Dağlıq Qarabağ ərazisinin böyük müharibə alovuna çevriləcəyini kimsə arzu etmirdi, kimsə gözləmirdi. Münaqişə isə uzandıqca uzanırdı... Hər gün ön cəbhə-dən gələn müxtəlif xəbərlər çoxları kimi onun da rahatlığını əlin-dən almışdı.

1994-cü il aprel ayının sonunda Nüsərət Maqsudov könüllü ola-raq ön cəbhəyə yola düdü. Tezliklə sorağı Ağdərədən gəldi. O, silahla davranmaqdə çətinlik çəkmirdi, bu işdə naşı deyildi. Sərrast atıcılıq qabiliyyəti, düşməni nişan alıb ilk həmlədə məhv etmək bacarığı vardı. Cəsur və qorxmaz döyüşü kimi hörmət qazanmışdı. Dəfələrlə ətrafına topladığı könüllülərlə düşmənin arxasına keçmiş, gözlənilməz həmlələri ilə düşməni çəşbaş salmışdı. O, xidmət etdiyi hərbi hissə əsgərlərinin qələbə çalmasına çox yar-dımcı olmuşdu.

Çox təəssüf ki, şəhidimizin döyüş yolu haqqında geniş məlumat öyrənə bilmədim. Çünkü bu yazını yazdığını gün şəhidimizin həyat yoldaşı Zərifə xanım əməliyyata alınmışdı deyə, ona müraciət edib narahat etmək istəmədim, yalnız qızı Nərminə xanımın dedikləri ilə kifayətləndim.

1994-cü ilin may ayı idi. Əgər fərqində olmusunuzsa, gözəllik-lər diyarı olan məmləkətimizin ən səfali vaxtları bu aya təsadüf edir. Nağıl dili ilə yazsam, gül-gülü çağırır, çıçək-çıçəyi. Bülbüllərin cəh-cəhi, hər tərəfin yaşıllaşıb al-əlvan xalılarla bəzəndiyi, la-lələrin dizə çıxdığı bir ayın gözəlliyi görənləri heyran edir.

May ayının belə gözəl günlərindən biri idi. Zərifə xanımın yad-daşına ömürlük yazılın 14 may gecəsi idi. Yağış yağır, ildirim çaxır, küləyin yaratdığı qasırğa adamın canına vahimə salırdı. İslıqlar sönmüşdü. Gənc Zərifə belə anlarda həyat yoldaşına görə daha çox narahat olurdu. Həmin gecə anası Ziba xanım da onunla bir-lilikdə idi. Gənc qadın səhərədək yata bilməyib pəncərədən yağışın və küləyin yaratdıə fəsadlara tamaşa edirdi. Ürəyində yalnız bir fikir vardi: "Görəsən Nüsərət bu yağışda, çovğunda nə edir?" Ziba

xanım nə qədər "A bala, gəl yat, sən pəncərə qarşısında durmaqla Nüsret gələsi deyil, qayıdası deyil" deyib israr etsə də, Zərifənin ürəyinə nəsə dammişdi. Hiss etmişdi ki, o gecənin səhəri qara xəbərlə açılacaq.

O gecənin səhəri - 15 may günü Maqsudovların ömür səhifəsinə matəm günü kimi yazılıdı. Kəndə Nüsretin şəhid olması xəbəri gəldi. Kənd aşısaqqalları bir yerə toplasılıp bu ağır xəbəri şəhidin ailəsinə necə çatdıracaqlarını düşündülər. Hamı sustalmış, hər kəs ailələri başsız, ata-anaları oğulsuz, körpələri atasız qoyan mühari-bəyə lənətlər yağıdırmaqdır idi. Bu xəbəri vermək gənc Zərifənin atası Məmati kişinin öhdəsinə düşmüşdü. O, kəndin aşısaqqalları ilə birlikdə qızının evinə gələndə Zərifə həyat işlərilə məşğul idi. Gələnləri görəndə sanki içindən bir tel qırıldı. Gecəki narahatçılığını unutmamışdı. Hər an nəsə baş verəcək deyə, qorxu içində idi. Qorxunu özündən uzaqlaşdırmağa, pis şeylər düşünməməyə çalısssa da, olmurdu. Sevdiyi insan hər an ölümlə üzbəüz idi.

Məmati kişi də çətinlik qarşısında qalmışdı. Qızı hələ çox gənc idi. Ata düşünürdü ki, Zərifənin dünyasını alt-üst edəcək bu xəbəri ona necə desin? Nüsretli həyatının bitdiyini necə söyləsin? Fikirlərin cəngindən qurtula bilmirdisə də, nəhayət özünü toparlayıb bu sözləri deyə bildi:

- Qızım, necə gündür ki, Nüsretdən heç bir xəbər yoxdur.

Unutmadığı gecə narahatçılığı ildirim sürətilə Zərifənin gözləri öündən keçdi. Axı həmişə eşitmışdı ki, insanlar yaxınlarını, əzizlərini itirəndə uzaqda olsalar belə, bu, onlara ayan olur. Demək gecə hiss etdikləri əbəs deyilmiş. O atasından dəqiq xəbəri deməyini istəyirdi və bunu israrla tələb edirdi. Məmati ata məcbur qalıb qızına Nüsretin şəhid olması xəbərini verdi. Atasının bu sözlərdən sonra nə baş verdi? Nə düşündü, nə dedi, nə etdi Zərifə? Nələr keçdi könlündən?

Elə həmin gün, may ayının tən yarısında Nüsretin nəşini kəndə gətirdilər. El-oba 29 yaşlı şəhidin taleyinə, yarımcıq qalmış arzu-

larına ağladı. "Ata" sözünü dilə ala bilməyən körpə fidanların solan arzularına ağladı. Bu vaxtsız ölüm şəhidin atası Qüdrət kişinin qəd-dini əyib belini bükdü, vəfalı ömür-gün yoldaşı, gənc Zərifə xanımın gözlərinə mayın gözəllikləri görünməz oldu. Dünya gözlərində qaraya döndü. Canından çox sevdiyi, hələ atanın nə olduğunu bilməyən dəyərli varlıqlarını düşünəndə qəlbini dənya boyda qəm ələndi. 25 yaşlı Zərifənin baharı xəzan olmuşdu, dünyanın çarxı dönmüşdü, ümidləri, arzuları qətl olmuşdu, kağız kimi tikə-tikə doğranmışdı... Başqa adı yoxdu bunun. Ürəyində qopan tufan dünyasını dağışmışdı. Nə yaşı vardı ki, qara yaylığa bürünüb məclisdə oturaydı? Yaşadları hələ ailə qurmamışdılar. Onun bəxtinə isə belə gənc yaşında həyatın çəkilməz dərdlərini daşımaq qisməti yazılmışdı...

*Nə istədin, qatıl fələk?
Etdiklərin hiylə, kələk.
Daha məndən əlini çək,
Bəsdi könlümü dağladın.*

*Xəzan etdin ilk baharı,
Qətl elədin arzuları,
Susuz səhra, yol da yarı,
Yollarımı hey bağladın*

deyə, fələyə etdiyi çoxlu sualların cavabı isə heç zaman olmayıcaqdı.

Nərminə xanım bu mövzu ilə bağlı uşaqlıqdan bəri eşitdiklərini nəql edir:

- Atamın tabutunu ölümündən üç gün sonra evimizə gətirmiş-dilər. Bu faciənin baş verdiyi il mən və bacım çox uşaq olmuşuq. Amma həmin epizodlar bacımın yaddaşında qalıb. Yağışlı bir gün

imiş, yeni köcdüyümüz şəraitsiz evin həyətində dizə çıxan palçıq əlindən tərəpənmək olmurmuş. Anam fəryad edirmiş ki, xəbəri ona dəqiq desinlər. Babam məcbur olub atamın ölüm xəbərini verdikdən sonra anamın halını təsəvvür edirəm... Bacım eyvana çıxıb həyətdəki izdihamı, anamın qışqırıb, bağırıb fəryad etməsini, yerə yixilib palçığa bulaşdığını görəndə necə qışqırmışdısa, mən də ona qoşulmuşdum. Nə baş verdiyini anlamasaq da, anamın ağlamasına biz də ağlamışdıq. Düşünmüştük ki, anamı incidiblər, ümumiyyətlə, nə baş verdiyinin fərqində olmamışdıq. Bir necə gün qonşuların evində qalmışdıq.

Qonşulardan eşitdiyimə görə, atamın nəşsi həyətə gətiriləndə, anam əlləri ilə tabutu sökmüşdü. Hamiya inanılmaz görünsə də, o, bunu bacarmış, atamın üzünü görməyə nail olmuşdu, "bəlkə tabutdakı Nüsrət deyil?" deyə, sevdiyinin ölümünə inanmamışdı. "Nüsrət yeni tikdiyi evindən doymamışdı, onu evə aparın" deyib fəryad qoparmışdı. Həmişə bu mövzuda söhbətlərində o, bunları xatırlayır: "Nüsrət sanki ölməmişdi, yalnız gözləri yumulu idi. Həmişəki kimi gülümsəyirdi, öldüyünə inanmaq çətin idi. Adəti üzrə qara, gur saçlarını arxaya daramağı vardı. Tabutda da saçları o qaydada idi, əvvəlki kimi nizamlı idi. Anam əlini uzadıb onun saçlarını sığallamaq istəyəndə, saçları qopmuşdu. Anam həmişə deyir ki, sənin saçların da qara və gur olmasına görə atanın saçlarına bənzəyir.

O vaxtlar rabitə əlaqəsi olmadığı üçün ön cəbhədə olanlardan da xəbər tutmaq çətinliklə başa gəlirdi. Validə bibimlə Ədalət əmim atamın axtarışına çıxdıqları üçün kəndə atamın dəfninin üçüncü günü gəlib çıxmışdılar.

Anam bizi xatırlamışdım, dərdinin böyüklüyündən unutmuşdumu, bilmirəm. Amma nənəm

bizi qoşudan gətirib anama tapşıranda "Bunlar Nüsretin sənə əmanətləridir, onları böyütmək sənə düşür, bala, özünü toparla, ələ al. Bir tek bizim başımıza gəlmədi bu faciə. Məmləkətimizin hər kəndində, hər şəhərində şəhid var. Sən balaların üçün yaşa malısan, Aidəyə, Nərminəyə həm ana, həm də ata olmalısan" demişdi.

Gənc qadın nə qədər sarsılsa da, aqlına gəlməyən işlər başına gəlsə də, qızlarını bir an belə unutmamışdı. Qəlbindəki sevgini Nüsretlə birlikdə məzara yola salmış və övladlarının xoşbəxtliyi üçün həyatla mücadiləyə başlamışdı.

Nüsretlə eyni hissədə döyüş yolu keçən dostları onun ölümündən sonra tez-tez gəlib ailəsinə, övladlarına baş çəkir, onunla bağlı xatirələrini danışırıqlar.

Döyüş yoldaşının xatirələrindən: "Nüsret bir an da olsa, ailəsini unuda bilmirdi, hey onlardan danışırıdı. "Qızlarım çox kiçikdirlər, birinin 3 yaşı var, biri isə yaş yarımlıqdır. Nə olursa-olsun, mən evə sağ qayıtmalıyam. Həyat yoldaşım gəncdir, cəmi 25 yaşı var. Qaranlıqdan çox qorxur, görəsən indi nə edir? Yəqin gecələr çox

qorxur, xəstələnməsindən, dəli olmasından qorxuram. Qızlarımı görə, ailəmə görə çox narahatam" deyirdi.

Döyüş yoldaşlarının hamısı onun cəsurluğundan, dəyanətindən, qorxmazlığından nə qədər söhbət açsalar da, əsas narahatçılığının ailəsindən olmasını xüsusi qeyd edirdilər.

Nüsrət Maqsudov doğulub boy-a-başa çatdığı Tofiqi kənd məzarlığında dəfn olunub. Kəndin ondan başqa daha üç şəhidi də var:

1. Məmmədov Xaləddin Qurban oğlu
2. Maqsudov Bəxtiyar Mənsur oğlu
3. Əliyev Elşad Mehman oğlu

Yazımın qəhrəmanı doğulduğu Tofiqi kəndinin ilk şəhidi idi. Elə buna görə də vaxtilə oxuduğu məktəb onun adını daşıyır. "Ağdaş şəhidləri" kitabında onun döyüş və həyat yolu haqqında məlumatlar dərc olunub və ona həsr olunmuş şeir də o yazıya əlavə olunub. O şeiri dəyərli oxuculara təqdim edirəm:

*Sən elə qeyrətli, igid ər idin,
Düşməni yandırıb odlara yaxdın.
Elə cəsarətli, mərd əsgər idin,
Yağılar başında şimşəktək çaxdın.*

*Tez parladın, niyə belə tez söndün?
Deyirdin: Gələrəm qələbə ilə.
Doğma Tofiqiyə sən şəhid döndün,
Elin göz yaşları dönmüşdü selə.*

*Bir cüt qızın boynubükük bənövşə,
Məzarını tək qoymurlar həmişə.
Səndən sonra neçə payız, yaz olub,
Övladların indi böyük qız olub.*

Şəhidimizin böyük qızı Aidə xanımın dediklərindən:

- Atamı yuxu kimi xatırlayıram. Hər səhər işə gedəndə məni öpməyi, onun arxasında ağlamağım, məni maşında gəzdirdiyi anlar şirin nağıl kimi xəyalımdadır. O, çox mehriban idi, həmişə isteklərimi yerinə yetirməyə çalışırdı. Bir sabah yuxudan ayılanda dəhşətli bir mənzərə ilə qarşılaşdım. Həyətdən anamın qışqırıq səsini eşidib eyvana qaçdım. Yağışlı, çiçkinli bir gün idi. Pəncərədən baxanda anamı yerdə, palçığa yıxılmış halda gördüm. Həyət adamla dolu idi. Nə olduğunu bilmirdim, anam fəryad edib ağlayırdı. Həyətə qaçdım, anamı qucaqlayıb mən də ağlamağa başladım. Düşünürdüm ki, kimsə anamı incidib deyə, bu hala düşüb. Atamın şəhid olmasını anlayacaq yaşda deyildim. Amma atamı çağırırdım. Sanki ondan imdad istəyirdim.

Anam heç vaxt bizə deməyib ki, atamız yoxdur. Düşünmüşük ki, harasa gedib, qayıdacaq, gələcək. Anam bu illər ərzində onun yoxluğunu heç vaxt hiss etdirməyib. Özü minbir əzablar çəkərək bizi böyüdüb, oxutdurub. Anamın söhbətlərinin əsas mövzusu da yalnız atam olub. Anamın sözlərindən, söhbətlərindən atam ruhən də olsa, ömrümüzə, həyatımıza, qəlbimizə köçüb. Onun qızı olduğum üçün fəxr edirəm.

Müsahibim Nərminə xanım atası haqqında da, anası haqqında da ürkəkdolusu danışır. Üzünü, fotosunu görmədiyim bu gənc xanım az müddət ərzində mənə çox doğmalaşıb. Söhbətlərini dinləmək o qədər xoşdur ki...

- Atam dəfn olunan gün anamın da həyatı bitib, özü öz həyatını özü üçün sonlandırıb. Həyatını yalnız bizə həsr edib. Bizim üçün yaşayıb, canını bizim üçün fəda edib. Əkin-biçinlə, maldarlıqla məşğul olub. Hər ikimizə təhsil verib.

Anamın ən böyük arzularından biri də atamın adını daşıyan məktəbdə onun büstünün qoyulması arzusu idi. Hey deyirdi ki, qızlarımı yerbəyer edəndən sonra mütləq bunu edəcəm.

Zərifə xanımın - bu fədakar və dəyanətli Azərbaycan qadınının həyat yoldaşının xatirəsini əbədiləşdirmək üçün nəzərdə tutduğu bu arzu, nəhayət ki, gerçəkləşdi. Uzun illərdən sonra Tofiqi kənd Nüsərət Maqsudov adına orta məktəbdə qəhrəman şəhidimizin büstünün açılışı oldu. Onun büstünün açılışına həsr olunmuş tədbir Nüsərət Maqsudovun anım gününe planlaşdırılmışdı və keçirilməsi

də elə həmin gün baş tutdu. Böyük bir izdihamın müşaiyəti ilə baş tutan bu tədbirdə rayonun səlahiyyətli iş adamları, veteranlar, şəhidlərin ailə üzvləri, qazilər, eşidən, bilən bütün ağdaşlılar iştirak edirdilər. O gün, 15 may günü yazımın qəhrəmanı yenidən vətəninə döndü. Onun xatirəsini əbədiləşdirən büst onu bütün ağdaşlılara yenidən tanıdı, qəlblərdə yer almاسına vəsilə oldu. Bu büstün ətrafında onun canından artıq sevdiyi həyat yoldaşı Zərifə xanım, qızları Aidə xanım və Nərminə xanım, nəvələri Zümrüd və Məhəmməd, Mələk və bir də qəhrəmanın adını daşıyan son-beşik nəvəsi Nüsərət də var idi. Bu gün onların hər birinin yaddasına əbədi olaraq yazılaçaq. Nüsərət Maqsudov onu sevən könüllərdə yer almış və alacaq.

Elə yuxarıda sizlərə təqdim etdiyim şeirdə deyildiyi kimi, illər ötəcək, sənsiz çoxlu sayda baharlar gələcək, qış, payız, yaz gəlib keçəcək, sən gələ bilməsən də, unudulmayacaqsan, şəhidim. Vətən uğrunda şəhid olanlar unudulmurlar, nağıla dönən ömrü nağıllarda yaşayacaq qəhrəman, nur içində yat!

ŞƏHİD OLMUŞ ARZULAR

*Birinci Qarabağ müharibəsində qəhrəmanlıqla həlak olmuş
şəhid gizir Məmmədov Xaləddin Qurban oğlunun unudulmaz xa-
tirəsinə həsr edirəm*

*Aşıq, ellər yeridi,
Şana tellər yeridi.
Qaysaqlanmış yarama
Təzə millər yeridi.*

Onunla söhbətim zamanı, məhz bu bayatını xatırladım. Bu söhbət zamanı Validə xanımın heç sağalmayan yarasının otuz illik qaysağı qoparılmışdı. Danışdıqca, o günləri yenidən yaşayırıdı və bütün bunları göz yaşları ilə bəyan edirdi. Cəmi beş il bir yerde yaşadığı həyat

yoldaşı ilə keçirdiyi günləri nəql etməyin, o dəhşətləri yenidən yaşamağın nə qədər çətin olduğunu anlamayan az adam tapılar yəqin. Müharibə ocaqlarına könüllü olaraq atılan şəhidimizin həyat həkayəsini dinlədikcə, son vaxtlar həmsöhbət olduğum şəhid analarından, şəhid həyat yoldaşlarından aldığım bəzi məlumatları eşitdiyimə çox utanıram. Birinci Qarabağ müharibəsi zamanı həlak olan şəhidlərə qarşı biganəlik hissinin nədən və haradan qaynaqlığını düşünürəm. Birinci və ya ikinci Qarabağ müharibəsi şəhidlərinə fərq qoyanlara, 44 günlük müharibə şəhidlərini üstün tutanlara və azərbaycanlı adını daşıyan həmyerilərimə üz tutub demək istəyirəm ki, bu yazımı oxuyun. Oxuyun və yazımın qəhrəmanı olan Məmmədov Xaləddin Qurban oğlunun keçdiyi həyat

yolu ilə tanış olun. Vətən üçün yaxınlarından, sevdiklərindən, övladlarından keçib döyüşə atılan, bu yolu qanlı-qadalı, əzab və məşəqqətli olduğunu bilə-bilə onun yolcusu olmaqdan qorxmayan, çəkinməyən fədailərin varlığına inanın. Şəhidlərə fərq qoyanlara bir sualım da var: Bilirsınız mı Dağlıq Qarabağ münaqişəsi niyə başladı? Birinci Qarabağ müharibəsinin şəhidlərini unudanlar, onların adına və ailə üzvlərinə ögey münasibət bəsləyənlər, yəqin ki, bunu unudublar. Bu sualın cavabını bilməyənlər üçün cavabı açıqlayım. 20 fevral 1988-ci il tarixində DQMV-nin Xalq Deputatları Sovetinin iclasında vilayətin erməni icmasının nümayəndələri DQMV-nin Azərbaycan SSR-dən alınıb Ermənistən SSR-nin ərazisinə qatılması haqqında Azərbaycan SSR və Ermənistən SSR Ali Sovetlərinə müraciət etmək haqqında qərar qəbul etdirilər. 22 fevral 1988-ci il tarixində Xankəndi-Ağdam şosesində yerləşən Əsgəran qəsəbəsi yaxınlığında ermənilər yuxarıda adını qeyd etdiyim qərara etiraz edən dinc azərbaycanlı nümayişçilərə atəş açdırılar. Nəticədə həlak olan iki azərbaycanlı gənc münaqişənin ilk qurbanları oldular. 26-29 fevral 1988-ci il tarixində baş vermiş Sumqayıt iğtişaşları nəticəsində 26 erməni və azərbaycanlı qətlə yetirildi. Bu hadisələrin fəal iştirakçılarından biri ermənilərin qətlində və onlara qarşı zorakılıqda ermənilərin yaşadığı rayonlardakı qırğınlarda bilavasitə iştirak etmiş Sumqayıt sakini, milliyyətcə erməni olan Eduard Qriqoryan idi... Davamını yazmağa ehtiyac görmürəm.

Beləcə başlanmışdı münaqişə... Sonradan müharibəyə çevrilmişdi və bu yazımın qəhrəmanı da müharibənin günahsız qurbanlarından biridir. Müsahibim şəhidin həyat yoldaşı Məmmədova Validə Qüdrət qızıdır. O, qəlbində üç şəhidin - həyat yoldaşı Məmmədov Xaləddin Qurban oğlunun, qardaşı Maqsudov Nüsrət Qüdrət oğlunun və qardaşı oğlu Maqsudov Bəxtiyar Mənsur oğlunun qəm yükünü, ağrısını, acısını daşıyan qadındır. Bu yazıda o, özünün və şəhid həyat yoldaşının ömür kitabını varaqlayacaq.

Məmmədov Xaləddin Qurban oğlu 1955-ci il aprel ayının 25-də Yevlax rayonunun Qaramanlı kəndində, zəhmətkeş bir ailədə anadan olmuşdu. Atası Qurban kişi, anası Cavahir xanım zəhmətkeş, ailəni çətinliklə dolandıran, övladlarını minbir əzabla böyüdən sadə insanlardı. Onlar ailədə beş uşaq idilər - iki bacı, üç qardaş. Qəhrəmanının uşaqlığı və gəncliyi doğulduğu kənddə keçmişdi. O, 1961-ci ildə Qaramanlı kənd məktəbində ilk ibtidai təhsilə başlamış, həmin məktəbin yeddinci sinfini bitirdikdən sonra Gəncə şəhərindəki texniki peşə məktəbində təhsilinə davam etməklə ya-naşı, həm də qaynaqcılıq peşəsinə yiyələnmişdi. Daha sonra isə Gəncə Dövlət Peşə Tədris Texnikumunu bitirmişdi, rabitəçi olacaqdı. Texnikumu bitirdikdən sonra, 1974-cü ildə Xaləddin Məmmədov vətənin çağrıları ilə ordu sıralarında xidmətə yola düşür. Dövrünün digər gəncləri kimi onun da hərbi xidmət illəri vətəndən uzaqlarda keçir. Əsgəri xidmətini Rusiya vilayətində başa vuran gənc Xaləddin Azərbaycana qayıtmamaq qərarını verir. Qulluq etdiyi hərbi hissədə qalıb fəaliyyətini davam etdirmək qərarına gəlir. Təəssüf ki, şəhidimizin Rusiya ilə bağlı həyatı haqqında məlumat çox azdır. O, ömrünün 14 ilini qürbət ölkədə keçirmiş, orada olduğu müddət ərzində hərbi gizir kimi fəaliyyət göstərmişdi. Valideynləri onun yad ölkədə qalmasının əleyhinə idilər, Xaləddinin vətənə qayıtmasını, onlara yaxın olmasını arzulayırdılar. Nəhayət, onların bu istəyi baş tutur. Gənc hərbçi dövlət xətti ilə vətənə getirilir.

Vətənə qayıtdıqdan sonra Xaləddin Məmmədov həyata kolxoz işlərində çalışmaqla davam etməyə başlayır.

Onun həyat yoldaşı Validə xanımla tanışlığı da təsadüfi olur. Qürbətdən qayıtdıqdan təxminən iki il sonra o, Ağdaş rayonunun Tofiqi kəndinə, dayısı evinə qonaq gəlir və burada Validə adlı xanımla tanış olur.

Qeyd edim ki, Məmmədova Validə Qüdrət qızı 1957-ci ildə Ağdaş rayonunun Tofiqi kəndində anadan olub. Atası Maqsudov Qüdrət və anası Maqsudova Dursun kolxoş işində çalışan əməksevər adamlardı. Qüdrət ata sürücü, Dursun ana pambıqçı idi. Validə yeddi uşaqtan ibarət ailənin böyük övladı idi. Yazımın qəhrəmanı ilə tanış olanda o, kolxozda sağıcı işləyirdi. 16 baş qaramal onun öhdəsində idi.

Əks cinsin nümayəndəsinə qarşı sevgi hissləri yox kimi idi. Yeniyetməlik dövrünün ötməsinə baxmayaraq, ailə qurmaq haqqında əsla düşünmürdü. Adətən belə hissələr sevgidə uğursuzluq qazanan insanlarda olur. Amma burada məsələ fərqli idi. Sadəcə olaraq ətrafında müşahidə etdiyi hadisələr onun qəlbində bu mövzuyla bağlı qəribə fikirlər oyatmışdı. Ona gələn elçilərə biganəlik hissi çox güclüydü. Anasının dəfələrlə israr etməsinə baxmayaraq, o, ailə qırmaq fikrindən uzaq idi. Heç vaxt kimisə sevməmişdi. Kimisə sevəcəyinə də inanmırıldı. Düşünmüştü ki, həmişə belə davam edəcək. "Vəfasız cinsin" nümayəndələrindən hansını isə sevə bilməyəcək. Onu qarşıda gözləyən qismətdən isə xəbərsiz idi... O "qismət" belə bir vaxtda öz ayağı ilə gəlmışdı.

Ağdaşın Tofiqi kəndinə qonaq gələn gənc Xaləddin Validənin uzaq qohumu sayılırdı. Onu evləndirmək üçün çalışan valideynləri Xaləddini bu kəndə elə bu məqsədlə gətirmişdilər. Qohum qızlarından birini görmək təklifi alan gənc isə, ona tanıtmaq istədikləri digər xanımı deyil, qabaqcıl sağıcı Validə xanımı bəyənmişdi.

Müsahibim o günləri belə xatırlayır:

- Göyçayda Mədəni-Maarif Texnikumunu bitirmişdim. Bir müddət kitabxanaçılıq fəaliyyəti ilə məşğul olmuşdum. Həmin ərəfədə isə fermada çalışırdım. Sağıcılıq edirdim. Gündüzlər işdə olurdum, 16 baş inəyi əllə sağırdım deyə, evə gec gəlirdim. Axşam evə gələndə gördüm ki, qonaqlarımız var. Anamdan öyrəndim ki, gələnlər atamın uzaq qohumlarıdır. Xaləddin də onlarla birlikdə gəlmişdi. Mənə olan özəl münasibətini evimizə gəldiyində hiss etdimsə də, fikrinin ciddi olduğunu üç gün sonra bildim. Üç gün sonra sevgisini mənə elan etməyi ilə qaçırmıştı bir oldu. Biz bacımla xəstəxanaya, bir qohuma dəyməyə getmişdik. Yolda onun mənə yaxınlaşış səhbət etməsi, qərarının ciddi olmasından danışması... Bütün bunları zarafat sanırdım. Amma səhbət etdiyimiz yerdə onun sıfərişi ilə gələn maşın qarşımızda dayandı və məni zorla maşına əyləşdirib apardılar. Bacım yol ayrıcında çığırı-çığırı qaldı. Bızsə onun ata yurduna, Yevlaxa getdik. Doqquz gündən sonra toyumuz oldu.

Taleyin bir qisməti idi bu görüş. Ailə qurmaq haqqında düşünməyən gənc xanım az bir zaman içərisində onu böyük məhəbbətlə sevən Xaləddinə ürəkdən bağlanır. O zaman Xaləddin Məmmədov Yevlax rayonundakı pambıq zavodunda qapançı vəzifəsində işləyirdi. Validə xanımın dediyinə görə, onun qazancı ailəsinə yetmirdi. Onlar Xaləddinin ata evində yaşayırdılar və onun ailə üzvlərinin sayı çox idi. Buna baxmayaraq, cütlük xoşbəxt idi. Bir oğulları dünyaya gəlmışdı. Adını Vüsal qoymuşdular. Demək olar ki, hər gün güzəranlarını yaxşılaşdırmaq üçün yollar arayırdılar. Nəhayət bir çıkış yolu tapdılar. Daha qazanchı bir iş tapmaq məqsədilə Ağdaşa köcmək qərarına gəldilər. Validə xanımın ata yurduna, Tofiqi kəndinə köçən cütlük burada da ilk vaxtlar böyük çətinliklərlə qarşılaşdılar. Torpaq almağa, ev tikməyə maddi imkanları yox idi. Müvəqqəti yaşamaq üçün onlara vəqon ev verilmişdi. Torpaq almaq üçün rayon rəhbərliyinə müraciət etdilər.

Validə xanımın kolxozdakı və kitabxanadakı uzunmüddətli iş fəaliyyətini nəzərə alaraq, gənc ailəyə kənddə torpaq sahəsi verilir. Bu zaman ərzində cütlüyün Gülpəri adlı qızları da dünyaya gəlmişdi. Xaləddin Tofiqi kəndində komsomol briqadasında çalışırdı. Kiçicik vaqon evdə yaşasalar da, xoşbəxt idilər. Bu kiçicik evin böyük qayğılarını birlikdə daşıyır, birgə həll etməyə çalışırlar. Böyük həvəslə aldıqları torpaq sahəsində tikəcəkləri yeni evin xəyalı ilə yaşayırıdlar. Həyat da elə beləcə davam edəcəkdi. Əgər müharibə olmasayı... Mübahisə və münaqişə şəklində başlayan və getdikcə alovlanan bu müharibənin gedışatından hamı kimi gənc Validənin də xəbəri vardı. Amma həyat yoldaşının onu və övladlarını saxlayıb müharibəyə gedəcəyini ağlına bələ gətirməmişdi.

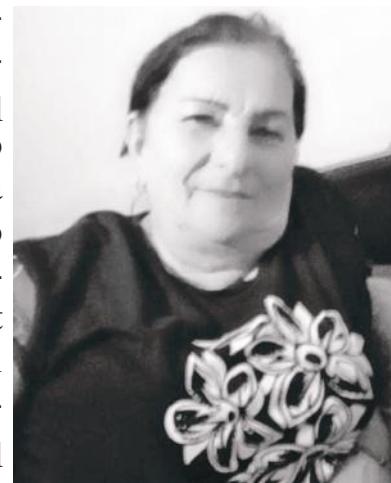
Bir gün Xaləddin işdən evə çox qanıqara halda gəlmişdi. Narahat görünürdü. Həyat yoldaşının halındakı pəjmürdəliyi hiss edən xanımı ondan narahatlığının səbəbini soruşur.

- Nəsə olub?

- Qızğın müharibə gedir. Düşmən getdikcə daha da azgınlaşır. Ölənlər və yaralananlar çoxdur. Şəhid tabutları ard-arda gəlməkdir. Mən də mütləq ön cəbhəyə getməliyəm. Gedib adımı könüllülər siyahısına yazdırıdım.

Bu söhbətdən bir müddət əvvəl gənc ana ağır cərrahiyə əməliyyatı olunmuşdu və həyat yoldaşından eşitdiyi bu sözlərdən hey-rətə gələrək soruşmuşdu:

- Sən nə danışırsan, Xaləddin? Bəs uşaqlarını düşünmürsən? Axı onlar hələ çox kiçikdirlər, üstəlik də mən yenice əməliyyat olunmuşam!

ailəsi ilə də maraqlanırdı.

Xaləddin cəbhəyə yola düşdüyü gün həyat yoldaşının ağrıları şiddətlənmişdi. Xaləddin onu Ağdaş Mərkəzi Xəstəxanasının cərrahiyə şöbəsinə yerləşdirmişdi. Validə xanım yenidən əməliyyat olunmalı idi və həmin əməliyyat zamanı Xaləddin gözləmə ot-ağında nəticəni gözləyirdi. Təəssüf ki, ona sonacan gözləmək nəsib olmadı. Həyat yoldaşı əməliyyat otağında ikən, Xaləddinin təcili olaraq cəbhə bölgəsinə göndərilməsi haqda əmr gəldi və o, məcburiyyət qarşısında qalıb xəstəxananı tərk etdi. Bir neçə gündən sonra gördüyü dəhşətli yuxular və evdən aşırı dərəcədə nigaralanması səbəbindən hərbi hissədən icazə alıb gecə vaxtı xəstəxanaya gəlmışdı.

Validə xanımın dediklərindən:

- O, xəstəxanaya gəlib məni çox pis halda, baxımsız vəziyyətdə görüb həm sarsılmış, həm də çox qəzəblənmişdi. Cəmi 35 faiz qanım qalmışdı. Uşaqlarım qapılarda idи. Xaləddin gəlməsə, uşaqlarım yetim qalacaqdı. O, hay-küy salıb tibbi heyəti ayağa qaldırdı, "mən sizin üçün vuruşuram, torpaq üçün vuruşuram, siz isə mənim ailəmi baxımsız vəziyyətdə saxlamışınız" deyə, hətta avtomatla hədələmişdi. Yalnız bundan sonra mənə qayğı göstərilməyə baş-

Bu sözlərin müqabilində qəhrəmanım bircə kəlmə "Getməliyəm, başqa yol yoxdur!" söyləmişdi.

Bu söhbətdən iki gün sonra Xaləddin Məmmədov artıq cəbhəyə yola düşmək astanasında idi. Onu Ağdaş-dakı texniki peşə məktəbinə, əsgərlərə hərbi təlim keçməyə çağırılmışdılar və o, bu vəzifəni icra etməklə yanaşı,

lanıldı, gətirib qan vurdular ki, ölməyim. Nə qədər çətin durumda olduğumu söyləmək də çətindir. Mən ayılmadan öncə Xaləddin gəlib çarpayımın başına hərlənin özünü mənə qurban demiş, tez sağalmağım üçün dualar etmiş və mən ayılandan sonra vaxt itirmədən hərbi hissəyə qayıtmışdı. O gedəndən sonra mən iki ay xəstəxanada qaldım.

Bu, onların son görüşü idi. O, bir daha geriyə qayıtmayacaqdı, həyat yoldaşının və övladlarının qayğısına qala bilməyəcəkdi, Vüsəlin və Gülpərinin bir ömürlük ata həsrəti də, məhz o gündən başlanacaqdı. Uzun illər ürəyi boş qalan, o ürəyə kimsənin sevgisini dolmağa qoymayan, ailə həyatı nağıla dönən gənc Validə göz dolusu görmədiyi, ürək dolusu yaşamadığı evlilik həyatına əbədi olaraq "əlvida" deyəcək, ürəyinin qapısından kimsədə açarı olmayan, kilidi açılmayan bir qıfil asacaqdı...

Bütün bunlar onun şəhid olduğu gündən sonra başlayacaqdı...

Onun son gedişindən sonra iki ay xəstəxanada qalan və yenidən vaqon evinə qayıdan Validə xanım uzun müddət həyat yoldaşından xəbər tuta bilmir. Günlərin birində isə Xaləddinin şəhid olması xəbərini eşidir. Bütün kənd əhalisinin dünəndən xəbərdar olduğu bu dəhşətli xəbəri alanda, onun əməliyyat yaraları belə sağalmaşıdı. Bu xəbərdən dəhşətə gələn gənc qadın canının ağrısını unudaraq baş-gözünə döyə-döyə özünə ölüm arzulamışdı. Onun gözündə dünya qara rəngə, həyat bir kabusa dönmüş, dünya dünyalığını itirmişdi. Onda şəhid Xaləddinin yadigarları çox kiçik idilər. Oğlu Vüsəlin 7, qızı Gülpərinin 6 yaşı vardi. "Ağdaş şəhidləri" kitabında onun haqqında yazılmış məlumatlardan oxuyuram:

Xaləddin vətən torpaqları uğrunda qanlı vuruşmalarda çox igidliklər göstərdi. Soyuq səngərlərdə gecələyəndə də ailəsini düşünür, həyat yoldaşı Validənin və iki övladının necə dolanması, korluq çəkib-çəkmədikləri fikri onu daim narahat edirdi. "Qoy bu düşgələrin dərsini verək, sağ-salamat evə qayıdib övladlarımızla

birgə şad-xürrəm yaşayarıq, çəkdiyimiz əzabların ağrı-acısı da canımızdan çıxar" deyirdi.

Amma o gözəl günləri, qələbə və sevinc dolu günləri görmək sənə nəsib olmadı, vətən oğlu, arzuların da səninlə birlikdə şəhid oldu.

*Ürəklər həsrətdən buzla bağlandı,
Bir dilim istiyə möhtac qaldılar,
Ruhlar sozaldıqca hisslər talandı,
Arzular dözməyib şəhid oldular.*

Beləcə şəhid oldu Xaləddinin arzuları. Ağdam və Ağdərədə, Füzulidə və bir sıra digər ərazilərdə gedən döyüşlərdə iştirak etmiş qəhrəman vətən oğlu 1994-cü il yanvar ayının 20-də Füzulinin Əbdurrəhmanlı kəndi uğrunda gedən ağır döyüşdə qəhrəmancasına həlak oldu.

Xaləddin Məmmədov əslən Yevlax rayonundan olsa da, Ağdaşın Tofiqi kəndinin sakini idi və bu kəndin ilk şəhidi idi.

Yanvarın 23-də Tofiqi kəndi qəhrəman Xaləddinin - Azərbaycanın şəhid oğlunun nəşini böyük hörmət və ehtiramla qarşıladı. Onun tabutunun gətirildiyi küçədə böyük izdiham vardi. Küçədəki sonu görünməyən maşın karvanını görən Validə artıq həyat yoldaşının şəhid olduğunu bilirdi.

- Onun ölümü mənim üçün çox ağır oldu. Əslində olən o deyildi, o, şəhid olmuşdu, olən mən idim. Bu gün də diri ölüyəm. Onun ölümü məni çox yandırıcı, hələ də yandırır və olənə qədər də yandıracaq. Onu çox sevirdim, ürəyimcə olan bir insan idi, həyat yoldaşım, övladlarımın atası, həyatda tək arxam, dayağım idi. Ondan başqa kimsəm yox idi.. Mənim üçün çox əziz di. Ağdaş onun anasının vətəni olsa da, o, bu uzaq mahala, qərib yerə mənə görə gəlmış, mənə sığınmışdı. Çörək verənim, yaşadanım idi. Mən onsuz bir ölüyəm.

Tofiqi kəndini özünə vətən seçən Xaləddin Məmmədov elə bu kənddə də dəfn olunur. Onun ölümündən sonra Validə xanım və övladları böyük sayda maddi və mənəvi çətinliklərlə üzləşirlər. Lakin əzmlı və qətiyyətli xanımın fədakarlığı sayəsində çətinlikləri də zamanla dəf etmək mümkün olur. Validə xanım övladlarına həm ata, həm də ana olur. Onları şəhid həyat yoldaşına böyük sevgi və məhəbbət hissilə birlikdə böyüdür.

İnsan var evdən gedir, yerini kimsə, nəsə doldura bilir. İnsan var, eldən gedir, onun da yeri nə zamansa dolur. Amma insan var ki, ürəkdən gedir. Bax bu gedişin ağrısı, acısı, siziltisi əbədilik olur, itirən yarımcıq olur bir ömürlük - Validə Məmmədova kimi.

"Ağdam şəhidləri" kitabında yazımın baş qəhrəmanına həsr edilmiş şeiri dəyərli oxuculara təqdim edirəm:

*Sən cəbhəyə getməyə də bilərdin,
Ailənlə yaşayırdın mehriban.
Dost-tanışla danışardan, gülərdin,
Külfətinin yanındaydın hər zaman.*

*Dedin: "Gərək yağı düşmən məhv olsun!",
Özün getdin Qarabağa döyüşə.
"Ermənilər torpağımdan qovulsun!" -
Deyib gəldin sən onlarla döş-döşə.*

*Neçəsinin anasını aqlatdın,
Neçəsinə tozlu çəkmə yalatdın,
Qorxmamışan nə güllə, nə ölümdən,
Güç almışan torpağımdan, elimdən.*

*Gülpəriylə Vüsəl balan, Xaləddin,
Məzərini, bil ki, tənha qoymurlar.
Başdaşına nəzər salan, Xaləddin,
Göz yaşları axıtmadın doymurlar.*

Şeirdə deyildiyi kimi, şəhid Məmmədov Xaləddin Qurban oğlu onu böyük məhəbbətlə sevən həyat yoldaşının və övladlarının qəlbində, sakitcə uyuduğu Tofiqi kəndinin sakinlərinin qəlbində daim yaşayır. Ailə üzvlərinin yaşadığı evin qarşısında asılmış xatırə lövhəsinə yazılmış adı isə hər kəsin diqqətini cəlb edir:

ŞƏHİD GİZİR MƏMMƏDOV XALƏDDİN QURBAN OĞLU

Məkanı cənnət şəhidim, ruhun şad olsun!

KÖNÜLLƏRDƏ QALAN ŞƏHİD

Nəşri 20 gün döyüş meydanında qalan 44 günlük müharibənin günahsız qurbanlarından biri, İmişli rayonu Bəhrəmtəpə torpağının igid oğlu Həsənov Elgün Əli oğlunun əziz xatırəsinə həsr edirəm

*Pəncərə onundə sakitcə durub,
Gözləri yol çəkir, boynunu burub,
Pərişan halını, dərdini sorub,
Bircə söz tapmirəm könlün alası,
Qurbanın olaram, şəhid anası.*

Bu dəfə də müsahibim arzuları övladı ilə birgə şəhid olan analardan biridir. Həyatdakı tək dəyərli varlığını itirən, ümidi ləri sozalan, dünyası tarimar olan əzabkeş Azərbaycan qadını, şəhid anası Həsənova Aygün Məhəmməd qızıdır.

Yazımın baş qəhrəmanı - Həsənov Elgün Əli oğlu 16 avqust 1999-cu ildə İmişli rayonunun Bəhrəmtəpə qəsəbəsində zəhmətkeş bir ailədə anadan olub - atası Alışov Əli Hüseyn oğlu və anası Həsənova Aygün Məhəmməd qızı halal zəhmətləri hesabına dolanışlıq quran sadə insanlar idi.

Haqqında yazdığım bütün şəhid anaları kimi Aygün xanımın da fərqli bir həyat hekayəsi var.

Aygün xanım Saatlı rayonunun Seyidlər kəndində, Həsənov Məhəmməd Zülfəli oğlunun və Həsənova Əzbikə Yusif qızının ailəsində, səkkiz uşaqdan ibarət ailədə dünyaya gəlib. Valideynlərinin yüksək qayğısı sayəsində uşaqlıq və gənclik illəri gözəl

keçib. 1998-ci ildə Alişov Əli Hüseyn oğlu ilə ailə quran Aygün xanım həyat yoldaşının yaşadığı İmişli rayonuna köçür.

Övladının dünyaya gelişini bütün analar kimi o da böyük intizarla gözləyirdi. 1999-cu ilin 16 avqust günü ömrünün ən xoşbəxt günü idi. İlk övladı dünyaya gəlmişdi. Adını Elgün qoymuşdular. Sevincindən ananın uçmağa qanadı yox idi. Özünü dünyanın ən xoşbəxt insanı hesab edirdi. Allahına sonsuz şükürlər edən ana bilmirdi ki, min arzu, min diləklə dünyaya gətirdiyi bu uşaq onun yeganə övladı olacaq. Oğlu böyüdükcə ananın arzuları da böyüyürdü. Atlığı hər addıma, dediyi hər sözə uşaq kimi sevinir, yerişinə, duruşuna, baxışına ürəkdolusu fərəhlənirdi. Sakit və üzüyola uşaq olan Elgün valideynlərindən gördüyü sevgi və məhəbbətdən ərköyünləşmir, əksinə, gördüyü xoş nəvazişlər, xoş rəftarlar onun sevgi dolu, həyat dolu olmasına, xarakterinin yaxşılığa doğru formalaşmasına yardımçı olurdu.

Elgün ilk ibtidai təhsilə yaşadığı Bəhrəmtəpə qəsəbəsində yerləşən şəhid Rəhim Abışov adına orta məktəbdə başlamışdı. Aygün ana həmin günü böyük sevinc içində keçirmişdi. Özünün ali təhsili olmasa da, oğlunun yüksək təhsil almasını çox arzulayırdı. Bu mövzuda ona köməklik göstərə bilmədiyi üçün üzülürdü. Bəlkə bu səbəbdən də Elgün dərslərə biganə yanaşındı. Lap uşaq yaşlarından balıq tutmağı xoşlayırdı. Heyvanları çox sevirdi. Bu mövzuda söz düşəndə ananın elə şirin-şirin "cıqqılı yaşlarından balıq tutmağı xoşlayırdı" deməyi var ki...

Hələ çox kiçik yaşlarında ikən tale kiçik Elgünə sərt üzünü göstərdi. 2009-cu ildə o, atasını, Aygün xanım isə 11 il müddətində

bir ailə olduğu həyat yoldaşını itirdi. Xəstəlik səbəbindən dünyasını dəyişən ailə başçısının vəfatından sonra ailənin çətin günləri başlanacaqdı... Amma Aygün xanıma və azyaşlı Elgünə himə-yadarlıq edən yaxınları vardı - həyat yoldaşının birinci nigahından olan övladları. Onlar ailə quranda Əli bəyin həyat yoldaşı illər öncə dünyasını dəyişmişdi. Beş övladı vardı - Arif, Seymour, Akif, Zemfira, Taleh. Onlar artıq böyümüş, ata ocağından ayrılmışdır. Mən bu faktın üstündən keçə bilərdim. Amma hazırda müsahibə alduğım bu qadının - Aygün xanımın həyat yoldaşının digər adlarını çəkdiyim beş övladı haqqında o qədər gözəl sözlər söylədi ki, heyrətdə qaldım. Məncə belə xarakterli qadınlar nadirən olur. Müsahibəsi ilə məni heyran edən heyrətamız Azərbaycan qadınının dediklərindən:

- Həyat yoldaşımın övladları mənə həmişə arxa, dayaq olublar. Mənə də, övladıma da mehriban, səmimi mübasibət göstəriblər, ayrı-seçkilik etməyiblər. Akif Elgünə qardaşlıq yox, atalıq edib, həmişə qayğısına qalıb. Akif də, Natavan da mənə, Elgünə ata oldular, ana oldular, bacı oldular, qardaş oldular. Bizi pis gün keçirməyə qoymadılar, pasibanı, simsarım oldular. Mən Akiflə nəfəs alıram, onu doğma övladım bilirəm. Elgünü yaşadan da Akif idi, Natavan idi. Ömrüm də, canım da, gözlərim də onlara qurban. Aki-fin Elgünlə bağlı o qədər gözəl arzuları vardı ki... Elə özümün də Elgünlə bağlı arzularım sonsuz idi. Xəyalımda ona həyat yoldaşı, özümə gəlin seçirdim, bəylilik xonçaları tuturdum. Toy edəcəkdir, Akif bu toyun ağsaqqalı olacaqdı. Amma bu arzularımın hamısı yarımcıq qaldı".

Atabir qardaş və bacılarını çox sevirdi Elgün. Yay tətillərini həmişə birlikdə keçirirdilər. Anasına böyük dəyər verirdi, heç vaxt onu tək qoymaq istəməzdi. İstiqanlı, səmimi, şirindil, qonaqpərvər idi. Ona ata əvəzi olan qardaşı Akifin məsləhətlərindən kənara çıxmazdı. İlk ibtidai təhsilə gec başladığı üçün məktəbi bitirəndən az sonra həqiqi hərbi xidmətə çağırılmış və hərbi xidmətini Şəmkir rayonunda yerinə yetirmişdi. Səkkiz ay idı ki, Elgün əsgərlikdən qayıtmışdı. Ana sevinirdi ki, dünyanın narahat vaxtında, ölkə əhalisinin müharibə şəraitində yaşıdığı bir vaxtda oğlu hərbidən sağ-salamat qayıdır gəlib. Ana ürəyində yuxarıda sadaladığım arzuları yenidən baş qaldırmışdı. Oğlunun sevdiyi qızı elçi getmək, nişan aparmaq, toy etmək arzuları çiçəklənmişdi. Cox rahat idı ürəyi. Axı oğlu əsgər gedəndə yuxuları ərsə çəkilmişdi, gecə-gündüz dua edirdi ki, ona nəsə olmasın. Dualarının qəbul olunduğuuna sevinirdi. İndi könlü rahatlanmışdı. Elgün işləyirdi, pulunu qəpiyinə kimi gətirib anasına verirdi. İşdən anasına dəfələrlə zəng edib vəziyyəti ilə maraqlanırdı. Gənc olmasına baxmayaraq əyləncəli həyatdan çox uzaq idi, anasına həyan olmayı, dost olmayı, qulaq yoldaşı olmayı daha vacib hesab edirdi. Aygün ana şəkər xəstəliyindən əziyyət çəkirdi deyə, o, anasına dəstək olmaqdan bezmirdi.

Ananın belə xoşbəxt günlərinin ömrü səkkiz ay çəkdi. Əsgərlikdən qayıtdıqdan düz səkkiz ay sonra, sentyabr ayının 21-də Elgünü İmişli rayon Hərbi Komissarlığına çağırıldılar. Aygün ana oğlunun rayon mərkəzinə nəyə görə getdiyini dəqiq bilmədi. Anası üçün dərman almaq bəhanəsilə getmişdi Elgün. Qonşu onun ön cəbhəyə aparılacağını, müharibə başlanacağını deyəndə, ana inanmamışdı. "Müharibə yoxdur" demişdi. Mənfur müharibə isə Elgünün getdi-

yindən heç bir həftə keçmədən başlandı.

Aygün ana o günləri təəssüf və qəzəb hissi ilə, həm də kədərlə xatırlayır:

- 2020-ci il sentyabrın 21-də qəsəbə icra hakimi qapımıza gəlib Elgünün komissarlığa çağırıldığını, qeydiyyata düşmək üçün rayon mərkəzinə getməyinin vacib olduğunu dedi. Səhərisi gün Elgün getdi və axşama yaxın mənə zəng edib dedi ki, "Ana, məni ön cəbhəyə apardılar, sən narahat olma, hər şey yaxşı olacaq. Akifə bu barədə heç nə demə.

Bir neçə gündən sonra, sentyabrın 27-də o, yenidən zəng etdi. "Ana, mənə görə narahat olma, mən yaxşıyam. Özündən muğayat ol, dərmanlarını vaxtlı-vaxtında qəbul elə".

Elgünün növbəti zəngi 29 sentyabrda gəldi. "Ana, mən yaxşıyam, bizi Şəmkirə, hərbi xidmət keçdiyim yerə gətirdilər, mənə görə narahat olma" dedi. Cox narahat olan Aygün ana dözməyib özünə hər zaman dayaq bildiyi Akifə zəng edib Elgünün ayın 21-dən bəri hərbiyə aparıldığı deyir. Akif Elgünə zəng edir və doğru xəbəri ondan eşidir: "Qaşa, anama yalan demişəm. Mən Füzulidə, ön cəbhədəyəm. Əgər mənə bir şey olsa, anamdan muğayat ol".

29-da gələn zəng ondan anasına gələn sonuncu zəng oldu. Ana gözünün ağrı-qarası olan yeganə övladının harada olduğunu öz dilindən eşidə bilmədi. Səbirsizliklə hər gün, hər saat balasının zəngini gözlədi, bir xəbər almaq ümidi dolandı, xəbər isə yox idi...

Ana balasını axtarmaq üçün çox yerləri gəzdi, çox məkanları axtardı. Ondan xəbər çıxmadiqca gücü göz yaşlarına çatdı. Yatmağı, dincəlməyi unutdu, həyatının ən çətin, ən ağır günlərini yaşıdı. Amma kimsədən oğlu haqda bir xəbər öyrənə bilmədi.

Bu sətirləri nə qədər qəzəb və nif-rətlə yazdığını anlatmağa ehtiyac görmürəm. Üzümü kimsəsiz qapıları tez tanıyıb çarəsiz ananın yeganə balasını müharibə meydanına göndərən məmura tutub "Ar olsun, başına gəlsin" deməkdən saxlaya bilmirəm.

Oktyabrın 24-də Azərbaycan üçün daim strateji nöqtə olan Qırmızıbazar ətrafında döyüslər başlandı. Düşmən iriçaplı silahlarla Azərbaycan ordusunun mövqelərini dayanmadan atəşə tuturdu. Tərkibində Elgünün də olduğu dəstə düşmənin bütün hücumlarının qarşısını almaqla yanaşı, əks hücuma keçmişdilər. Həmin vaxt düşmənlər Elgünün də daxil olduğu ərazini minamyoṭla vurmuş və nəticədə Elgün Əli oğlu Həsənov həmin döyüsdə qəhrəmancasına həlak olmuşdu.

Elgünün nəşti düz bir ay döyüş meydanında, neytral zonada qalmış, noyabr ayında ordumuzun qəhrəman əsgərlərinin səyi nəticəsində meyitlər döyüş meydanından çıxarılaraq ailələrinə təhvıl verilmişdi.

Noyabr ayının 24-də Elgünün nəşti doğulub boy-a-başa çatdığı doğma Bəhramtəpə qəsəbəsinə gətirildi.

Elgünün son zəngindən iki aya yaxın vaxt keçirdi. Bu çətin günlərdə Aygün anaya bacısı Səmayə xanım hayan olmuş, onu tək qoymamışdı.

Qohum-qonşular Elgünün həlak olmasından xəbərdar idilər. Aygün ana dünyadan əli üzülmüş və pərişan olsa da, balasından yaxşı bir xəbər eşitmək ümidiyi itirməmişdi. Amma dünən gecədən bəri qonşuların onların qapısına tərəf gəlib-getməsindən ananın ürəyinə dammışdı ki, pis nəsə olub. Ananın ehtimal etdikləri doğru çıxdı.

Bu dəhşətli xəbəri ona birbaşa dedilər: "Elgün şəhid olub, gəti-rirlər". Bu xəbəri Aygün anaya kim verib, bilmirəm. Bu yazıları o da oxuyacaqmı? Bilmirəm. Amma ona və onun kimi zalim və qəd-dar ürək sahiblərinə demək istəyirəm ki;

İnsan olun! İnsan olmayı öyrənin! Bir insanın aciz və zavallı, kimsəsiz olmasından bu qədər rəzilcəsinə istifadə etməyin! Bu qar-hər kəsin qapısına, bacasına, yolu-na yağan qardır, pula, vara, döv-lətə, varlıya, kasıba baxmaz. Başınıza gələ bilər. İnsanlığınızı itirməyin!

Elgün Həsənov - Aygün ananın tək ümidi, yeganə ümid yeri çox sayda insanlardan yaranmış böyük izdihamın müşaiyəti ilə son mən-zilə yola salındı. Onun uyuduğu məzarlıqda Bəhrəmtəpə qəsəbəsinin 44 günlük müharibədə şəhid olmuş altı igid oğlu uyuyur.

Məkanınız cənnət olsun, şəhidlərim!

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin müvafiq Sərəncamına əsasən Həsənov Elgün Əli oğlu ölümündən sonra "Vətən uğrunda" və "Cəbrayılin azad edilməsi uğrunda" medalları ilə təltif edilmişdir.

İsrafil Sarıxanının müəllifi olduğu İmişli şəhidlərindən bəhs edən "44 günlük zəfər yolu", Qasım Həsənovun müəllifi olduğu "Vətən adını zirvələrə ucaldanlar" adlı və digər bir neçə kitabda Elgün Həsənovun döyüş yolundan bəhs edən yazılar dərc olun-müşdür.

Sizə necə təsəlli verəcəyimi bilmirəm, Aygün ana. Dünyanın ən zəngin qəlbli insanlarından biri. Qəlbinizin zənginliyindən istifadə edib sizi yaralamaq istəyənlər o qədər çoxdur ki... Tək övladları ön cəbhəyə aparmaq qadağası olduğu halda övladınızı bir məmur ön cəbhəyə yolladı. Kimsə onun şəhid olması xəbərini heç nəyin fərqində olmadan üzünüzə söylədi. Bunları qadın mətanətinizlə ürəyinizdə saxlayıb üsyan etmədiniz, tapdanmış hüquqlarınızın müdafiəsinə qalxmağı ayıb bildiniz. Təsəllilərin ən gözəlini də özünüz söylədiniz: "Mən bir şəhid anasıyam, mənim oğlum pis yolların qurbanı olmayıb, vətən, torpaq uğrunda şəhid olub, onunla fəxr edirəm" dediniz.

Qarşınızda baş əyirəm, elin gözəl sonası, qəlbi təmiz, niyyəti saf Azərbaycan anası!

QƏLƏBƏNİ GƏTİRƏNLƏR

*44 günlük müharibədə eyni saatda
şəhid olmuş iki qardaş - İman və
Bəhrəm Məmmədzadə qardaşlarının
əziz və unudulmaz ruhlarına hörmət
və ehtiramla*

**Həyat var ki, ölüm qədər zəhərli,
Ölüm var ki, həyat qədər dəyərli!**

Bu yazıya unudulmaz Hüseyin Cavidin misraları ilə başlamağım əbəs deyil. Ölümü ilə minlərə, milyonlara həyat bəxş edən şəhidlər haqqındadır bu yazım.

Nə müddət idi ki, bütün dünya onlardan danışındı - vətənə sevgisi heyrətamız, döyüş əzmi yüksək, düşmən əsarətində olan əsil yurdlarımızı işğaldan azad etmək uğrunda haqq savaşına qalxan qəhrəman Azərbaycan əsgərlərindən.

Otuz il ərzində iyirmi faiz ərazisi manqurt erməni işgalçıları tərəfindən qəsb edilmiş Qarabağımız... Hərbi qüdrətimizin zəif olmasından istifadə edən, arxalı köpəkləri ilə birləşib torpaqlarımıza ələ keçirən, xalqımıza ötən əsrin ən böyük faciəsini - Xocalı qətliamını yaşıdan mənfur erməni faşistləri. Otuz il ərzində qəbul edilmiş atəşkəs rejimi. Münaqişənin sülh yolu ilə həll edilməsi üçün böyük dövlətlərin təyin etdiyi qurumların fəaliyyətsizliyi, müharibənin bitməsi üçün razılığa gəlmək məqsədi ilə aparılan danışqların uğursuz nəticələri, boşça çıxan ümidi, hər dəfə danışqlar massası ətrafına oturub guya ciddi müzakirə aparan tərəflərin nəticəsiz qərarları, otuz il ərzində atəşkəs adı altında belə

bitməyən davamsız əsgər ölümləri... Bütün bunlar xalqımıza yalnız bir əsası vermişdi: Torpaqlarımızı yağılardan yalnız müharibə yolu ilə almaq fikrini. Bu müddət ərzində kifayət qədər güclənən dövlətimiz və xalqımız, nəhayət ki, o gün üçün bir yumruq kimi birləşdi.

Bu ilin sentyabr ayının 27-də xalqımızın Dağlıq Qarabağ ərazisindəki torpaqları erməni qəsbkarlarından azad etmək üçün haqq müharibəsi başlandı - bütün dəhşətləri ilə birgə. Başlandı və o müharibə xalqımızın nələrə qadir olduğunu göstərdi. Mən müharibənin təfərrüatları haqda yazmaq fikrindən uzağam. Çünkü bu müharibənin gedisatından xəbəri olmayan insan, demək olar ki, yoxdur. Bu müharibə bizim üçün vətən müharibəsi idi, vətənimizi azad edilməsi üçün aparılan mübarizə idi və bütün dünyanın diqqət mərkəzində olan müharibə idi. Eyni zamanda dövrün ən böyük müharibəsi idi. Məqsədim qırx dörd gün davam edən və ordumu-zun şanlı qələbəsi ilə bitən o dəhşətli müharibənin yaddaşlarda əbədi qalacaq şəhidlərindən ikisini, bir ailənin iki şəhid övladını tanıtmaqdır. Ürəklərində vətənə sonsuz sevgisi olan İman və Bəhram Məmmədzadə qardaşlarını.

Bütün Azərbaycanın əkiz şəhidlər kimi tanıdığı, əslində əkiz olmayan qardaşlar - şəhidlik kimi müqəddəs zirvənin fatehləri Lerik rayonunun Kəlvəz kəndində dünyaya göz açmışdır. Aralarında iki il yaş fərqi vardı. İman 1998-ci, Bəhram isə 2000-ci ildə Lerikin dilbər guşələrindən biri sayılan Kəlvəz kəndində, Elman və Hicran Məmmədovların ailəsində dünyaya göz açmışdır. Ata və ana geridə saxladıqları ömrü bu iki övladına həsr etmişdilər. Bütün valideynlər kimi onların da övladları ilə bağlı sonsuz arzuları vardı. Bəlkə özləri də övladlarını aşırı dərəcədə vətənpərvər böyüdüklərini hiss etməmişdilər.

Niyə bütün tanıyanlar onları əkiz sanmışdır? Bunun səbəbləri vardı. Hələ məktəb yaşına çatanda valideynlər uşaqları bir-birin-

dən ayırmaq istəməmiş, aralarındaki yaş fərqi nə baxmayaraq hər ikisinin eyni sinifdə oxumasını, bir-birinə dayaq olmalarını istəmişdilər. Həyat onlar üçün beləcə də davam etmişdi. Orta məktəbi birlikdə oxumuşdular, eyni ali məktəbə birlikdə daxil olmuşdular, hətta hərbi xidmətə də eyni gündə yollanmış, eyni hərbi hissədə qulluq etmişdilər.

İdmana, hərbiyə uşaqlıqdan böyük marağının qardaşlarının böyüyü - İman idmanın ağır atletika növü üzrə, Bəhram isə cüdo növü üzrə məşğul olurdu. Hər ikisi Astarxan Vilayətindəki gəmiçilik məktəbində oxumuşdular. Hər iki qardaş üçün vətən məfhumu çox yüksəkdə idi, onlar Azərbaycanı təmsil etdiklərini gözəl bilirdilər. Dağlıq Qarabağ münaqişəsi heç unutmadıqları mövzusu idi. Qazaxıstanlı tarix müəllimi onlardan Azərbaycanın tarixi haqqında danışmaqlarını istəyəndə, hər ikisi, məhz Qarabağ mövzusunda danışmışdılar - iyirmi faiz torpaqlarımızın erməni və rus qəsbkarları tərəfindən işğal olunmasından, dinc əhaliyə qarşı edilmiş görünməmiş vəhşiliklərdən, ötən əsrin ən böyük faciəsi sayılan Xocalı qətliamından, manqurt erməni yığınlarının insanlığa sığmayan əməllərindən, ümumilikdə isə doxsanıncı il hadisələrin-dən ürək yanğısı ilə danışmışdılar.

Hər yerdə olduğu kimi onların oxuduğu ali təhsil ocağında da erməni müəllimlər var idi. Qardaşlardan birinin erməni millətindən olan müəllimlə əl tutub görüşmək istəməməsi, "Sizin əlləriniz

mənim xalqımın qanına batıb" deməsi rəhbərlikdə İman və Bəhrama qarşı narazılıq yaratmışdı. Əslən rus millətindən olan dekan Elman atanı çağırtdırıb bir tədbir görməsini istəmişdi:

- Ya uşaqlarını qiyabiyə keçirməlisən, ya da məktəbi dəyişməlisən, belə davam edə bilməz! - deyə, sərt qoymuşdu.

Məcburiyyət qarşısında qalan ata təhsili davam etdirmələri üçün övladlarını Samara Vilayətinə göndərmişdi.

Universiteti bitirəndən sonra hərbi xidmət haqqında düşünən qardaşların, əslində hələ bir il vaxtları vardi. Lakin onlar bu müddəti gözləmək fikrində deyildilər. Sanki tələsirdilər. Zamanın fürsəti olmayıacaqmış kimi tələsirdilər. Axı arada olan bir il müddər çox məsələləri həll edə bilərdi, İman, Bəhram. Siz mühabibə başlananda əsgəri xidmətdə olmayıacaqdınız, ön cəbhəyə yollanmayacaqdınız. Könüllü getmək istəyəcəyinizə əminəm, amma ən azından bir müddət təlimlərdə olacaqdınız və beləcə bitəcəkdi müharibə. Bəlkə buna görə tələsdiniz, çox tələsdiniz, yurdumun fədakar övladları. Arzuladığınız zirvəyə çatmaq üçün tələsdiniz, ürəyinizə dammışdı, hiss etmişiniz ki, şəhidlik zirvəsini fəth etmək üçün gecikə bilərsiniz.

Artıq xatirəyə dönmüş şəhid övladları ilə bağlı fikirlərini bölüşən Elman Məmmədovu dirləyirəm - dünya boyda dərdini dünya boyda ürəyinə sığışdırmağı bacaran qəhrəman atanı. Bəli, qəhrəman atanı. Övladlarının acı xəbərini eşitdiyi andan dəfn mərası-

minə qədər özünü ətrafdakılara bir qəhrəman insan obrazında təqdim etməyi bacaran atanı - Məmmədov Elman Dədəkişi oğlunu.

- Onları əsgərliyə yola salanda dedim ki, bəlkə biriniz gedib, biriniz qalasınız? Bəhram qətiyyətlə etiraz etdi: "Olmaz, ata, mən öz istəyimə çatmalıyam!" - dedi. Qardaşından onun istəyinin nə olduğunu soruştum, açıqlaması belə oldu : "Arzusu şəhid olmaqdır. Sən narahat olma, ata, mən onu hər zaman qoruyacağam!" dedi İman. Amma nə onu qoruya bildi, nə də özünü.

Bütün etirazlara baxmayaraq eyni gündə hərbi xidmətə yola düşən İman və Bəhram eyni hissədə də xidmətə başlamışdılar. Əsgər yoldaşlarının dediyinə görə onları bir-birindən ayırmak mümkün deyildi, bütün tapsırıqlara canla-başla birlikdə gedir və birlikdə qayıdırıldılar. Sanki sözləşmişdilər, sanki heç vaxt bir-birindən ayrılmayacaqlarına and içmişdilər və ölündə də vədə xilaf çıxmadılar. Müharibə başlananda onların əsgəri xidməti bitirib evə qayıtmalarına cəmisi iki ay qalmışdı. Hərbi xidmətə yola düşəndə "bəlkə biriniz gedib, biriniz qalasınız?" sualını burada da komandirləri onlara ünvanlamışdı. Onların xidmət etdiyi N sayılı hərbi hissənin komandiri ailənin İman və Bəhramdan başqa övladı olmadığını bilirdi, elə buna görə də əsgərlər ön cəbhəyə yola salınan gün qardaşlara "Biriniz maşından düşün" komandasını vermişdi, lakin qardaşlar qətiyyətlə etiraz etmişdilər. Naəlac qalan komandır hətta hər ikisinin hissədə qalması qərarını vermişdi, amma onlar razılaşmamış, kəskin şəkildə "Biz orada olmalıyıq" cavabını vermişdilər.

Övladlarının ön cəbhəyə yola düşəcəyi xəbərini alan Elman ata onların hərəkət etdiyi istiqaməti öyrənib elə həmin gün arxalarıyla getmişdi. Kürdəmirdə fasilə üçün dayanmış əsgər maşınları karvanına çatmışdı. Böyük komandirindən övladlarını soruşan ata "Arxadakı maşınlara baxın" cavabını almış, maşına yaxınlaşıb

övladları ilə görüşmüştü. Qardaşlar onu son dəfə görürmüş kimi qucaqlamışdılarsa da, "Ata, sənə kim xəbər edib? Biz xəbərsiz getmək istəyirdik" demişdilər. Ata isə cəbhəyə yola düşən hər iki oğlunda, eləcə də bütün əsgərlərdə müşahidə etdiyi ruh yüksəkliyinə heyran qalmışdı. Müharibəni bütün dəhşətləri ilə hiss edən Azərbaycan oğullarının ölümə gülə-gülə getməsi heyrətamız idi.

"Ata, sən bilirsənmi şəhidlik nədir?" deyə, atasına sual edən İman sualının cavabını da özü vermişdi: Ən böyük zirvədir şəhidlik!

"Nə etdiksə, onları bir-birindən ayıra bilmədik" demişdi komandır.

Onların ən böyük arzusu idi şəhid olmaq və bu arzularına da çatdılardı. Yazımın qəhrəmanları Xankəndini erməni işgalçılarından azad edərkən qəhrəmancasına şəhid oldular.

Qeyd edim ki, İmanın tələbə yoldaşlarının dediyinə görə o, hələ aprel döyüşlərində ali təhsil aldığı universiteti yarımcıq saxlayıb ön cəbhəyə yola düşmək istəsə də, bu istəyi baş tutmamışdı.

O dəhşətli gün isə qardaşların qulluq etdiyi hərbi hissənin əsgərlərindən biri yaralı halda qospitala gətirilmişdi. Ataya zəng vurub çətinliklə də olsa, bu xəbəri çatdırmışdı:

- Uşaqlar şəhid oldular!

Bu kəlmənin vurduğu zərbənin nə qədər ağır olduğunu bütün dəhşətləri ilə hiss edirəm. Hiss etmişəm. Canı bir, qanı bir övladının ölüm xəbərini eşitmək kimi insanı varından yox edən bir hiss ki, onun ağrısının ölçüsünü, həddini, məsafləsini, ən nəhayət sonsuzluğunu təyin etmək imkansızdır. Qəlbinin sonsuz kədərini iki damla göz yaşı ilə ifadə edən, kişilər ağlamaz deyə kədərini gizlətmək qüdrətində olan ata, kişilər də ağlayır deyirəm mən. Çox böyük səbəblərdən ağlayır kişilər.

Çarəsizlikdən yaranan göz yaşları kədərinin böyüklüyündən xəbər verən atanı seyr etmək ürək istəyir. Həyatda ən dəyərli hər iki varlığıni itirmiş atanın göz yaşlarını görmək ürək parçalayan səhnədir.

"Dövlətimdən istəyim budur ki, məni də ön cəbhəyə aparsınlar, balalarımın yolunu davam etdirim, onların qisasını alım. Bütün şəhidləri öz balam hesab edirəm, onların qanının yerdə qalmasını əsla istəmərəm. Bütün şəhid atalarının, şəhid analarının qarşısında baş əyirəm. Hər gün ordumuzun zəfər qazanması üçün dua edirəm. Övladlarım mənə "Anamızdan muğayat ol, demişdilər, mən də analarına: Sən övladlarımın mənə yadigarısan, deyib, onların ruhlarının şad olması üçün çalışacam" demişdi şəhidlərin atası. Əgər mühəribə bitməsə idi, qəhrəman atanın ön cəbhəyə gedəcəyi qaçılmaz idi. Buna ehtiyac qalmadı artıq, ordumuz qələbə çaldı və bütün xalqımız İmanın və Bəhramın valideynləri qarşısında baş əyir!"

*Sil gözünün yaşını,
Sən uca tut başını.
Mərd dur, şəhid atası,
Qoy düşmənlər inləsin.*

Mən çox gözəl bilirəm ki, bu yazımın iki şəhid oğul böyüdərək cənnəti qazanmış əsas bir qəhrəmanı da var: Şəhidlər anası Hicran xanım. Üzlərini görməsəm belə, övladlarım qədər çox sevdiyim

İmanın və Bəhramın Hicran anası. Baxdığını bütün kadrarda, dinlədiyim bütün müsahibələrində məni hey-rətə salan qadın. Övladlarını özünə dost bilən, onlarla dost kimi davranan ana. Ölümlərindən cəmi on beş gün qabaq həyat yoldaşı ilə birlikdə övladlarını ziyarətə gedən, onlarla xoş bir gün keçirən və bu xoşbəxt günün övladlarıyla keçirdiyi sonuncu gün

olacağını xəyalına belə gətirməyən ananın nəhayətsiz kədərinə rəğmən özünü qəhrəman övladlarının adına layiq aparması qürur verir. "Onlar mənim üçün həm qardaş, həm ana, həm bacı, həm qız idilər - belə övlad olublar onlar mənə. Başına sığal çəkib nəvazişlə "Balacam mənim" deyə naz edərdilər. Heç vaxt onlardan narazılığım olmayıb, çox mehriban, xoşxasiyyət idilər, bir-birinə o qədər bağlı idilər ki, onları bir-biriylə dalaşan belə görmədim. Əkiz deyildilər, amma sanki Yaradan onları əkiz yaratmışdı. Bir paltarı ikisi də geyinirdi, "mənim-sənin" söhbəti olmayıb aralarında heç vaxt".

Düşünürəm ki, bütün həyatını iki övladına həsr etmiş ananın ən böyük arzularından biri övladlarını bir-birinə möhkəm tellərlə bağlamaq istəyi olub. Bu səbəbdən də onları elə birinci sinfə qədəm qoyduqları gündən birləşdirib, eyniləşdirib. Ciyərparalarının özündən uzaq olmasına dözüb, bir-birindən aralı qalmalarına isə yox. Beləliklə, bir-birinə möhkəm bağlılığı olan qardaşları nə mühabibə, nə də ölüm ayıra bilməyib. "Hamı deyir ki, kaş biri sağ qaldı, amma mən deyirəm ki, yox, sağ qalardılsara, ikisi də qalardı, ikisi də gələrdi. Gəlmədilərsə, ikisi də gəlməsin" deyən Hicran

xanım üçün bir övladının məzarda tək qalması daha dəhşətli olardı. Balalarının məzarda belə bərabər olmasını arzulamaq təsəllilərin ən dəhşətlisidir belə məqamda. Özünün çəkəcəyi bütün dəhşətli əzablara rəğmən qardaşların bir-birini tək qoya-cağı fikri onun üçün daha ağrılı olub həmişə.

Övladları ilə son görüşün video görüntülərinə baxıram və son günlərin sosial şəbəkələrdə yayılmış videoları ilə müqayisə edirəm. Nə qədər fərqlidir görüntülər. Bir kadrda balalarını qoşa qanad kimi qucaqlayıb qolboyun olan, digər kadrlarda isə dəyərli varlıqlarından artıq keçmiş zamanda danışan Hicran ana. Birində sevinci, digərində kədəri məcrasından çıxan əsl Azərbaycan qadını. Gözlərinin yaşı ümman kimi çağlayan şəhidlər anası.

*Gizlət, görməsinlər qoy göz yaşını,
Hamidan uca tut məğrur başını.
Vətənin ən cəsur vətəndaşını
Dünyaya sən götirmisən,
Ey şəhidlər anası.*

Başınızı dik tutun, şəhidlərin Elman atası və Hicran anası. Sizin övladlarınız sizləri elə bir yüksəkliyə ucaldılar ki, orada dəyərlər heç bir xəzinə ilə alınmir və heç bir xəzinəyə satılmır! Onların qəlbindəki vətən sevgisi idi, sevgilərin ən alisi və ən ümdəsi idi, qarşısına müqəddəs ana sözü yazılmış möhtəşəm varlığı - Ana Vətənə olan sevgi idi. "Vətəni qorumaq anamızı qorumaqdır!" şərəfini

yaddaşlarına həkk edən vətən sevdalılarının sevgisi, heç bir izaha sığmayan, sərhəd tanımayan, hətta şəhidlik məqamına qədər yüksəldə biləcək sevgi idi. Onlar - qeyrətli vətən övladları, məhz bu yolu seçdilər. Seçilənlərdən və sevilənlərdən oldular. Canlı qələblərdə həmişəlik qaldılar, iki idilər, min oldular, milyonların qəlbində sevgi qalası ucaldılar!

*Ölüm sevinməsin qoy!
Ömrünü vermir bada
El qədrini canından daha əziz bilənlər.
Şirin bir xatırətək qalacaqdır dünyada
Sevərək yaşayınlar, sevilərək ölənlər!*

VƏTƏN OĞLU

44 günlük Vətən müharibəsində Füzuli rayonunun Qaraxan-bəyli kəndi uğrunda gedən döyüşlərdə qəhrəmancasına şəhid olan Məmmədov Rəvan İntiqam oğlunun əziz və unudulmaz xatirəsinə böyük hörmət və ehtiramla

*"Ana, ata, ölsəm Vətənin,
yaşasam sizin oğlunuzam".
Rəvan Məmmədov*

Vətən səmasında cənnət quşuna dönən müqəddəs şəhidlərimizdən biri haqqındadır bu yazım - Məmmədov Rəvan İntiqam oğlu haqqında.

Bəlkə heç zaman tanımayacaqdım mən səni, Rəvan. Hər ikimiz dünyanın eyni tərəfində,

Azərbaycan adlı məmləkətin fərqli məkanlarında yaşasaq da, xəbərsiz olacaqdıq bir-birimizdən. Təkcə mən yox, elə xalqımızın digər övladları da kiçik ürəyinə Vətənə olan dünya boyda məhəbbəti sığdırmağı bacaran bir vətən oğlundan xəbərsiz olacaqdı.

Amma 44 günlük Vətən müharibəsi sənin ürəyindəki vətən məhəbbətinin nəhayətsiz olduğunu aşkara çıxardı... sən də o müharibədə qarabağlı oldun - vətən səmasında cənnət quşuna çevrilən üç min şəhiddən biri kimi yaddaşlara köcdün, bir sevgi qalası ucaldın hər kəsin ürəyində, canını qurban verib vətəni aldın. Ölümünlə minləri, milyonları ağlatdın, Rəvan...

...Bu yazımı ya-
zanda dəfələrlə ağ-
ladım sənin
yarımcıq qalmış ta-
leyinə, atan İntiqam
bəyin yanar ürəyi-
nin bitməyən dər-
dinin böyüklüyünə,
ağrısına, acısına,
elə qüruruna da.
Səndən nə yazım

ki, təsəlli olsun sevdiklərinə? Sənin kimi qəhrəman oğulu dünyaya
bəxş edən anaya, ataya təsəlli olsun deyə, nə yazım, Rəvan?

Sənə qalxan əllər, valideynlərini bir ömürlük göz yaşına məh-
kum edən əllər quruyaydı kaş, şəhidim.

*Kəsən əllər kəsilsin belə fidan budağı,
Neçə təzə dağ olsa, unutmariq bu dağı.
Gül canına yaraşmaz hər bayati, hər ağı,
Səsim qoy çatsın deyə, səni necə ağlayım?
Bayatını, ağını seçə-seçə ağlayım!*

1998-ci ilin 17 fevral gündündə, Cəlilabad rayonunun Novruzalı kəndində dünyaya göz açmışdı yazının qəhrəmanı - İntiqam atanın və Samirə ananın beş övladından biri kimi, ailənin ikinci övladı olaraq göz açmışdı dünyaya. Gəlişi ilə ailəyə sevinc bəxş etmişdi, yeni arzular gətirmişdi. Adını Rəvan qoymuşdular, həyatda qət edəcəyi bütün yolların rəvan olmasını arzulamışdılar.

Elə doğulduğu kənd məktəbində başlamışdı ilk təhsilinə Rəvan.

Daha sonra qonşu Boyxanlı kənd tam orta məktəbində təhsilini davam etdirmişdi. Eyni zamanda dini təhsil də alırdı. 2015-ci ildə orta məktəbi bitirən Rəvan Məmmədov ilk növbədə valideynlərindən, daha sonra müəllimlərindən vətənə və insanlara məhəbbəti, yurd sevgisini, insanpərvərliyi və vətənpərvərliyi öyrənmişdi. Onun üçün çox yüksəkdə, hətta şəxsi atzularından da öndə dayanırdı Vətən sevgisi. Bir dəqiqə belə unuda bilmirdi Rəvan bu mövzunu, əsir yurdların taleyi daim düşündürdü yurdumun vətənpərvər övladını. Çox arzulayırdı Ali Baş Komandanın erməni manqurtlarından qisas almaq üçün müharibənin başlanmasına dair hücum əmrini. Hətta tələsirdi buna. Torpaqlarımızın mənfur düşməndən azad edilməsi uğrunda haqq savaşının başlanacağı günü səbirsizliklə gözləyirdi, dəfələrlə yaxınları ilə də səhbətləri olmuşdu bu mövzuda.

Uşaqlığı, yeniyetməliyi, məktəb illəri digər yaşıdlarından fərqlənməsə də, keçdiyi hərb yolu hamidan fərqləndirdi onu... adı dil-lərdə dastan olanların sırasına yazıldı, nəinki valideynlərinin, yaxınlarının, elə doğma el-obasının, rayonunun, bütövlükdə Azərbaycan adlı Vətəninin adını dünyaya tanıdan 3000 şəhidin siyahısına düşdü ki, bütün dünya onlardan danışdı. Xalqımızın tarixinə qızıl hərflərlə yazılan 44 günlük müharibə qəhrəmanlarından biri oldu, öncülü oldu. Bu müharibə Vətən müharibəsi idi, əsir yurd-

lərimizin rus və erməni işgalindən azad edilməsi uğrunda aparılan və bütün dünyanın diqqət mərkəzində olan müharibə idi.

Əslində 2017-ci ildə həqiqi hərbi xidmətini müvəffəqiyyətlə başa vurmuşdu qəhrəmanımız. Onun əsgəri xidmət yolu vətənimizin tarixində silinməz izlər qoyan və "Aprel döyüsləri" adı ilə tarixə düşən günlərə təsadüf etmişdi. Elə o günlərdə göstərdiyi xidmətlərə görə də cəsurluq nümunəsi kimi tanınmışdı, yüksək döyüş təcrübəsi toplamışdı Rəvan.

Üstündən çox keçməmişdi ki, otuz il əsarət altında qalan torpaqlarımızın, əsir yurdalarımızın azad edilməsi uğrunda xalqımızın haqqı savaşı başlandı. 2020-ci ilin 27 sentyabr günü...Ali Baş Komandanın müharibənin başlanması haqqında əmr verdiyi gün. Bütün Azərbaycan xalqının ürəyinin Qarabağ adlı cənnət məkanla birgə döyündüyü gün.

Hər şey cəbhə üçün, hər şey qələbə üçün!- deyə düşünürdü bütün xalqımız. Rəvanın və Rəvan kimi ürəyi düşməndən qisas almaq arzusu ilə döyünen igidlərimizin də çoxdan gözlədiyi məqam gəlib çatmışdı artıq.

Heç düşünmədən könüllü olaraq cəbhəyə getmək yolunu seçmişdi qəhrəmanımız. Bəlkə yaxınları ona bu addımı atmaması üçün çox təkliflər vermişdilər. Təbii ki, Rəvanın da onu çox sevən ailə üzvləri vardı - atası İntiqam bəy, anası Samirə xanım, qardaşları Rəsul, Abbas, bacıları Rəvanə və İlkanə. Onların heç birisi Rəvanın müharibə ocağına atılmasını istəməzdilər.

Amma Rəvan hələ avqust ayında, Azərbaycan xalqının qəhrəman oğullarından biri, Milli Qəhrəmanımız Polad Həsimovun şəhidlik məqamına ucaldığı gündən sonra cəbhəyə getmək üçün könüllü olaraq ərizəsini yazmışdı.

44 günlük Vətən müharibəsi zamanı Rəvanın döyüş yolu Füzuli istiqamətində gedən döyüşlərdən başlanılmışdı. Hələ Vətən müharibəsi başlanmadan öncə təlimlərə qatılmışdı. 27 sentyabr gündənə başlanan əks-hücum əməliyyatlarında döyüş əmri alan əsgərlərlə birlikdə, ön cərgələrdə dayanmışdı yazımın qəhrəmanı.

Hər birimiz, hər bir azərbaycanlı gözəl bilirik ki, 44 günlük müharibənin gedışatı zamanı ən qızığın vaxtları müharibənin ilk on günü və son günlərdə aparılan Şuşa döyüşləri zamanı olmuşdu. Elə ilk ongönlükdə, döyüşlərin qızığın çağında qəhrəmanımız Rəvan Məmmədov böyük igidlik və rəşadət göstərərək qaynar nöqtələrə atılmaqdan çəkinməmişdi, düşmənlərin qurduğu polad istehkamların, möhkəm qala postlarının alınmasında yorulmaz mübarizə əzmi nümayiş etdirmişdi... Onun da daxil olduğu dəstənin cəsur üzvlərinin fədakarlığından qorxuya düşən düşmən, məhz o dəstəni zərərsizləşdirmək üçün hiyləgər planlar qurmuşdu... Bu qəhrəman vətən övladlarının düşmənə təslim olmaq fikirləri yox idi. Onları yalnız qisas hissi, vətənin hər qarışını düşməndən azad

etmək arzusu düşündürdü. Rəvan və onun mənsub olduğu dəstə öz komandirləri, kapitan Samir Mehdiyevlə birlikdə Füzuli rayonunun Qaraxanbəyli kəndini işğaldan azad etdikləri gün, postlarının birində qəhrəmancasına həlak oldular, canlarından keçərək şəhid oldular.

Müsahibim qəhrəmanımızın atası İntiqam Əliyevdir. Ən çox düşündüyüm suallardan birini ünvanladım ona. Rəvanın arzuları barədə danışmasını istədim. Axı çox gənc idi yazımın qəhrəmanı. Gəncliyinin ən çiçəkli dövrünü yaşamamışdı hələ.

- Rəvanı həmişə düşündürən Qarabağ problemimiz olub. Necə ki, Azərbaycanın əksər qeyrətli gəncləri yalnız bu barədə düşünürdülər. O, həmişə hərbçi olmayı arzulamışdı. Mən onun bu arzusuna qarşı çıxmışdım. Atəşkəs adı altında otuz il davam edən müharibə, bitməyən şəhid xəbərləri düşündürdü onu həmişə. Polad Həşimovun şəhid olması xəbəri onun intiqam hissini daha da gücləndirmişdi. Yalnız bu mövzu yer almışdı oğlumun düşüncələrində, hətta şəhid olacağını bilirdi, öncədən rütbə almağı arzulamışdı. Az qalmışdı bu arzusunun baş tutacağı günə, komandiri yaxın günlərdə ona rütbə veriləcəyini vəd etmişdi, amma nəsib olmadı, - deyir İntiqam ata.

Haşıyə: Hərbi xidmətini başa vurduqdan sonra krançı işində çalışmış Rəvan. Ali məktəb barədə düşünmək imkanı olmasa da, ailəsinə maddiyyat baxımından kömək etmək ən böyük istəklərindən biri idi. Amma ermənilərə nifrət hissi o qədər güclü idi ki, onun ailəsinə maddi köməklik etmək arzusunu belə geridə qoymuşdu.

Müsahibimin dediklərindən:

- Aprel döyüslərində gördüyü dəhşətləri unuda bilmirdi Rəvan. Canından çox sevdiyi dostlarını almışdı ondan müharibə...həyatını

faciəli şəkildə itirən, qolları üstə canını tapşıran dostlarını bir an belə unuda bilmirdi. Qisas hissi tərk etmirdi onu.

"Mən getməliyəm, mütləq getməliyəm, ata. Qoy kimsə qaçsın, gizlənsin, getməsin müharibəyə...amma gedənlər də var axı, ata, şəhid olanlar da var" deyirdi Rəvan.

İntiqam ata davam edir söhbətinə:

- O, mənimlə görüşüb könüllü olaraq ön cəbhəyə yola düşdüyü andan bilirdim şəhid olacağını, qaynar nöqtələrə atılacağı...çünki o, bunu qarşısına məqsəd qoymuşdu sanki.

Rəvanın cəbhə bölgəsindən sonuncu telefon danışığını anası Samirə xanım bu gün olmuş kimi dəqiq xatırlayırla: - O gün Rəvan heç vaxt söyləmədiyi sözləri söylədi mənə, sonda da: "Çox qalmayıb müharibənin bitməsinə, ana, çox yox, 15 gün də gözlə, gəlsəm sənin, gəlməsəm Vətənin oğluyam" dedi... eyni sözləri atası İntiqam bəyə də demişdi Rəvan elə həmin gün olan telefon söhbətində... "Gəlsəm sənin, gəlməsəm, vətənin oğluyam!". Bu, onun ölümündən cəmisi bir gün qabaq, oktyabr ayının 3-də olmuşdu. Bir gündən sonra, oktyabrın 4-də isə Rəvanın müqəddəs şəhidlik zirvəsinə ucaldığı gün oldu.

İki sətirlik sözə sığan bu xəbər - Rəvanın şəhid olması xəbəri dünyaya sığmayan kədəri yaşatdı valideynlərinə, ailə üzvlərinə,

sevdiklərinə və yaxınlara.

Rəvanın təhsil aldığı Boyxanlı kənd məktəbindəki sinif otağı indi onun adını daşıyır. Vaxtilə dərs aldığı kabinetdə 22 yaşlı şəhidimizin xatirəsinə yaradılan vətənpərvərlik guşəsi gənc nəslin milli ruhda böyüməsinə müsbət təsirini göstərir.

Müəllimi Zəfər İsmayılovun dediklərindən: "Rəvan bizim məktəbdə oxumağa beşinci sinifdən başlayıb və vətənpərvər,

insanpərvər oğul kimi yetişib. Biz məktəbimizdə təhsil alan gənclərə Rəvan kimi vətəni sevməyi, onun yolunda ölümə hazır olmayı fəxr və qürurla öyrədirik".

Az önce Rəvanın məzar görüntülərini əks etdirən videoya baxdım. Doğulub boy-a-başa çatdığı doğma kəndində, yaşıllıqlarla əhatə olunmuş bir ərazidədir şəhidimizin məzarı. İntiqam ata orası gülşənə, gülüstənlığa çevirib. Şəhid balasının evinə bənzətdim o məzarlığı. Ata tez-tez ziyarətinə gedir qəhrəman balasının, ürəyindəkiləri bölüşür onunla. Qəlbindəki ağrı-acıları nə qədər çox olsa da, bir qürur rəmzidir şəhidimizin atası və anası.

Ölümündən sonra nuruzlü şəhidimiz Azərbaycan Respublikası Prezidentinin müvafiq sərəncamı ilə "Vətən uğrunda", "Füzulinin azad edilməsi uğrunda" və "İgidliyə görə" medalları ilə təltif olunub.

Amma səlahiyyətli orqanlar şəhidimizin oxuduğu məktəbə onun

adını versələr, çox gözəl əməl olar hesab edirəm. Rəvan Məmmədov kimi qəhrəman oğulların haqqıdır bu.

- Mən müharibəyə qədər oğlumu yaxşı tanımadım, - deyir İntiqam ata, - onun əsgər yoldaşları ilə səhbətlərim zamanı anladım oğlumun nə qədər vətənpərvər biri olduğunu. Hamı onun mehriban və səmimi bir dost, əsgər yoldaşları üçün canından keçməyə hər an hazır olan, döyüşlər zamanı ən qaynar nöqtələrə belə atılmaqdan çəkinməyən bir qəhrəman olmasından ağızdolusu danışındı.

Belə biri idi yazımın qəhrəmanı. Hərbi rütbə almaq arzusu ilə yaşayan, şəhidlik məqamına ucalmaq istəyən Rəvan Məmmədov. Sən rütbələrin ən alisinə layiq oldun, müqəddəs şəhidlik zirvəsinin fatehi oldun. Şəhidlərim əlçatmaz zirvələrə döndülər bircə anda... dərd-kədəri böldülər bircə anda..."Azərbaycan" söyləyib ölümü öldürərək, öldülər bircə anda... bütün Azərbaycanın, hər bir azərbaycanının ürəyinə köcdülər, sevgi nəğməsi olub dindilər bircə

anda...xalqımızın alnından o qara ləkələri sildilər bircə anda...qan verib, can verdilər, Qarabağı aldılar, düz otuz il tapdanan, hey əzlən, yıpranan millətimin o itən qürurun qaytardılar, vətənləşib, bütləşib Azərbaycan oldular...

Şəhidlərə and içir ellərimiz, obamız, məzarlara gül düzür ürəklərində sizə böyük sevgi daşıyan hər bir vətəndaşımız.

Rahat uyu, müqəddəs şəhidim, bu yolu seçməklə seçilənlərdən və sevilənlərdən oldun, Rəvan...illər ötəcək, əsrlər keçəcək, nəsillər dəyişəcək, sən yaddaşlarda elə beləcə qalacaqsan, həmişə gənc qəhrəman şəhid kimi!

Başınızı dik tutun, Samirə ana, İntiqam ata! Sizə dünya boyda qürur bəxş edən, fəxarət hissi yaşadan Rəvan təkcə sizin deyil, bütün Azərbaycanın fəxridir, qürurudur, Azərbaycan oğludur!

MÜNDƏRİCAT

Ləki qəsəbəsinin ilk şəhidi.....	5
Ayrılığı yixaydın kaş.....	19
Ayrılığın sonu yoxmuş.....	36
Məzarı pir olan şəhid.....	54
Müqəddəs zirvənin fatehi.....	70
Mübarizin mübarizə dolu ellisi.....	79
Vətən unutmaz səni, şəhidim.....	93
Məzarsız qəhrəman şəhid və ya "Qəm daşı"nın hekayəsi.....	104
Bu bahar da sənsiz gəldi.....	124
Aprel döyüslərinin bənzərsiz qəhrəmanı.....	136
Nağıla dönmiş ömür.....	153
İmişlinin könüllü şəhidi.....	171
Rəşadət ordenli qəhrəman.....	182
Atama deyin ki, oğlun kişi kimi şəhid oldu.....	197
Şəhid şəfali əllərin sahibi.....	212
Nüsrət ömrü və ya şəhid qızının hekayəti.....	228
Şəhid olmuş arzular.....	240
Könüllərdə qalan şəhid.....	251
Qələbəni gətirənlər.....	259
Vətən oğlu.....	269

ARZU HEYDƏROVA

“Müqəddəs zirvənin fatehləri”

Direktor: **Səbuhi Aslan**

Dizayner: **Veys Əliyev**

Texniki redaktor: **Hüseyn Məmmədov**

Yığılmağa verilib: 15.06.2022

Çapa imzalanıb: 10.07.2022

Offset çapı. Əla növ kağız

Tiraj: 700

Ünvan: Bakı, Mətbuat prospekti 529-cu məhəllə

Telefon: (012) 538-18-87, (050) 263-16-16

email: imza_nesrler_evi@mail.ru